

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

क्रम संख्या

४८५६

काल न०

२५१-०

खण्ड

॥ श्री शंखेश्वरपादर्वनाथाय नमः ॥

कर्मप्रकृतिसंग्रहणीज्ञातृभिः कर्मप्रकृतिप्राभृतप्रमातृभिरनेकटीप्पनग्रन्थनिर्मातृभिः

आचार्यवर्यश्रीमन्सुनिषन्धसूरिभिर्विरचितं

विषमपदटिप्पनकम्

ॐ

तेन विभूषिता चिरंतनाचार्यकृता

चूर्णिः

ॐ

तथा शोभितं पूर्वधरवाचकवरश्रीशिवशर्मसूरीश्वरप्रणितं

बन्धशतकम्

तथा

श्री उदयप्रभसूरिविरचितं

टिप्पनकम्

ॐ

तेन युतं पूर्वधरवाचकवरश्रीशिवशर्मसूरीश्वरप्रणितं

बन्धशतकम्

ॐ

वीर मेवा
4856
२१. दसिवाप. देवर्

प्रथम-भाषित
पुस्तकाकार-५०० }
प्रताकार-२५० }

मूल्य-पुस्तकाकार १४)रु०
" प्रताकार १६)रु०

{ वीर संवत् २४६६
{ विक्रम संवत् २०२६

प्रासिस्थान

Availadle from

१. भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति,
C/o रमणलाल लालचंद
१३५/१३७ झवेरी बाजार, बम्बई २

1 Bharatiya Prachya Tattva Prakashan Samiti
C/o .Shah Ramanlal Lalchandji,
135/37 ZAVERI BAZAAR,
BOMBAY-2.
INDIA

२. भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति.
C/o शा समरथमल रायचंदजी
पिंडवाड़ा, (राज०)
स्टे० सिरोहीरोड (W. R.)

2 Bharatiya Prachya Tattva Prakashan Samiti
C/o. Shah Samarathmal Raychandji
PINDWARA, (Rajasthan)
St.Sirohi Road (W. R.)
INDIA

4556 ★

३. भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति.
. शा. रमणलाल वजेचन्द,
C/o दिलीपकुमार रमणलाल,
मस्कती मार्केट,
अमदाबाद २.

3 Bharatiya Prachya Tattva Prakashan Samiti
Shah Ramanlal Vajechand,
C/o Dilipkumar Ramanlal,
Maskati Market,
AHMEDABA-2.
INDIA

मुद्रक-
ज्ञानोदय प्रिन्टिंग प्रेस,
पिंडवाड़ा (राज०)
स्टे. सिरोहीरोड (W. R.)

Printed by :
GYANODAYA PRINTING PRESS
PINDWARA.
St. Sirohi Road, (W.R.)
Rajasthan,
INDIA

Purvadhara Sri Shivasharma Suri's

BANDHA-SATAKAM

with

Chirantana-acharya

Churani

and

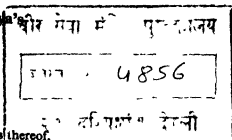
Gloss,

Clarifying the knotty points thereof,

by

Acharya Sri Munichandra Suri

the author of various other glosses.

Including

A separate imprint of Bandha-Satakam

with

Gloss

by

Sri Udayaprabha Suri

प्रकाशकीय-निवेदन

यह सूचित करते हुए हमें अति हर्ष होता है कि प. पू. परमोपकारी स्व. परम गुरुदेव आचार्य भगवन् श्रीमद् विजयप्रसन्नसूरीश्वर महाराज की कृपा दृष्टि से उन श्री की परम पावनी निश्वा में संकलित और विवेचित लाखों श्रीकीं बाले कर्म साहित्य के चल रहे प्रकाशन के मध्य में हमारी समिति इस कर्म-साहित्य विषयक पूर्वाचार्य विरचित अति प्राचीन ग्रन्थ रत्न को आज प्रकाशित कर रही है।

यह बंशशतक ग्रन्थ पूर्वधर आचार्यदेव श्री शिष्यशर्मसूरि द्वारा विरचित है जिसके अति प्रौढ विवेचन रूप प्राचीन चूर्णिग्रन्थ भी उपलब्ध है। चूर्णिग्रन्थ यह सम्पूर्ण ग्रन्थ आज से पहिले मुद्रित हो चुकने पर भी पूर्वमुद्रित ग्रन्थ के पृष्ठ जीर्णप्रायः होने से इसका पुनःमुद्रण आवश्यक था। तदुपरान्त कुछ समय पूर्व चूर्णिग्रन्थ के गूढार्थों को प्रकाश में लाती सहस्रावधानी प्रकाण्ड तार्किक आचार्यदेव श्री मुनिचन्द्रसूरीश्वर विरचित टिप्पणी की एक हस्तलिखित ताडपत्रीय प्रति पू. आगमप्रभाकर मुनिराज श्री पुण्यविजय म० संगृहीत ज्ञानभंडार में से उन के द्वारा उपलब्ध हुई। उसकी एक कामचलाउ प्रति बनवाकर उस प्रति के विशेष शुद्धिकरण हेतु मूल प्रति की एक फांटी कांपी बनवाकर उसे विराटकाय कर्मसाहित्य के कार्यों में अत्यन्त सहायक समझकर उस कार्य में नियुक्त महात्माओं के पास रक्खी गई जिस पर से पू. मुनि श्री कीर्तिचन्द्रविजय महाराज ने अपने अमूल्य समय का भोग देकर प्रेस कांपी तैयार की। उसके तैयार होने पर अभ्यासकर्ताओं की अनुकूलता के लिये शतक मूल ग्रन्थ उस पर चूर्णिग्रन्थ और चूर्णिग्रन्थ पर की टिप्पणी क्रमपूर्वक मुद्रित करवाने का निर्णय लिया गया जिसका मुद्रण गुरु हुए आज लगभग एक वर्ष पूरा होने आगगा।

संपादन संशोधन

इस ग्रन्थ का संपादन-संशोधन प. पूज्य जयघोषविजय महाराज, प. पू. धर्मानन्दविजय म०, प. पू. जितेन्द्रविजय म., प. पू. जगन्नाथ वि. म., प० पू. वीरशेखर वि. म. तथा प. पू. कीर्तिचन्द्रविजय म. ने परस्पर मिलकर सुन्दर रीति से किया है।

मुद्रित हो जाने बाद भी अनासोग प्रेस दोषादि के कारण रही हुई अशुद्धियों के प्रमाजन हेतु परम-पूज्य स्व. गुरुदेव श्री के विद्वान् शिष्यरत्न आगमप्रज्ञ आचार्यदेव श्रीमद् विजय जम्हूसूरीश्वरजी महाराज साहब तथा जैन श्रेयस्कर मण्डल पाठशाला, महेसाना के अध्यापक सुश्रावक श्रीयुत्त पुखराजजी माई तथा श्रीयुत्त रतिमाई श्रीयुत्त बसंतमाई आदि अन्य अध्यापकों ने शद्धि पत्रक तैयार किया जो ग्रन्थ मुद्रण के अन्त में मुद्रित करवाया है। वाचकों से तदनुसार ग्रन्थ सुधार कर पढ़ने का ध्यान रखने के लिये विनम्र निवेदन है।

संपादन पद्धति—

मूलग्रन्थ चूर्णिग्रन्थ तथा टिप्पणीग्रन्थ और उसमें आते प्रतीक तथा साक्षी ग्रन्थ के अवतरण आदि के लिए विभिन्न विभिन्न छोटे-बड़े खुले व गहरे विविध प्रकार के टाईप पसंद कर अभ्यास कर्ताओं की अनुकूलता बनाए रखने योग्य प्रयत्न किया गया है; जैसे मूल ग्रन्थ १६ पौइन्ट ब्लेक टाईप में, चूर्णि ग्रन्थ १६ पौइन्ट सामान्य टाईप में तथा टिप्पणी ग्रन्थ १२ पौइन्ट मोनो ब्लेक टाईप में मुद्रित करवाया है। चूर्णी में आते हुए साक्षी ग्रन्थ के अवतरणों के लिये १२ पौइन्ट सामान्य टाईप, टिप्पणी में चूर्णी की साक्षी के प्रतीक हेतु फेन्सी १२ पौइन्ट टाईप तथा अन्य साक्षी ग्रन्थ के लिये १६ पौइन्ट सामान्य टाईप रखे हैं। सुगमता हेतु चूर्णी टिप्पणी में क्रमशः संख्याएँ लिखी हैं।

साथ ही चूर्णी के जो ग्रन्थांश पर टिप्पणी ग्रन्थ है उन ग्रन्थांशों के प्रारम्भ में संलग्न क्रमांक देने के साथ उन ग्रन्थांश के टिप्पणी ग्रन्थांश को उन २ क्रमांकों द्वारा अंकित किया गया है। इसी प्रकार शक्य उपलब्ध पाठोंतरी का भी टिप्पणी द्वारा संग्रह किया गया है, जिससे सर्वतोमुखी अभ्यास हेतु भी संग्रह दान अच्छा हुआ है। मात्र सुगमता हेतु भिन्न २ टाईप काम में लेने से या मुद्रणदोष से कई स्थलों पर कुछ टाईप बराबर सुदृष्टित न होने से उन स्थलों को सुधार कर पढ़ने के लिये वाचकवृन्द से विनम्र अनुरोध है।

श्री उदयप्रभसूरि टिप्पणी युक्त बन्धशतक

उपरोक्त ग्रन्थ का मुद्रण चल रहा था उस अवधि में एक विचार ऐसा हुआ कि आचार्य श्री उदय-प्रभसूरिश्वर की जो शतक मूलग्रन्थ पर एक लघु विवेचन रूप टिप्पणी आज भी अमुद्रित है, यदि वह भी साथ ही एक ही पुस्तक में सुद्रित हो जाए तो सोने में सुगंध। अतः फिर कार्य रूप में परिणत करने हेतु खोज करने पर उस ग्रन्थ की एक ही प्राचीन प्रति है ऐसा हमें पता चला। वह प्रति बंबई की 'रोयल एशियाटिक सोसाइटी' नामक संस्था के ग्रन्थभंडार में थी। जैन साहित्य विकास मंडल के प्रमुख सेठ श्री अमृतलाल कालीदास द्वारा इस प्रति की फोटो कोपी तैयार करवा कर देने हेतु निवेदन किया। निवेदन सेठ श्री ने स्वीकार किया और फोटो कोपी तैयार करवा कर हमें देकर हमारे कार्य के वेग में सहयोग दिया। इस ग्रन्थ की फोटो कोपी की प्रेस कोपी भी बिहार में होते हुए भी पूज्य मुनिराज श्री कीर्तिचन्द्र विजयजी महाराजने करके अपनी प्राचीनश्रुत के प्रति भक्तिका परिचय दिया। प्रेस कोपी होते ही यह टिप्पणी ग्रन्थ भी प्रस्तुत ग्रन्थ के पृष्ठ भाग में क्रमानुसार सुद्रित करवाया गया।

पूर्ववत् इस ग्रन्थमुद्रण में भी टिप्पणी ग्रन्थ टाईप १२ मोनो ब्लेक और मूल गाथा १६ पोटन्ट ब्लेक रखे गए हैं। इस ग्रन्थ के संपादक और संशोधक पूर्वोक्त महात्मागण ही हैं।

कृतज्ञता दर्शन

सबसे पहले हम स्वर्गस्थ गुरुदेव श्रीमद् विजय प्रेमसूरिश्वरजी महाराज का जितना आभार माने उतना कम है क्योंकि उनश्री की कृपा और प्रभाव से ही इस समिति का उत्थान और कर्मसाहित्य का विशाल सृजन हो सका है। इन सब के मूल आधार आप श्री ही है।

साथ ही इस ग्रन्थ के संपादन कार्य में साक्षान् सहायता देने वाले पूज्य मुनिराज श्री जयघोष विजयजी महाराज, पू. मु. श्री धर्मानन्द विजयजी महाराज, पू. मु. श्री जयचन्द्र विजयजी महाराज, पू. मु. श्री बोरशेखर विजयजी महाराज तथा पू. मु. श्री कीर्तिचन्द्र विजयजी महाराज का उपकार मानते हैं।

इस ग्रन्थ के शुद्धिकरण कर्ता पूज्य आचार्य देव श्रीमद् विजय जंबूसूरिश्वरजी महाराज का बड़ा उपकार मानते हैं जिन्होंने इतनी उम्रमें इतने इतने शासन के कार्य होते हुए भी ज्ञान-भक्ति से प्रेरित होकर इस ग्रन्थ के सुद्रित फर्मों को ध्यान पूर्वक पढ़कर शुद्ध किये हैं। इसी प्रकार महेशाणा के प्राध्यापक और अध्यापकों की ज्ञान भक्ति भी वास्तव में प्रशंसनीय है।

इस चूर्णितिप्पणी की फोटो-कोपी प्राप्त करवाने में सहायक पूज्य आगमप्रमाकर मुनिराज श्री पुण्यविजयजी महाराज तथा श्री उदयप्रभसूरी कृत टिप्पणी की मूल कोपी पर से फोटो कोपी निकलवाने की स्वीकृति देने वाले मुंबई की संस्था 'रोयल एशियाटिक सोसाइटी' के कार्यवाहकों तथा सेठ श्री अमृतलाल भाई का उपकार भी हम भूल नहीं सकते।

यह ग्रन्थ पुस्तकाकार रूप में अच्छे लेजर पेपर में तथा प्रताकाररूप में जुनेरी टिकाऊ हस्त निर्मित कागज पर छपवाया है जिसकी प्रतियां अनुक्रम से १०० व २५० हैं।

ग्रन्थ मुद्रण सहायक

पिण्डवाड़ा श्राविका संघ के उपाश्रय के ज्ञान खाते की ६००० रु. की जो रकम इस समिति में भेंट स्वरूप मिली थी उससे इस ग्रन्थ का मुद्रण करवाया गया है। ज्ञान खाते की रकम का सुयोग्य स्थल पर उपयोग करने का जो प्रयत्न श्राविका संघ ने किया है वह भी वास्तव में प्रशंसनीय है।

विजयादशमी वि० सं० २०२६

पिण्डवाड़ा (राजस्थान)

स्टे०-सिरोहीरोड

शा० ममरथमल रायचंदजी (मंत्री)।

शा० शान्तिलाल सोमचंद (भाणाभाई) चौकसी (मंत्री)

शा० लालचन्द छगनलालजी (मंत्री)

भारतीय प्राच्यतत्त्व प्रकाशन समिति

- समिति का ट्रस्टी मंडल -

- (१) शेठ रमणलाल दलमुखभाई (प्रमुख), खंभात। (७) शा. लालचंद छगनलालजी (मंत्री), पिण्डवाड़ा।
- (२) शेठ माणकलाल चुनीलाल, बम्बई। (८) शेठ रमणलाल वजेचंद, अमदावाद।
- (३) शेठ जीवतलाल प्रतापशी, बम्बई। (९) शा. हिम्मतमल रुमाथजी, बेडा।
- (४) शा. खूबचंद अचलदासजी पिण्डवाड़ा। (१०) शेठ जेठालाल चुनीलाल धीवाला, बम्बई।
- (५) शा. ममरथमल रायचंदजी (मंत्री), पिण्डवाड़ा। (११) शा. इन्द्रमल हीराचंदजी, पिण्डवाड़ा।
- (६) शेठ शान्तिलाल सोमचंद (भाणाभाई), खंभात। (१२) शा. मन्नालालजी रिखवाजी, लुणावा।

- समिति का निवेदन -

यह सूचित करते हुए अत्यन्त हर्ष होता है कि 'भारतीय प्राच्य तत्त्व प्रकाशन समिति' द्वारा कर्मसाहित्य का सृजन एवं प्रकाशन गत कुछ वर्षों से सफलतापूर्वक हो रहा है। अत्यन्त अन्य अवधि में इस संस्था ने पाठकों की सेवा में निम्नलिखित विशालकाय ग्रन्थ प्रस्तुत किये हैं।

कर्मसाहित्य की सेवा एवं भक्ति का अपूर्व लाभ सद्गृहस्थ भी उठा सकते हैं। इस हेतु निवेदन है कि महत्वाकांक्षी सद्गृहस्थ एवं ज्ञानमंदार के ट्रस्टी मंडल इन ग्रन्थों की प्राप्ति के लिए इस संस्था में रु० ३०१) देकर पूरे सेट का ग्राहक बन सकते हैं। जैसे-जैसे ग्रन्थ छपते जायेंगे, ग्राहकों को भेज दीये जायेंगे।

क्षपक श्रेणी	(मुद्रित)	प्रदेशबंध (मूल प्रकृति)	मुद्रित
स्थितिबंध (मूल प्रकृति)	,,	स्थितिबंध (उत्तरप्रकृति)	बाईन्डींगमें
रसबंध (, ,)	,,	प्रकृतिबंध (उत्तरप्रकृति)	प्रेसमें
रसबंध (उत्तरप्रकृति)	,,	प्रदेशबंध (उत्तरप्रकृति)	,,
		मूलप्रकृतिबंध	,,

सकलागमरहस्यवेदी सूरिपुरन्दर बहुभूतगोतायं परमज्योतिर्बिम्ब परमगुरुदेव

परमपूज्य आचार्यदेवेश श्रीमद्विजयदानसूरीश्वरजी महाराजा

विषयानुक्रमः

प्रथमः

विषयः

- १ मंगलादिवक्तव्यता
- ५ शास्त्रसंबन्धः
- ७ कृतिवेदनादिचतुर्विंशतिद्वाराणि
- ११ उपयोगवर्णनम्
- १३ योगवर्णनम्
- १५ बंधो-दयो-दीरणानां सामान्यस्वरूपम् ।

१६ जीवभेदेषु जीवस्थानानि

१७ पर्याप्तस्वरूपम्

१८ मार्गणास्थानेषु जीवस्थानानि

३० जीवस्थानेषूपयोगवर्णनम्

२१-२३ प्रथमादिषट्गुणस्थानकस्वरूपम्

२४-२५ सप्तमाष्टमनवमगुणस्थानस्वरूपम्

२६-२७ अपूर्वस्पर्धकद्वादशकिट्टीस्वरूपम्

२८-२९ दशमैकादशद्वादशगुणस्थानकस्वरूपम्

३० त्रयोदशगुणस्थानक-यागनिरोध-चतुर्दश-
गुणस्थानकवर्णनम्

३३ मार्गणासु गुणस्थानचिन्तनम्

३४ गुणस्थानकेषूपयोगभेदवर्णनम्

३५ गुणस्थानकेषु योगवक्तव्यता

३६ बन्धप्रत्ययप्ररूपणा तत्र मिथ्यात्व-
प्रत्ययस्य वर्णनम्

३७ क्रियावादाऽऽ-क्रियावादादिमिथ्यामत-
वर्णनम्

३८ गुणस्थानकेषु बन्धसामान्यप्रत्ययप्ररूपणा

३९ कर्माष्टकस्य विशेषबन्धप्रत्ययप्ररूपणा

४४ गुणस्थानकेषु बन्धो-दयो-दीरणवर्णनम्

४६ गुणस्थानकेषु बन्धो-दयो-दीरणसंबन्धः

प्रकृतिबन्धः

- ४७ बन्धविधानद्वारे प्रकृतिबन्धस्तत्र मूलोत्तर-
प्रकृतिसमुत्कीर्तना
- ४८ मतिभ्रुतज्ञानयोर्भेदप्रभेदप्ररूपणा
- ४९ शेषज्ञानप्ररूपणा

प्रथमः

विषयः

- ५१ दर्शनावरणादिशेषकर्मप्रकृतिसमुत्कीर्तना
- ५६ मूलोत्तरप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ६१ मूलोत्तरप्रकृतीनां स्थानभूयस्कारादिप्ररूपणा
- ६४ गुणस्थानकेषु बन्धस्वामित्वम्
- ६७ आदेशतो गत्यादिषु बन्धस्वामित्वातिदेशः

स्थितिबन्धः

- ६८ मूलप्रकृतीनां जघन्योत्कृष्टतोऽद्धाच्छेदः
- ६९ उत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टतोऽद्धाच्छेदः
- ७० उत्तरप्रकृतीनां जघन्यतोऽद्धाच्छेदः
- ७१ मूलोत्तरप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ७३ स्थितेः शुभाशुभत्वम्
- ७४ उत्कृष्टस्थितिबन्धस्वामित्वम्
- ७७ जघन्यस्थितिबन्धस्वामित्वम्

अनुभागबन्धः

- ७८ मूलप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ८० उत्तरप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा
- ८१ शुभाशुभप्रकृतीनामुत्कृष्टजघन्यतुमागस्य
सामान्यतः स्वामित्वम्
- ८२ शुभाशुभप्ररूपणा
- ८२ शुभप्रकृतीनां विशेषत उत्कृष्टरसबन्ध-
स्वामित्वम्
- ८४ अशुभप्रकृतीनां " " " "
- ८६ जघन्यानुमागबन्धस्वादिरसम्
- ९० घाति-संज्ञा
- ९३ एकादिसंस्थानप्ररूपणा
- ९४ रसबन्धप्रत्ययप्ररूपणा
- ९५ रसविपाकप्ररूपणा

प्रदेशबन्धः

- ९७ वर्गणास्वरूपम्
- ९९ कर्मयोग्यपुद्गलस्वरूपम्
- १०० दलविभाजनप्ररूपणम्

पृष्ठम्	विषयः
१०१	मूलप्रकृतीनां साद्यादिप्ररूपणा ।
१०२	उत्तरप्रकृतीनां " "
१०४	मूलप्रकृतीनां ज्येष्ठप्रदेशबन्धस्वामित्वम्
१०५	" ज्येष्ठ " " "
१०६	उत्तर " ज्येष्ठ " " "

पृष्ठम्	विषयः
१०७	उत्कृष्टजघन्यप्रदेशबन्धस्वामिनिर्धारणोपायः
१०८	प्रकृतिस्थितिरसप्रदेशबन्धकारणनिरूपणम्
११०	योगस्थानादिपदानामल्पबहुत्वम्
११२	ग्रन्थोपसंहारः
११३	चूणिटिप्पनकृतप्रशस्तिः

श्री उदयप्रभसूरि टिप्पनयुतं बन्धशातकम्

- ११५ मंगलस्य तथाऽधिकारादीनां वक्तव्यता
 ११६ मार्गणास्थानेषु जीवस्थानानि ।
 ११७ जीवस्थानेषूपययोगयोगगुणस्थानानि
 ११८ गुणस्थानकस्वरूपम्
 ११९ गुणस्थानेषूपययोगयोगप्ररूपणा
 १२० सामान्यविशेषबन्धहेतुप्ररूपणा
 १२३ बंधो-दयो-दीरणास्थानानि तत्संबंधश्च

बंधविधामद्वारान्तर्गतप्रकृतिबन्धः

- १२५ प्रकृतिसमुत्कीर्तना
 १२६ साद्यादिप्ररूपणा
 १२७ बन्धस्थानानि भूयस्कारादिप्ररूपणा च
 १२९ बन्धस्वामित्वम्

स्थितिबन्धः

- १३१ अद्धाच्छेदप्ररूपणा
 १३२ साद्यादिप्ररूपणा
 १३३ स्वामित्वप्ररूपणा

अनुभागबन्धः

- १३४ अनुभागस्वरूपं साद्यादिप्ररूपणा च
 १३६ प्रशस्ताप्रशस्तप्रकृतीनां रसबन्धस्वामित्वम्
 १३७ घातिसंज्ञा रसबन्धस्थानप्ररूपणा च
 १३९ प्रकृतिप्रत्ययप्ररूपणा
 १३९ विपाकप्ररूपणा

प्रदेशबन्धः

- १४० कर्मप्रदेशादानविधिः
 १४० वर्गणास्वरूपम्
 १४१ साद्यादिप्ररूपणा
 १४२ स्वामित्वप्ररूपणा
 १४३ प्रकृतिस्थित्यादिहेतवः
 १४४ योगस्थानादीनामल्पबहुत्वम्
 १४५ ग्रन्थोपसंहारः
 १४५ टिप्पनकृतप्रशस्तिः

आ ग्रन्थसर्जनना प्रेरक, मार्गदर्शक अने संशोधक

सिद्धान्तमहोदधि, कर्मशास्त्रनिष्णात, सुविशालगच्छाधिपति, सकलसंचकोशव्यापार,
स्व. परमपूज्य आचार्यदेव श्रीमद् विजयप्रेमसूरीश्वरजी महाराजा.

॥ ॐ ह्रीं नमः ॥

॥ जामोत्पुणं समणस्स भगवओ महाबोरस्स ॥

॥ श्री-आत्म कमल-दान-प्रेमधरीश्वरसद्गुरुभ्यो नमो नमः ॥

कर्मप्रकृतिसंग्रहणीज्ञातृभिः कर्मप्रकृतिप्राभृतमातृभिरनेकटीप्पनग्रन्थनिर्मातृभिराचार्यवर्यश्रीमद्-
मुनिचन्द्रसूरिभिर्विरचितविषमपदटीप्पनकसमलंकृतया चिरंतनाचार्यकृतचूर्पा
विभूषितं पूर्वधर वाचकवर-श्रीमत्-शिवशर्मसूरीश्वरप्रणीतम्

बन्धशतकम्

[वधमयगं]

[तत्रादौ चूर्णिकृन्मङ्गलार्गीन

'मिद्धो' 'णिहूयकम्मो' मद्गम्मपणायगो तिजगणाहो ।

सव्वज्जुज्जो'कगो अमोहवयणो जयइ वीरो ॥ १ ॥

॥ शतकचूर्णिविषमपदटिप्पनकम् ॥

प्रणिपत्य विमलकेवल-विलोकिताशेषभावसद्भावम् ।

श्रीजिनवरममराक्षित-चरणाब्जजुगलममलमहम् ॥१॥

वक्ष्यामि विषमकतिपय-पदसमुदयविवरण समासेन ।

बन्धशतकस्य चूर्णविषमणितवर्ण्यभावायाम् ॥२॥

पदानि वेद्यम्यवदर्थमाञ्जि, यदप्यनेकान्यपि चात्र सन्ति ।

तथापि मे द्वांतराणि किञ्चित्, श्याख्यातुमेषोऽधिकृतः प्रयत्नः ॥३॥

(१) 'मिद्धो' 'शिहूयकम्मो' त्यादि । सित चिरकालबद्ध कर्म ध्मात निर्द्वन्द्वं शुक्लध्याना-
मन्त्राद्येन स निरुक्तात् सिद्धः । विष्णु गत्यामिति गतो निर्धृति, श्यातो सु(भु)बन्नाद्भुतविष्णुतिमाजनतया ।
विष्णु शास्त्रे माङ्गल्ये च'इति समस्तवस्तुस्तोमशास्ता, विहितमङ्गलः । विष्णु संराष्ट्रौ राघ-साव
संसिद्धाविति साधितसकलप्रयोजनो वा सिद्ध इति । उक्त च—

सन्धेवि गणहरिंदा ^१सर्वजगीसेणलद्धसत्कारा ।

सर्वजगमज्जयारे सुयकेवल्लो जयति सया ॥ २ ॥

जिणवरमुहसंभूया गणहरविरह्यसरीरपविभागा ।

भविजणहिययदहा सुयमयदेवी सया जयह् ॥ ३ ॥

^१सम्महंमणणाचरणतवमएहिं सत्थेहिं अट्टविहकम्मगंठि जाइजरांमरणरोगअन्नाणदुक्खवीय-
भूयं छिदिता अजरममरमरुजमक्खयमव्वावाहं परमणिच्चुइसुहं कहं नाम ^१भव्वसत्ता पवेज्ज सि
आयपरहितेसीणं साहूणं पविची । अओ अज्जकालियाणं साहूणं दुस्समाणाभावेणं आयुवल्लमहाकर-
णाइगुणेहिं परिहीयमाणानं अणुगहत्थं आयरिएण कयं सयपरिमाणणिप्फज्जणामगं सयगं ति पगरणं,

एमातं सितं येन पुराणकम्मं, यो वा गतो निवृत्तिसौधमूर्ध्नि ।

व्यातोऽनुशास्ता परिनिष्ठितार्थो, यः सोऽस्तु सिद्धः कृतमङ्गलो मे ॥

[श्रीभगवतीसूत्र वृत्ती. मा. १ पृ. ३]

निरवशेषतया धृतं कम्पितं कर्म ज्ञानावरणादि, काम्यं वा अभिलषणीयं सर्वत्र निस्पृहतया
येन स तथा सन् । सुवरत्रिचक्रोऽष्टिगुह्यतया धर्मः श्रुतचरित्ररूपः सद्धर्मः । पणायति व्यवहरति. स्तौति
प्रणयति प्ररूपयतीति. वृणु प्रत्यये प्रकृष्टो वा नायको यः स तथा । सद्धर्मस्य पणायकः प्रणायकः प्रनायको
वा यः स तथा । त्रिजगेणेन सम्मग्यवशन[ज्ञान]चारित्रप्रभवेन तत् समुदयरूपेणाभाति शोभते यः, त्रिज-
गतो वा भुवनत्रयस्य नाथो यो योगक्षेमकृत् यः स तथा । साध्वेषु सर्वहितेषु सध्वेषु वाऽनुकलेषु कृत्ये-
ष्विति गम्यते. जयोऽभ्यासस्तदुद्योगकरो भव्यानां तद्व्यमकरणशीलो यः । सर्वजगतो वा भुवन-
त्रयस्य विमलकेवलालोकपूर्वकवचनप्रभाप्राग्भाराविर्भावेन, उद्योतकरः प्रकाशकरो यः स तथा ।
अमोहं वैचित्त्यविहोर्न, अमोघं वा अनिष्फलं वचनं प्रवचनं यस्य स तथा । जयति वृज्यरागादिरिपुपरा-
जयफलानुभवात् सर्वोत्कर्षेण वा वर्तते । कोऽसावित्याह । वीरः, सू(शू)रवीरविक्रान्ताविति विक्रान्तो-
ऽन्तरङ्गरागाविजयात्, विशेषेण ईरयति क्षिपति कर्म, गमयति. याति वा शिवमिति वीरः, वर्तमानतो-
र्वधिपतिरिति ।

(२) 'सर्वजगीसेणलद्धसत्कारा' सि जगतामीशा जगदीशाश्रमरेन्द्रशकावयः, सर्वे च ते
जगदीशास्तेषां नमस्करणीयतया इनात् स्वामिनः जिनाल्लब्धसत्कारस्तवनन्तरपबुजाप्राप्तिलक्षणे यस्ते
सर्वजगदीशेनलब्धसत्काराः । सर्वजगदीशेन वा तीर्थपतिना हेतुभूतेन लब्धसत्काराः, भवत्येव तेषां
सत्कारलाभे भगवान् हेतुः तेषां तच्छिष्यतया पूज्यत्वादिति ।

(३) इह सर्वं प्रेषावन्तो न क्वचिदपि प्रयोजनमनुद्दिश्य प्रवर्तन्ते(न्ते) । अतः प्रेषावतः प्रकरण-
प्रणेतुः शास्त्रकरणलक्षणप्रवृत्तिफलमादर्शयंश्च वृत्तिकारः 'सम्भ इ' सण्णाराशे' स्यादिति 'तमस्य ददच्छा-
हस्सामि' इति पर्यन्तेन सगोचरां स्वप्रवृत्तिमाह ।

तत्रानुग्रहार्थमित्यत्रायमभिप्रायो यथा-इत ऐ(ए)व तावत्प्रकरणाद्वृत्तप्राह-कर्मप्रकृति-
प्राप्तादि ग्रन्थान्मया साऽसहा अपि निर्वाणाऽवगच्छकारजबन्धादि परिज्ञानादिगुणाजमवचनेन निर्वा-
णशरणा भवन्तु भव्या इति ।

तमनुवक्ष्यामि । १ तत्थ पुवं ताव संघो भण्णह । २ संज्ञां निमित्तं कर्त्तारं परिमाणं प्रयोजनम् । प्रागुक्त्वा सर्वतन्त्राणां १ पञ्चाद्वक्तानुवर्णयेत् ॥१॥” इति वचनात्, एतस्स पगरणस्स किं नामं ? किं निमित्तं ? केण वा कयं ? किं परिमाणं ? किं प्रयोजनं ? इति । तत्थ नामं दसप्पगारं ।

१ गुण १ गोण २ आदाने ३ पट्टवक्ख ४ पहाण ५ णिसित्तं ६ चेव ।

संयोग ७ माण ८ पणव ९ अणादिसिद्धंत १० विहियंति ॥ १० ॥” १३

तत्थ एयं पगरणं पमाणणिप्फणामगं सयगं ति । किं निमित्तं कयं ? ति निमित्तं भणियं । केण कयं ? ति १ शब्दतर्कन्यायप्रकरणकर्मप्रकृतिसिद्धन्तविजाणएण २ दिट्ठिवायत्थजाणएण ३ अणेगवाय-

(४) ‘तत्थ’ इत्यादि । इह संबन्ध उपोद्घातः । संबध्यते शास्त्रनामनिमित्ताविजिज्ञासा-
वतः श्रोतुं रवतिसत्तास्त्रं तन्निश्चयसंपादनेन व्याख्यासंनिहितं कियतेऽनेनेति व्युत्पातः (परीः) ।

(५) ‘संज्ञा’ मित्यादि श्लोकान्ते “कृति वचनादिति” वचिन्त हृदयते । तत्रावा-
वृत्तं चेत्यध्याहारतोऽसौ व्याख्येयः, अन्यथा गमकत्वाभावात् ।

(६) ‘गुणखोणुणो’ इत्यादि, गुणेन अन्वयंतया युक्तं नाम गुणनाम, यथा इन्द्रश्चन्द्र इत्यादि ॥१॥ तद्विपरित नोगुणनाम यथा रथ्यापुरुषस्य कस्यचित् चन्द्रश्चामी सूर्यश्चामी ॥२॥ आस्तब्रह्मनि-
बन्धनं नाम आदाननाम, यथा वज्ररत्नवर्त्तौ आस्तमत् घृतापत्यनिबन्धनत्वात् । नैतद् गुणनाम्नोऽन्त-
र्भवति, तत्रादानावेय विवक्षाभावात् ॥३॥ प्रतिपक्षनाम कुमारी बन्धि, वन्ध्ये इत्यादि, आदाननाम प्रति-
पक्षनिबन्धनत्वात् ॥४॥ अथवा आदानमादिः-अध्ययनोद्देशकादेरादिपदं, तदेव नाम आदाननाम यथा
‘धम्मोमङ्गलं... असत्त्वमित्यादि ॥३॥ वाक्यार्थप्रतिपक्षवाचकतया नाम प्रतिपक्षनाम यथा मङ्गलोऽ-
ङ्गारकः, मधुरं विषम् ॥४॥ प्रधाननाम यथाऽऽन्नवर्णं निम्बवनमिति वनान्तःसत्त्वप्यन्येष्वविबक्षि-
तवृक्षेषु विवक्षाकृतप्राधान्यवृत्तपि वृमन्निबन्धनत्वात् । ५॥ निश्चितनाम यत्पितामहादेनाम तत्पक्षपाता-
दिभ्यः पौत्रादावप्यत्र निवेश्यते तस्य तन्निश्चयाभावात् निश्चितनामत्वम् । एतच्चाप्यत्र नामनामेति
कृद्म् ॥६॥ संयोगनाम द्रव्य-क्षेत्र काल-भावमेवाच्छनुर्था । तत्र द्रव्यसंयोगनाम दण्डी, छत्रीत्यादि, द्रव्य-
संयोगनिबन्धनत्वावयव । क्षेत्रसंयोगनाम माथुरी बालम इत्यादि, यदि नामत्वेन विवक्षा भवति ।
कालसंयोगनाम यथा शारदी, वासन्तक इति । भावसंयोगनाम क्रोधी मानीत्यादि ॥७॥ मानेन मेयस्य
नाम माननाम, शत, सहस्रं, द्रोणः, खारी, पलं, तुला, कर्षादीनि, प्रमाणानाम्नां प्रमेयेष्वपलम्भात् ॥८॥
प्रथयनाम यत्प्रथयेनार्थान्निजामिधेयः हेतुना विशेषितं नाम, यथा जलज सरसिजमिति ॥९॥ अना-
दिसिद्धान्तनाम अपौरुषेयमावादानो सिद्धान्ते प्रसिद्ध यत् तदनादिसिद्धान्तनाम, यथा धर्मास्तिकायो
धर्मास्तिकाय इति ॥१०॥

(७) ‘शब्दतर्कन्यायि’ प्रकरणाण, शब्दस्य प्रत्येकं सम्बन्धात् [शब्द] प्रकरणं तर्कप्रकरणं ।

१ ‘पञ्चाद्वक्ता तं वर्णयेत्’ इति भु. । २ अनुयोगद्वारसूत्रे किञ्चित्कममेवेन नाम्ना एतेषामेव दशप्रकाराणां
तदवान्तरभेदप्रवेदप्रदर्शनपूर्वकं विस्तरेण वर्णनं कृतमस्ति ।

३ ‘दिट्ठिक्कमत्थजाणएण’ इति विशेषणं मुद्रितप्रती नास्ति किन्तु जे. खं प्रमुखप्रतीपुनःपश्यते ।

४ ‘अणेगवायसमाजद्विजणएण’ इति भु. ।

समरलद्विजएण मित्रसम्मायरियणामधेज्जेण कयं । किं परिमाणं ? गाहापरिमाणेण ^१सयमेच्चं, अक्ख-
रादिपरिमाणेण संखेज्जं, अत्थपरिमाणेण ^२अपरिमियपरिमाणमणेगमेयमिन्नं । किं पयोयणं ? ति
जीवाणं उक्खओगजोगपच्चयं बोदपोदीरणासंजोग-^३बंधविहाणादिअभिगमणत्थं, तदेव णाणं दंसणं च,
तओ बंधाइनिरोहणसमत्थे चरणे उज्जमो, ततो मोक्ख इति एयं पयोयणं । भणिओ संबंधो । एवं
^४‘संबंधागयस्स’ पगरणस्स इमा आइमा गाहा मंगलाभिधेयाधारसत्थसंबंधत्था-

[अरहंते भगवंते अणुत्तरपरक्कमे पणमिऊणं ।

बंधसयगे निबद्धं संगहमिणामो पवक्खामि ॥]^५

सुणह इह जीवगुणसंनिएसु ठाणेसु सारजुत्ताओ ।

वोच्छं कइवइयाओ गाहाओ दिट्ठिवायाओ ॥^६

व्याख्या- ‘सुणह’ ति सोतवितयत्तातो सुयणाणस्स, सुयनाणं संबज्झइ । कइ ? ^७अदिगय-
त्थाओ दिट्ठिवायातो गाहाओ सुणह ति । तं च सुयणाणं मंगलं । कम्हा ? भज्झइ णंदी भाव-
मंगलं ति काउं मंगलपरिगहियाणि सत्थाणि णिप्फत्तिं गच्छंति, सिस्सपसिस्सपरं पराए^८ पइहाइति
चेति अतो सुणहसदो मंगलत्थो । ‘इह जीवगुणसंनिएसु ठाणेसु सारजुत्ताओ वोच्छं

न्याय-प्रकरणमिति । तत्र शब्दप्रकरणं शब्दशास्त्रं व्याकरणमितियावत् । तत्कर्मप्रकरणं जीवाजीवादि-
ब्रह्मणां सबसन्नित्यादित्यादिपर्यायाणां च निरूपणनिपुणं, ब्रह्मानुयोग इत्यर्थः ।

न्यायप्रकरणं लौकिकप्रतीतनीतिशास्त्रं नैयायिकसमयानुसारो ग्रन्थो वा । कर्मप्रकृतिः कर्म-
प्रकृतिः प्राकृतम् । सिद्धान्तः शेषसमयः । यत्र सिद्धान्तग्रहणेन कर्मप्रकृतिग्रहणेऽपि अस्याः पार्थ-
क्योपन्यासस्तदस्य प्रणेतुरत्रात्यन्तकीशलरूपापनार्थम् । तत्र शब्दतत्त्वकन्यायप्रकरणानि च कर्मप्रकृतिश्च
सिद्धान्तश्चेति समासः, तेषां ज्ञायको ज्ञाता, तेन ।

(८) ‘बंधविहाणादि’ ति आविशब्दः स्वमेदसूचकः ।

(९) एवं ‘संबंधादि(ग)यस्स’ ति । एवमुक्तलक्षणः सम्बन्ध उपोवधातः, तेन आगतं स
वा आदिः प्रथमं पद्यं तदेव सम्बन्धागतमेव सम्बन्धादिकं वा तस्य । एवं ‘संबंधादियस्से’ ति क्व-
चित्पाठः । तत्र एवमुक्तलक्षणेन सम्बन्धापितस्य प्रापितसम्बन्धस्येति दृश्यन्ते (ते) ।

१ ‘सत्तं’ इति जे. । २ ‘अपरिमिय’ इति जे. प्रतो नास्ति । ३ ‘संबंधातस्स’ इति सु. ।

४ ‘अत्र च अरहन्ते भगवन्ते’ ॥१॥ गाथा प्रादो ह्यन्ते सा च पूर्वचूणिकारः अन्यास्यातत्वात्
प्रलेपगायेति लक्ष्यते ।^१ इत्युक्तं श्री मलधारीयहेमचन्द्राचार्येबंधशतकवृत्तौ । तथा चोक्तं श्रीमच्चक्रेश्वर-
सूरिर्मिर्बंधशतकभाष्ये-एष य अरहंते इह; पाइमगाहा उ अन्नकइइया । सुणहइह दुइय गाहा इह पत्तुय कवि-
कवा रोया ॥ शतक भाष्ये गा. ६] ५ ‘अधिगतच्छायो’ इति सु. । ‘अधिकतच्छायो’ इति जे. । ६ ‘परंरथा’ इति सु. ।

कहवइयाओ गाहाओ' ति अमिषेयाधारत्यो । अमिषेया उवओगादयो, 'दिट्टिवा-
याओ' ति, सत्यसंबन्धत्यो, एस पिढत्यो । इयाणि अवयवा विवरिज्जंति-‘सुणह’ ति
सीसामंतणवयणं । कि कारणमामन्त्रपतीति चेत् ? उच्यते, सीसारियसंबद्धपरोवयारोवदरिसणत्थं
सोतिंदियोवयोगजणणत्थं च आमन्त्रयति । ‘इह’ ति अस्मिन्प्रकरणे । ‘जीवगुणसन्निपसु
ठाणेसु’ ति । सन्निपसहो ठाणसहो य प्रत्येकं ‘परिसंबध्यते-जीवसन्निपसु ठाणेसु गुणसन्निपसु
य ठाणेसु ति जीवट्ठाणगुणट्ठाणणामधेज्जेसु ति भणियं होति । एतेसि अत्यो णिहेसे वक्खाणि-
ज्जिहति । एतेसि त्रिन्यासप्रयोजनं-पूर्वं जीवास्तित्वचिन्तनं तत्सिद्धौ शेषप्रपञ्चसिद्धिरिति जीव-
द्वुणाहं प्रथमं न्यस्तानि, विद्यमानानां जीवानां गुणचिन्तनमिति तदनन्तरं गुणट्ठाणाणि, एवं
विज्ञासे पयोयणं । ‘सारजुत्ताओ’ ति सारो अत्यो अन्धजुत्ताओ । काओ ताओ गाहाओ ति संब-
ज्जह । ‘वोच्छं कहवइयाओ’ ति वोच्छं भणामि कहवइयाओ ‘गाहाओ’ ति भणियं होइ ।
गीयन्तेऽर्था ‘अस्यामिति गाथा । ताओ गाहाओ एयंमि पगरणे जीवट्ठाणगुणट्ठाणान्याश्रित्य
अत्थमन्ताओ थोवाओ गाहाओ कहेमि’ ताओ सुणह ति संबज्जह । स्वेच्छाकहणपरिहरणत्थं
सत्यगौरवत्थं च सत्यसंबन्धं भणामि-‘दिट्टिवायाओ’ ति आयरियपायमूले विणएण सिक्खि-
याओ दिट्टिवायाओ कहेमि ॥१॥

‘किं परिकम्म-सुत्त-पढमाणो-गो-पुव्वगयचुलिगामइयातो सव्वाओ दिट्ठिवायाओ कहेसि ? नेत्थु-
च्यते, पुव्वगयाओ । किं उप्पायपुव्व-अग्गेणियं जाव लोगविन्दुसाराओ ति एयाओ चोइसवहाओ सव्वाओ

(१०) ‘किं पटिक्कम्भे’ त्यावि । इह सूत्रादिप्रहणयोग्यतासम्पादनसमर्थानि परिकर्माणि ।
गणित परिकर्मवता सर्वद्रव्यपर्यायिनयापूर्वसूचनार्थं सूत्राणि, श्रुतसूत्रादीनि द्वाविंशतिः । प्रथमानुयोगत्तो-
यंकरादीनां पूर्वमवाद्यनुयोगः, तद्वग्रहेण कुलकराभिगणिकानुयोगोऽपि गृहीतव्य उपलक्षणत्वावस्य,
अन्यत्र ‘द्वयोरप्यनयोर्दृष्टिवाक्यस्थानत्वेन पठितत्वात् । सर्वश्रुतपूर्वकरणत्वात् पूर्वाणि । पूर्वगतस्यैव उक्तता-
र्थसंप्रहात्मिकाशङ्काः ।

1 ‘परिसमाप्यते’ इति सु. । 2 ‘थोवयाओ’ इति जे. । 3 ‘स्तस्यामिति’ सु. । 4 ‘कहेमि’ इति जे. ।

5 उक्तं च नन्दीसूत्रागे “से कि तं सुत्ताइ ? सुत्ताइ बावीसं पणत्ताइ, तं जहा-उज्जुमुत्तं १, परिणया-
परिणयं २, बहुभणियं ३, विजयचरियं ४, अणंतरं ५, परपरं ६ मासाणं ७, संवूहं ८, संमिण्णं ९, प्रायश्चायं १०,
सोबत्थिप्पयणं ११, रांवावत्तं १२, बहुलं १३, पुट्ठापुट्ठं १४, वेयावच्चं, १५, एवंभूयं १६, भूयावत्तं १७, वत्तमाणु-
प्पयं १८, समभिरुद्धं १९, सव्वओमहं २०, पण्णासं २१, दुप्परिआहं २२, इच्चेयाइं बावीसं सुत्ताइं” द्विष्णुच्छेयण-
इयाइं ससमयमुत्तपरिवाडि ए सुत्ताइं”.....इत्यादि । [श्र. व. प. प्रकाशिते पृ. ७५]

6 उक्तं च नन्दीसूत्रे-“घल्लुओगे इविहे पणत्ते, तं जहा-पूजपढमाणुओगे य गंठियालुओगे व ।

[श्र. व. प. प्रकाशिते पृ. ७६]

पुष्पगयाओ कहेसि ? नेत्युच्यते, 'अग्नेणियातो वीयाओ पुष्पातो । किं 'अद्ववत्पुपरिमाणो अग्ने-
णियपुष्पातो सव्वातो कहेसि ? नेत्युच्यते, पुष्पंते अवरंते 'धुवे अधुवे एत्थ 'वयणलद्धीणामपंचमं वत्थु
ततो पंचमातो वत्थुतो कहेमि । किं सव्वातो वीसइपाहुडपमाणमेतातो कहेसि ? नेत्युच्यते, तस्स
पंचमस्स वत्थुस्स चउत्थं पाहुडं कम्मपगडिनामधेज्जं ततो कहेमि । तस्स चउत्थीसं अणुयोग-
दाराइं भवन्ति । तंजहा-

(११) अग्नेणियाउ' ति सध्वंद्रव्याणां पर्यवर्णानां जीवविशेषाणां चाऽप्यस्य परिमाणस(स्य)-
वर्णनाद्विभक्तिवशादपेक्षणीयम् । इहापेक्षणीयस्य यदष्टवस्तुपरिणामा(माणा)मिधानं सोऽपपाठ इव लक्ष्यते,
'नन्दीकर्मप्रकृतितप्राभृतयोश्चतुर्वर्णानां वस्तूनां च तत्रामिधानात् । उक्तं च,

(१) पूर्वान्तं ह्यपरान्तं, (२) ध्रुवा (३) ध्रुव (४) च्यवनलब्धि (५) नामानि ।

अध्रुवसंप्रणिधानं, (६) कल्पं (७) भोमावयाद्यं (८) च ॥ १ ॥

सर्वार्थकल्पनीयं (९) ज्ञान-(१०) मतीतं (११) क्षणागतं (१२) चैव ।

सिद्ध(१३)मुपाध्यं (१४) च चतुर्दशवस्तूनि द्वितीयस्य ॥ २ ॥"

[]

ब्रूणी बोलङ्गना एवं हदया, "पूर्वन्ते अवरन्ते धुवे [अधुवे] एत्थ वयणलद्धीनाम पंचमं वत्थु" ।

1 घन 'चोदस वत्थुपरीमाणाओ' इति पाठः सङ्गच्छते, 'अद्ववत्पुपरिमाणो' इति पाठो न शुद्धः,
किन्तु जे. खं. मु. प्रमुखसर्वप्रतिषु स एवोपलभ्यते, टीप्पनकारश्रोमम्मूनिचन्द्रसूरीश्वररपि टीप्पनकेऽस्य पाठस्याऽप-
पाठरूपेणोत्प्लेख कृतं ऽतो ज्ञायते यत्तेषां समक्षेऽप्ययमशुद्ध पाठ एवासीदिति । वस्तुतोऽष्टवस्तुपरिमाणं न तु द्वितीय-
स्याऽपेक्षणीयपूर्वस्य वन्ते किन्तु तृतीयस्य वीर्यपूर्वस्य 'वीरियस्स णं पुवस्स अद्ववत्थू अद्ववत्थुलवत्थू पण्णसा' इति ।
नन्दीसूत्रवचनात् । 2 जे. प्रतावय 'इत्थ धुवालदी अधुवलदी अधुवस्स पणिहि नब्बं नाम पंचमं वत्थु' इतिपाठो
दृश्यते स तु न सङ्गच्छते । 3 मु. 'खणलद्धीणामपंचम' इत्यपि पाठः ।

4 श्रीनन्दीसूत्रपाठश्चैवम्- 'अग्नेणीयस्स णं पुवस्स चोदस वत्थु दुवालस बुल्लवत्थू पण्णसा ।' [उक्त. पृ.
७४] तथा च खट्खण्डागमनाम्ना वर्तमानकाले प्रसिद्धग्रन्थस्य धवलालोकायाम्- 'अग्नेणिबं णाम पुष्पं चोदसपुं
वत्थूणं.....' इत्यादिपाठः [मु. संस्करण भा. १ पृ. ११५]

5 प्रस्तुतमाध्यायुलेन सट्टाश्रयं गाथायुलं वशाभक्तिग्रन्थेऽपि वर्तते, तद्यथा- "पूर्वान्तं ह्यपरान्तं, ध्रुव-
ध्रुवच्यवनलब्धिनामानि । अध्रुवसंप्रणिधि चाप्यर्थं भोमावयाद्यं च ॥१॥ सर्वार्थकल्पनीयं ज्ञानमतीतं त्वनागतं कालं
सिद्धिमुपाध्यं च तथा, चतुर्दशवस्तूनि द्वितीयस्य ॥२॥ [पृ. ८-३] । तथा च खट्खण्डागमस्य धवलालोका-
याम्- "पुवन्ते अवरन्ते धुवे अधुवे वयणलद्धी अधुवसंपणिधारी कप्पे अधुवे भोम्मावयादीए सव्वद्धे कप्पणिज्जाणे
तीहाणायकाले सिव्वअ बुव्वअ एत्ति" । इति पाठः (मुद्रित संस्करण भा० १ पृ. २२६) दृश्यते । पुनश्च तस्यामेव
धवलालोकायामन्यत्र [मु. सं. भा. १ पृ. १२३] 'पुवन्ते अवरन्ते धुवे अधुवे वयणलद्धी अधुवुव्वमं पणिधिकप्पे अधुवे
भोम्मावयादीए सव्वद्धे कप्पणिज्जाणे तीहे धणागय काले सिव्वअ बुव्वअ एत्ति चोदस वत्थुणि' इति दृश्यते ।

१२ 'कह' १३ वेदना च १४ फासे १५ कम्म १६ पगडि च १७ बंधण १८ णिबंघे ।

(१२) 'कह' इत्यादि रूपकत्रयं । 'कह' ति कृतिः करणं तच्च त्रेधा संघातकरणं, परिशातकरणं, संघातपरिशातकरणं चेति । एतत् त्रिविधमपि औदारिक-बैकिय-आहारक-संज्ञक-कर्मणशरीराणां यथायोगं यत्र सप्रपञ्चमुच्यते तत् कृतिरनुयोगद्वारम् ॥१॥

(१३) 'वेदना' ति कर्मपुद्गलानां, वेद्यन्त इति वेदनासंज्ञितानां निक्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः प्ररूपणाधिकारात् वेदानुयोगद्वारम् ।२।

(१४) 'फास' ति कर्मपुद्गलानामेव ज्ञानावरणादिविवेकतोऽष्टमेवानां परस्परौदारिकादि-शरीरैः जीवेन च सह स्पर्शगुणसंबन्धतः प्राप्तस्पर्शभिधानानां निक्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः प्ररूपणा यत्र क्रियते तत् स्पर्श इत्यनुयोगद्वारम् ।३।

(१५) 'कम्मो' ति कर्मपुद्गलानामेव ज्ञानदर्शनावरणादिगुणसद्भावतः प्राप्तकर्मसंज्ञानां कर्म[नि]क्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः प्ररूपणा क्रियते यत्र तत् कर्मैत्यनुयोगद्वारम् ।४।

(१६) 'पगडि' ति यत्रानुयोगद्वारे कर्मणवर्गणापुद्गलानां, कृतौ प्ररूपितबन्धलक्षणसंघात-भावानां, वेदनाद्वारे निरूपितवस्तुविशेषप्रत्ययविपाकानां, स्पर्शद्वारे निरूपितजीवसंबन्धगुणानां, कर्मद्वारे च निरूपितस्वस्वव्यापाराणां प्रकृतिनिक्षेपादिभिरनुयोगद्वारैः स्वभावमेव रूपप्रकृतिप्ररूपणा क्रियते । यथा पञ्चस्वभावा ज्ञानावरणस्य, मतिज्ञानावरणादयः । नव दर्शनावरणस्येत्यादि, तत्प्रकृति-रनुयोगद्वारम् ।५।

(१७) 'बंधण' ति । बन्धनाभिधायितया बन्धनाभिधानमनुयोगद्वारम् । तत्र चतुर्विधमभि-धेयं, (१) बन्धो (२) बन्धकाः (३) बन्धनीयं (४) बन्धविधानमिति । तत्र बन्धाधिकारे जीवप्रवेशकर्म-पुद्गलानां सादिरनादिश्च बन्धः प्रबन्धतोऽभिधीयते । बन्धकाधिकारे पुनरष्टविधकर्मसंबन्धका अप-र्याप्तसूक्ष्मकेन्द्रियादयः पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियावसानाश्चतुर्दशापि जीवप्रकाराः सप्रपञ्चमुच्यन्ते । बन्ध-नीयद्वारे बन्धयोग्यायोग्यद्वयविचारोऽधिक्रियते । बन्धविधानाधिकारे च प्रकृतिस्थित्यनुमागप्रवेशबन्धाः प्रत्येकं सप्रबन्धाः प्रतिपाद्यन्ते ।६।

(१८) 'निबन्ध' ति । निबन्धनं निबन्धो विषयनियम इत्यर्थः । तत्र यस्मिंश्चक्षुरादीनामिष-रूपादिषु प्रकृतीनां निबन्ध उच्यते । यथा सकलरूपिद्वयविषयज्ञाननिराकरण एव व्यापारवदवधिज्ञाना-वरणं, गुरुलघुकान्त[त]प्रदेशिकरूपिद्वयगोचरदर्शनावारकं चक्षुर्दर्शनावरणं । यथा वा शरीराङ्गो-पाङ्गान्दिपुद्गलविपाकिप्रकृतयो गृहीतोदारिकादिपुद्गलदलकविशेषसम्पादनविषयव्यापारनियतासद-नुयोगद्वारमिति ।७।

(१९) 'पक्कमो' ति । प्रक्रमो बन्धकाल एव क्रमो दलिकप्रमाणपरिपादिरूपः प्रक्रमः । तत्र यस्मिन्नकर्मस्वरूपेण स्थितानां कर्मणवर्गणात्कन्धानां जीवप्रयोगतो मूलोत्तरप्रकृतिस्वरूपेण परिणमतां प्रकृतिस्थित्यनुमागविशेषेण विशिष्टानां प्रमाणक्रमप्ररूपणा यथाष्टविधबन्धकस्य मूलप्रकृतीनामायुर्भाग-स्तोको नामगोत्रयोस्तुल्यस्ततो विशेषाधिक इत्यादि, तदनुयोगद्वारं प्रक्रमः । एवं विशेषानुयोगद्वाराणा-मप्यभिधेयानुसारतोऽभिधाननिर्देशो दृश्य इति । यत्र 'पक्कम' ति आदर्शपुस्तकेषु पाठो न स कर्म-प्रकृतिप्रामुते दृश्यते । तत्र 'पक्कमु' [पक्कमु] दये' ति पाठस्यानेकश उपलम्भाद् बुध्यते चासाविति ।८।

१६ गक-२० सुवकम्-२१ दृष्ट २२ मोक्षो पुण २३ संक्रमे २४ लेसा ॥ १ ॥

(२० 'उद्वल्लक्ष्मे' ति । उपक्रमणं उपक्रमः कर्मणां प्राच्यस्वरूपपरित्यागेन स्वरूपास्तराया-
बन्धं, स बन्धनोदीरणोपशमनाविपरिणाममेवाचक्षते^१ । तत्र बन्धनोपक्रमो बद्धानां कर्मणां प्रकृतिस्थि-
त्यनुभागप्रवेशरूपतया निधत्तिनाकाचनाकरणाभ्यां दृढतरबन्धसम्पादनमिति, यश्चाऽकर्मस्वभावपुद्ग-
लानां जीवध्यापारतः कर्मभावमवनेन बन्धनोपक्रमः स इह नाधिकृतः, कृतिद्वारावतारितत्वात् तस्य ।
अप्राप्तफलकालानां कर्मणां करणविशेषतः वेद्यमानकर्मभिः सहोदय-क्षयप्रवेशनमुदीरणोपक्रमः । उप-
शमनोपक्रम उपशमनोपक्रमः स च देशसर्वभेदावुपशमनायाः द्विविधस्तत्र वेशोपशमना उद्बर्तना-
ऽपवर्तनासंक्रमव्यतिरिक्तकरणाऽऽद्योऽयतया कर्मणो व्यवस्थापनं, सर्वोपशमना तु सर्वसंक्रमाधिकर-
णाविषयतेति । निरुद्धः कर्मणासकर्मरूपतामवनेन परिणामो विपरिणामो निर्जरेत्यर्थः । स च
प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रवेशानां वेशतः सर्वतश्च भवति, तत्र सर्वतः शैलेदयादौ स्वस्वसर्वक्षयकालो(ले)
शेषकाले च वेशतः । स एवोपक्रमो विपरिणामोपक्रमः ॥१॥

(२१) 'उद्वये' तिः उद्वयो विपाकोऽनुभव इत्यर्थः स च मूलोत्तराणां प्रकृतीनां प्रकृतिस्थित्यनुभाग-
प्रवेशमेवावनेकथा अवि(भि)धानीयः । आह-वेवनोद्वयोः कः प्रतिविशेषः येनोद्वयः पृथगुच्यते ?
उच्यते, स्वपरविपाकानपेक्षं पुद्गलबालकानुमवनेन वेदना, उद्वयस्तु स्वविपाकापेक्षं कर्मानुमवनेमिति ॥१०॥

(२२) 'मोक्षद्वये' ति । मोक्षोऽपगमः कर्मणो विनाश इत्यर्थः । सोऽपि प्रकृत्याविशेषस्य कर्मणो
मणीयः । आह-विपरिणामोपक्रमोऽपि एवंलक्षण एवातः किमस्य पृथगुपन्यासः ? इति । सत्यं, किन्तु
विपरिणामोपक्रमो देशसर्वनिर्जराभ्यां कर्ममौल्लक्षणः । मोक्षः पुनरर्थः स्थितिगलनाऽन्यप्रकृतिसंक्रमोद्-
वर्तनाविभिः विवक्षितकर्मस्वरूपाभावलक्षण इत्यनयोविशेषः ॥११॥

(२३) 'पुनरुत्क्रमे' ति । पुनरिति बन्धोत्तरकाले संक्रमणं-संक्रमः पुनःसंक्रमः । यत्प्राग्बन्ध-
कर्मणो बध्यमानस्वजातीयकर्मणि करणविशेषतस्तत्स्वभावताकरणेन निक्षेपणं स च मूलप्रकृतिषु स्थि-
त्यनुभागयोत्तरप्रकृतिषु प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रवेशानामनेकप्रकार इति ॥१२॥

(२४) 'लेसे' ति । लिप्यते श्लिष्यते आभिर्जोषः कर्मणैति लेड्यास्ताश्च द्रव्यभावमेवाद् द्विभेदास्तत्र
द्रव्यलेड्या या(नि)किल द्रव्याध्याश्रित्य जीवस्य स्फटिकमणेरिव कृष्णादिलेड्यापरिणामः प्रवर्तते तानि
वर्णभेदतो भिद्यमानानि द्रव्यलेड्या इति । तत्र भ्रमराङ्गारकाककोकलादिसमानवर्णा कृष्णलेड्या
शेषस्तु नीली-कापोती-तैजसी-पद्मा-शुक्लाभिधाना लेड्याः यथाक्रमं कदलीदल-कपोतच्छद-जपाकुसुम-
कमलकेसर-हंसहृशप्रकाशा विज्ञेया इति । यथोक्तम्—

“किंवा भमरसवण्णा, नीला पुण गवलगुलि(नीलगुणि)यसंकासा ।

काऊ कयोयवन्ना, तेऊ तवणिज्ज वन्नाभा ॥

पम्हा पउमसवण्णा, सुक्का पुण कासकुसुमसंकासा” । इति

[]”

१ उक्तं च श्रीस्थानांगमूत्रे-“चउत्विहे उवकमे पपणत्ते, तं जहा बंधणोवकमे, उदीरणोवकमे, उवसामणो-
वकमे, विपरिणामणोवकमे । [भी स्या. प्रध्य. ४ उद्. २]

२ वृत्तंङागमस्य धवलाटीकार्या जेयानुयोगप्ररूपणाया[मुद्रित भा. १६ पृ. ४८५]मपीवमेवावतरणं
'वृत्तं च' इत्यादि कथनपूर्वकं टीकाकारेणान्यत्र-पादुतं इत्यते ।

२५'लेसाकम्मे २६'लेसापरिणामे तद् य २७'साधमस्ताते ।

भावलेइया पुनर्ब्रह्मलेइयाजनितो जीवपरिणामो मिथ्यात्वाऽसंयमकक्षानुरक्तयोगप्रवृत्तिक्यः कर्मपुद्गलादानहेतुः । एवं च 'योगपरिणामो लेइया' १ इत्यपि युक्तमुक्तं, योगपरिणामस्य प्राधान्येन लेइयात्वात् । मिथ्यात्वादीनां विशेषणत्वेनाऽप्रधानत्वात्तत्रभावेऽपि क्वचित् केवलस्यैव तस्य लेइयात्वा-
भिधानात्, 'शुक्ललेइयः सयोगकेवली' ति वचनप्रामाण्यादिति । १३।

(२५) 'लेसाकम्मे' ति । लेइयानां कृष्णादीनां कर्म फल कार्यमित्यर्थः, लेइयाकर्म तच्छा-

कृष्णलेइयाऽन्वितो जीवः, निर्दयः कलहप्रियः ।

रीद्रानुबद्धवैरश्च, चोरोऽलीकचोरतः ॥ १ ॥

मन्दो बुद्धिविहीनश्च, मानी विषयशालसः ।

निद्रालुरलसो मारी, नीललेइयाऽन्वितो सु(पु)मान् ॥ २ ॥

कापोतीसंगतोऽन्येभ्यः, क्रुध्यत्यात्मप्रशंसकः ।

न प्रत्येति परं जातु, स्तूयमाने च तुष्यति ॥ ३ ॥

दयादानरतो नित्यं, कृत्याकृत्यं च वेध्यसौ ।

प्रेक्षति च समं सर्वं, तैजसीमाश्रितः पुमान् ॥ ४ ॥

त्यागी चोक्षः क्षमाशीलः, साधुपूजापरायणः ।

अवक्रकर्मसंयुक्तः, पञ्चलेइयानुभावतः ॥ ५ ॥

अपक्षपाती सर्वत्र, न निदानविधायकः ।

रागद्वेषविहीनश्च, शुक्ललेइयो भवेदिति ॥ ६ ॥ []*

(२६) 'लेइया(सा)परिणामे' ति । लेइयानां गुणगुणिनोरभेदोपचारात् लेइयावतां जीवानां परिणामोऽपरापरपर्यायांतरगमन लेइयापरिणामः । तत्र कृष्णलेइयावान् संकलित्यमानस्तामेव कृष्ण-
लेइयां घटस्थानपतित संक्रामति विशुध्यमानश्च घटस्थानहत्या तां वा प्राप्नोति अनन्तगुणशुद्धतया नीललेइयां वेति । एवं नीलादिलेइयावतामपि संकलितो विशुद्धितश्च परिणामो ज्ञेयः । परं संकलित्य-
माना नीललेइयादयः घटस्थानानुगतस्वस्थानपरिणामाः स्युरनन्तगुणानन्तरलेइयास्थानपरिणामादिति,
विशुद्ध्यन्तश्च घटस्थानविशुद्ध्यो वा अनन्तगुणविशुद्धोत्तरलेइयास्थानविशुद्ध्यो वा भवेद्युरिति । शुक्ल-
लेइयस्तु विशुद्ध्यन् स्वस्थानविशुद्धिरेव । १४।

१ 'योगपरिणामश्च लेइया' इत्युक्तं श्रीप्रज्ञापनासूत्रप्रदेशव्याख्यायां श्रीहरिमद्रसूरीश्वरैः ।

२ उक्तं च श्रीमद्देवेन्द्रसूरिभिः स्वोपज्ञवृत्तियुते चतुर्थकर्मग्रन्थे-
'अतु सुक्का'.....'घटत्' प्रपूर्वकरण-
निवृत्तिबाधरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहक्षीणमोहसयोगिकेवलिलक्षणेषु गुणस्थानकेषु शुक्ललेइया भवति न शेषः
पञ्च । [चतुर्थकर्मग्रन्थे गा. ५०]

३ प्रस्तुतलोकषट्कप्रतिपादितार्थसङ्गभावाद्यर्थप्रदर्शिकाः नवगाथाः घटस्थानागमस्य धवलाटीकायां [मृगि-
या, १६ पृ. ४९०-४९१-४९२] हस्यन्ते, जिज्ञासुभिरुत्तरेष्ववधार्यवचनोक्त्याः ।

- २८ दीहे हस्ते २९ भवधारणीय तद् ३० योगलाभता ॥२॥
 ३१ णिद्धत्तमणिद्धत्तं ३२ णिककाइयमणिकाइयं य ३३ कम्मट्ठिनी ।
 ३४ पच्छिमत्त्वधे [य तद्] ३५ अप्पावहुगं च सन्वत्य ॥३॥^१ ति

(२७) 'सायमसाय' ति सवेव स्वाधिकारप्रत्ययात् सातं सद्देष्टं कर्म । तद्विपरितमसातमसद्देष्टं कर्म तदेककमेकान्तानेकान्तप्रमेवतो द्विरूपं तत्रैकान्ततः सातमसातं वा यद्विपरितया बद्धं तत् तद्रूपतयं बन्धकृत्यन्तरासंक्रान्तम् । अतिसंक्रान्तं वा वेद्यमानमेत (येत) द्विपरितममे (ते) का तत इति ॥१६॥

(२८) 'दीहे हस्ते' ति । दीर्घं नाम बहु तद्विपर्ययात् ह्रस्वं तवं (दे) कैकं प्रकृतिस्थित्यनुभाग-प्रवेशमेवाप्यनुविधम् तत्र बन्धं प्रतीत्य मूलप्रकृतिषु सप्तविधबन्धापेक्षयाऽऽविधबन्धः प्रकृतिदीधम् । यद्विधबन्धात् सप्तविध इति । एवमुदयोदीरणसात्तासु । तथोत्तरप्रकृतीनां वा धादिषु स्थित्यादिषु च सर्वं चोर्ध्वं विज्ञाय वक्तव्यम् । ह्रस्वं तु तद्विपर्ययतो योजनीयं तद्यथा-यद्विधः सप्तविध बन्धाद् ह्रस्वः, सोऽप्यष्टविधबन्धादित्यादि ॥१७॥

(२९) 'मवधारणीय' ति । भवन्ति कर्मवशिनो जीवा अनेन परिणामेनेति भव । स च त्रिधा ओप्य घ भवः, आदेशभवो भवग्रहणभवश्च । तत्रोघमा (म) व कर्माष्टकोदयजनितः जनितजीवपरिणामः^२ संसारित्वमित्ययः । आदेशभवो गतिनामकर्णोदयोत्पादितो नारकादिशब्दाभिधाननिबधनजीवपरिणामविशेष । भवग्रहणभवः पुनः प्राक्शरीरपरित्यागेन शरीरान्तरारम्भसमवा (व) स्तव भवग्रहणलक्षणे भवे धायेते जीवो येन तत् भवधारणीयं कर्म तच्चायुरेवेति ॥१८॥

(३०) 'तद् योगलाभता अत्ता' तथेति समुच्चयार्थः । पुद्गलाः रुचिद्रव्याणि अत्ता गृहीता जीवेनेति ज्ञेयः । ते च षोढा, तद्यथा-१, ग्रहणत आत्ता हन्ताविगृहीतवण्डा वित् । २, परिणामत आत्ता मिथ्यात्वात्परिणामगृहीतपुद्गलादिवत् । ३, उपभोगत आत्ता य उपभोगार्थं गृहीता पुद्गला गन्धतन्मोलादिवत् । ४, आहारत आत्ता ये आहारार्थं गृहीता, अशनपानादिवत् । ५, ममत्वत आत्ता येऽनुरागतो गृहीताः, वनितः विभत् । ६, परिग्रहत आत्ता । परिग्रहतः स्वायत्तीकृतवनादिवत् ॥१९॥

(३१) 'णिद्धत्तमणिद्धत्तं' ति । निधनत्तं नाम उद्धर्तन (ना)पवर्तनातिरिक्तकरणायोग्यतया कर्म मं)णः करणं, तद्विपरितमनिधत्तं ॥२०॥

(३२) 'शिक्काइयमशिक्काइयं' ति । निकचितं नाम बन्धोत्तरकाल कषायोदयविशेषात् संक्रमदिकरणकलापागोचरतया कर्मणो विधानम् । एतद्विपरितमनिकाचितमिति ॥२१॥

(३३) 'कम्मट्ठि' ति । कर्मेणां ज्ञानावरणादीनां बन्धक्षणाप्रभृति धानिर्बन्धक्षणा जीवप्रदेशः सम्बन्धपरिणामः स्थितिः । सा च मूलोत्तरप्रकृतिमेवतो जघन्यादिमेवतश्चानेकविधे, ति ॥२२॥

(३४) 'पच्छिमत्त्वधे' ति । इह त्रिधा प्रागुक्तवन्भाव ओघभवादिर्भवस्तत्र भवग्रहणभवेनात्राधिकारः, ततश्च पश्चिमेऽधिकारात् भवग्रहणे स्कन्धः प्रक्रमात् कर्मपुद्गलसमुदायः पश्चिमस्कन्धः । तत्र बन्धोदयोदीरणसंक्रमसत्ताः प्रतीत्य कर्मणा ज्ञानावरणादीनां प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रवेशानां मार्गं मिथ्याहृष्टधाविगुणस्थानेषु विधोयत इति ॥२३॥

(३५) 'अप्पावहुयं च सन्वत्ये' ति । अल्पबहुत्वं च सर्वत्र कृतिवेदनाविद्वारेषु यथायोग्यमुन्ने-

१ णिहत्तमणिहत्तं च णिवकाइयमणिकाइयं कम्मट्ठिनि । पच्छिमत्त्वधे अप्पावहुगं च सन्वत्यधो ॥३॥ इति पाठो मुद्रितप्रतौ । २ अत्र 'कर्माष्टकोदयजनितो जीवपरिणामः' इति पाठ उचितः ।

३ [.....] कोष्ठकान्तगतः पाठः आदर्शो नास्ति किन्तु पूर्वपरिचर्यानुसंधानमालोच्य आत्मभिन्नान्तर (मुद्रित-वचना भा. १५ पृ-४१५, ५१५, गव प्रस्तुतविषयमवलोक्य उदनुवासेनात्र परिवृष्टः ।

किं सत्त्वतो चउजीसाणुओगदारमइयातो कहेसि ? नेत्थुच्यते, तस्स छट्ठमणुओग-
दारं बंधणं ति ततो कहेमि । तस्स चत्तारि भेदा । तंजहा-बंधो, बंधगो, बंधणीयं, बंधविहाणं ति ।
किं सत्त्वतो चउव्विहाणुओगदारतो कहेसि ? नेत्थुच्यते, बंधविहाणं ति चउत्थमणुओगदारं,
ततो कहेमि । तस्स चत्तारि विभागा । तंजहा-पगइबंधो, ठिइबंधो, अणुभागबंधो, पदेसबंधो ति मूल-
चरणपगइमेयमिओ, ततो चउव्विहातोवि किंचि २ समुद्धरिय २ भणामि । सत्थसंबंधो भणितो ।

पुंवि जीवट्ठाणुगुणट्ठाणेषु सारजुत्ताओ गाहाओ भणामि ति भणियं, ताओ केरिसत्था^१-
हिगाराओ ति तासि अत्थाहिकारणिक्खणत्थं दो दारगाहाओ-

‘उवयोगाजोगविही जेसु य ठाणेसु जत्तिया अत्थि ।

अप्पच्चइओ बंधो होइ जहा जेसु ठाणेसु ॥२॥

बंधं उदयमुदोरणविहिं च तिण्हंपि तेसि संजोगं ।

बंधविहाणे य तहा किंचि समासं पक्खामि ॥३॥

ट्याख्या- ‘‘उवयोगाजोगविही जेसु य ठाणेसु जत्तिया अत्थि’ ति, ‘आसन्नो योगो
उपयोगो, उवनुज्जति ति वा उवओगो, अविरहियजोगो वा उवयोगो । संसारत्थाणं णिव्रुयाणं च
जीवाण सत्त्वकालं तेण जोगो ति काष्ठं उवओगो वुच्चति । किं कारणं ? जीवस्वभावत्वात् तत्त्वरहिओ
जीवो ण भवइ ति । सो दुविहो-सागारोवओगो अणागारोवओगो य । सागारोवओगो सरूवावहा-
रणं रूवाइविसेसविस्माणमित्यर्थः । तेसि चैव सामन्नात्थावबोहो खंघावारोपयोगवत् सो अणागारोव-
ओगो । पंचविहं णाणं अस्माणतिगं च सागारोवयोगो । चक्खुआइचउव्विहं दंसणं अणागारोव-
ओगो । तत्थ पंचविहं णाणं अभिणिबोहियइ । तत्थ पंचण्हमिदियाणं मणो छट्ठाणं उग्गहादयो
चत्तारि भेया, ‘[.....] तेहिं य ‘‘सुयाणुसारेण घटपडसंखाइविस्माणं संपयकालीयं तं आभिणि-
बोहियं । इंदिय मणोणिमिचं अतीतादिसु अत्थेसु सुयाणुसारेण जं णाणं उपज्जइ तं सुयणं, आभिणि-

तव्यमिति । २४।

एषां च कृत्याद्यनुयोगद्वाराणां चतुर्विंशतेरपि विस्तरार्थः ‘कर्मप्रकृतिप्रामृतादधिगम-
नरियः । अत्र कृष्णकारकृतद्वारोद्भिङ्गनाश्रुतकृत्याविपवामिधि(वे)यनिर्बंधमात्रस्य प्रस्तुतत्वादिति ॥

(३६) ‘तेहिं य सुयाणुसारेण’ ति । अभिधानप्लावितार्थग्रहणप्रत्ययो लब्धिविशेषः श्रुतम् ।

उक्तं च,

१ मु प्रतो केरिसि ? सत्थाहिगाराओ इति पाठः । २ ‘उवयोगजोगविही’ इति मु । ३ ‘उवयोगविही’
इति मु । ४ मु प्रतो आसन्नो इति व्युत्पत्तेः पूर्वं ‘उपयुज्यत इति उपयोगः’ इत्येवं व्युत्पत्तिः, सा च जे. प्रतो न
दृश्यते । ५ जे. प्रतावन [.....] कोट्टकत्वावे ‘क्खुयणोववणाणं तु बंधयावमाहो चउहा’ इतिपाठोऽधिकः ।

बोहियं पि तन्वत्थि जेग तं पालिज्जइ । इंदियमणोणिरिवेक्खं अणावरियजीवपएसखयोउसमणिमिचं सा-
 खाद् जेयग्गाहि तदवधिज्ञानं, प्रदीपज्वालाकटकान्तरविनिर्गतप्रकाशघटादिप्रकाशवत् । मणत्तेणं गहेऊणं
 पोम्मले जाणइ जीवो जेहिं ते मणो भणंति । तेमिं पोम्मलाणं पज्जाया मणोपज्जाया तेसु णाणं मण-
 पज्जवनाणं । 'तहेव सुद्धा जीवपदेसा पछिंदन्ति चि ते पोम्मले णिभिचं काउणउतीताणायवट्ट-
 माणे भावे पलिओवमासंखेउज्जइमागे पच्छाकडे पुरेकडे खओवसमाओ माणुमस्सेत्ते वड्डमाणे
 जाणइ ण परतो तं मणपज्जवणाणं । केवलं सकलं संपूर्णं जीवस्स णिस्सेसावरणखयसंभूयं, ^{३८} अहवा
 सव्वदव्वपज्जायमकलारवोहणेण वा केवलं अचंचखाइयं केवलणाणं । मूलिल्लेसु तिसु णाणेषु
 अस्मान्नाभावो वि होउज्जा, मिच्छतोदया, पित्तोदयव्याकुलीकृतचित्तस्य शुक्लरूपविपर्ययात् पीताभासि-
 रूपवत् । ^{३९} मतिश्रुतावश्यश्च विपर्यासं गच्छन्ति । *'कथं ? कडुकालावुगद्रव्ये' प्रक्षिप्तक्षीरसकं-

जे अक्खराणुसारेण मइविसेसा तयं सुयं सव्वं ।

जे पुण सुयणिरिवेक्खा सुद्धं विय तं मइस्सानं ॥१॥

[श्रीविशेषावश्यकभाष्ये गा. १४४]

तच्च शब्दात् गम्यार्थाविनामृतार्थान्तराद्वा स्यात् । यदुक्तम्-

'बुविहं सुयनाणं सद्दल्लगय असद्दल्लगयं च' इति । तस्यानुसारोऽनुगमो निश्चेत्यर्थः । अयं चास्य
 श्रुतस्य प्राक्श्रुतसंस्कृतमतेः संप्रति अभ्यासातिशयात् श्रुतध्यापारनिरपेक्षधियोऽनुगमविहीनस्यैव
 प्रमातृत्वनिप्रवृत्ताविति । यदुक्तम्-

पुव्वं सुयपरिकम्मियमइस्स जं संपयं सुयाइयं ।

तं निस्सियनियेरं (मियरं) पुण अणिस्सियं मइचउक्कं तं ॥

[श्रीविशेषावश्यकभाष्ये, गा. १६९]

मत्तिचमुक्कमोत्पत्तिकयावि । इदं च म[ति]ज्ञानं श्रुतनिश्चितं बाहृत्यमपेक्ष्येयते, अन्यथा तस्मि-
 न्नात्मन्तरेणापि एकैश्चिदादिषु तस्य संभवात् ।

(३७) 'तहेदे' त्यादि । तथैव अवधिज्ञान इव शुद्धाः संजाततदावरणक्षयोपशमाः । द्रव्यव(त)स्तान्
 मनस्स्वपरिणतान् निमित्तीकृत्य गोचरतया त्वे(ऽवलम्ब्ये)त्यर्थः । भावतस्ती(तोऽस्ती)तानागतवर्त-
 मानान् भावान् बाह्यावस्थालोचनान् गुणान् तत्पर्यायान्, कालतःतीतोऽतीतानागतयोः पक्षोपमा-
 सख्येयमागयोर्ध्याक्रमं पश्चात्कृतपुरस्कृतान् क्षयोपशमनियमात्, क्षेत्रतो मनुष्यक्षेत्रगतान् जानातीति ।

(३८) 'अहवे' त्यादि । अथवेति भेदान्तरोपक्षेपार्थः । सर्वेषां द्रव्याणां तत्पर्यायाणां च सकल-
 क्षेत्रकालाद्यनुवेधानुसरणात् संपूर्णमवबोधनं परिच्छेदनं सर्वद्रव्यपर्यायसकलावबोधनं तेन वा केवलं,
 एतेन विषयसाकल्यतो विषयिणो ज्ञानस्यापि साकल्यमभिहितमिति ।

(३९) 'मतिश्रुते' त्यादि । अत्र चकारो भङ्गचन्तरभगनार्थम् । एषा हि अज्ञानभावो विपर्या-
 सावभिहितो । विपर्यासश्च मिथ्यात्वानुरक्तत्वेन घ्रात्मनः ।

रादिद्रव्यविपर्ययवत् । * भाजनविशुद्धितश्च दन्वाणमविणासो दिट्ठो जहा सुपरिसुद्धालाबुद-
 'चोवक्खित्तखीरादिदन्वाविचित्तिवत् तथा च तत्पार्थश्रद्धानम् । अहवा त्रिसम्मीसओमहसंपर्कवत्
 मइषातोववूहणं च । एते अट्ठ सागारोवओगा । अणागारोवओगो चउव्विहो चक्खुदंसणाइ ।
 चक्खिदियसामन्नत्थावबोहो चक्खुदंसणं । सेसिदियमणोसामन्नत्थावबोहो अचक्खुदंसणं ।
 ओहिणाणेणं 'सामन्नत्थावगाहणं ओहिदंसणं । केवलनाणेण सामन्नग्गहणं केवलदंसणं । एवमेते
 बारस उवयोगा परूविद्या । 'जोगो' ति,

"जोगो विरियं थामो उच्छाहपरकमो तहा चेह्ता । सत्ती सामत्थं चिय जोगस्स हवति पवजाया ॥१॥"

"वीरियंतराइखयोवसमजणिण पज्जाएण जुज्जइ जीवो अणंगेति योगो, अइवा जुंजइ
 जीवो वीरियंतराइखयोवसमजणियपज्जायमिति जोगो ।

"मणमा बाया काएण बाधि जुत्तस्स विरियपरिणामो । जीवस्स अपाणिज्जो स जोगससो जिणक्खामो ॥१॥
 तेजोजाणेण जहा रत्तत्ताइ घट्टस्स परिणामो । जीवकरणप्पमोगे विरियमवि तहप्पपरिणामो ॥२॥

सो मणजोगाई ति विहो दुब्बलस्स यट्ठिकादिद्रव्यवत् उवट्ठंभकरो, अहवा जोगो वावारी
 सो मणआणं । मणजोगो चउव्विहं-सच्चमणजोगो जाव असच्तामोसमणजोगो । मणजोगत्स सच्चंतं
 मोमत्तं सच्चमोमत्तं असच्चाभोसत्तं वा णत्थि, किं तु * गोइदियावरणखयोवसमेण मणणाण-
 परिणयस्स जीवस्य 'बलाधारभूयस्स जोगस्स सहचरियत्ततो सच्चादिवचदेसो, जहा बालस्स
 बलाधानकारणं अन्नं पाणा इति । अहवा जोगस्सेव पाहन्नविक्खया सच्चासच्चाहपरिणामो, * जहा
 बाहिरकारणनिरपेक्षो नाणपरिणामो तच्चातच्चववएसो भवति "तहा जोगस्स वि तच्चातच्च-
 परिणामो भवति । एवं बायाकरणेण जोगो वइजोगो । वजोगोवि चउव्विहो तहा चेव । सच्चमोसत्तं

(४०) कथमित्याह-'कट्टकालाबुके' त्यावि दृष्टान्तः । आह किं यथा आश्रयः शुद्धेराश्रयिणो ।
 स्य शुद्धिस्तथा तद्विशुद्धावविनाश इत्याह ।

(४१) 'भ्राजने' त्यावि । तथेति बाष्पान्तिकोपनयनार्थम् । यथा किल विशुद्धाधारवशात्तुङ्गवादि-
 द्रव्याविपर्ययस्तथा निश्चयात्त्वोदयवैकल्यतो मत्याद्यविपर्यासलक्षणं तत्पार्थश्रद्धानमाविरस्तीत्यर्थः ।

(४२) किन्तु 'नोइन्द्रिये' त्यावि । अत्रायमभिप्रायः सत्यत्वावयो ज्ञानधर्मस्ति च मनोज्ञान-
 प्रवृत्तिनिमित्तभूतमनोद्रव्यसमुत्पत्तौ जीवप्रयत्नात्मकमनोयोगकार्यगुणोपचाराबु(व)दुष्टा इति । इन्द्राय-
 मर्थः-यथा बालस्य बलाधानकारणमन्नं प्राणहेतुरपि प्राणा इति ।

(४३) 'यये' त्यादि । यथा च बाह्यकारणनिरपेक्ष उपचारहेतुनिरपेक्षः स्वत एव ज्ञेयानुगोवि-
 त्तया ज्ञानपरिणामः सत्यादिव्यपदेशभाक् तथा तदुपशृम्भकः प्रत्यात्मयोगोऽपि सादृगुण्यादित एव तथा
 व्यपदिश्यते ।

1 दन्वोपक्षित इति सु. । 2 'सामन्नत्थावगाहणं' इति सु. । 'सामन्नपत्त्यसाह्वं' इति खं. । 3 'वीरियंतराइख-
 यखयोवसमजणिण' इति जे. । 4 'बलाहाणभूयस्स' इति जे. । 5 'तहा जोगस्स वि तच्चातच्चपरिणामो भवति'
 इति पाठः सु. प्रती नास्ति ।

कहमिति चेत् ? भञ्जति, तंजहा—अतो गवणं चंपयवणमिति । अन्नेसुवि रुक्खेसु विज्जमाणेसु असो ग-
वणं चंपयवणमेवेति णाणं ववहारो वा तस्स बलाघाणकारणभूतो जोगोवि तव्ववदेसमागी भवति ।
कायजोगो सत्तविहो, तंजहा—ओरालियकायजोगो, ओरालियमिस्सकायजोगो, वेउव्विय, वेउव्विय-
मिस्सओ, आहारगो, आहारगमिस्सओ, कम्मइगकायजोग इति । तत्थ ओरालियमिति ओरालं
उरलं महत् वृद्धञ्चेति एगट्ठं । उरालमेव ओरालियं; ओराले भवं वा ओगालियं । कहमुदारणं ?
भञ्ज—^{१४}पदेसतो अमखेज्जगुणहीणत्तातो ओगाहणातो असखेज्जगुणम्महियमिति । ओरालियकाएण
जोगो ओरालियकायजोगो । ओरालियमिस्सकायजोगो चि मिस्समिति अप्पडिपुब्बं, जहा गुड-
मिस्सं अन्नद्वं गुडमिति ण ववदिस्सति, अन्नमिति च न ववइस्सइ, गुडेतरदव्वेण अप्पडिपुब्ब-
णओ; एवमिहावि ओगालियकम्मइगमरीरद्रव्यमिश्रत्वात् मिश्रव्यपदेशः । अथवा सरीरकज्जपयो-
णाकरणाओ मिस्सं, अपरिणिष्ठितघटवत् । जहा अपरिणिट्ठितो घडो जलधारणादिसु असमत्थो
घडोवि घडववदेसं न लभते, एवमिहावि अपडिपुब्बत्तातो अपरिणिट्ठितो चि मिस्समिति वव-
दिस्सने, एवं सव्वत्थ मिस्सविही । विविहइडिट्ठगुणजुत्तमिति वेउव्वियं, अहवा विविहा क्रिया
विक्रिया, विक्रिया एव वक्रियं विक्रियायां वा भवं वैक्रियं, वेउव्वियकाएण जोगो वेउव्वियकाय-
जोगो । मिश्रं पूर्ववत् । णिपुणाणं वा निद्धाणं वा सुहमाणं वा आहारगदव्वाणं सुहुमतर्गमिति
आहारकं, आहारैइ अणेण सुहुमे अत्थे इति वा आहारगं, आहारगकाएण जोगो आहारगकायजोगो ।
मिश्रं पूर्ववत् । कम्ममेवेति कम्मइगं, कम्मणि भवं वा कम्मइगं । कम्मकम्मइगाणमणाणत्तमितिचेत् ?
तत्थ, कम्मइगस्स ^१कम्मइयमरीरणामोदयनिष्पन्नत्वात्, किंतु कम्मइगमरीरपोगलाणं कम्म-
पोगलाणं च सरिमवगणत्तातो तंमि चेव तस्स ववदेसो । सव्वकम्मप्परोहणुप्पायगं सुहदुक्खाण
वीयभूयं कम्मइगमरीरं, तेण जोगो कम्मइगकायजोगो । एवमेते पन्नरसजोगा पव्विया ।
'उवओगाजांगविही' चि । विधिसदो पणेयं पणेयं संबज्झइ उवओगविही जोगविही,
विही विहाणं मेरो विगण्यो । 'जेसु य ठाणस्सु' चि जीवट्ठाणगुणट्ठाणेषु 'जत्तिया अत्थि'
चि जावतिया अत्थि अमुगंमि जीवट्ठाणगुणट्ठाणमि य जत्तिया उवओगा जोगाय संभवंति चि

(४४) 'पएसतो' इत्यादि । इह कश्चिदाह—ओदारिकशरीरमुत्कर्षतोऽपि योजनसहस्रप्रमाणं
तैकियं च योजनलक्षप्रमाणमिति प्रैक्रियमोदारिकात् संख्येयगुणावगाहं । कथमुच्यते 'ओगाहणाउ
असंखेज्जगुणम्महियं' ओदारिकं चक्रियाविति ? उच्यते—प्रवेशापेक्षमेतत्, तथाहि—चैक्रियशरीरप्रवेशा-
ओदारिकशरीरप्रवेशः सर्वोऽपि अवगाहतो असंख्येयगुणः । इत्यत्यन्तमल्पे मत्वापि ते योजनसहस्रादि-
प्रमाणपूरकाः, अन्यथा यदि ते चैक्रियशरीरप्रवेशावगाहा भवेयुस्ततस्तद्वैक्रियावसंख्येयगुणाहीनमेव
भवेदिति ।

एयंमि पगरणे एयं भणति । 'जपच्चइओ बंधो' ति, पच्चयो हेउ कारणं णिमित्तं ति एगट्ठं, पच्चयो चउव्विहो मिच्छतं असंजमो कसया जोगा इति । अमुगमि गुणट्ठाणे अमुगपच्चइगं कम्मं वज्झइ ति एयंमि एत्थ भणइ । 'होइ जहा' इति णाणावरणादीनां कम्माणं बंधो जहा होइ ति 'विसेसपच्चओ छइओ, एयंमि भणइ 'जेसु ठाणेसु' ति, उवरिअपएण समं संबज्झइ । जेसु गुणट्ठाणेसु बंधोदयो जत्थिया अत्थि ति एयंमि एत्थ वुच्चइ ॥ २ ॥

'बंध उदयं उदीरणाविधिं च' ति, त्रिधिसहो पत्तेयं पत्तेयं संबज्झइ । बंधविगप्पो उदयविगप्पो उदीरणाविगप्पो य, ते जेसु ठाणेसु जत्थिया संभवन्ति तं भवति । बंधो ति सुहुम-बायरेहिं पोगगलेहिं घटधूमवत् णिरंतरं निचिते लोके कम्मजोगे पोगगले 'धेतु' सामन्नविसेसपच्च-एण जीवपएसेसु कम्मताते परिणामणं बंधो वुच्चइ । उक्तं च-

“जोवपरिणामहेउं कम्मतया पोगगला परिणमति । पोगगलकम्मणिमित्तं जीवोवि तहेव परिणमइ ॥१॥”

तस्सेव बंधावलितातीतस्म विवागपचास्स अणुभवणं उदयो । उदयावलितातीतणं अकाल-पत्ताणं ठीहिं उदीरिय उदीरिय उदयावलिताए पक्खिविय दलियं पयोगेणं उदयपत्त-ठिइए मह अणुभवणं उदीरणा । 'तिणहंपि तेस्सि संजोगं' ति बंधोदयोदीरणाणमेव संवेहो संजोगो मो अमुगमि ठाणे अमुको संभवइ ति तं भणइ । 'बंधविहरणे' ति बंधसस विहाणं बंधविहाणं बंधमेद इत्यर्थः । बंधो चउव्विहो, पगइबंधो, ठिइबंधो, अणुभागबंधो पएसबंधो य । चउह वि बंधाणं मोयगद्वित्तो । जहा-कोइ मोयगो समितिगुडघृतकटुहंडादि 'दव्वसंबद्धो, कोइ वायहरो, कोइ पिचाहरो, कोइ कफहरो, 'कोइ निरोगो, कोइ मारगो, कोइ 'बलकरो, कोइ बुद्धिकरो, कोइ वामोहकरो, एवं कम्माणं प्रकृतिः-स्वभावः कोइ णाणमावरेइ, कोइ दंसणं, कोइ

(४५) 'जीवपटिणामे' त्यादि । जीवस्य परिणामो योगकषायात्मकः, जीवपरिणामः । स एव हेतुर्निमित्त जीवपरिणामहेतुः, तस्मात् कसतया पुत्रला-कामेणवर्गणान्तर्गताः परिणामन्ति भवन्तीत्यर्थः । 'जोगा पयडिपएसं ठिइअणुमाग कसायतो कुराइ ति (बन्धशतक.गा.९) वचनात् । पाठान्तरो 'जीवपटिणामहेउ' ति जीवपरिणामो हेतुर्यत्र परिणमते तथेति क्रियाविशेषणत्वेन नेयमिति । अहोऽवबुद्धमेत-च्छजीवपरिणामतः पुत्रलानां कर्मभावः, परं जीवस्यापि किमिति तस्तथा परिणामो यतः पुत्रलाः कर्मतया परिणमन्ति ? निहेतुकत्वे मुक्तानामपि तथा परिणती कर्मबन्धाद्यापत्तेरित्याह-पुद्गलकर्मनिमित्तं जीवो ऽऽ तथैव परिणमति । पुत्रलाः कायादयः, कर्माणि कषायाः, तन्निमित्तं तद्धेतुकं यथा भवति तथैव कर्मबन्धानुगुण्येन परिणमति । एतदुक्तं भवति-योगकषायपरिणामो बन्धहेतुस्तत्र कायाविपुत्रलनि-बन्धनो योगः, कषायः कर्महेतुकश्च कषायपरिणाम इति । सिद्धान्तां तदभावाच्च कर्मबन्धाद्यापत्तिरिति न बोधः ।

1 'विसेसपच्चाधो' इति सु. । 2 'धेतु' इति पदं जे प्रती न दृश्यते । 3 'दव्वसंबद्धो' इति सु. । 4 'कोइ निरोगो' इति जे. प्रती नास्ति । 5 'कोइ बलकरो' इति जे. प्रती न दृश्यते ।

सुखदुःखाह्वेयणमित्यादि । तस्सेव भोग्यगस्त कालणियमणं अविनाशित्वेन सा ठिई । तस्सेव णिद्धमहुराणं एगगुणदुगुणाइभागचित्ठणं अनुभागो । तस्सेव समियाइदव्वाणं परिमाणचित्ठणं पएसो । एवं कम्ममस्सवि तभावत्तमत्तचित्ठणं पगइबंधो । तस्सेव तव्वावेण कालावट्ठाणचित्ठणं ठिइबंधो । तस्सेव सव्वदेशोवचाइअचाइएकदुगतिगचउट्ठाणसुभासुभतिव्वमंदाइचित्ठणं अनुभाग-
बंधो । तस्सेव पोग्गलपमाणिरूवणं पएसबंधो । 'तह' ति, जहा 'कम्मपगडीए भणियं तहा भणामि 'किंचि सम्मासं पवक्खामि' ति एसिं पगइठिइअनुभागपएसण किंचि किंचि सखेवेणं भणामिति भाणयं भवइ ॥ ३॥

बन्धनण्यत्वा अत्था उवदिट्ठा । इयाणि तेमिं विनामपओयणं भञ्जति । उवओगो जीवस्स लक्खणं, तत्तिमद्धो शेपसिद्धिरिति । तेण उवओगो पढमं वुच्चइ । तारिसलक्खणो जीवो मणो-
वाक्कायजुत्तो चिट्ठइ ति तयणंतरं जोगो । जोगादयो जीवस्स कम्मबंधपच्चयत्ति काउं तदनं-
तरं सामन्नपच्चओ । सामन्नं विसेसे अवचिट्ठइति, तदणंतरं विसेसपच्चओ । तेहि पच्चएहि जीवस्स कम्मबंधो हवइ ति तदनंतरं बंधो । बद्धस्स कम्मणो अनुभवणं ण अवद्धस्स इति तदनंतरं उदओ । उदए सति उदीरणा भवइ, णो अनुदिए उईरण ति, तदनंतरं उदीरणा । एमिं तिण्हं पुढो सिद्धाणं समवायचित्ठणं ति, तदभांतं संजोगो । सामन्नभणियस्स बंधस्स पुणो भेदशानाथं बहुविसयत्ताओ तदधीनत्वाच्च शेपप्रपञ्चस्येति तदनन्तरं बंधविहाणचित्ठणं ति । एवं क्रमविन्यासे ^१ प्रयोजनम् । पुष्वं जीवट्ठाणगुणट्ठाणेषु ति वुत्तं उवदिट्ठकमेवेव जीवट्ठाणणिदेसत्थं भञ्जइ-

एगंदिएसु चत्तारि ह्वंति विगल्लिएसु लुक्खेव ।

पंचंदिएसुवि तहा चत्तारि ह्वंति ठाणाणि ॥ ४ ॥

व्याख्या-एगिंदिएसु जीवट्ठाणांति किं भणियं भवइ ? भञ्जइ, जीवाणं ठाणं जीवट्ठाणं, सव्वे संमारत्था जीवा एसु चोदससु जीवट्ठाणेषु वट्ठंति, तच्चाहिरा णत्थि ति काउं, जीवट्ठाणं 'एगिं-
दिएसु चत्तारि ह्वंति' ति, एगिंदिएसु चत्तारि जीवट्ठाणाइ तंजहा-एगिंदिया^१ दुविहा बायरा सुहुमा य । बायरा दुविहा-पज्जत्तगा अपज्जत्तगा य । सुहुमा दुविहा पज्जत्तगा अपज्जत्तगा य । एगिं-
दिया णाम फासिंदियावरणीयस्स 'कम्मणो खओवममे वट्ठमाणा एकविज्झाणसंजुत्ता सेसिंदियसव्वा-
वरणोदयमद्विया जीवा, सुणामचादिमनुष्यवत् । ते दुविहा-बायरा सुहुमा य । बायरणाकम्मोदयाओ बायरा, सुहुमणामकम्मोदयाओ सुहुमा । ण चक्खुग्गहणं पइ बायरत्तं सुहुमत्तं वा किंतु णामकम्मा-
भिणिव्वत्तं जीवपरिणामं पइ, जहा परमाणुरूवं ण हि परमाणुस्स चक्खुरिंदियगेज्झमिति रूपपरि-

१ 'कम्मपगविसंगहणीए' इति सु. । २ 'एतं क्रमन्यासे' इति सु. । ३ 'एगिंदिया बीसा' इति जे. । ४ 'कम्मणो' इति पं. जे. प्रती नास्ति ।

णामो, किन्तु स्वाभाविको रूढपरिणामो, एवं वायरसुहुमपरिणामो णामकम्मोदयामिणिवत्तो ।
 ४ अहवा जीवविशामं किंचि कम्मसरीरे वि अभिवज्जयति वायरसुहुमणं, जहा मोहणीयकम्मपणई कोहो
 जीवविवागिणेवि सति सरीरे अभिवत्ति जणयइ, कोहोदए जीवो तप्पज्जायपरिणओ होइ, सरीर-
 मवि तिवलियणिडालं १ पत्तिस्सुहुं भिउडीमभिवंजयइ । ते एक्केका दुविहा, पज्जत्तभा अपज्जत्तगा
 य । पज्जत्तगअपज्जत्तगतं च णामकम्मामिणिवत्तं ।

५ आहारसरीरिद्वि उस्सासवओ मणोभिणिष्वत्ती । होइ जओ दलियाओ करणं पइ सा उ पज्जत्ती ॥१॥*

पज्जत्ती णाम सत्तिविसेतो । सो य दलिओवचयाओ उप्पज्जइ । आहारियस्स दवस्स
 खलरपरिणामणसत्ती आहारपज्जत्ती । मत्तधातुतया रसस्स परिणामणसत्ती सरीरपज्जत्ती । इन्दि-
 य पज्जत्ती पञ्चण्हमिन्दिपाणं जोगे पोगगले विचिणिय तव्वावणयणसत्ती अत्थाववोहसत्ती य इन्दि-
 यपज्जत्ती । बाहिरे आणापाणजोगे पोगगले धेत्तूण आणापाणाए २ परिणामित्ता ऊपामनीसत्ताए
 निस्सरणसत्ती आणापाणपज्जत्ती । बइजोगे पोगगले धेत्तूण भासत्ताए परिणामित्ता बइजोगत्ताए
 निस्सरणसत्ती भासापज्जत्ती । मणोजोगे पोगगले धेत्तूण मणत्ताए परिणामित्ता मणजोगत्ताए निस्स-
 रणसत्ती मणपज्जत्ती । एयाओ पज्जत्तीओ पज्जत्तगणामकम्मोदएण णिवत्तिज्जन्ति । तं जेसि अत्थि
 ते पज्जत्तगा । एयाओ चेव पज्जत्तीओ अपज्जत्तगणामकम्मोदएण ३ णिवत्तिज्जन्ति । तं जेसि अत्थि
 ते अपज्जत्तगा । तत्थ मूलिआओ चत्तारि पज्जत्तीओ अपज्जत्तिओ य एगिन्दिपाणं भवन्ति । वाया-

(४६) 'छाहवे' त्यावि, पश्चान्तरं, जीवविपाकोऽयेति जीवविपाकं, किञ्चिन्नामान्तगतं कर्मशरीरे-
 ऽपि अपि(भि)व्यञ्जयति बावरसूक्ष्मत्वे । एतदुक्तं भवति-यद्यपि जीवः सूक्ष्मबावरनामोदयतोऽय-
 न्तात्पेतरावगाहनाकूपे बावरसूक्ष्मत्वे(सूक्ष्मबावरत्वे)प्रतिपद्यते । तथापि शरीरे तदभाबो दृश्यः, जीव-
 प्रवेशकोचाद्यनुरोधित्वात्तस्य ।

(४७) 'छाहाटे' त्यावि । आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासवचोमनसां पण्णामर्यानामभिवृत्तिस्तत्त-
 वर्गणापुद्गलानामेतद्रूपपरिणतिः । आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासवचोमनोऽभिवृत्तिर्भवति जायते यतो
 हेतुभूताह्लिकात् पुद्गलरूपात् करणं प्रति करणतः कर्तुः साधकतमतया इत्यर्थः । लब्धपर्याप्तियवच्छे-
 दार्थमेतत् । सा पर्याप्तिः । तु शब्दो विशेषणार्थो भिन्नक्रमश्च करणतः पुनस्तद्वृत्तं पर्याप्तिरित्यर्थः ।
 एतदुक्तं भवति-पर्याप्ति करणं शक्तिविशेष इत्यनर्थान्तरं, स च दलिकोपचयादुत्पद्यते ततस्तद्वृत्ति-
 कमपि कारणे कार्योपचारात् करणपर्याप्तिरित्युच्यते । यथा दात्रे ग लुनातीत्यत्र दात्रजन्यशक्तिविशेषस्य
 स्ववितुः साधकतमत्वेन करणत्वेऽपि कारणे कार्योपचारात् दात्रस्य करणत्वं तथा[त्रा]पीत्यर्थः । अन्ये
 पुनरेवं व्यावर्तते-आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासवचोमनसामभिवृत्तिर्भवति यतो दलिकात्तस्मि[न्]ति
 योग्यवर्गणारूपास्तस्य दलिकतया गृहीतस्य स्वस्वविषयेषु परिजननं प्रति यत् करणं शक्तिरूप्या सा
 पर्याप्तिरुच्यते ।

१ 'पत्तिस्सुहुं' इति जे. । २ 'उसासनीणात्ताए' इति जे. । ३ अर्थं 'ण' कारो ऋ. प्रती नास्ति । जे. प्रती
 विद्यते, स चात्रासत्तयावश्यकः ।

निरियसि काउ' । 'सेसासु जाण दो दो उ' ^१ 'निरयगइमणुयगइदेवगईसु दो दो जीवट्ठाणाणि, सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगा अपज्जत्तगा य । देववेरइसु करणपज्जत्तीए अपज्जत्तगो, न लद्धीए, लद्धीए पज्जत्तगा एव, जो करणपज्जत्तीए अपज्जत्तगो सो अपज्जत्तगमहेणेणं गहिओ, लद्धिअपज्जत्तगो तेसु गत्थि । मणुस्सेसु दोवि । 'मग्गठाणेसेव नैयाणि समासट्ठाणाणि' ति, मग्गणट्ठाणेसु एएणेव विहिणा समासट्ठाणाणि-जीवट्ठाणाणि णायव्वाणि । ^२ 'गइ इन्दिय ^३ जोग-णाण दंस-णाणि अहिगयाणि सुचे । सेमेसु भणइ-'काये' ति, काओ छव्विहो-पुढविक्काइयाइ, तत्थ पुढविआइसु वणस्सइपज्जन्तेसु चत्तारि जीवट्ठाणाणि भवन्ति एगिन्दियाणं । तत्तकाइसेसु दस जीवट्ठाणाणि भवन्ति, वेइन्दियाऽपज्जत्तगाइ' जाव सन्निपज्जत्तगो ति । 'वेए' ति वेओ तिबिहो-इत्थिवेओ, पुरिसवेओ, णपुंसगवेओ य । णपुंसगवेए चोइमवि जीवट्ठाणाणि भवन्ति । इत्थि-पुरिमवेएसु चत्तारि जीवट्ठाणाणि भवन्ति, असन्निपज्जत्तगा अपज्जत्तगा य, करणपज्जत्तीए अपज्जत्तगा गहिआ, जओ लद्धिपज्जत्तीए अपज्जत्तगा मव्वे णपुंसगा । अवेयसेसु सन्निपज्जत्तगो होजा पायरसंपराइ जाव अजोगिकेवलि ति । 'कसाय' ति, कसाया चउव्विहा, कोहाइचउसु वि कमाएसु चोइम जीवट्ठाणाणि भवन्ति । अकसाएसु वि सन्निपज्जत्तगो होज्जा । 'संजमे' ति, संजया पञ्चविहा सामाइगाइसंजया, संजयासंजया य असंजया य । पञ्चसु संजएसु संजयासंजएसु य एक्केवक्कं जीवट्ठाणं सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगो लब्भइ, असंजएसु चोइस जीवट्ठाणाणि लब्भन्ति । 'खेस' ति, लेसा छव्विहा-किण्हाइ । किण्ढनीलकाउलेसासु चोइसजीवट्ठाणाणि लब्भन्ति, तेउ-^४ 'पम्हसुक्कलेसासु सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगो अपज्जत्तगो य लब्भइ, करणअपज्जत्तगो गहिओ, लद्धिअपज्जत्तगस्स हेठिळा तिणि लेसा भवन्ति । 'भब्ब' ति, भव्वाभव्वाण वि दोणइ वि चोइस वि । 'सम्मत्ते' ति, सम्मदिट्ठी खइग-वेयग-उवसम-सासण-सम्माभिच्छ-मिच्छदिट्ठी य, तत्थ वेय-

(४९) 'खिट्ठयगइमणुयगइदेवगईसु दो दो जीवट्ठाणाणि' ति । अत्र मनुष्य-गतौ सम्पूच्छनजाऽपर्याप्तिकमनुष्यभावेन जीवस्थानकत्रयभावेऽपि यत्तद्ब्रह्माभिधानं तत्तृतीयजीवस्थान-कस्य तिर्यक्कत्परवातिर्यगतावेव विवक्षितमिति ।

(५०) 'गइइन्दियजोगेनाराइदंस्याणि अहिगयाणि सुचे' ति । गतिः 'निरियगईए' इत्यादौ, इन्द्रियाणि 'एगिन्दियेसु' इत्यादौ, योगा 'नवसु चउक्के' इत्यादौ, मानवर्शानानि (वर्शनयो) रूप-योगरूपत्वात् 'एकारसेत्वि' इत्यादौ, सूत्रेऽधिकृतानीति न स्वयं तन्मार्गणां चकार वृत्तिकारः, किन्तु सूत्रव्याख्यानद्वारेणैवेति ।

(५१) तत्र ['तेउ'] पम्हसुक्कलेसासु सन्निपञ्चिन्दियपज्जत्तगो अपज्जत्तगो य लब्भइ' ति । अत्र बाबरपुत्रिय[पु]प्रत्येकवनस्पतिषु तेजोलेस्यावद्देहोत्पत्त्या तेजोलेस्यामार्गणांसंभवेऽपि यत् सन्निपञ्चिन्द्रियेष्वेव तद्विधेषु तस्याः प्रतिपादनं तत् संज्ञिभावोपाजितत्वेन पूर्वाभ्याविष्यवि गतस्य जन्तोः सन्निपञ्चिन्द्रियसम्बन्धिष्वेवेति विवक्षावशादिति ।

१ 'गइइन्दिय' व कइयं भवइ । जोगणाणदंस्याणि अहिगयाणि' इति सु. । २ 'वेइन्दियपज्जत्तगाइ' इति सु. ।

ग-उवसस-खइयसम्महिट्ठीसु दो दो जीवट्ठाणाणि सन्निपज्जजअपज्जत्तगाणि, अपज्जत्तगो^१ चि करणअपज्जत्तगो, सम्माभिच्छदिट्ठी सन्निपज्जत्तगो 'एव, सासणसम्महिट्ठी बायरएगिन्दिय-वेइन्दिय-तेइन्दिय-चउरिन्दिय-असन्निपज्जिन्दियलद्धिएपज्जत्तगेषु करणअपज्जत्तगेषु सीसपज्जत्ताऽ-पज्जत्तगेषु' य, मिच्छदिट्ठिस चोइसवि । 'सन्नि' चि सन्नि असन्नी य, सन्निपज्जिन्दिए मोत्तूण सेसा बारसवि असन्निणो, सन्निपज्जिन्दिएसु दो जीवट्ठाणाणि । 'आहारगो'चि, आहारगा अणा-हारगा य, तत्थ आहारगेषु चोइसवि, अणाहारगेषु सत्तवि अपज्जत्तगा सन्निपज्जत्तगो य लब्भइ, केवलसिद्धुवाए तिचउत्थपञ्चमसमएसु अणाहारगो लब्भइ ॥ ५ ॥

जीवट्ठाणाणि मगट्ठाणेषु मग्गियाणि, इयाणि तेसु उवओगणिरूवणत्थं भणइ—

एक्कारसेसु तिथ तिथ दोसु चउक्कं च बारसेगम्मि ।

जोवसमासेसेवं^४ उवओगविही मुणेयच्चा ॥ ६ ॥

व्याख्या—'एक्कारसेसु तिथ तिथ' चि । एक्कारसेसु जीवट्ठाणेषु, एगिन्दिया चत्तारि, वेइन्दिय-तेइन्दियपज्जत्तगा अपज्जत्तगा, चउरिन्दियअसन्निपज्जिअपज्जत्तगा य, एए एक्कारस, एसु एक्कार-ससु पणेयं पणेयं तिन्नि तिन्नि उवओगा भवन्ति, तं जहा—मइअन्नाणं सुयअन्नाणं अचक्खुदंसणं ति । 'दोसु चउक्कं' ति, दोसु जीवट्ठाणेषु चउरिन्दियपज्जत्तगेषु असन्निपज्जत्तगेषु य पणेयं पणेयं चत्तारि उवओगा भवन्ति, तंजहा—पुव्वुवाणि तिन्नि चक्खुदंसणं च, पेक्खन्ति^५ चि काउं । 'बारसेगम्मि'चि, सन्निपज्जजगम्मि पुव्वुत्ता बारसवि उवओगा भवन्ति । केवलत्ताणीण सन्नित्तं कहं ? इति चेत् ? उच्यते—द्वयमणसहितत्वात् सन्नि चि वुच्चइ । एत्थ अपज्जत्तगगहणेण लद्धि-अपज्जत्तगो गहिओ, करणअपज्जत्तो पज्जत्तगगहणेणं गहिओ । 'जोवसमासेसेवं' उवओग-विही मुणेयच्चे' चि कण्ठयम् ॥ ६ ॥

उवओगा जोवसमासेसु भणिया, इयाणि जोगा भन्नन्ति—

णवसु चउक्के एक्के जोगा एक्को य दोन्नि पन्नरस ।

लब्भवगएसु एए भवन्तरगएसु काओगो ॥ ७ ॥

व्याख्या—'णवसु चउक्के एक्के जोगा एक्को य दोन्नि पन्नरस' चि । णवसु चउसु एक्कम्मि जीवट्ठाणेषु जहासंखेण जोगा एक्को दोन्नि पन्नरस चि, एगिन्दिया चत्तारि सेसअप-ज्जत्तगा य पञ्च, एसु णवसु एक्केक्को जोगो—सामन्नेणं 'एक्को कायजोगो विसेसेणं सुहम-बायरपज्जत्तगाणां ओरालियकायजोगो, तेसि चैव करणअपज्जत्तगाणां ओरालियमिस्सकायजोगो,

१ 'अपज्जत्तगो' इति पदं जे. प्रती न दृश्यते । २ 'य' इति जे. । ३ सन्निपज्जत्तपज्जत्तगेषु' इति मु. । ४ 'जोव-समासे एव' इति मु. । ५ 'पेक्खन्ति' इति मु. । ६ 'जोवसमासे एव' इति मु. । ७ 'एक्को' इति जे. प्रती नास्ति ।

वायरमिन्दियपञ्जरागस्त वेडम्बिकायजोगो वेडम्बियमिस्सकायजोगो य, वाडं पडुच्च । लद्धिए कण्णेण य अपज्जत्तगाणं सव्वेसि ओरालियमिस्सकायजोगो चेव । चउसु जीवट्ठाणेषु वेइन्दिय-तेइन्दिय-चउरिन्दिय असन्निपज्जरागेषु दो दो जोगा पणेयं भवन्ति, ओरालियकायजोगो असच्चमो-सवइजोगो य, करणपज्जत्तगा गड्डिया । एक्कम्मि सन्निपज्जरागम्मि पक्करसवि योगा भवन्ति, मणजोग(गा)४वइजोग(गा)४-ओरालियवेडम्बियआहारककायजोगा पसिद्धा, ओरालियमिस्स-कायजोगो कम्मइगकायजोगो य सयोगिकेवलि पडुच्च समुग्घायकाले^१ लब्धन्ति, वेडम्बियमिस्स-कायजोगो आहारकमिस्सकायजोगो य 'वेडम्बियआहारगे विउव्वयन्ते आहारयन्ते य पडुच्च, ते पज्जत्तगा चेव । 'लब्धमगएसु एए' चि, तम्मि भवे गया अप्पणो सरीरे वट्ठन्ताणं एए भणिया । 'अवन्तरगएसु कायजोगो' चि, भवादन्थो भवो भवान्तरं, तम्मि गया भवांतर-गया विग्रहगतानामित्थर्थः, सव्वेसि भवान्तरगताणं कम्मइगकायजोगो चेव ॥ ७ ॥

उवओगाजोगविहो जीवसमासेसु धम्मिया एवं ।

एत्तो गुणेहि सह 'परिगयाणि ठाणाणि मे सुणह' ॥८॥

व्याख्या-‘उवयोग’ चि, गाहाए पुव्वद्धं कण्ठयम् । जीवट्ठाणेषु उवओगा जोगा य भणिया । ‘एत्तो गुणेहि सह’ ‘परिगयाणि ठाणाणि मे सुणह’चि, एत्तो गुणसंजुत्ताणि ठाणाणि सुणह भणामि चि भणियं भवइ ॥ ८ ॥

इयाणि ठवदिट्ठकमागयाणं गुणट्ठाणाणं गिहेसं करेइ—

मिच्छदिट्ठीसासणमिस्से अजए य वेसविरए य ।

नव संजएसु एवं चउदस गुणनामठाणाणि ॥९॥

व्याख्या-‘मिच्छदिट्ठ’ चि, मिच्छादिट्ठी, ‘सासण’ चि, सासणसम्मदिट्ठी, ‘मिस्स’ चि, सम्मामिच्छदिट्ठी, ‘अजए’ चि, असंजयसम्मदिट्ठी, ‘वेसविरए’ चि, संजया-संजओ, ‘णव संजएसु’ चि, संजएसु णव ठाणाणि । तं० पमत्तसंजओ, अपमत्तसंजओ, अपुक्क-करणपविट्ठेसु उवसामगा खवगा य, एवं अनियद्धिवायरसम्परायपविट्ठेसु उवसामगा खवगा य, सुहुमसंपरायपविट्ठेसु उवसामगा खवगा य, उवसन्तकसायवीपरागळउमत्थो, खीणकसायवीप-रागळउमत्थो, सजोगिकेवलि, अजोगिकेवलि चेति ॥

तत्थ ‘मिच्छदिट्ठ’ चि, मिच्छा अलियं अत्थयं दृष्टिर्दर्शनं मिच्छदिट्ठी जेसि जीवाणं ते मिच्छदिट्ठी विवरीयदिट्ठी । अण्णहादिठयमत्थं अण्णहा विचिन्तेति मिच्छत्तस्स उदएण ।

१ जे- ‘प्रतो समुग्घायकाले लब्धन्ति’ इति पाठो न दृश्यते, केवलं ‘समुग्घाय ।’ इति पाठः । २ ‘वेडम्बिय-आहारगे’ इति पदं जे- प्रतो न दृश्यते । ३ ‘संगयाणि’ इति सु- । ४ ‘परिसंघयाणि’ इति सु- ।

यथा-मघपीतहृत्पूरकमक्षितपित्तोदयव्याकुलीकृतपुरुषज्ञानवत्, मिच्छसं यथार्थावस्थितरुचिप्रतिपात-
कारणं । उक्तं च-

“मिच्छत्ततिमिरपच्छादयद्विद्दी रागदोससंजुता । धम्मं जिणपन्नत्तं भव्वावि णराण रोचेन्ति ॥१॥
मिच्छादिद्वि जीवो उवइदं पवयणं ण सहइइ । सहइइ असम्माभं उवइदं वा अणुवइदं ॥२॥
पयमक्खरं व एककपि जो ण रोचेइ सुत्तविणिहिदं । सेस रोएन्तोवि हू मिच्छाहिदं मुणेयवो ॥३॥
सुत्तं गणहरकहियं^१ तहेव पत्तेयबुद्धकहियं^२ च । सुयकेवलिणा रइयं अभिज्झसपुब्बिणा कहियं^३ ॥४॥

अद्वैत-

तं मिच्छसं जमसहणं तच्छाण जाण अत्थाणं । संसइयमभिग्गहियं अणभिग्गहियं चत्तं तिबिहं ॥५॥”

‘सासणसम्महिदं’ चि, आसाइजइ अणेण, सम्मत्तमिति आस.यणं, सम्मा दिट्ठी सम्मदि-
ट्ठी, सह आसायणेण वडुन्त इति सासायणा, सासायणसम्मदिट्ठी जेसि ते भवन्ति सासायण-
सम्मदिट्ठी । उवसमसम्मत्तद्धाए वड्डमाणो जीवो अणंताणुबन्धिउदएण सासणमावं गच्छइ ।
ब्रह्मा कोइ पुरिसो दमगो अणेगुणसंपन्नं पापसं भोत्तूण धातुवैषम्यात् तस्सोवरि व्यलिकचित्तो
भवइ, ण ताव छड्डेहि, णियमा छड्डेहि, चि, एवं सम्मत्ते व्यलिकचित्तो ण ताव छड्डेहि, णियमा
छड्डेहि चि, सो सासाणो उक्तं च—

“^१ उवसामगो उ सव्वो णिव्वापाएण तह णिरासाणो । उवसन्ते सासाणो णिरसाणो होइ खीणम्मि ॥१॥
एसो सासणसम्मो सम्मत्तद्धाए वड्डमाणो उ । आसायणाए सहिओ सासणसम्मो चि णायवो ॥२॥”

‘सम्मा मिच्छादिदं’ चि, सम्मं च मिच्छा च सम्ममिच्छा, सम्ममिच्छादिट्ठी जेसि जीवाणं ते
भवन्ति सम्मामिच्छदिट्ठी मिस्सदिट्ठि, विरताविरतवत् । पढमं सम्मत्तं उप्पाएन्तो तिञ्चिकरणाणि
करेता उवसमसम्मत्तं पडिबवो पढमसमए^२ अंतरकरणस्स मिच्छत्तदलियं तिपुञ्जी करेइ, सुद्धं

(५२) ‘उवसामगे’ त्यावि गाथा । उपशमकः सर्वश्रुतगुणतिकोऽपि, मिथ्यात्वमोहनीयस्येति प्रक-
माद् गम्यते । अन्यथ च तदुपशमाधिकारोऽस्याः पाठात् मिथ्याघातेन व्याघाताभावेन भवति । एतदुक्तं
भवति-प्रथमसम्यक्त्वमुत्पिपादयिषुरदोषोऽपि चतुर्गुणतिको यथाप्रवृत्ताऽपूर्वकरणकालोत्तरमाव्यनिवृत्तिकर-
णबलविहितमिथ्यात्वमोहनीयस्थित्यन्तरकरणः, तदनन्तरमेव प्रारब्धद्वितीयस्थितिगतमिथ्यात्वमोहोप-
शमः, प्रथमस्थितिरतं च मिथ्यात्व बेदयन् गुणान्तरमवाऽन्तरप्रतिपात्तलक्षणव्याघातवर्जितो भवतीति
तथा निरासादनञ्च विगतसासादनभावश्च भवति, तस्यान्तरकरणप्रवेशसमकालमाध्योपशमिकसम्यक्त्वा-
दोत्तरभागमावित्वात् । अत एव आह-उपशान्ते मिथ्यात्वमोहनीये सासादनो भवति । आह-यथोप-
शमिकसम्यक्त्वाद्धायां जीवः सासादनभावं प्रतिपद्यते । किं तथा क्षायाकावस्थायामपि उभयत्र मिथ्या-
त्वाऽनुबयाऽविशेषादित्याह-निरासादनो विगतसासादनभावो भवति, क्षीणे प्रलयमुपगते मिथ्यात्वे
इति शेषः । एतदुक्तं भवति-अनन्तानुबन्ध्युदयात् सासादनो भवति, [.....]^३ मिथ्यात्व-
सम्यग्ज्ञानान्तानुबन्धिकावस्थान्तरीयकोऽतः कारणाभावाच्च मिथ्यात्वक्षये सासादनभाव इति ।

१ ‘रइयं’ इति वा । २ ‘पढमसमए अन्तरकरणस्स’ इतिपाठो सु. प्रती नास्ति, जे. प्रती विद्यते ।

३ आरब्धोऽय [.....] कोऽहिकस्याने ‘आह-यथोपशमिक’ इति पाठो इत्यते, तच्च आऽप्रस्तुतस्थानेह गृहीतः ।

मिस्सं असुद्धं^१ चेति । जहा मयणकोद्वा णिव्वलिया मिससा अणिव्वलिया य । निव्वलिय-
सरिसं सम्मत्तं, अणिव्वलियसरिसं मिच्छत्तं, मिस्समरिसं सम्मामिच्छत्तं सद्वहणासद्वहणलक्षणं,
सुद्धासुद्धमिस्सकोद्दोदणभोजिपुरिमपरिणामवत् । सुद्धवेई सम्माहिट्ठी दवइ, जहा सुद्धकोद्दोद-
णभोजिपुरिसो स्वच्छेन्द्रियज्ञानावबोधो भवति । उक्तं च—

“सम्मत्तगुणेण तओ विसोहई कम्ममेस मिच्छत्तं । सुञ्जमि कोद्वा जह मदणा ते ओसहेजेव ॥१॥
जं सव्वहा विसुद्धं तं चेव य भवइ कम्म सम्मत्तं । मिस्सं अद्धाविसुद्धं भवे अशुद्ध च मिच्छत्तं ॥२॥
तिव्वानुभावजोगो^२ भवइ हु मिच्छत्तवेयणिज्जस्स । सम्मत्ते अइमन्दो मिस्से मिस्साणुपायो य । ३॥
मयण^३ कोद्दवभोजी अणप्पवसय णरो जहा जाइ । ” सुद्धाई व ण सुञ्जइ मिस्सगुणा वा वि मिससाइ ॥४॥
सद्वहणासद्वहणं जस्स य जीवस्स होइ तच्चेसु । विरयाविरएण समो सम्मामिच्छो त्ति णायवो ॥५॥”

‘असंजयसम्महिट्ठि’ त्ति, ण संजओ असंजओ, सम्मा दिट्ठी जेसि ते भवन्ति सम्महिट्ठी ।
असंजओ य सो सम्महिट्ठी य सो असंजयसम्महिट्ठी । अपचचक्खाणावरणाणं उदए वट्टमाणो
विरइ^४ ण लहइ ।

“अपचचक्खाणाणं उदए णियमा चउककसायाणं । सम्महिट्ठी वि णरा विरयाविरइ ण पावेन्ति ॥१॥”

दंमणमोहणिज्जस्स कम्मस्स खयलओवसमोवसमे वट्टमाणो असंजयसम्महिट्ठी भवइ ।

उक्तं च—

“सद्वहणं य तच्चे इच्छन्तो जेवुई परमसोक्खं । चेत्तण णवपयाइ अरिहाइसु णिकच भत्तिजुओ ॥१॥”
बन्धं अविरइहेउ^५ जाणन्तो रागदोसदुक्खं य । विरइसुद्ध इच्छन्तो विरइं काउ च असमत्थो ॥२॥
एस असंजयसम्मो णिन्दन्तो पावकम्मकरणं च । अभिगयजीवाजीवो अचलियदिट्ठी “चलियमोहो ॥३॥

‘संजयासंजओ’ त्ति, संजओ य सो असंजओ य सो संजयासंजओ, अद्धाओ असंजमाओ
विरओ अद्धाओ अविरओ त्ति, अपचचक्खाणावरणाणं उदयक्खए पचचक्खाणावरणाणं च उदए वट्ट-
माणे संजयासंजओ भवइ ।

“आवरयन्ति य पचचक्खाणं अपपमवि जेण जीमस्स^६ । तेणाऽपचचक्खाणावरणा णणु होइ अपवत्थे ॥१॥
सव्वं पचचक्खाणं जेणावरयन्ति अभिलसन्तस्स । तेण उ पचचक्खाणावरणा भणिया णिकुलीहि ॥२॥
सम्मइ^७ सणसहिओ गेणइन्तो विरइमपपमत्तीइ । एगव्वयाइ चरिमो अणुमइमेत्तो त्ति वेसजई ॥३॥
परिमियमुवसेवन्ता अपरिमियमणन्तं परिहरन्तो । पावइ परम्मि लोए अपरिमियमणन्तं च सोक्खं ॥४॥”

‘पमत्तसंजओ’ त्ति, पमत्तो य सो संजओ य सो पमत्तसंजओ, ‘पचचक्खाणावरणोदयरहिओ,
संजलणाणं उदए वट्टमाणो, पमायसहिओ पमत्तसंजओ ।

(५३) ‘सुद्धाह’ इति । शुद्धावो शुद्धभोजो ।

१ अविशुद्धं इति सु. । २ ‘तिव्वानुभावयोगो’ इति जे. । ३ मयणवकोद्दवभोजी’ इति जे. । ४ ‘विलियमोहो’
इति जे. । ५ जीवाणु’ इति जे. । ६ अपचचक्खाणावरणोदयरहिओ’ इति सु. ।

‘विकहा कसाय विकडे इन्वियणिहापमायपञ्चविहो । एए सामभतरे जुत्तो विरओऽवि हु पमत्तो ॥१॥
 अह रागेण पमत्तो ण सुणइ दोसं गुणं च बहुयपि । गुत्तीसमिहपमत्तो पमत्तविरो ति णायब्बो ॥२॥’
 ‘अप्पमत्तमंजओ’ ति, अप्पमत्तो य सो संजओ य सो अप्पमत्तसंजओ सर्वप्रमादरहित इत्यर्थः ।
 “विकहादयो पमाया तम्महियो सो पमत्तविरो उ । सव्वप्पमायरहिमो विरओ सो अप्पमत्तो उ ॥१॥”
 अपुव्वकरणपविट्ठेसु अत्थि उवसमगा खवगा ति, पुव्वं करणं पुव्वकरणं, ण पुव्वकरणं अपुव्वकरणं,
 अपुव्वकरणं पविट्ठा अपुव्वकरणपविट्ठा, तेसु अपुव्वकरणपविट्ठेसु अत्थि उवसामगा खवगा य ।
 बिइयं नामं नियट्ठीणो ति, परोप्परं परिणामं णियट्ठि ति नियट्ठीणो जातो तेसिं समए समए
 असंख्खेलोगामापएममेत्ताणि विसोही ठाणाणि भवन्ति, तत्थ पढमसमए यदि वडुन्ता विसरिस-
 परिणामा ऋ वि भवन्ति, एवं बिइयासु जाव चरिमसमयो ताव विसरिसपरिणामा वि भवन्ति, तेण
 ते नियट्ठीणो ति ऋ किं अपुव्वकरणं ? कहं वा पवेमो भवइ ति, तं भन्नइ-अपुव्वकरणट्ठाणाणि
 असंख्खेलोगामासपएममेत्ताणि विसोहिट्ठाणाणि, तं जहा-अपुव्वकरणस्स पढमसमए विसोहिट्ठा-
 णाणि सव्वधोवाणि । बिइयसमए वि विमोहिठाणाणि विसेमाहिगाणि । तइयसमए विसेसाहिगाणि ।
 एवं विसेमाहिगाणि विसेससाहिगाणि ताव जाव अपुव्वकरणस्स चरिमसमओ ति । अपुव्वकरणस्स
 पढमसमए जहन्निया विमोही थोवा, तस्सवुक्कोमिया विसोहि अणन्तगुणा । बिइयसमए जह-
 न्निया विमोही अणन्तगुणा, तस्सेवुक्कोसिया विसोही अणन्तगुणा । तइयसमए जहन्निया विसोहि
 अणन्तगुणा, तस्सेवुक्कोसिया विसोहि अणन्तगुणा एवं ‘अणन्तगुणा सेदीए’ ‘णायव्वं जाव अपु-
 व्वकरणस्स चरिमसमओ ति । अपुव्वकरणस्स पढमसमए जाणि विसोहिट्ठाणाणि बिइयसमए ततो
 अपुव्वाणि ति, तम्हा विसोहीपरिणामट्ठाणाणि अपुव्वाणि ति वुच्चन्ति । ताणि अपुव्वाणि विमो-
 हिपरिणामट्ठाणाणि पविट्ठा अपुव्वकरणपविट्ठा, तेसु अपुव्वकरणपविट्ठेसु अत्थि उवसामगा खवगा य,
 उवसामइस्सन्ति ति उवसामगा । खवइस्सन्ति ति खवगा । ण इयाणि उवसामयन्ति ति, खवयन्ति
 ति वा, किंतु अभिमुहभाषेणेयमभिहिय, निल्लेवणयाए पयडिं न खवयन्ति, ठिइघायं पुण करिंति
 १ ति । उक्तं च-

‘सो’^१ अणुभागाटिईणं पायमपुव्वं ऊरेड ठिइव्वं । अणुभागं च विसोहि उदीरणवडय्मुणसेदी ॥१॥

(५४) ‘सो अट्ठभागे’ त्यावि । सोऽपूर्वकरणस्थो जीवः, अनुभागस्थित्योः प्राग्बद्धायाः
 घातं विनाश ‘अपूर्व’ ति, अपूर्वं प्राग्गुणस्थानकेषु (केभ्यः) घन्नतं (अत्यन्तं) बहुतरमित्यर्थः । ‘स्थिति-
 बन्धनं’ च प्रत्यन्तपुं हृतं पत्योपमसंख्येयका (सा) गहीनं । ‘अनुभागं’ च शुभाशुभरूपं प्रतिसमयमनन्त-
 गुणवृद्धिहासिम्याम् । ‘विशोधि कर्ममलापगमलक्षणां । ‘उदीरणा’ अपक्ष (वक्ष) पाचनम् । ‘उबयो’ऽनुभवः ।
 ‘गुणश्रेणिः’ अनन्त (घन्नतं) मुं हृतबुद्ध्यलक्षणप्रवृत्ति-प्रसंख्यगुणवर्लकनिक्षेपो । यत् उक्तम्-

उपरिष्ठादसंख्येयगुणश्रेण्योपदक्षणात् । चल्त्यासंमुहन्तांतः (तान्तः) गुणश्रेणिः प्रचक्षते ॥१॥

१ ‘अणन्तगुणाए सेदीए’ इति जे. । २ ‘सौम्य’ इति जे. । ३ ‘करोति’ इति मु. ।

ऋ स्वस्तिकद्वयान्तगतः पाठो मु. प्रती न इत्यथेऽन तु जे. प्रत्यनुसारेण गहीतः ।

तम्हा अपुव्वकरणो विरमो *संघम्ममाणमयरगो^१ । सो उवसमयस्सवो दुविहो उवसमणस्सवणरिहो॥२॥

अहा रायारिहो कुमारो राया इति ।

“*अहायवंसो विणियट्टियइन्द्वत्थविसयगणो । सुविमुद्धमावलेसो सुक्कक्काणो णिक्कट्ठणू ॥१॥
णं य उवसमेइ कम्मं खवेइ तम्मि य अपुव्वकरणम्मि । करिहिइ उवसमस्सवणं अहं पयकुम्भो तहा सोवि॥२॥”

अणियट्टिबायरसंपरायगपविट्ठेसु अत्थि उवसामगा खवगा ति, ण णियट्ठेति ति अणियट्टिपरिणामो, * अओ तेसि पढमसमए सव्वेसिं सरिसमुद्धी, एवं बीयाइसमएसु वि जाव चरिमसमओ ति । उक्तं च—

“इयदेयरपरिणामं, ण य अइवट्ठन्ति बायरकसाया । सव्वेवि एणसमए तम्हा अणियट्टिनामा ते ॥१॥”

अहवा ण अस्स णियट्टणमत्थि ति अणियट्टी, अवट्ठाउयस्स, वट्ठाउ पुण दियलोए कालं करेइ । अथवा प्रकृष्टापकृष्टपरिणामाभावओ वा अणियट्टी, * उक्तं च—

“पक्कक्को परिणामो, उक्कोस जह्ममो जमो णत्थि ।

तम्हा णत्थि णियट्टणमओवि अणियट्टिनामा ते ॥ १ ॥”

बायरो संपराओ जस्स सो बायरसंपरायगो, संपरायसदो सव्वकम्मेसु वट्ठमाणो अधिकारवसाओ कसायवाई परिग्गहिओ । बायरकसाए वेएमाणो बायरसंपरायगो ति बुच्चइ, अणियट्टी य सो बायरसंपरायगो, य सो अणियट्टिबायरसंपरायगो, अणियट्टिबायरसंपरायं पविट्ठा अणियट्टिबायरसंपरायपविट्ठा, तेसु अणियट्टिबायरसम्परायपविट्ठेसु अत्थि उवसमगा खवगा य ।

“आवं न णियट्टेइ विमुद्धलेसो णिक्कट्ठमयरगो । किट्टीकरणपरिणमो बाधररगो मुणयेव्वो ॥१॥

सो *पुव्वफक्काणं हट्ठा अणणाणि फक्काइ तु । पकरेइ अपुव्वाइ अणन्तगुणहीयमाणाइ^३ ॥२॥

ततश्च पत्रत्रयस्य द्वन्द्वे समासे उदीरणोदयगुणश्रेणयस्ताः करोतीयं च क्रिया । अपूर्वपत्रं च सर्वं [त्र] सम्बन्धनीयम् ।

(५५) ‘संघम्ममाणमयरगो’ ति । सम्यग् ध्यायमानो ध्यानानलाह्वयमानो मवरगो यस्य स तथा । मव आत्मोःकर्षाध्यवसायः । रागोऽभिष्वङ्गसंलक्षणः ।

(५६) ‘अट्ठं जहा वे (वट्ठसी)’ त्यादि । अर्थो जीवाविकस्तं यथावत्तवंपरोत्त्येन ‘वशी’ (वंसी) अवश्यं पश्यमित्यर्थः । ‘विनिवतितः’ स्वकार्याऽस्मीकृतेन्द्रियार्थः सामान्येनेन्द्रियप्रयोजनो विवचयणः इन्द्रियप्राप्तो येन सः तथा । ‘सुविमुद्धे’ त्यादि पञ्चाद्वं कण्ठयम् ।

1 ‘संघम्ममाणमयरगो’ इति सु. । ‘उवसन्तमाणमयरगो’ इति सु. पाठान्तरम् । 2 ‘अहा वयसी’ इति सु. । * पुण्ड्रयान्तर्गतः पाठो ज्ञे. प्रतीतिं विधत्ते । सु. प्रतीतिं च स पाठः किञ्चिदभिमन्त्रकेण मुद्रितो दृश्यते, तद्यथा— अहवा ण अस्स णियट्टणमत्थि ति अणियट्टी, अओ तेसि पढमसमए सव्वेसिं सरिसमुद्धी, एवं बीयाइसमएसु वि जाव चरिमसमओ ति । उक्तं च— “इतरेतरपरिणामं ण य अइवट्ठन्ति बायरकसाया । सव्वेवि एणसमए तम्हा अणियट्टिनामा ते ॥१॥” अथवा प्रकृष्टा उत्कृष्टपरिणामा भावओ वा अणियट्टी । मुद्रितप्रतिगतपाठापेक्षया ज्ञे. प्रतिगतः पाठोऽधिकसङ्गतः शुद्धश्च प्रतिभात्यतः स एव दृष्टव्यः । 3 ‘हाममाणाइ’ इति ज्ञे. ।

(५७) 'सौ पुत्रफडङगाण' मित्यादि गायत्र्यं सुगमाक्षरार्थं परं पुष्पाड' ति वचनव्यत्यया-
ककारस्य च भिन्नकम-वात् पूर्वम्योऽपूर्वम्यश्च प्रकमात् स(स्पर्श)क्येभ्योऽपकृष्य षलिक कट्टीः करो-
तीति सम्बन्धः । भावार्थं पुनरय-इह जीवः समुल्लसितं वसुधाध्यवसायोऽविरतसम्यगृहप्रादिगुणस्थान-
काक्रमेण क्रमेण यथासम्भवं अपितानन्तानुबन्धादि-पुरुषवेदः वसानमोहजालः, अनिवृत्तिबाबरसपरायगुण-
स्थानकस्थः, सञ्चलनकषायश्रुतुरोऽपि क्रमेण क्षयितुमारम्भमाणः, प्रथमतः तेषां पूर्वस्पर्शकानामवस्था-
दानतये(दानयेदि) तय्यं । प्रपूर्वस्पर्शकानि करोति, सामान्येन स्पर्शकलक्षणं चेदं-इह जीवो मिथ्यात्वा-
दिभिर्बन्धहेतुभिर्भेदानां कर्मपुद्गलानां सर्वजीवानन्तगुणान् प्रतिपरमाहुरसाविभागान् जनयति । यथो-
क्तम्-

“गहनसमयमि जीवो, उप्पाएई गुणे सपञ्चयओ ।

सञ्चजिआणंतगुणं, कम्मपएसेसु सञ्चेसु ॥१॥”

(कम्मप्रकृतिः, बन्धनक. गा. २९)

तत्र सर्वजन्मपरसकर्मणसमूहलक्षणादिवर्गणात् तत्प्रवृत्ति-एकंकरसाविभागोत्तरा यथोत्तरं विशेष-
बहीमानन्तः कर्मपरमाणुप्रचयरूपा गणनेया सिद्धराशेरनन्तभागप्र राणा दर्गणाः स्पर्शक उच्यते । उक्तं च-

“सञ्चयगुणा ते पढमवग्गणा सेमिया विसेयुणा ।

अविभागुचरिया^१ ता सिद्धाणमणंतभागसमा ॥

(कम्मप्रकृतिः, बन्धनक. गा. ३०)

कट्टगति । इदं च प्रथमं, एतस्मात्पूर्वं षट्पञ्चानबुद्धानि एवं रूपाणि प्रतिकर्म सर्वजीवानामनन्तान-
गतानि, अनुभागबन्धाध्यवसायेभ्यो भूतानि, असह्यकालसकलितान्धन्यानि सन्ति । एतेषु पुन प्रतिप्रकृति
उच्चतनापवर्तनकरणवशादेकैकमनेकरूपतां प्रतिपद्यते । पूर्वाणि चैतान्यनेकशो ज्ञप्तपूर्वत्वात् । अपूर्वाणि
पुनस्तान्येवाक्षपकजन्तुसर्वजन्मवैशेषातिस्पर्शकादिवर्गणातोऽनन्तगुणहीनतया विशुद्धिगुणात् । तदाने-
नैव कृतानि सन्ति, तत्कालमन्तरेणान्यथाऽमूलपूर्वत्वात् । ततोऽसाव-तमु हर्तमनुसमयविहितापूर्वापूर्वस्पर्-
शकसमूहः प्रतिसञ्चलनकषायं संग्रहयामिप्रापयतिस्त्रास्तत्र इति द्वादशकट्टीः करोति । तुल्यान्तराणा-
मनन्तानामप्येकतया गणनाद् व्यक्तितः । पुनरेकंकाऽनन्तश्च इति । किट्टयो नाम एकंकरसाविभागोत्तर-
परमाणुप्रचयरूपवर्गणासमूहस्वभावानां कषायः सस्पर्शकानां दलिकस्यापवर्तनया त्याजितस्पर्शकस्पर्-
श परस्परमनन्तगुणरसान्तरतया विभागास्तथाह-लोमस्य पूर्वस्पर्शकानां प्राग्विहिताऽपूर्वस्पर्शकानां
च दलिकमादाय सब्रधन्यापूर्वस्पर्शकादिवर्गणातोऽनन्तगुणहीनां तुल्यरसदलिकसचयामिकां प्रथम-
कट्टीं करोति । एवमतोऽपि अनन्तगुणरसान्तरां द्वितीयां ततोऽपि तृतीयामेव यावत् प्रथमत्रिभागान्त्य-
कट्टीमात । एताश्च कर्षाच्च तुल्यान्तरगुणकारतयाऽनन्ता अप्येकैवेति । यथा लोमस्य तिस्रः, एवं
प्रथमविभागान्त्यकट्टीतोऽनन्तगुणवृद्धरसा बभागां यथोत्तरमनन्तगुणान्ध्याधिकानन्तान्तरालकट्टीसमूहः व-
भावां द्वितीयामेवं तृतीयां च करोति । यथा लोमस्य तिस्रोऽनन्ता वा, तथा प्रत्येकं पञ्चानुपूर्व्यां माया-
वीनामपि । पर द्वादशाऽपि संग्रहकट्ट्याः स्वस्थानसदृशावान्तरकट्टीगुणकारा उत्तरोत्तरतश्च स्वस्थाना-
मनन्तगुणबुद्धान्तरालास्तथाह-द्वादशानां संग्रहकट्टीनामेकादशान्तराणि । एकादशान्तरगुणकारा-
स्तत्र लोमस्य प्रथमसंग्रहकट्ट्यादचरमकट्टी यवनन्तराग्निगुणिता तथैव द्वितीयसंग्रहकट्ट्याः प्रथमकट्टी
मवति स प्रथमः । अयं च सर्वासामपि संग्रहकट्टीनां स्वस्थानकट्टीगुणकारेभ्योऽनन्तगुणः । एवमस्या एव

१ 'यविभागुत्तरियायो' इति पाठान्तरम् ।

ततो अपुष्पफट्टाद्वा बहुधा करेड किट्टीओ । पुष्पाओ च अपुष्पेहिंतो कोकहिय पयसे ॥३॥
तो बावरकिट्टीओ वेपमाणो करेड सुहुनाओ । बावरकिट्टीहेद्वा किट्टीओ सुखलेमाणो ॥४॥

संग्रहकिट्ट्या यदनन्तराणिगुणता चरमकिट्टी एतत्तृतीयकिट्ट्याविकिट्टी भवति स द्वितीयः । एष च प्राग्-
गुणकारावनन्तगुणः, एवं तृतीयादयोऽपि यथोत्तरमनन्तगुणास्तावन्नेया यावदेकादश्याः संग्रहकिट्ट्याः कोच-
द्वितीयायाश्चरमकिट्टीगुणकार एकादश इति । ये तु सर्वास्वपि संग्रहकिट्टीषु स्वस्थानेऽवान्तरकिट्टीनां यथो-
त्तरमनन्तगुणा अपि गुणकारास्ते सर्वेऽपि प्रथमद्वितीयकिट्ट्यन्तरगुणकारावपि अनन्तगुणहीनाः अत एव
सामान्यतः प्रथमात् संग्रहकिट्ट्यन्तरगुणकारावनन्तगुणहीनेन एकेन गुणकारेण गुणिततया बुद्धिभावात्
सहस्रान्तरतायामनन्तानामपि संग्रहमिप्रायतोऽवान्तरकिट्टीनामेकत्वम् । यत्र संग्रहकिट्टीनां परस्परं
(बशेव्यः (षः) सोऽन्यस्मावनन्तरगुणकारावेकादशमेवादिति । पुनरपि स्फुटतरावबोधाय असम्भावक-
रूपनया किञ्चिदुच्यते । किल द्वादशस्वपि संग्रहकिट्टीष्वनन्ता अपि अवान्तरकिट्ट्यस्तित्तिस्त्र इति उद्-
दिशत् । अत्र च प्रथमकिट्टी अनन्तरसा अपि किल बभारसाविभागा, एतद्विगुणाविभागा द्वितीया,
तच्चतुर्गुणाविभागा तृतीया, एवं यथोत्तरमनन्तगुणा अपि अवान्तरकिट्ट्यः पूर्वपूर्वद्विगुणगुणकार-
गुणिततया द्वितीयादीनां संग्रहकिट्टीनां प्रथमकिट्टीरेकादशापि परिहृत्य तावन्नेया यावच्चरमावान्तर-
किट्टीति । एताः पुनरेकादशापि संग्रहकिट्ट्यन्तरगुणकारेणानन्तानन्तरपरि कोटिदशकाविकर्म्यथोत्तरमन-
न्तगुणरपि दशगुणैः कोटीकोटिसहस्रदशकपर्यन्तैरेकादशाभिरावितोऽपि चरमाउ (व)वान्तरकिट्टी-
गुणकारावनन्तगुणरपि साधिकपञ्चगुणैः प्राच्यचरमकिट्टीनां गुणनेन भवन्ति । अत्र च गुणकारसंहतिः—

१०/२०	८० कोटयः १०	कोटि ८०० ८	कोटि ६४०० १६
-------	----------------	---------------	-----------------

एवं द्विगुणद्विगुणगुणकारगुणिततयाऽनन्तरानन्तरा च संग्रहकिट्ट्यन्तरगुणकारानुगता यावत्—
सोलस दोतिसयाइ, सचेतरी हुंति तद्द सहस्साइ । सचद्विलक्खेहिं, समगला एगकोडी य ॥

[]

इत्यन्तिमः पञ्चत् (त्रि)शततो द्विचरमावान्तरकिट्टीगुणकारस्तावत् स्वयमभ्यूह्य गुणितफलानुगता
सुधिया बाधेति ।

एताश्च द्वादश कोपसंज्वलनोदयेन क्षपकश्रेणिमारोहतो भवन्ति । मानसंज्वलनोदयेन क्षपितसंज्व-
लनकोपस्य शेषमानावित्रयस्य नव । मायोदयेन क्षीणाद्यद्वयस्य षट् । लोभोदयेन चाद्यत्रयस्य केवल-
लोभस्य तिलः । तदुक्तम्—

“धारस-नव-छ-तिभि य, किट्टीओ होति अहवर्णताओ ।

एकेक्कम्मि कसाये, तिगतिगमहवा अर्णताओ ॥”

[कथायप्राप्त. गा. १६३]

तदनन्तरं बाबरसंज्वलनलोभक्षयकाले उदिततवीयबाबरकिट्टीकृतबलिकः स एवाऽनुदिततच्छेव-
लिकस्य ताम्य एव बावराभ्योऽनन्तगुणहीनरसाः सूक्ष्मसंपरायादधावेदनयोग्याः सूक्ष्मा किट्टीः करो-
तीति । अयं च सूक्ष्मकिट्टीकरणरूपोऽयं ‘सम्मं मावपरायणे’ स्याद्विनाऽनन्तरगुणस्थानके सप्रसङ्गे
वक्ष्यत इति गाथात्रयार्थः ।

वेदश्च बायरोमो किट्टीभो तेण बायरो णाम । कम्मणि उवसमन्तो उवसमगो खवणमो खवणो ॥५॥
 भासेइ तमो सवभो लोभं मोत्तण मोह्वीसमवि । अह् बीणगिद्धितिगमवि ॥६॥ तेरस णामावि पत्थेवा ॥६॥

उवसामगस्स अत्थो इमो—

१ सो १ पुव्वकहुगण तु सुहुमा ओकड्डऊण किट्टीभो ।

पकरेइ य उवसमभो २ उवसमयति ३ मोह्वीसमवि ॥७॥

१ उवसन्तं जं कम्मं णय ओकड्डइ २ ण वेइ उदएवि । ण य गमयइ परपगइ ण चैव ओकड्डते तं तु ॥८॥

(५८) 'तेटस्सणामा वि' ति । प्रयोदशनामा [नि] नरकद्विक-तियंगद्विक-एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रयोन्द्रिय-चतुरिन्द्रियजाति-आतपोद्योत-स्वावर-साधारण-सूक्ष्मलक्षणमि (जानो) ति ।

(५९) 'सो पुव्वकहुगण' मित्यादि । स इत्युपशमकः, अपूर्वस्पष्टं कानि उच्यते कृपाणि, एतानि वेह लोच (भ) संज्वलनस्यैव तेषां बलिकं रसतोऽपकृत्य किट्टीस्तद्विभागकृपाः सूक्ष्माः भूतितन्वीः प्रकरोति-कतु मारभते । एतद्वक्तं भवति-उपशमकोऽनिवृत्तिगुणस्यापक्षयो यौगपद्येन विहितनपुंसकवेदा-द्योक्तविशतिमोहप्रकृत्यन्तरकरणस्तत् उपशमश्चेति क्रमेण नपुंसकवेदाद्याः संज्वलनमायापर्यवसाना अन्तर-करणोपरतमस्थितगता ऋष्टादशप्रकृतोरुपशमस्य द्वितीयतृतीयलोभो बावरसंज्वलनलोभं चोपशमयितुकाम उदयप्राप्तबावरसंज्वलनलोभान्तरकरणायस्तनस्थितिक्षयेऽन्तरकरणोपरिस्थितसंज्वलनलोभस्थितिर्बालिकमपवर्तनाकरणमाधः किञ्चिद्वक्तव्यं इतः प्रभृति लोभवेदनकालस्याद्यात्रिभागद्वयमानामेकाराकारधारिणीमन्तरकरणान्तर्गणश्रेणिमारब्धयति । लोभवेदनकालस्य चाद्यात्रिभागोऽभ्यकरणान्ना यथा ह्यभ्यकर्णो भूले बहुभू (बहुविस्तृ) तः क्रमेणापकर्षतो यावद्वेत्तेऽतो वतनुकृपस्तथावस्थितभ्योपशमकस्योपरितनस्थितेः पूर्वस्पष्टं कानामपूर्वतया विधानेन तदाकृतिभाषावनुमागोऽभ्यकरण इवाभ्यकरणस्तस्य करणावधेति । द्वितीयः किट्टीकरणाद्या तेषामेव तथाविहितानामत्र सूक्ष्मकिट्टीकरणात् । अत्र हि ताः प्रतिक्षणं विभुद्विवादा बहुबहुतरबहुतमास्तवंत्यसमयं यावत् करोति । तृतीयः पुनस्त्रिभागः सूक्ष्मकिट्टीवेदनाकृपः, स च सूक्ष्मसंरायकाल इति । अत्र च द्वितीयतृ (त्रि) भागे किट्टीकरणाद्याकृपे द्वितीयतृतीयलोभो बावरसंज्वलनलोभं च सर्वभ्योपशमयति ।

(६०) एव चासावपशान्तमोहविशतिरत एवाह—'उवसमङ्गय (यङ्ग) मोह्वीसमवि' । दशानसतकस्य प्रागुपशमात्, क्षयाद्वा लोभस्य चोपयुपशमयिष्यमानत्वाच्छेषो मोहविशतिमत्र गुणस्थानक उपशमयतीति ।

(६१) 'उवसं [त]' मित्यादि । इह प्रकृतात् सर्वोपशान्तमधिक्रियते तच्च मोहकर्मैव, 'सञ्चोब-समो मोहस्सवित्' वचनात् । तत्रश्च यत्कर्म मिथ्यात्वाद्युपशान्तं न तदपकर्षति, न स्थितिरसाम्यां हीनं करोति । अपिशब्दस्य भिन्नक्रमत्वान्नाप्युदये सविपाकाविपाकलक्षणे 'उदयो सविबाग अविबागो' इति वचनाद्भाति नियुक्तते, कृतान्तरकरणस्य चोपशमनात् । तवमावास्तवविनाभावविन्यामुदीरणायामपि । नैव गमयति संक्रमयति परप्रकृति बध्यमानसजातीयकृपा न चोत्कर्षति वृद्धिं नयात् स्थितिरसाम्यां तत्कर्म । निधत्तिनिकाच [न] योस्तु प्रागपूर्वकरणकाल एवानुपशान्तस्यापि निवृत्तत्वान्नेह तल्लक्षणया तन्निवेशः इह च दशान्निक्रमोपशान्तस्यापि सक्रमकरणं प्रवर्तते, यद्वक्तं—

‘करणाय नोवसंतं मोत्तणं संकमं च दिद्धितिगे’ च ।

संकमश्चोद्वर्तनापवर्तनापरप्रकृतिनयनामीति ।

१ 'सो पुव्वकहुगण' इति मु. । २ 'उवसमिव' इति जे. । ३ 'योवदइ' इति जे. । ४ 'करणाय नोवसंतं, संकमो-कहुयं तु दिद्धिविगं । योत्तु च ।' इत्यादि कृपा गाथा पञ्चषष्ठे, उपचयनाकरणे (वा. नं. ८५) इत्येव ।

सुहृमसंपरायपविट्ठेसु अथि उवसामगा खवगाइ चि, सुहृमो सम्पराओ जस्स सो सुहृम-
सम्पराओ, सुहृमसम्परायं पविट्ठा सुहृमसम्परायपविट्ठा, तेसु सुहृमसम्परायपविट्ठेसु अथि
उवसामगा खवगा य, बायररागेण कयाओ किट्ठीओ सुहृमो वेणइ जतो । आह एत्थ गाहाओ-

“सम्मं भावपरायणगुणं किट्ठीपकिट्ठिकरणेण । मोहस्सेकारसमी बारसमी बाधि जा विट्ठी ॥१॥
“बारसमी जा विट्ठी सुद्धा किट्ठी करेइ सुहृमामो । एक्कारसमीअ ठिओ कडिइय सुहृमाउ विट्ठीओ ॥२॥
बायररागेण कया सुहृमो वेणइ सुहृमकिट्ठीओ । तम्हा सुहृमकसाओ सुहृमो सुद्धपयोगणा ॥३॥
खवसमगो उवसमयइ खवगो णासेइ सुहृमकिट्ठीओ । ते पुण विमुद्धमाना जन्ति दुवे दुविहसेदीओ ॥४॥

‘उवसन्तकमायवीयरायछउमत्थे’ चि, उवसन्ता कसाया जेसि ते भवन्ति उवसन्तकसाया,
वीओ रागो जेसि ते भवन्ति वीयरारा, उवसन्तकसाया य ते वीयरारा य ते उवसन्तकसायवीय-
रागा, उवसन्तकमाया इति सिद्धे वीयरायवपणं अनर्थकमिति चेत् ? न, हेतुहेतुमद्वचनात्, को
हेतुः ? किं वा हेतुमत् ? उवसन्तकसायचं हेतु, वीयराराचं हेतुमं, तम्हा उवसन्तकमायवीयरारा
इति, “छउमं आवरणं छउमत्थणाणमहचरियत्ताओ छउमत्थवणमो, तस्मि वा चिट्ठइ चि छउ-
मत्थो, उवसन्तकसायवीयरारा य ते छउमत्था य उवसन्तकमायवीयरारायछउमत्था ।

“खीणकसायवीयरारायछउमत्थे’ चि, खीणा कसाया जेसि ते भवन्ति खीणकसाया, वीओ

(६२) ‘सम्मं भावपरायणं’ इत्यादि । सम्परायशुद्धिविपर्ययतो यथाकूपो भावो मनःपरिणामः
सम्यग्भावः, तत्परायणस्तत्परवृत्तिस्तस्य भावः सम्यग्भावपरायणता भावप्रत्ययलि(लु)पनिर्वेतात् । संब-
गुणो धर्मस्तेन करणभूतेन किमस्याह ‘किट्ठीपकिट्ठिकरणेण’ किट्ठ्यो बावराः, प्रकिट्ठ्यस्ता एव मनाक्
सूक्ष्मास्तत्त्वतो बावरकिट्ठीरूपा एव, तासां करणं विधानं तेन लक्षणास्तोयेयं, तद्विशिष्टा इत्यर्थः ।
मोहस्य सज्ज्वलनलक्षणस्य एकादशीं द्वादशीं च किट्ठीं यावत् संज्ज्वलनयो(लो), अस्य द्वितीयतृतीयेष्वंशेष्वंशेष्वं
यावदित्यर्थः । तावन्तं कालं स्थित्वेति शेषः । ततः किमस्याह-

(६३) ‘बाटसमो’ इत्यादि । द्वादशो च या किट्ठी लोभस्य तृतीयायास्तस्याः ‘कडिइय’ इति आकृष्य
तद्विलक्षणतामानीय सूक्ष्मा किट्ठीप्रकिट्ठीरित्यर्थः । किमित्याह-शुद्धा निवृत्तप्रायरसाः किट्ठी, करोति ।
किं विशिष्टः ? सूक्ष्माः अतिप्रतन्वो । किं विशिष्ट इत्याह-एकादृश्यां स्थितस्तामनुभवन्तित्यर्थः । एतदुक्तं
भवति-क्षपकोऽनिवृत्तिबावरसंपरायगुणानकस्यो निर्मूल एव कोषमानमायासु किट्ठीप्रकिट्ठिकरणव्यति-
करणानुभवसंक्रमायां क्षयितासु लोभत्रयमकिट्ठ्यां च तस्यैव द्वितीयामनुभवन्ततीयायां प्रागेव मनाक्
सूक्ष्मसत्त्वमानोत्तं बलिकमपवत्यं पुनरतीव तनुकिट्ठीरूपं सूक्ष्मसंपरायाद्वावेव नयोग्यं करोतीति ।

(६४) ‘छउमे’ इत्यादि । छपनावरणे तिष्ठति क्षयोपशमित्कत्वात्तद्विनाभावेन वर्तत इति छपस्थ-
ज्ञानमित्यादि । अतुष्ट्यं छप यं च तत् ज्ञानं च छपस्थज्ञानं, तत्सहचारित्वाज्जीवस्य छपस्थव्यपदेशः ।
‘तस्मि व’ इति क्वचिद्वा शब्दो न दृश्यते तत्र समुच्चयगमनात् । स च तस्मिन्नावरणे तिष्ठतीति छपस्थः ।

(६५) ‘खीणकसाये’ इत्यादि । इह रागोऽभिष्वङ्गरूप उपलक्षणं चैष द्वेषस्य, कषायाः क्रोधा-
दिकर्मणिवन्तकारणरूपास्ततः क्षीणकषायबचनेन कारणनिवृत्तौ वीतराग इति रागाभावाक्यः कार्य-
निर्देश इति ।

रागो जेसि ते भवन्ति वीयरगा, खीणकसाय इति सिद्धे वीयरगगहणमनर्थकमिति चेत् ? न अनर्थकं, कुतः ? खीणकसायवयणं कारणद्वविणासोवदंसणत्थं, वीयरगवयणं कज्जोवदंसणत्थ-मिति उभयगहणं, अहवा णिमित्तनैमित्तिकववणसत्थं, णिमित्तविणासे नैमित्तिकविणासो भवतीति, छउमत्थणानसहचरियत्ताओ छउमत्थ इति, जहा कुन्तसहचरियो कुन्तो, लट्ठिसहचरियो लट्ठि चि, तम्मि वा छउमे चिट्ठइ चि छउमत्थो, खीणकसायवीयरगो य सो छउमत्थो य सो खीण-कसायवीयरायछउमत्थो, दोण्हवि लक्खणगाहाओ ।

तस्मि उ कसायभावाभावे सुखं भवे भवकसायं । चारित्तं दोण्हंपि य उवसंतखीणमोहाणं ॥१॥ जलमिव पसन्तकलुसं पसन्तमोहो भवे उ उवसन्तो । गयकलुखं जह तोय गयमोहो खीणमोहोवि ॥२॥ ण य रागदोसहेऊ भावा य भवन्ति केइ इह लोगे । ण य खोभयन्ति केइ उवसन्ते खीणमोहे य ॥३॥ रागप्पोसरहिभो ह्यायन्तो ह्याणमुत्तमं खीणो । पावइ पर पमोयं चाइतिगं णासिऊण ततो ॥४॥

‘सजोगि केवलि’ चि, सह जोगेण वट्ठइ चि सजोगी; केवलं ^१अस्मिन् संपुन्नं वा, किं तं केवलं ? णाणं, तं जस्स अत्थि सो केवली, सजोगी य सो केवली य सजोगिकेवली ‘अजोगि-केवलि’ चि ण अस्स जोगो अत्थि चि अजोगी, एत्थ गाहाओ—

“चित्तं चित्तपडणिमं तिकाळाविसयं तथो स लोगमिमं । पिकल्लड जुगयं सर्व्वं सो लोगं सर्व्वभावन्नू ॥१॥

विरियं णिरन्तरायं भवइ अणत्तं तथा य तस्स सया । मणवयणकायसहिभो केवल्लणाणी सजोगिजिणो ॥२॥ तो सो जोगाणरोहं करेइ लेसाणिरोहमिच्छन्तो । दुसमयठिइगं बन्धं जोगणिमित्तं स णिरुणद्धि ॥३॥ “समए समए कम्मादाणे सह सन्तयम्मि ण य मोक्खो । वेइज्जइ कम्मं पुण ठिईल्लथाओ उ मज्जिययं ॥४॥ णो “कम्मेहि विरियं जोगइवेहि भवइ जीवस्स । तस्स अवत्थाणेण गु सिद्धो दुसमयठिईवंधो ॥५॥

(६६) ‘समये’ इत्यादि । आह—प्राग् योगनिरोध उक्तः, तन्निरोधद्वारेण किमित्यसौ तन्निमित्तं द्विसमयस्थितिकं बन्धं निरुणद्धि इत्याह । समये समये क्षणे क्षणे कर्मणः सत्त्वस्यादात्तं ग्रहणं कर्मिणं तस्मिन्सति सततेश्चिच्छिन्ने यतो न च (ण य) नैव मोक्षः, सकलबन्धाभावरूपत्वात्तस्य । यद्येवं यथा कर्मणोऽबन्धेन मोक्षस्तथा तत् सत्तायामपि विद्यते चास्य बन्धाभावेऽपि प्राग्बद्धं विचित्तं (त्रं) कर्म अतः कर्मस्य मोक्ष इत्याह—‘वेइज्जइ’ इत्यादि । पुनःशब्दो विशेषणार्थो भिन्नकर्मश्च । ततश्चाऽजितं प्रागुपासं पुनर्वेद्यते, अनुगतते निर्जराद्यर्थं क्रियत इत्यर्थः । कर्मसंबन्धेद्यादित्यतिक्षयाज्जीवते सह सम्बन्धस्वभावाप-गमादिति । इवमुक्तं भवति—नबन्ध कर्मणोऽनुपादाने चिरन्तनस्य स्थितिक्षयं वेदनेन-निर्जरणे, उपपद्यत एव कृत्स्नकर्मफलक्षणो मोक्ष इति । आह—योगकवायपरिणामप्रत्ययो बन्धः, यदुक्तं—

‘जोगा पयडिपएसं ठिइ-अणुभागं कसायओ कुणइ’ चि [बन्धशतक. गा. ९९]

तत्र कवायः कर्मप्रत्ययः कवायपरिणाम इति प्रतीतम् । नास्ति तत्कर्म यन्निमित्तो योगः, इत्यहेतो-योगस्याऽमात्राद्द्वितीयमिदं (यि)को बन्ध इत्याह—

(६७) ‘योकम्म’ इत्यादि । अत्र मोक्षश्चः सहायकचनः यथेन्द्रियसाहचर्यान्लोड्ग्निय मन इति । ततोऽत्र नोर्कर्मभिरौदारिकाधिकर्मकार्यतया तत्कार्यसहचरः, निवेद्यचक्षुषो वा ततो नोर्कर्मभिः कर्मविश-

१ ‘केवलमस्मिन्’ इति मु. प्रत्युज्जिखितं पाठान्तरम् ।

बाधरतनुप पुच्छं भणोवई बाधरे सणिरुणद्धि । १५ आलम्बणाथ करणं दिट्ठमिणं १ तत्त्व विरिचयओ ॥६॥
 बाधरतनुमथि णिरुणद्धि तमो सुहुमेण कायजोगेण । १७ णिरुणद्धि ए सुहुमो जोगो सइ बाधरे जोगे ॥७॥
 सुहुमेण कायजोगेण ततो निरुणद्धि सुहुमवायमण । भवइ य सुहुमकिरिओ जिणे तथा किट्टिकयजोगे ॥८॥
 ११णासेइ कायजोगं थूलं सोऽपुण्वकङ्कीकिष्वा । सेसस्स कायजोगस्स तथा किट्टी य स करेति ॥९॥
 तमवि स जोगं सुहुम रुद्धन्तो सव्वपज्जयाणुणायं । छाणं सुहुमकिरियं अण्डिकायं च उवयाइ ॥१०॥
 ११णाणे द्दण्डिण पुण अकिरियाऊ तणु भवइ दिट्ठा । आणापाणु णिमीलुम्मोलविउत्ता भविस्समिव ॥११॥
 जोगाभाषाओ पुण दुममयठिङ्गो १२ ण कम्मवन्धो णि । छाणप्पसंहारा तिभागसंकुचियानयदेसो ॥१२॥

क्षण-अथ भूमिरपीति भावः । वीर्यं परिस्पन्दप्रयत्नरूपं । पुज्यन्त इति योगा मनोवाक्कायव्यापारास्तेषां प्रवृत्तिः, तद्धेतुत्वात् कायाबिलक्षणान्, तैर्भवति प्रवर्तत इति । अयमत्र भावो-यद्यपि वर्ममन्त्रहेतुर्जोष-परिणामो मिथ्यात्वाविस्तर्कमनिबन्धनस्तथाऽपि तत्स्वाभाव्यादकर्मम्योऽप्येतन्मयः स्यो(य) इयमिति । एवं च तस्य योगस्य स्वस्थाने सत्तायां ननु निश्चितं सिद्धः प्रमाणोपलब्धो द्विसमयस्थितिबन्धोऽविकलकारणस्य स्वकार्यकारित्वात् ।

(६८) 'आलम्बणायत्तरुणं तं दिट्ठं [तत्त्व] विट्ठियवओ' इति । आलम्बणायोपलब्धमनाय करणं साधकतमं तद्बाधरतनुलक्षणं दृष्टमुपलब्धम् । तत्र निरोधे वीर्य-तः सपरिस्पन्दप्रयत्नवतो निःकरणताया तस्याभावात् ।

(६९) 'नासे' त्यादि । नाशयति-अपनयति काययोगं स्थूलं बाधरं सः सयोगिकेवली । योगनिरोधप्रवृत्तः, अपूर्वस्पन्दकीकृत्य-अपूर्वस्पन्दकतया सम्प्राप्त शेषस्यापुर्वस्पन्दकीकृतस्य काययोगस्य, तवा सूक्ष्मकायनिरोधकाले किट्टीश्च स सयोगिकेवली करोतीत्यक्षरार्थः । पूर्वापुर्वस्पन्दककिट्टीनां च स्वरूपं पुनरित्यमवज्ञेयम्-यः खलु मनोवाक्कायकरणवतो जीवस्य स्वप्रदेशचलनलक्षणे वीर्यन्तरायकर्मक्षय-क्षयोपशमाम्नां शरीरादिपुद्गलादानादिनिबन्धन-स्वको वीर्यपरिणामः, यथोक्तमिहैव—

“मणसा वाथा काएण, वा वि जुत्तस्स विरियपरिणामो ।

जीवस्स अपणिज्जो, स जोगसओ १ जिणक्खाओ ॥”

[]

स च साधारणवनस्पतेः सूक्ष्मनामकर्मवियवतो लब्धयपर्याप्तकस्य तदुपलब्धप्रथमसमयवृत्ते स्वभावत एव सैस्तोकवीर्यपरिणते. सर्वजघन्यः, अयञ्च प्रज्ञया द्विधा-त्रिधादिविभागतस्तावद्विमज्यते यावदसंख्येलोकप्रदेशप्रमाणो विभागभागो जात इति, परतो विभागदानाभावात् । एते च योगाऽविभागा असंख्येलोकप्रदेशप्रमाणप्रचयास्तस्य प्रति जीवप्रदेश जघन्योऽपि भवति । तत्र येषां प्रदेशानां समाना अन्य-प्रदेशास्तेभ्यश्चाल्पतमा वीर्याऽविभागास्ते श्रेण्यसंख्यमागवतिलोकप्रदेशप्रदेशप्रमाणाः प्रथमजघन्या वर्गणा, ये चातोऽप्येया एतत्प्रमाणाऽविभागा एव, परमेकाऽविभागधिकास्ते द्वितीया वर्गणा, ये चातोऽप्येकाधिकास्ते तृतीया १। एवमेकंकाविभागाऽभ्यधिका जीवप्रदेशेऽथ यथोत्तरं हीनहीनतरादिरूपाः श्रेण्यसंख्यमागसंख्या वर्गणाः प्रथमस्पधकं भवति । इत ऊर्ध्वमेकोत्तरवर्गणाया अभावात् प्राक्तनोत्तराविभागवृद्धीनां च वर्गणानां समुदायस्य स्पधकंरुत्वास्तत्तच्चैतच्छरमवर्गणाया उपर्यसंख्येलोकप्रदेशसंख्यामवभागवृद्धिमतिक्रम्य संज्ञातवीर्याविभागप्रमाणजीवप्रदेशाः प्राग्वर्गणाप्रदेशेभ्यश्च किञ्चिदूना वर्गणात्वं प्रतिपद्यन्ते ।

१ 'वडयमणोबाधरे' इति जे. । २ 'तं दिट्ठं' तत्त्व' इति मु. प्रत्युल्लिखितं पाठान्तरम् । ३ 'मचित्तव' इति जे. । ४ 'दुसमुपठीतो' इति मु. । ५ भगवद्वं 'स जोगसत्तो तिणकाओ' इति पाठ स चाऽशुद्धः । ६ भादवं 'ते तृतीया' इति पाठो द्विव रं लिखितोऽस्ति ।

एसो भजोगिभावो जोगिणोद्देशे पञ्चगुणणामो । अप्पडिवायञ्छाणी^१ सव्वण्णु सव्वदंती य ॥१५॥
तस्मान् ऊणमेत्तो सुइदुक्खण जिय सिब्बं सात । पवइ अलट्ठपुव्वं णिव्वाणमलेस्सण्णिकम् ॥१५॥'

चोद्दमहं गुणद्वगणं अत्थणिरूवणा कया, इयाणि ते चेव गइयाइमगणट्ठाणेषु मगिज्जन्ति-

सुरनारएसु चत्तारि हुंति निरिएसु जाण पंचेव ।

मणुयगईए वि तहा चोइस गुणनामठाणाणि ^२ ॥१०॥

व्याख्या-‘सुरनारएसु’ ति गई चउत्विहा गिरयाइ ‘सुरणारएसु चत्तारि होंति’
त्ति देवणेरइगेमु चत्तारि गुणट्ठाणाणि मूलिद्वानि भवन्ति, तेसु विरई णत्थि ति काउं उवरिद्वानि
ण संभवन्ति । ‘निरिएसु जाण पंचेव’ ति तिरियगईए पंचगुणट्ठाणाणि मूलिद्वानि, तेसु
मव्वविरई णत्थि ति काउं उवरिद्वानि ण संभवन्ति । ‘मणुयगईए वि तहा चोइसगुण-
नामठाणाणि’ ति मणुस्मगईए चोद्दमवि गुणट्ठाणाणि, कहां ? सव्वे भावा मणुएसु संभवन्ति
॥१०॥ एवं मगगट्ठाणेषु गेयव्वं अःसंखित्तंति काउं भवइ—

‘इदिए’ ति, एगिदियाईणि पुव्ववणियाणि चोद्दमवि जीवट्ठाणाणि (तेसु) सव्वेसु वि मिच्छ-
दिट्ठी लम्भइ । वायरेगिदिय-वि-ति-चउ-अमन्निपंचिदिएसु लद्धीपज्जत्तगेसु करणेण अपज्जत्तगेसु,
सन्निपाचन्दिएसु करणपज्जत्तीए पज्जत्तगापज्जत्तगेसु सामायणसम्महिट्ठी लम्भइ, लद्धिअपज्ज-
त्तगेसु, सव्वन्थ णत्थि । सेसा सव्वेवि सन्निपज्जत्तगम्मि करणपज्जत्तीए पज्जत्तगम्मि लम्भन्ति,
णवरि अमंजयमम्महिट्ठी करणपज्जत्तापज्जत्तगेसु वि लम्भन्ति ।

‘काए’ ति, पुढविआइ जाव तसकाइओत्ति, मिच्छदिट्ठी सव्वेसु वि, वायरपुढवि आउ पत्तेय-
वणस्सइकाइगेसु लद्धिपज्जत्तगेसु करणअपज्जत्तगकाले चेव सामणो लम्भइ, तेसु उव्वज्जति ति
काउं, तसेसु वि लद्धिए पज्जत्तगेसु करणपज्जत्तगापज्जत्तगेसु लम्भति, तसेसु एवं चेव असंजय-
मम्महिट्ठी वि । सेसा मव्वे तमकायपज्जत्तगेसु करणपज्जत्तीए पज्जत्तगेसु चेव लम्भन्ति ।

जोगो अधिकृतः ।

लेइयाकरणे तयोनिरोधो विनाश इति विग्रहः । अत्र चोदीरणापवर्तनाकरणे एवाधिक्रियेते ।
शेषसकमादिकरणपञ्चकस्य प्रागेव निवृत्तत्वात् । बन्धनिरोधेन च बन्धनकरणनिरोधस्य वक्ष्यमाणत्वात्,
तदन्यथानुपपन्नत्वात्तन्निरोधस्य । जीवप्रदेशचलनावलम्बनः प्रत्यन्तविशेषो योगः । तन्निरोधश्च तनुनिरो-
धेन देहान्तर्यापारभावसंपादनेनाऽतिभणितपूर्वार्थं विज्ञेयो दृष्टव्यो । बन्धो जीवकर्मणोरविभागेन सम्ब-
न्धपरिणामस्तन्निरोधोऽपि च तथैवातिभणितो ज्ञेयो देहबलालम्बनत्वेन लेइयादीनां देहनिरोधि
कारणाभावात्तोऽपि निरुध्यन्त इति । एव चायोगिकेवली निरुद्धलेइयो निरुद्धकरण इत्यादि विशेषणो
भवतीति ।

१ ‘अप्पडिवायञ्छाणी’ इति सु. प्रत्युल्लिखित पाठान्तरम् । २ गुणनामधेयानि’ इति सु. ।

३ गुणनामधेयानि’ इति सु. ।

‘वेए’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव अणियट्ठिअद्वाए संखेज्जभागमेत्तं सेसत्ति ताव तिसुवि वेएसु लब्धन्ति; हेट्ठील्ला सव्वे सवेयगा, उवरिल्ला अबेयगा ।

‘कमाय’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव अनियट्ठिअद्वाए संखेज्जभागमेत्तं^१ सेसत्ति, हेट्ठिल्ला सव्वेवि कोहमाणमायासु लब्धन्ति, उवरिल्ला^२ अकसाइणो सव्वे । लोभमि जाव सुहुमरागस्स चरिमसमओ ति ताव हेट्ठिल्ला सव्वेवि लब्धन्ति, सेसा अकसाइणो ।

णाणाणि अधिकृतानि ।

‘संजम’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव असंजयसम्महिट्ठी ताव सव्वे असंजया, संजयासंजयो एककमि चेव संजयासंजयट्ठाणे, सामाइयछेओवट्ठावणसंजमेसु पमत्तसंजमप्पमिह जाव अणियट्ठि ति सव्वेवि । परिहाविसुद्धिसंजमे पमत्तापमत्तसंजया, सुहुमसंपराइओ एककमि चेव सुहुमसंपराइय-संजमट्ठाणे, उवसताइ जाव अजोगि ति सव्वे अहक्खायसंजमट्ठाणे ।

दंसणमधिकृतं ।

‘लेसे’ ति, मिच्छादिट्ठीप्पमिह जाव असंजओ ति सव्वेवि छसु लेसासु, संजयासंजयपमत्ता-पमत्ता य तेउआइ उवरिल्लतिगलेसासु, केइ भणन्ति संजयासंजयपमत्तविरया य छसु लेसासु वट्ठन्ति, अन्ने भणन्ति अचत्तंसकिलिट्ठस्स वयभावो^३ णत्थि, अन्ने भणन्ति ववहाओ भवइ, अणुवक्कर-णाइ जाव सजोगि ति सव्वेवि सुक्कलेमाए वट्ठन्ति, अलेसिओ अजोगी पुट्टलव्यापाराभावात् ।

‘भव्व’ ति, मिच्छाइ जाव अजोगि ति सव्वे भवमिद्विकेसु वट्ठन्ति, अभविकेसु मिच्छा-दिट्ठी वट्ठइ, सम्मत्ताइभावा अभविएसु ण संभवन्ति ति उवरिल्ला ण वट्ठन्ति ति ।

‘सम्मे’ ति, सम्महिट्ठी खाइगमम्महिट्ठीसु अविरयादि जाव अजोगी, वेदगसम्मत्तं अवि-रयाइ जाव अप्पमत्ते, उवसमसम्मणे अविरयाइ जाव उवसंतकसाओ, सेसा अप्पप्पणो ठाणे ।

‘सन्धि’ ति, मिच्छादिट्ठियादि जाव खीणकसाओ सव्वेवि सन्धिम्मि, मिच्छादिट्ठी सासायणा य असन्धिम्मि वि वट्ठन्ति, सजोगी अजोगी य णो सन्धि णो असन्धि, जओ केवल्लणाणिणो ।

आहारे चि-मिच्छाइ जाव सजोगिकेवल ताव सव्वे आहारगेसु लब्धन्ति, मिच्छादिद्विसा-मण असंजओ सजोगिकेवली य ‘विग्गहे समुग्घाए य अणाहारगेसु वि लब्धन्ति’^४ । अजोगी अणा-हारगो चेव, कइं ? वाक्कायमणोजोगपुग्गलव्यापाररहितत्वात् । गुणट्ठाणाणि मग्गणट्ठाणेसु मग्गि-याणि । इयाणि उवओगा गुणट्ठाणेसु भणन्ति-

दोणहं पंच उ छक्खेव दोसु एककमि हंति वा मिस्सा ।

सत्तुवओगा सत्तसु दो चेव य दोसु ठाणेसु ॥११॥

१ संखेज्जभागमेव, इति सु । २ ‘अप्पकसाइणो’ इति सु । ३ ‘वयपरिणायो’ सु, इति, प्रत्युल्लिखितं पाठान्तरम् ।

४ ४ ‘अणाहारगेसु वि लब्धन्ति, विग्गहे समुग्घाए य’ इति सु० ।

व्याख्या—‘दोणहं’ चि दोण्हं गुणट्ठाणाणं मिच्छादिट्ठीसासणाणं पंच पंच उवओगा भव-
न्ति, तं जहा—मइअक्षाणं, सुयअक्षाणं, विभङ्गाणाणं, चक्खुदंसणं, अचक्खुदंसणं ति । अन्ने भणन्ति—
ओहिदंसणसहिया छ उवओगा । अक्षाणकारणं पुब्बं ववखाणियं । ओहिदंसणं चित्तं ।
‘छक्खेव दोसु’ चि असंजयसंजयासंजएसु एएसु दोसु छ उवओगा, तं जहा—आभिणिबोहिय-सुय-
अं हि-अचक्खु चक्खु ओहिदंसणमिति ‘एक्कंमि होंति वा मिस्स’ चि सम्मामिच्छदिट्ठिम्मि
वा मिस्सा इति, कहं ? भअइ, मइअक्षाणं आभिणिबोहियणाणेण मिस्सियं, सुयअक्षाणं सुयणाणेण
मिस्सियं, विभंगणाणं ओहिणाणेण मिस्सियं, चक्खुअचक्खुओहिदंसणं ति । मिस्समदो अद्ववि-
सुद्धत्थे, जहा अद्वविसुद्धा कोइवा ते भुजमाणस्स जारिसी सरीरचेट्ठा तारिसं णाणंति नासुद्धं
नाप्यर्थं सुद्धं वा ‘सत्तुषओगा सत्तसु’ति पमत्तसंजयाइ जाव खीणकसाओ तन्व सव्वेसुवि सत्त
सत्त उवओगा भवन्ति, असंजयसम्महिट्ठस्स पुब्बुत्ता छ, ते चेव मणपज्जवणाणसहिया सत्त ।
‘दो चेव य दोसु ठाणेसु’ चि दो चेव उवओगा दोसु—सजोगिअजोगिठ्ठाणेसु केवलणाणं
केवलदंसणमिति ॥११॥

गुणट्ठाणेसु उवओगा भणिया । इयाणिं जोगा ७१ A वुच्चंति—

“तिसु तेरस एगे दस नवसत्तसिगमि ह्नुति एगारा ।

एगमि सत्त जोगा, अजोगिठाणं हवइ एक्कं ॥१२॥

पाठान्तरं तेरस चउसु दसेगे पंचसु नव दोसु होन्ति एगारा ।

एगमि सत्त जोगा अजोगि ठाणं हवइ एगं ॥१३॥

व्याख्या—‘तिसु तेरस’ चि तिसु गुणट्ठाणेसु मिच्छदिट्ठीसासणअसंजयसम्महिट्ठीसु तेरस
तेरम जोगा भवन्ति, तं जहा—चचारि मणजोगा, चचारि वइजोगा, ओरालियकायजोगो ओरालियमिस्स
कायजोगो, वेउवियकायजोगो वेउवियमिस्सकायजोगो, कम्मइगकायजोगो चि । कम्मइगजोगो
अन्तरगइए वड्डमाणं, ओरालियमिस्स वेउवियमिस्स य अपजत्तगद्दाए, संसा सभावत्थस्स चउ-
गइके पड्डुच्च । ‘एगे दस’ चि सम्मामिच्छदिट्ठिम्मि दस जोगा, मीसदुग-कम्मइगव-
जिया ते चेव, मरणभावो तच्चावेण णत्थि चि तओ एए तिन्निवि न संभवन्ति । ‘णव
सत्तसु’चि, संजयामंजयअप्यमत्तअपुव्वकरणाइ जाव खीणकसाओ एएसु सत्तसु णव—णव जोगा

७१ A, गुणस्थानकेयु योगसंख्यामार्यणागावायाडवृष्यनुसारी प्रथमपाठ एवं दृष्टव्यः—

तिसु तेरम एगे दस, नवसत्तसिगमि ह्नुति एगारा ।

एगमि सत्तजोगा, अजोगिठाणं हवइ एक्कं ॥

द्वितीयः सुप्रतीत एव ।

1 ‘जेरिसी’ इति सु० । 2 तिसु तेरस एगे दस नवजोगा होंति सत्तसु गुणेसु । एक्कारस य पमत्ते (एकमि ह्नुति
एक्कारम) सत्त सजोगे अजोगेक्कं ॥१२॥ इति सु० ।

भवन्ति, सम्मामिच्छादिटिठस्स जे दम ते चेव वेउव्विकापजोगरहिया णव भवन्ति, वेउव्वियं एए ण करेन्ति ति वेउव्वियकाओगो गत्थि । 'एक्कमि ह्वंति एक्कारस्'त्ति एक्कमि पमत्तसंजय-
म्मि एक्कारस् जोगा, पुवुत्ता णव आहारककापजोगआहारकमिस्सकायजोगसहिया एक्कारस् भवन्ति,
आहारगकाओगो आहारगमिस्सकायजोगो य आहारगलद्विसहियस्स संजयस्स आहारगसरीरं उप्पा-
एन्तस्स पमत्तो उप्पाएइ, न अपमत्तो ति, तम्हा एक्कारस् । एत्थ देसविरयप्पमत्ताणं केसिचि
वेउव्वियकायजोगो अत्थि ति ते पुण एवं पट्ठन्ति 'तेरस् चउत्तु वसेगे पंचसु णव दोसु
होन्ति एक्कारस्' ति । 'तेरस् चउत्तु' ति, पुवं तिण्हं तेरस् तेरस् जोगा भणिया, चउत्थो
पमत्तसंजओ, एक्कारस् ते चेव वेउव्विय'दुगसहिया तेरस् पमत्तसंजयस्स भवन्ति, । 'वसेगे'त्ति,
भणियं, 'पंचसु णव' ति, देसविरयअप्पमत्ते मोलूण सेमा पंच तेसु पुवुत्ता णव । 'दोसु होन्ति
एक्कारस्'त्ति, देसविरयअप्पमत्ताणं एक्कारस्, पुवुत्ता णव वेउव्वियदुगसहिया एक्कारस् देस-
विरयस्स, ते चेव वेउव्वियआहारगकायमहिया एक्कारस् अपमत्तस्स, कहं ? वेउव्विआहारगअन्त-
काले पमत्तो अपमत्तभावं लभति चि काउं 'एक्कमि सत्त जोग' ति, एक्कमि सजोगिकेव-
लिम्मि सत्तजोगा, मच्चमणजोगो, अमच्चमोत्तमणजोगो, एवं वायावि, ओरालियकापजोगो,
ओरालियमिस्सकाओगो कम्मदुगकाओग इति । मणवाया मोसजुत्ताण संभवन्ति 'अजोगिह्वाणं
ह्वइ एक्क' ति, जोगाविरहियं ठाणं एक्कं अजोगिट्ठाणमेव, मनोवाक्कायव्यापाररहितत्वात्"
॥१२ १३॥

उवओगा जोगविदी य जीवट्ठाणगुणट्ठाणंसु भणिया, इयाणि जप्पच्चइओ ग्रन्थो जेसु
ठाणसु तं भञ्ज—

चउपच्चइओ ग्रन्थो पदमे उवरिमतिगे तिपच्चइओ ।

मोसग बीओ उवरिम दुगं च हेसिक्कवेसम्मि ॥१४॥

व्याख्या—'चउपच्चइओ' ति, चत्तारि पच्चया, तंजहा—मिच्छत्तपच्चओ, असंजम-
पच्चओ कमायपच्चओ, जोगपच्चओ इति । मिच्छत्तं सामन्नेण एगप्पगारं, विभागओ अणगविहं
११ Bगंतमिच्छत्तं, वेणहमिच्छत्तं संसइयमिच्छत्तं, मूढमिच्छत्तं, विवरीयमिच्छत्तमिति । अह्वा

(७१ B) 'एगंत मिच्छत्त' मित्यावि । एकान्तोऽनेकधर्मणो वस्तुन एकनयाध्यवसायावधारणं,
यथा—अस्त्ये [च] नास्त्येव वा जीवादिरथं इति, स एव मिथ्यात्वम्, समग्रनयग्रामस्यैव सम्यक्त्वात् ।
ऐहिकामुष्मिकमुक्षानि विनयवानेवाप्नोति न ज्ञानवशंनोपवासप्रभृतिक्लेशवानित्यभिनिविशो धैर्ययिक-
मिथ्यात्वम् । समिति सर्वात्मना, अनेकस्मिन् विषयेऽनिश्चायकतया श्रेत इव बोधविशेषः संशयः
उत्पत्तं च—

1 'वेउव्विय (आहारग)दुगसहिया' इति मु० । 2 'मनोवाक्कायपरहितत्वात्' इति मु० ।

“^{२१}किरियावाओ, अकिरियावाओ, वेणइयवाओ, अन्नाणवाओ य ।

“असियसयं किरियाणं अकिरियावाइयं जाण चुउसीई । अन्नाणि य सत्तट्ठी वेणइयाणं च वत्तीसं ॥१॥

जे(ज)मणेगत्थालंरण-मपज्जुदासपरिकुंठियं चित्तं ।

सेय इव सत्त्वपयओ, तं संसयरूवमन्नाण ॥

[विशेषावश्यकमाख्ये, पा. १८३]

स एव मिथ्यात्वम् । यथा किमसौ मन्मनोविभ्रमं विभ्राणाः प्रवचनप्रणिताः प्राणिप्रभृतयः पदार्थास्तथाऽन्यथा वा भवेयुरिति संशयमिथ्यात्वम् । मूढानामतिगहननयमतानुसारिनित्यानित्याविपर्यायाः-ऽऽलोचनानुगुण्याकुलितमतीनां सर्वमज्ञानं ज्ञानं नास्तीत्यभिनिवेशो मिथ्यात्वं मूढमिथ्यात्वम् । विपरीतो विपर्यस्तवस्तुभवाध्यवसायो मिथ्यात्वाज्ञानहिंसाऽनृतस्तेयाऽब्रह्मपरिग्रहादीनां स्वभावत एव भव-अमणकारणत्वेऽप्येतेष्व एव निवृत्तिरित्यभिनिवेशवान् बोधो विपरीतमिथ्यात्वमिति । यदाहुरेमे(ते)-

“प्रियादर्शनमेवास्तु, किमन्यैर्दर्शनान्तरैः ।

प्राप्यते यत्र निर्वाणं, सरागेनापि चेतसा ॥१॥”

[]

(७२) किरियावाओ’ इत्यादि । (१) सन्ति आत्मादयः पदार्थाः, न न सन्तीत्येवंरूपक्रियाया वदनं क्रियावादः । (२) एतद्विपरितः पुनरक्रियावादः (३) विनय एव वैनयिकं, वैनयिकादेव सकलैहिकामुष्मिकफललामो न तपः प्रभृतितोऽनुष्ठानादिति वैनयिकस्य बाबो वैनयिकवादः । (४) अज्ञानमेव श्रेयः कः किं यथावदवबोद्धुं क्षमो, न वा किञ्चिद् ज्ञातेन प्रयोजनमित्यज्ञानस्य बाबोऽज्ञानवादः । मेवसंख्यास्वरूपं चेतोषामेतदायचित्तुष्टयानुसारेण समधिगम्यमिति ।

“आस्तिकमतमात्माद्या, नित्यानित्यात्मका नवपदार्थाः ।

कालस्वभावविनयती-श्वरात्मकृतकाः स्वपरसंस्थाः ॥१॥

* काल-यदृच्छा-नियति-स्वभावे श्वरात्मभित्थुरशीतिः ।

नास्तिकवादिगणमते, न सन्ति भावा स्वपरसंस्थाः ॥२॥ *

वैनयिकमतं विनयश्चेते(तो)वाक्कायदानतः कार्यः ।

सुरनृपतिरिति ज्ञाति-स्थविराऽधममावृषितुषु सदा ॥३॥

अज्ञानिकवादिमतं, नवजीवादीन् सदादिसप्तविधान् ।

भावोत्पत्तिं सदसद्विज्ञा(द्वेधा)ऽवाच्यां च को वेत्ति ॥४॥”

[श्रीसूत्रकृताङ्गसूत्रवृत्तौ, भुत. १, अध्य. १२]

सदावयव्यं सप्त, सत्त्वम् १, असत्त्वम् २, सबसत्त्वम् ३, अवाच्यत्वम् ४, सबवाच्यत्वम् ५, अल-
ववाच्यत्वम् ६, सबसबवाच्यत्वमिति ७ ।

* * प्रजावर्धोऽस्या धार्याया यत्पाठो विद्यते सोऽशुद्धस्तच्छया —

“कालयदृच्छा विनयच्छा-विनयतीश्वरस्वभावात्मभित्थुरशीतिः ।

नास्तिकवादिगणमतं, न सन्ति सप्त स्वपरसंस्थाः ॥ ३ ॥”

अहवा-“जावइया णववाया तावइया चेव होति परसमया । जावइयापरसमया तावइया चेय मिच्छता” ॥२॥

एगंतवाओ मिच्छत्तं ति एए कम्मबंधस्स कारणभूआ । “असंजमो अणेगपगारो हिंसाइ, अहवा चक्खुईदियविमयाऽभिलासाइ । कमाया पणुवीमइविहा तंजहा—सोलसकसाया, नव नोक-साया इति । जोगा पंचदमपगारा पुव्वं वक्खाणिया । एत्थ आहारगदुगवज्जिण्हिं चउहिंवि सवि-गप्पेहिं मिच्छदिट्ठिस्मि बंधो । ‘उवरिमतिगे तिपच्चइगो’ ति, उवरिमतिगं सासाणो सम्मामिच्छो अस्संजयसम्महिट्ठी चि एएसु तिसु मिच्छत्तपच्चयवज्जिण्हिं सेसतिगेहिं सवि-गप्पेहिं आहारगदुगवज्जिण्हिं बन्धो भवइ, मव्वेवि तेसु अत्थि ति काउं, णवरि [दु]मिस्स कम्म-इगजोगो य सम्मामिच्छे णत्थि, अणन्ताणुवन्धिणो उवरिमदुगे णत्थि । ‘मोसग बिइओ उव-रिमदुगं च देसंक्कदेसस्मि’ ति, विइओ पच्चओ असंजमो सो देसविइस्मि मिस्सो-अपडिपुव्वो, देसओ विरमणभावाओ, उवरिमदुगं णाम कसायजोगा एए दोन्निवि सविगप्पा देसविरयस्स बन्ध-कारणाणि, णवरि अप्पच्चक्खाणावरण-ओरालियमिस्स ‘कम्मइगआहारगदुगवज्जिणाणि, देसविरए एमि उदओ णत्थि ति काउं, ॥१४॥

उवरिल्लपच्चके पुण दु पच्चओ जोगपच्चओ निण्हं ।

सामन्नपच्चया खलु अट्ठण्हं हान्ति कम्माणं ॥१५॥

व्याख्या-“उवरिल्लपच्चके पुण दु पच्चओ” चि, पमत्ताई जाव सुहुमरागो चि एएसु पंचसु कमायजोगपच्चइगो बंधो, विसेमोऽन्थ भणइ, पमत्तस्स कमाया पंचलणा नोकसाया नव एए तेरम, जोगा पुव्वुत्ता तेरम, एएहिं बन्धो । अप्पमत्तस्सवि ते चेव, णवरि वेउव्वियमिस्सआहारय-मिस्सवज्जिया एक्कारस जोगा, तेहिं बन्धो । अपुव्वाण वि एए चेव, णवरि वेउव्वाआहारगदुगवज्जिया जोगा णव, कसाया (संजलणा नोकसाया नव एए) तेरम, तेहिं बन्धो । अणियट्ठिस्स जोगा णव, कमाया चत्तारि संजलणा, तिस्सि य वेया, एतेहिं बन्धो । सुहुमरागस्स जोगा णव, लोभसंजलणो य, एएहिं बन्धो । ‘जोगपच्चओ निण्हं’ ति, उवमन्तखीणकसायसजोगिकेवल्लिणं एएसि तिण्ह जोगपच्चइओ बन्धो उवसन्तखीणमोहणं णव णव जोगा तेहिं बन्धो । सजोगि केवल्लिस्स सच जोगा, तक्कारणो बन्धो । ‘सामन्नपच्चया खलु अट्ठण्हं होन्ति कम्माणं’ ति एए भणिया अट्ठण्हं कम्माणं सामन्नपच्चया अविसेसपच्चया इत्यर्थः ॥

(७३) ‘छस्संयम’ इत्यादि । पञ्चाशद्विरमणादेः संयमस्य विपरीतो हि सानुत्तरेयादिरनेकधा । हिंसादीनां कतिपयत्वेऽपि प्रभेदानामनेकत्वात् । अथवा द्वादशविधः, चक्षुरादीनामिन्द्रियाणां मनः-षष्ठानां स्वविषयाभिलाषः, तथा पृथिव्यादीनां त्रसान्तानां घर्णां कायानां वधाद्विरमणं । यदुक्तं—‘छक्कायवहो मण्हं दियाण अजमो असंजमो भणिओ’ ति । अयमेव बोत्तरणायासङ्गहे उपयोक्त्या-
(७४) त इति ।

‘(वेउव्विय) वेउव्वियमिस्स’ दु द्वितप्रती वियत्ते ।

*५ पणपन्न-पन्न-तियछदियचत्त-गुणचत्त-छक्कचउसहिया ।

दुजुया य वीस सोलस दस-नव-नव-सत्तहेऊओ ॥ १ ॥

इदानीं त्रिसेपपञ्चयणिरूपवत्त्वं भवति—

पडिणीयअन्तराइयउवघाए तप्पओसनिन्हवणे ।

आवरणदुगं भूओ बन्धइ अरुचासणाए य ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘पडिणीय’ चि, णाणस्स, णाणिस्स, णाणमाहणस्स, पडिणीयत्तणं करेइ पडि-
कूला । ‘अन्तराइयं’ ति विग्घं, ‘उवघाओ’ ति मूलाओ विणामकरणं, ‘तप्पओस’ चि,
मणेण तेसि रुमणया, ‘णिणहवणं’ ति आयरियणिणहवणं, सत्थणिणहवणं, वा, अन्नं च णाणिसं-
सणयाए, आयरियपडिणीययाए, उवज्झायपडिणीययाए, अकालमज्झायकरणेण य कालसज्झाया-
करणेण य, ‘आवरणदुगं भूओ बन्धइ’ ति णाणदंसणावरणाणि एएहिं बन्धइ ‘भूयो’ चि भूयं
तीदं, ‘अरुचासणाए य’ चि हीलणयाए णाणं अरुचसेइ, आयरियउवज्झाए य अरुचासाएइ,
पणवहाइहिं य णाणावरणं कम्मं बन्धइ । दंसणावरणस्मवि एए चेव, णवरि अलसयाए, सोविर-
याए, णिहावहुमन्नणयाए दरिसणप्पओसेण, दरिमणपडीणीकयाए, दरिसणन्तराइणे दिट्ठीसंदमण-
याए चक्खुविग्घायणयाए पाणवहाइहिं य दंसणावरणं कम्मं बन्धइ ॥ १६ ॥

भूयाणुकम्पवयजोगउज्जओ खन्तिदाणगुरुभत्तो ।

बन्धइ भूओ सायं विवरोए बन्धए इयरं ॥ १७ ॥

(७४) ५ पणपन्न-पन्न-तियछदियचत्त-गुणचत्त-५ छक्कचउसहिया ।

दुजुया य वीस सोलस दस-नव-नव-सत्तहेऊओ ॥ १ ॥

इयं चान्यकत् कार्त्तु सोपयोगेतीह क्वाचिदभिधीयतेऽतो व्याख्यायते । इह च पञ्च-द्वादश-पञ्च-
विंशति पञ्चदशशेवानां मिथ्यात्वावि प्रत्ययानां संमासः [५+१२+२५+१५=५७] सप्तपञ्चाशत् ।
तत्र मिथ्याहृष्टेराहारकट्टिकमपनीय शेषाः पञ्चपञ्चाशद्बन्धहेतव इति । त एवापनीतमिथ्यात्वपञ्चकाः
पञ्चाशत् । औदारिकवैक्रियमिश्रकामंणकाययोगानन्तानुबन्धीष्वपन्येषु त्रिचत्वारिंशत् । सेत (ए) औदा-
रिक वैक्रियमिश्रकामंणेषु परभवसंभवेषु प्रक्षिप्तेषु षट्चत्वारिंशत् । औदारिकमिश्रकामंणत्रयासंयमाऽ-
प्रत्याख्यानावरणचतुष्करहिता एकोनचत्वारिंशत् । अतोऽपि प्रत्याख्यानावरणचतुष्कामावे एकादशाऽ-
संयमापगमे आहारकट्टिकक्षेपे च षड्विंशतिः । ततो वैक्रियाहारकमिश्रयोरपगमे चतुर्विंशतिः । एतयोरेव
शुद्धयोरभावे द्वाविंशतिः । षण्णोक्तवायापगमे च षोडश । वेदत्रयसंज्वलनत्रितयामावे दश । संज्वलनलो-
भामावे नव । चत्वारि मनांसि चत्वारि च शुद्धौदारिककाययोगश्चेति नव । पुनरप्येत एव नव द्विती-
यतृतीययोर्मनसोर्बन्धसोऽत्राभावे, औदारिकमिश्रकामंणकाययोगयोगे च त एव सप्तबन्धहेतव इति ।

एते च पञ्चपञ्चाशदाद्यः सप्तान्ताः क्रमेण मिथ्याहृष्टयाविषु सयोगिकेबलिपर्यवसानेषु त्रयोदशसु
गुणस्थानकेषु नानाजीवानां समयाऽन्येक्य सम्भवतो बन्धहेतवो हृष्टव्या इति गार्थायः । विशेषभावना
विस्तरमयाप्रलक्षितेति ।

५ ५ अत्रादर्शं ‘पणपन्न-पन्न-तियछदियचत्त-उगचत्त’ इति पाठः ।

व्याख्या—‘भूयाणु’ ति भूयाणुकम्पयाए, दयालुकृताए, धम्माणुरागेणं, धम्मणिस्सेवणयाए, सीलव्वयपोसहोवामरतीए, अकोहणयाए, तवोगुणणियमरयाणं कासुयदाणेण, बालवुद्धतवस्सिगिला-
णगाईणं वेयावच्चकरणेण, मायापियाधम्मायरियाणं च भत्तीए, सिद्धचेडयाणं पूयाए, सुहपरिणामेणं
सायावेयणीयं कम्मं तिब्बं वन्धइ । ‘विवरीए वन्धए इयरं’ ति, मणियविवरीएहि, तं जहा—णिर-
णुकम्पयाए,^१ बाहणविहणदमणवहवन्धपरियावणयाए, अक्कोवक्कवेयणाइस्संक्किलेसजणणयाए, सारीर-
माणसदुवखुप्पायणयाए, तिब्बासुभपरिणामेणं णिइयत्ताए, पाणवहाइहि य असायं कम्मं वन्धइ
‘इयरं’ ति असायावेयणीयं ॥१७॥

इयाणि मोहवन्धस्स कारणं, तन्थ पढमं दंसणमोहस्स भन्धइ—

अरहन्त-सिद्ध-चेइय-तव सुय-गुरु-साहु-संघ-पड्डणीओ ।

वन्धइ वंसणमोहं अणन्तसंसारिओ जेणं ॥१८॥

व्याख्या—अरहन्ताणं, सिद्धाणं, चेइयाणं, केवलीणं, साहूणं, साहूणीणं, धम्मस्स, धम्मोव-
एमगम्म, तवस्स सव्वन्नुभामियम्म, सुत्तस्स दुवालसंगस्स गणिपिडगस्स सव्वभावपरूवगस्स
अवक्खवाएणं, चाउव्वणस्स संघस्स अवक्खवाएणं ‘पड्डिणीओ’ ति पड्डिणीओ अवक्खवाई भवइ,
अन्नं च उम्मगगदेसणाए, मग्गविपिडवत्तीए, धम्मियजणसंदूसणयाए, असिद्धेसु सिद्धभावाणाए,
सिद्धेसु अमिद्धभावाणाए, अंदेवेसु देवभावाणाए, देवसु अदेवभावाणयाए, असव्वन्नुसु सव्वन्नुभावण-
याए, सव्वन्नुसु असव्वन्नुभावणयाए एवमाइं विवरीयभावमक्खिवेसणयाए संसारपरिवट्ठणमूलका-
रणं वन्धइ दंसणमोहं, सम्मदंसणघाइ मिच्छत्तमित्यर्थः । ‘अणन्तसंसारिओ जेणं’ ति जेणं
अणन्तसंसारिकां भवइ ॥१८॥

इयाणि चरित्तमोहकारणं भन्धइ—

तिव्वकसाओ बह्मुमोहपरिणओ रागदोससंजुत्तो ।

वन्धइ चरित्तमोहं दुविहंपि चरित्तगुणघाई ॥ १९ ॥

व्याख्या—तिव्वकोहपरिणामो कोहवेयणीयं कम्मं वन्धइ । एवं माणवायालोभरागदोसा य
दत्तत्वा । ‘बह्मुमोहपरिणओ’ ति तिव्वमोहपरिणामो मोहवेयणीयं कम्मं वन्धइ विषयगृह्य
इत्यर्थः । तिव्वरागो^२, अहमागो, ईसालुको, अलियवाई, बह्को, बह्कसमायारो, सटो, परदारइ-
पिओ य इत्थिवेयणियं कम्मं वन्धइ । उज्जु, उज्जुसमाचारो, मन्दकोहो, मिउ, मइवसम्पओ, सदा-
रइप्पिओ, अणीसालुको, पुरिसवेयणीयं कम्मं वन्धइ । तिव्वकोहो, पिसुणो, पड्डणं^३ बहवन्धछेयण-
ताडणगिरओ, इत्थिपुरिसेसु अणंसंसेवणसीलो, सीलव्वयगुणधारीसु पासण्डपविट्ठेसु य वमिचार-
कारी, तिव्वविसयसेवी य, णपुं मगवेयणीयं कम्मं वन्धइ । हसिणो परिहासउल्लाओ, कन्दप्पिओ,

१ ‘णिराणुकम्पयाए’ इति सु० । २ ‘तिव्वरोसो’ इति वा पाठः । ३ ‘बह्वेयणकोहणगिरओ’ इति सु० ।

इसावणसीलो य, हासवेयणीयं कम्मं बन्धइ । सोयण-सोयावणसीलो, परदुष्क-वत्त-सोमेसु य अभिणन्दो, सोगवेयणीयं कम्मं बन्धइ । विविहपरिकीलणाहिं रक्खण-रमावणसीलो, अहुक्खुपायणो य रहवेयणीयं कम्मं बन्धइ । परस्स रहविग्गकरणाए, अरइउप्पापययए पावज्जयसंसज्जीरइए य अरइवेय-णीयं कम्मं बन्धइ । सयं भयन्तो, परस्स य भयउब्बेयं जणयन्तो, भयवेयणीयं कम्मं बन्धइ । साहुज्ज-^१दुगुच्छन्तो, परस्स दुगुच्छमुप्पान्यतो, परपरिवायणसीलो दुगुच्छावेयणीयं कम्मं बन्धइ । पत्तेयं पत्तेयं पयडीओ अहिकिच्च बन्धो भणिओ । इयाणि सामन्नेणं भब्बइ-सीलव्वयसंपन्ने चरणट्ठे धम्मगु-णरागिणे सव्वजगवच्छले समणे गरहन्तो, तवसंजमरयाणं परमधम्मिकायं धम्मामिह्महाणं च धम्म-विग्गं करेन्तो, महासत्थीए सीलव्वयकलियाणं देसविरयाणं विरइविम्भं करेन्तो, महुमज्जमंसविर-याणं को एत्थ दोसोचि अविरतिं दरिसेन्तो, चरित्तसंदूसाए अचरित्तसंदेसाए ^२य परस्स कसाए णोकसाए य संजणन्तो बन्धइ चरित्तमोहं कम्मं । 'दुविहंपि चरित्तगुणघाई' ति कसायणो-कसायवेयणीयं दुविहंपि चरित्तगुणं धातति चि चरित्तगुणघाई तं चरित्तगुणघाई ॥१९॥

इयाणि निरयाउगस्स ^३पच्चओ भब्बइ—

मिच्छद्दिट्ठी महारम्मपरिग्गहो निव्वलो भनिस्सीलो ।

निरयाउयं निबंघइ पावमई रुइपरिणामो ॥२०॥

व्याख्या—'मिच्छद्दिट्ठी' धम्मस्स परम्मुहो, 'महारम्मपरिग्गहो' चि जम्मि आरम्भे बहूणं जीवाणं घाओ भवइ सो महारम्मो, जम्मि परिग्गहे बहूणं जीवाणं घाओ भवइ सो महा-परिग्गहो, 'निव्वलो भ निस्सीलो' चि जिम्मोरपक्कखाणपोसहोववासो, अग्निरिव सव्वभक्खी निरयाउग्गं कम्मं बन्धइ । 'पावमई रुइपरिणामो' चि । पावमई असुभविचो वत्थरमेयसमाण-चित्तो चि । रोइपरिणामो सम्भकालं मारणाइविचो ॥२०॥

इदार्णि तिरियाउगस्स भब्बइ—

उम्मगगवेसओ मग्गनासओ गूडहिंययमाइल्लो ।

सहसीलो य ससल्लो तिरियाउं बन्धए जोषो ॥२१॥

व्याख्या—'उम्मगगवेसओ' चि उम्मगं पक्कवेइ, मग्गत्थियाणं णासणं करेइ, 'गूडहि-ययमाइल्लो' चि मणसा गूढो, किरियाए माइल्लो, 'सहसीलो' णाम वाचा मज्जरो, 'ससल्लो' चि वयसीलेसु अइयारसहिओ मायावी णालोए चि, पुढविमेयसरिसरोसो, अप्पारम्मो, तिरियाउबं कम्मं बन्धइ ॥२१॥

इयाणि मणुआउगस्स भब्बइ—

‘पयईअ तणुक्सायो दाणरओ सीलसंजमविहूणो ।

मज्झिमगुणेहि जुत्तो मणुयाउं बन्धए जीवो ॥२२॥

व्याख्या—‘पयईअ तणुक्सायो’ ति पयईए अप्पक्साओ, पयईए महगो, पयईए विणीओ, जहिं तहिं वा दाणरओ, बालुकराइसरिसरोमो, सीलसंजमरहिओ, ‘मज्झिमगुणेहिजुत्तो’ ति णाइसंकिलिट्ठो, ण विमुद्धो, उज्जु, उज्जुकम्मसमाचारो, मणुयाउं कम्मं बन्धइ ॥२२॥

इयाणि देवाउअस्स पच्चओ भक्कइ—

अणुवयमहवएहि य बालतवाकामनिज्जराए य ।

देवाउयं निबन्धइ सम्महिट्ठो उ जो जीवो ॥२३॥

व्याख्या—‘अणुवयमहवएहि य’ ति अणुवयमहणेणं पंचणुवयधरो, सत्तसिखाणि-
रओ सावगो । महवयमहणेण छज्जीवनिक्कायसंजमरओ, तवणियमवम्भचारी, सरागसंजओ ।
‘बालतव’ ति अणुवयमहणेण, अणुवल्लसम्भावा, अन्नाणकयसंजमा, मिच्छदिट्ठिणो
गहिया । ‘अकामनिज्जराए य’ ति अकामतण्हाए, अकामच्छुहाए, अकामवम्भेवेरेणं, अकामसेय
जल्लपरियावणयाए, चारगणिरौहबन्धणाईया, दीहकालरोगिणो य, असंकिलिट्ठा, उदगराइसरि-
सरोसा, तरुवरसिखरिणाईणो, अणमणजलजलणवेसिणो य गहिया ‘देवाउं गिबन्धन्ति’ एए
सब्बे देवाउं कम्मं बन्धन्ति । ‘सम्महिट्ठो उ जो जीवो’ ति तिरियमणुया अविराहिय-
सम्मदंसणा अविरयावि देवाउं गिबन्धन्ति ॥२३॥

इयाणि णामस्स पच्चया भक्कन्ति—

मणवयणकायवंको माइस्सो गारवेहि पडिबडो ।

असुहं बन्धइ कम्मं तप्पडिबक्खेहि सुह्णानां ॥२४॥

व्याख्या—‘मण’ ति मनोवाक्काएहि वंको, माई, तिहिं गारवेहि पडिबडो, तं जहा—
“वंका”^१ वंकासमाधारा, “माइस्सा”^२ नियडिक्कुडिला, कूडतुलकूडमाणा, “साइ”^३ जोगिणो दब्बाणं

(७५) ‘दंळो’ इत्यादि । वंको मनसा कोटित्यकान् वक्कतमाचारः कायेन । शठः कार्याशया
मयुरवाक् ।

(७६) ‘माइस्स’ ति । मायिनः सामान्येन ।

(७७) ‘नियडिक्कुडिल’ ति । नितरामतिशयेन परस्य वञ्चनायमावरादेः कृतिस्तथा कुटिला
निःकृतिकुटिलाः ।

(७८) ‘साइजोगिणो दब्बाण’ ति । अतिशायिना वर्णाद्यतिशयवता निरतिशयस्य योगः-
अतियोगः, सहातियोगेन वर्तत इति सातियोगिनः सत्तासाइ इन् । इत्याणां कुसुम्भादीनां तत्प्रतिकृ-
ष्यबहुरकारिण इत्यर्थः । उक्त च—

॥१॥” अवधानं च वक्ष्यकरणेन, वक्ष्यवन्तानां अवक्ष्यकरणेन, अवधानं मध्यकरणेन, वक्ष्यवन्तसीत्याए, सुवक्ष्यमग्निरजतादीनां वगैविउज्ज्याए, वगैहरकरणाईसु विसंवायणसीत्याए, परेसि अवधान-विधातयाए, परदेहविरुद्धकरणेन, वराहययाए, पाणवहाईहिं य असुमं गार्म बन्धइ । तत्पक्षिष्यक्येहिं सुहृणाम्” ति तच्चिवरीएहिं गुणेहिं जुत्तो उज्जुओ अविसंवायणसीलो य सुह गार्म बन्धइ ॥२४॥

इषाणि गोयस्स पच्चया भवन्ति—

अरहन्ताइसु भत्तो सुत्तरई पयणुमाण-गुणपेहो ।

बन्धइ उच्चागोयं विवरीए बन्धए इयरं ॥२५॥

व्याख्या—‘अरहन्ताइसु’ ति अरहंत्वमत्तीए, सिद्धमत्तीए, वेद्यमत्तीए, गुरुमहत्तराणं मत्तीए, पवयणमत्तीए य जुत्तो, सुत्तरई, सत्त्वन्तुभासियं सिद्धंतं बद्धं पढावेइ य, चिन्तेइ य, वक्खाणेइ ति । अहवा सुत्ते वुत्तमत्थं जहा तद्वा सद्दइ । ‘पयणुमाणो’ ति जाईए कुलेण वा रूपेण वा, ^१बलसुयलाभाणाइस्सरियतवेण वा जुत्तो विण मज्झई ^२“ण परं निन्दइ, ण परं खिसइ, ण परं हीलेइ, ण परपरिवायसीलो य ‘गुणपेहिं’ ति मज्जेसिं गुणमेव पेक्खइ, किमहं, अन्ने बहवे गुणादिया सन्तीति ण माणगम्बिओ हवइ, गुणाहिक्केसु णीयावत्ती, कुसलो ‘बन्धइ उच्चागोयं’ ति एवं गुण-संपज्जुत्तो उच्चागोयं कम्मं बन्धइ । विवरीए बन्धइ णीयं ति, ^३अरहन्ताइ अभत्तो एवमाइ भणिय-विवरीएहिं गुणेहिं जुत्तो णीयागोयं बन्धइ ॥२५॥

इयाणिमन्तराइयस्स भवइ—

पाणवहाईसु रओ जिणपूआमोक्खमग्गविग्घकरो ।

अज्जेइ अन्तरा(इ)यं न लहइ जेणिच्छिद्यं लामं ॥२६॥

व्याख्या—‘पाणवहाईसु रओ’ ति पाणाइवाएणं जाव महारम्मपरिग्गहेण जुत्तो, ‘जिणपूआ-मोक्खमग्गविग्घकरो’ ति जिणपूआइ मोक्खमग्गट्ठियाणं च विग्घकरो । अहवा साहूणं भव-

सो होइ साइजोगो, दब्बं तं छुहिय अज्जदब्बेसु ।

दोसगुणावेयणेषु य, अत्थविसंवायणं कुणइ ॥ []

‘दोसगुणावेयणेषु’ ति वचनेषु पुनर्यथाकचिदोवेज्जपि गुणान् गुणेज्जपि दोषान् क्षिपय्य अर्थविसंवादनं करोतीति ।

(७९) ‘न पट’ मित्यादि । निन्वा परोक्षे परदोषाविवेकरणं, तत्समक्षं तु खिसा, जास्यादिमर्माद्-बद्धं हीला ।

१ ‘बलसुयलाभाणाइस्सरियतवे वा’ इति म्. । २ ‘अरहन्ताइसु भत्तो’ इति म्. ।

३ ‘मत्तपाणउवगरणमोसहभेसजं’ इति म्. ।

पाणउबगरणआवसहओसहमेसजं वा दिज्जमाणं पडिसेहेइ, सव्वसत्ताणपि दाणुलामभोगपरिभोगविग्घं करेइ, परस्स विरियमवहरइ, परं ^१बलाबन्धणणिरोहाईहिं णिच्चेट्ठं करेइ, कण्णणासजीहछेयणाईहिं इन्द्रियबलणिग्घाकरणेहिं पाणवहाईहिं य 'अज्जेइ भन्नरा(इ)यं ण लहइ जेणिच्छियंलामं' ति दाणुलामभोगपरिभोगविग्घजणं बलविरियणिग्घाकरणं च अन्तराइयं कम्मं बन्धइ, जेण इच्छियं लाहं न ज्ञमइ ॥२६॥

सामन्नविसेसपच्चया भणिया । इयाणि जेसु ठाणेसु बंधइ ति एवं मणइ—

^२छसु ठाणेसु सत्तट्ठविहं बन्धन्ति तिसु य सत्तविहं ।

छव्विहमेगो तिन्नेगबन्धगाऽबन्धगो एगो ॥२७॥

व्याख्या—छसु ठाणेसु सत्तट्ठविहं बन्धन्ति' ति अट्टकम्माणि णाणावरणाईणि, छसु ठाणेसु सत्तविहं अट्ठविहं वा बन्धन्ति, मिच्छादिट्ठी सासणअसंजयसम्मदिट्ठी संजया-संजयपमत्तसंजयअपमत्तसंजया य एएसु छसु ठाणेसु वट्ठमाणा आउगबन्धकालं मोत्तूणं सेसं सव्व-कालं सत्तविहं बन्धन्ति, आउगबन्धकाले ते चैव अट्ठविहं बन्धन्ति, सव्वे आउगं बन्धन्ति तिकाउं । 'तिसु य सत्तविहं' ति सम्मामिच्छदिट्ठी, अपुव्वकरणो, अणियट्ठी य, आउगवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ बन्धन्ति । ^३'सम्मामिच्छदिट्ठी तेण भावेण ण मरइ ति आउगं ण बन्धन्ति, अपुव्वकरणो, अणियट्ठी य अचन्तविसुद्धं ति काउं । 'छव्विहमेगो' ति एगो सुहुमरागो आउग-मोहवज्जाओ छ कम्मपगडीओ बन्धइ, बायरकसायाभावातो मोहणीयं म बन्धइ ति । ^४'आउगस्स पुणं । 'तिन्नेगबन्धगा' ति तिञ्ज उवसन्तखीणसजोगिकेवली य एगविहं बन्धन्ति 'वेयणियं, सेमाणं कसाओदयाभावात् बन्धो णत्थि, सजोगिणो चि काउं वेयणीयस्स बन्धो भवइ । 'अबन्ध-गो एगो' चि अजोगिकेवलस्स जोगाभावाओ बन्धो णत्थि ॥२७॥

इदानीं उदयो वृत्तइ—

सत्तट्ठविहल[विह]बन्धगावि वेएन्ति अट्ठगं नियमा ।

एगविहबन्धगा पुण चत्तारि व सत्त वेएन्ति ॥२८॥

व्याख्या—'सत्तट्ठविहल[विह]बन्धगावि वेयन्ति अट्ठगं णियम' ति सत्तविहबन्धगा अट्ठ-विहबन्धगा छव्विहबन्धका य सव्वे अट्ठविहं पि कम्मं वेएन्ति, कम्हा ? सव्वेवि मोहस्स उदए वट्ठन्ति

(८०) 'सम्मामिच्छे' त्यापि । अयमभिप्रायो यो यदध्यवसायः सन्नायुर्बन्धनाति स तदध्यव-साय एव-कालं करोति, मुक्त्वंकमुपशमश्रेणिप्रतिपन्नमिति ।

१ 'यत्तावंपणणिरोहणाईहिं' इति सु. ।

२ सु. प्रती 'छसुठाणेसु' इति गाथा पूर्वं 'बंधगाणा चउरो तिस्रिय उदयस्स होमि ठाणाणि । पंच य उदी-याए संजोमं थउ परं बोच्छं' इत्येवं यथा प्रसिद्धाया इत्यन्ते, सा च जे. प्रती नास्ति ।

३ 'आउगस्स वुत्त' इति जे. प्रती नास्ति । ४ 'बन्धइ' इति सु. ।

सि काउं । 'एगविह्वन्धगा पुण चत्तारि ष सत्त वेएन्ति' ति एकविह्वन्धका तिथि, तेसु उवसन्तस्त्रीणमोहा य सत्त वेएन्ति ति, कम्हा ? मोहस्स उदयाभावाओ, तम्भावपरिणामोति काउं । सजोगिकेवली चत्तारि वेएइ, कम्हा ? धाइकम्मक्खयाओ केवली जाओ ति काउं । वा शब्दात् अबन्धकावि य चत्तारि वेएन्ति ॥२८॥

इदानीं उदीरणं ति—

मिच्छद्दिट्ठिप्पभिई अट्ठ उदीरन्ति जा पमत्तो ति ।

अट्ठावलिया सेसे तहेव सस्सेवुदीरन्ति ॥२९॥

व्याख्या-मिच्छद्दिट्ठिप्पभिई अट्ठ उदीरन्ति जा पमत्तो' ति मिच्छाइ जाव पमत्तसंज्ञो सत्त्वेवि अट्ठविहं उदीरन्ति, कम्हा ? तत्पाओगज्झवसाणसहियं ति काउं । 'अट्ठावलियासेसे तहेव सस्सेवुदीरन्ति' ति अप्पण्णो आउगद्धाए आवलिगा सेसे सत्त उदीरेन्ति, कम्हा ? आउगं आव-लियागतं ण उदीरेन्ति ति काउं । एत्थ सम्मामिच्छद्दिट्ठिस्स आउगस्स आवलियपवेसाभावाओ अट्ठविहा चेव उदीरणा, आउगस्स अन्तोमुहुचसेसे सम्मामिच्छत्तं छट्ठे इ ति ॥२९॥

वेयणियाऊवज्जे छक्कम्म उदीरयन्ति चत्तारि ।

अट्ठावलिया सेसे सुहुमो उदीरेइ पठ्ठेव ॥३०॥

व्याख्या-‘वेयणियाऊवज्जे’ ति वेयणीयं आउगं च मोत्तणं सेसाणि छक्कम्माणि ताणि चत्तारि 'जणा उदीरन्ति, अप्पमत्त-अपुष्पकरण-अणियट्ठि-सुहुमरागो य, विसुद्धत्वात् वेयणीआउगानं उदीरणा णत्थि ति, तत्पाओगज्झवसाणाभावात् । 'अट्ठावलियासेसे सुहुमो उदीरेइ पठ्ठेव' ति सुहुमसंपराइगद्धाए आवलियासेसे तहेव मोहवज्जाणि कम्माणि पञ्च उदीरेन्ति, कम्हा ? मोह-णिज्जं आवलिकापविट्ठं ण उदीरेति ति काउं ॥३०॥

वेयणियाउयमोहे वज्ज उदीरेन्ति दोमि पठ्ठेव ।

अट्ठावलियासेसे नामं गोयं च अकसाई ॥३१॥

व्याख्या-‘वेयणियाउगं’ ति वेयणियाउगमोहवज्जाणि कम्माणि पञ्च, 'दोमि' ति उवस-न्तस्त्रीण कसाया उदीरेन्ति, मोहस्स उदयो णत्थि ति काउं । 'अट्ठावलियासेसे नामं गोयं च अकसाई' ति स्त्रीणकसायद्धाए आवलिकासेसे नामं गोयं च स्त्रीणकसाओ उदीरेइ । कम्हा ? णाणदंसणावरणन्तराइगाणि आवलिगापविट्ठाणि ण उदीरेन्ति ति काउं ॥३१॥

उइरेइ नामगोए छक्कम्मविषज्झिया सजोगो य ।

वट्ठन्तो य अजोगी न किञ्चि कम्म उदीरेइ ॥३२॥

व्याख्या—‘उदीरेह जामगोए छहम्मविचज्जिया सजोगि’ चि सजोयीकेवली जाम-
गोचाणि चेव उदीरेह, आउगवेयणिज्जाणं उदीरणाभावाओ, सेसाणं चउण्हं उदयाभावात् ।
‘बहुम्मो य अजोगी ण किंचि कम्मं उदीरेह’ चि चउण्हं अघाइकम्माणं उदए बहुमाणोवि
ण किञ्चि कम्मं उदीरेह, जोगाभावाओ ॥३२॥

इयाणि तिण्हं पि संजोगो चि—

अणुईरन्त अजोगी अणुह्वइ चउव्विहं गुणविसालो ।

इरियावहं न बन्धइ आसन्नपुरक्खओ सन्तो ॥३३॥

व्याख्या—‘अणुदीरन्त’ चि उदीरणाविरहओ अजोगिकेवली चउव्विहं वेए अघाइणि,
‘इरियावहं न बंधइ’ जोगाभावाओ जोगपच्चइणं न बंधइ, कम्हा ? ‘आसन्नपुरक्खओ
सन्तो’ सन्तो-मोक्खो, सो आसन्नोणि काउ’ ॥३३॥

इरियावहमाउत्ता चत्तारि व सत्त चेव वेदेन्ति ।

उईरन्ति दुब्बि पञ्च य संसारगयम्मि भयणिज्जा ॥३४॥

व्याख्या—‘इरियावहमाउत्त’ चि जोगपच्चइणवन्धसहिया तिन्निवि ‘चत्तारि व सत्त चेव
वेदेन्ति’ चि उवसंतखीणमोहा य सत्त वेएन्ति, सजोगिकेवल्लि चत्तारि वेएइ । वासदो भेयदरि-
सणत्थं ‘उदीरेन्ति दोब्बि पञ्चवेव’ चि ते चेव जोगपच्चयवन्धसहिया दो उदीरेन्ति सजोगिके-
वली, खीणकसायो जाव आवल्लिकावसेसे ताव पञ्च उदीरेन्ति, आवल्लिकासंसे दो उदीरेह । उवसन्त-
कसाओ सव्वद्वासु पंचेव उदीरेह । ‘संसारगयम्मि भयणिज्ज’ चि उवसन्तकसाओ संसारम्मि
भयणिज्जो चि लद्धं बोहिलामं भयणिज्जो विणासेह वि ण विणासेह वि ॥३४॥

छप्पञ्च उदीरन्तो बन्धइ सो छव्विहं तणुकसाओ ।

अट्टविहमणुभवन्तो सुक्कज्झाणा बहइ कम्मं ॥ ३५ ॥

व्याख्या—‘छप्पञ्च’ चि ‘तणुकसाओ’ सुहुमरागो, सो छव्विहं पञ्चविहं वा उदीरेह,
आवल्लिकावसेसे पञ्चविहं उदीरेति, सेसकाले छव्विहं । ‘अट्टविहमणुभवन्तो’ सव्वद्वासु अट्टविहं
चेव वेएइ ‘सुक्कज्झाणा बहइति कम्मं’ चि मोहणिज्जकम्मं ‘उहइ’ विणासेह । सुक्कज्झाणग्गहणं
किं णिमित्तं इति चेत् ? भणइ, सेटीए धम्मसुक्कज्झाणाइं सविगप्पाइं अवरुद्धाइं ति तद्बोध-
नार्थं तु सुक्कज्झाणग्गहणं ॥ ३५ ॥

अट्टविहं वेयन्ता छविहमुईरन्ति सत्त बन्धन्ति ।

अनियट्ठी य नियट्ठी अप्पमत्तजई य ते तिज्झि ॥ ३६ ॥

व्याख्या—‘अट्टविहं वेयन्ता’ चि अट्टविहं कम्मं वेएन्ति, आउगवेयणियवज्जाणि
छकम्माइं उदीरन्ति, आउगवज्जाणि सत्त बन्धन्ति, अनियट्ठी य नियट्ठी अप्पमत्तजई य ते तिज्झि ।

अप्यमत्तो अट्टविहंषि बन्धइ तं च किं न भणियं इति चेत् ? भणइ, अप्यमत्तो आउगबन्धावणं
ण करेइ, पमत्तेण आढत्तं 'अपमत्तो बन्धइ' ति तस्सूयणत्थं न भणियं ॥ ३६ ॥

अवसेसद्विहकरा वेयन्ति उदीरगावि अट्टण्हं ।

सत्तविहगा वि वेइन्ति अट्टणमुद्दरणे भज्जा ॥ ३७ ॥

व्याख्या—'अवसेस' ति भणियसेसा जे अट्टविहबन्धका मिच्छाइ जाव पमत्तसंजओ ते
सव्वे अट्टविहं वेएन्ति, अट्टविहं चेव उदीरेन्ति । कम्हा ? आउगबन्धकाले आवलिकासेसं आउगं न
भवइ ति काउं । 'सत्तविहगावि वेइन्ति अट्टणं' ति ते चेव मिच्छादिद्विणो पमत्तन्ता सत्त-
विहबन्धकाले ते सव्वे अट्टविहं णियमा वेएन्ति । 'उद्दरणे भज्जा' ति उदीरणं पट्ठु सत्तविहं वा
उदीरेन्ति, अट्टविहं वा जाव अप्पण्णो आउगस्स आवलिकावसेसे ताव अट्टविहं उदीरेन्ति ।
आवलिकापविट्ठे आउगस्स सत्तविहं, आउगस्स उदीरणाभावात् । एत्थ सम्मामिच्छदिट्ठी
सत्तविहबन्धो एव णियमा अट्टविहं वेएति उद्दरेइ य, कम्हा ? तेण भावेण न मरइ ति काउं,
भयणिज्जसङ्गे गहिओ । संजोगो भणिओ ॥ ३७ ॥

इयाणि बन्धविहाणे ति दारं पत्तं, सो चउव्वहो, पगइबन्धो, ठितिवन्धो, अणुभागबन्धो,
पएसबन्धो इति । तत्थ पगइबन्धो पुव्वं भणइ, तं णिमित्तं मूलत्तरपगइसमुत्तिगणा किज्जणि तंजहा-
णाणस्स दंसणस्स य आवरणं वेयणीय मोहणियं ।

आउय नामं गोयं तहंतरायं च पयडोओ ॥ ३८ ॥

पञ्च नव दोल्लि अट्टाधीसा चउरो तहेव बायाला ।

दोल्लि य पञ्च य भणिया पयडोओ उत्तरा च्वेव ॥ ३९ ॥

व्याख्या—'नाणस्स' ति 'पञ्च' णि एयाओ दोवि गाहाओ जुगवं वक्खाणिज्जन्ति । पट्ठमियाए
गाहाए मूलपगइणं णिहंसो । विइयाए तेसिं चेव उत्तरपगइणिरूपणं भणइ । तत्थ पगइं दुविहा,
मूलपगइं उत्तरपगइं य । तत्थ मूलपगइं अट्टविहा, णाणावरणिज्जं, दंसणावरणिज्जं, वेयणिज्जं, मोहणिज्जं,
आउगं, णामं, गोयं, अन्तरायगमिति । जीवो अणेगपज्जायसमुदओ दव्वं, तस्स णाणादंसणसुददुक्ख-
सहणचारिचजीवियं देवभवादित्थणीयदाणलद्धियादओ अणेगविहा धम्मा पज्जाया । तत्थ अत्था-
वबोहो णाणं अभिगमो तं आवरेइ ति णाणावरणीयं भास्कराभ्राद्यावरणवत्, तस्सावरणमेया पञ्च,
तंजहा—अभिणिबोहियणावरणिज्जं सुयओहिमणपज्जवकेवलणाणावरणीयमिति । तत्थाभिणिबोहियं-
अभि ति आभिमुख्ये, निः इति णियमे, बोहो—अवगमो, आभिमुख्येण णियतविसयावबोहो
अभिणिबोहो, किं तं अभिमुख्यं ? 'जुत्तसन्निकरिसवित्तयावत्थियाणं रुवाईणमत्थाणं गहणमाभि-

(८१) 'जुत्ते' स्यावि । युक्ताश्च ते ग्रहणयोग्याः, सन्निकर्षविषयावस्थिताश्च समुचितवैशेष्या-

हृत्स्थं, चक्षुरादिहृदियं पदं नियतविसयाणं ग्रहणमिति नियमं, अवबोहो अवगमो अभिनिबोहो एगडं, अभिनिबोह एव अभिनिबोहियं, पञ्चिन्दियमणोछट्टाणं उग्गहादओ वणारि चत्तारि अस्था, वज्जणावगमो चउणं इदियाणं चक्खिदियमणोवज्जाणं, तेहिं य सुयाणुसारेण पडपडसंखाइविभाणं । तमाभिनिबोहियं अट्ठावीसहविहं बचीसहविहं छसीसतिसयविहं वा । कइं ? उम्माहाईमेएहिं २८, उप्पादिया वेणइया कम्मिया पारिणामियबुद्धिपक्खेवे ३२, “बहु-बहुविष-क्षिप्र-निस्तुत-संदिग्ध ध्रुवैः सेतरेर्गुणनात् ३३६, तं आवरेइं त्ति आभिनिबोहियणाणावरणं, चक्खिन्दियस्सेव पडलाइं । सुयणाणं हि आभिनिबोहियणाणपुक्कमं कइं ? आभिनिबोहियणाणेण तमत्थं चक्षुराइकरणसंणिज्जेणं अवगमम तज्जाइयदेसकालविलक्खणमणेगमहसुबलम्भइं त्ति सुयं । श्रोत्रविषयं भूतं—

“इदियमणोणिमित्तं जं विभाणं सुयाणुसारेण । निययत्थु त्ति समत्थं तं भावसुयं मई सेसं ॥ १ ॥”

इदियमणोणिमित्तं सुयाणुसारेण अणेगमेयं जं विभाणमुप्पज्जइं तं सुयणाणं, अहवा संपयकाल-विसयं महणाणं तिकालविसयं सुयणाणं ति । ५ धारणे तिकालवियं सुयणाणं ति ५ धारणाति-कालविसया इति चेत् ? तन्न, अणागए काले अणवबोहाओ, इदियमणोणिमित्तं सुयक्खराणुसारेण अणेग मेदं जं विभाणमुप्पज्जइं तं सुयनाणं, तं णाणं आवरेइं त्ति सुयणाणावरणमियं । तं वीसतिविहं, तंजहा—
“पक्कयअक्खरपयसंवाया पडिबत्ति सह य अणुओगो । पाहुडपाहुड पाहुड वत्थु पुठ्ठा य ससमासा ॥१॥

यिमोऽपवा युक्ताश्चेन्द्रियेण तद्देशस्थितया सन्निकर्षविषयावस्थिताश्चेति इन्द्र-; युक्तसन्निकर्षविषयाव-स्थितास्तेषां । तत्र हि चक्षुर्विरहितमिन्द्रियं (य) चतुष्टयमस्पष्टत्वात् स्पृष्टं स्पृष्टवज्जं च विषयमभि-गच्छति । चक्षुस्तु स्पष्टत्वाद्स्पृष्टकृष्टतो योजनसक्षस्थितं जघन्यतस्त्वक्षुःगुलसंख्येयमागस्थायि पश्य-तीति । (८२) ‘बहुबहुविधे’ त्याजि । बहुविधाविलक्षणमित्थं ज्ञेयम्—

णाणासइसमूहं, बहुं पिहं मृणइं भिण्णजाइयं ।

बहुविहमणेगमेयं, एक्केकं निद्धमहुराहं ॥१॥

खिप्पमचिरेण तं चिय, सरूवओ जं अणिसियमलिकुणं ।

निच्छियमसंसयं जं, धुवमच्चन्तं न उ कयाइ ॥२॥

एत्तो चिय पडिबक्खं, साहेज्जा निस्सिए विसेसो वा ।

परचम्मेहि विमिस्सं, निस्सियमविणिस्सियं इयरं ॥३॥

[विशेषावश्यकभाष्ये गाथा ३०८, ३०९, ३१०]

(८३) ‘पज्जय’ इत्युक्ते’त्यादिगाथा । पर्यायश्राक्षरञ्च पदञ्च संघातश्च पर्यायाक्षरपदसंघाताः । ‘पडिबत्ति’ ति प्रतिपत्तिः विभक्तिलोपञ्च प्राकृतत्वात् । तथाऽनुयोगानुययोगद्वारम् । प्राभूतप्राभूतञ्च प्राभू-तञ्च-^१ वस्तु च पूर्व च, प्राभूतप्राभूत-प्राभूत-वस्तु-पूर्वाणि । लिङ्गव्यत्ययञ्च प्राकृतत्वात् । च कारः सधु-कथ्ये भिन्नक्रमञ्च ततः ससमासानि च पर्यायादीनि । एवञ्च पर्यायः पर्यायसंघातो, अक्षर-मक्षरसंघातः, पदं पदसंघातः इत्येवं योजनया विज्ञातिषा भूतज्ञानं भवतीति गाथाक्षरार्थः । भावार्थः पुनरयम्-सब-ध-

५ ५ स्वस्तिकद्वयान्तगतः पाठो जे. प्रती नास्ति । १ पादेषु ‘प्राभूतञ्च’ इति द्विरुक्तिविषयः ।

पञ्जायावरणीयं पञ्जायसमासावरणीयं, एवं नेयकं, अहं—

जावन्ति अक्षराः अक्षरसंज्ञेयजसिया लोपः । एवञ्च पगडीयो सुयणागे ह्येति पायव्या ॥ १ ॥

लक्ष्यपर्याप्तकसूक्ष्मनिगोबजोवस्य यज्जयन्तं ज्ञानमत्र चैतन्यद्रव्यरूपं तवतिबहलकर्ममलपटलविलुप्तसक-
लकेवलपयोगस्वरूपस्यापि सर्वस्य जन्तोः 'सुदृढं वि मेहसमुदये होइ पहा बंस्वरारणमिति' हृष्टान्तान्निव्यम-
नावरणमेव, तदावरणे हि स्वल[क्षण]क्षयास्तस्य अजीवत्वमपि स्यात् । ततश्चैतस्मिन्निखिलजीवान्त्येन
विभक्ते यो भागस्तद्भागाधिकं यदपरं विज्ञानमुत्तिष्ठते तत्पर्यायः । ततोऽप्यनन्तरमनन्तभागवृद्धि-
भाक्पर्यायसमासाभिधानं स्थानमेवमेतद्, तुल्ययोगक्षेममन्यद् । अथ एवमेतानि षड्स्थानकक्षमेवा-
संख्यलोकप्रमाणानि पर्यायसमासस्थानानि भवन्ति । अत्र चान्तभागवृद्धिः पर्यायः । ततश्च यत्र
स्थान एकैवासी प्रथमानन्तभागलक्षणा तत्पर्यायः, येषु च भागद्वयादिकासी तानि तृतीयादीनि स्थानानि
पर्यायसमासः । यदुक्तं—'णानाविभागपलिच्छेयपक्षेवो पञ्जजो नाम, तस्स समासो जेतु णाणठाजेतु
अत्थि तेसि णाणठाणां 'पञ्जयसमासो' ति सन्ना, जत्थ पुणो एक्को चेव पक्षेवो तस्स णाणस्स
'पञ्जजो' सन्ना" ।

पुनश्चरिमपर्यायसमासज्ञानस्थानावनन्तरमनन्तभागवृद्धिमक्षरज्ञानस्थानमुत्पद्यते । एतच्चानन्त-
लक्ष्यपर्याप्तकसूक्ष्मनिगोबलक्ष्यक्षरप्रमाणं । तत्र सामान्यतस्त्रिविधमक्षरं, लब्धि-विट् ति-संस्थाना-
क्षरमेवात् । तत्र सूक्ष्मनिगोबसंवेदनप्रभृतियावदुःकृष्टभूतकेवलो तावच्च भूतावरणक्षयोपशमविशेषास्ते
लक्ष्यक्षरम् । जीवाजीवप्रयोगतो ध्वनिपरिणामापन्नानि शब्दवर्गणाद्रव्याणि निर्वृत्यक्षरं, व्यक्तमव्य-
क्तञ्चेति द्विविधमेतत् व्यक्तमकारादिव्यक्तिमत् । इतरव्यक्तं । भावाक्षराऽमेवबुद्ध्या व्यवस्थापितो म(म)
हिराकारविशेषः संस्थानाक्षरमनेकधा लिप्येवेन । अत्र तु लब्धपक्षरमेवाधिक्रियते न शेषे जडत्वात् ।
एतच्चेह चतुःषष्टिपा-पञ्चविंशतिवर्गाक्षराणि, अत्वार्यन्तस्थाक्षराणि, अत्वार्युष्माक्षराणि, एवं त्रय-
स्त्रिंशद् व्यञ्जनानि, अ-इ-उ-ऋ-लूकारानां संध्यक्षराणाञ्च ह्रस्व-दीर्घ-ध्रुतमेवेन भिन्नत्वात्, सप्त-
विंशतिः स्वराः । उक्तं च—

एकमात्रो भवेद् ह्रस्वो, द्विमात्रो दीर्घ उच्यते ।

त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो, व्यञ्जनश्चार्धमात्रकम् ॥

अत्वारश्च योगवाहा इति चतुषष्टिरक्षराणि । उक्तं च—

तेचीसर्वजणाहं, सचावीसं च हुंति सच्चरा ।

चत्तारि(अ) जोगवहा, एवं चउसहि वण्णाओ ॥

एतेभ्य उत्पद्यमानं ज्ञानमक्षरभूतं, द्विप्र[भू]त्यक्षरसंयोगजमक्षरसमा[स]भूतं । संख्याताक्षरं पदम् ।
त्रिविधं चैतदक्षरप्रमाणमध्यमपदमेवात् । तत्र 'म'वदर्थोपलब्धिहेतुपदमेकाक्षरावि, प्रमाणपदमष्टाक्षरं,
मध्यमपदवाचारादिभूतसमस्या[स्ता] धिक्तं बहुभूतानुमत्या ज्ञातव्यप्रमाणं । तदुक्तम्—

तिविहं पयमुद्दिट्ठं, [पमाण]पयमत्थमज्झिमपयं च ।

मज्झिमपएण जुत्ता, पुव्वंगाणं पयविमागा ॥

मध्यमपदमेवेह प्रस्तुतं, इदमेव चैकाक्षराविबुद्धिक्लेशेन प्राप्तापरापरपदसमुदायं पदसमासः ।
एवं पूर्वपूर्वस्थानसमुदयसम्पाद्यानि संचात-प्रतिपत्ति-अनुयोगद्वार-प्राभूतप्राभूत-प्राभूत-वस्तु-पूर्वाणि सप्त.

“अवधर्म्यादायां तेषां नाणं ओद्दिनाणं तस्स संखा वावरो पोग्गलदब्बेसु, तस्संणिज्जेण” “दब्ब-
खेतकालमावाणमुत्तलद्धि, अहवा” “अहोगयपभूयपोग्गलदब्बजाणणासितमज्जायवावरो^१ वा अवही,
इदियमणोणिरवेक्खं अणावरियजीवप्पएमखओवसमणिमितं माक्षाज्झंयप्राहि अवधिज्ञानं, तं आवरेइ
त्ति ओद्दिणाणावरणं, तस्स अस्संखेज्जलोगामासप्पएसमेत्ताओ पगडीओ, णाणमेयावि तत्तिया चेव ।
मणपज्जवणाणं ति” “मणयो पज्जाया मणपज्जाया, कारणे कार्यव्यपदेशः, यथा सालयो भुज्यन्त
इति तेसु णाणं मणपज्जवणाणं । तद्देव सुद्धा जीवप्पएसा परिळिन्दति, ते पुग्गले णिमित्तं काउण
तीयाणामयवद्धमाणे पलिओवमार्गखेज्जइभागपच्छाऊडपुरेक्खडे भावे जाणइ माणुसं खेतंतो वट्टमाणे,

मासानि सप्तश्रुतस्वानान्युत्तरोत्तरक्रमेण ज्ञातव्यानि । परं सम्यग्दर्शनादौ जीवगुणप्ररूपणीये गत्यादि-
काया एकस्या मार्गगाया नरकगत्यादिरेकोऽव्यपदेशतयातः संव परिपूर्णप्रतिपत्तिः, सत्पदप्ररूपणीयादेरनु-
योगद्वारस्य गत्यादीनां मार्गगाधिकाराणां पृथक् पृथक् प्रतिपत्तिर्ज्ञत्वात् ।

उक्तं च-“अनुयोगद्वारस्स जे अहिगारा तत्थ एगस्स पडियत्ति सन्नं” ति, सत्पदप्ररूपणाद्यनु-
योगद्वारम् । प्राभूताधिकारः प्राभूतप्राभूतम् । वस्त्वधिकारः प्राभूतम् । पूर्वाधिकारो वस्तु । सर्व-
श्रुतः(च)ात् पूर्वक्रियमाणत्वेन पूर्वाभ्युत्पादादीनीति । विशतिधा श्रुतज्ञानम् । तदावारकं कर्मा-
ऽपि तावद्भेदेभेदेति ।

(८४) ‘अवधि र्मर्यादाया’ मित्यादि । अयमभिप्रायोऽवधिज्ञानमित्यत्रावधिशब्दो र्मर्यादायां
विषयनियमलक्षणायां वर्तते, तामेव विष्करोति । अवधिज्ञानव्यापारो गोचरग्रहणरूपः पुद्गलद्रव्यस्य
परमाण्वादेः सानिध्यं विषयतया सनिहितता पुद्गलद्रव्यसानिध्यं, तेन क्षेत्रकाललक्षणयोर्मवयोरूप-
लक्षिणुपनस्तत्वनयेत्तत्वेन स्वप्रधानतया पुद्गलवत् । *

(८५) क्वचित् ‘दब्बखेत्तेक्कालमावाणमुत्तलद्धी’ ति दृश्यते । तत्र पुद्गलद्रव्यसानिध्येना-
लम्बनीमूलभूतब्रह्माध्वयेन ब्रह्माणां तेषामेव क्षेत्रकालयोस्तद्विशेषणतया वृत्तयोर्मानानां तद्वतिपर्याया-
णामुपलक्षिरिति र्मर्यादा । अथवेति विकल्पोपक्षेपार्थः ।

(८६) अथोगतप्रभूतपुद्गलद्रव्याणां ‘जाणस्स’ ति, ज्ञानं । संव र्मर्यादा तया व्यापारः प्रवृत्तिर-
धोगतप्रभूतपुद्गलद्रव्यज्ञानमर्यादाव्यापारः, स चावविरिति । प्रायेण ह्यवधिज्ञानी स्वक्षेत्रावधःक्षेत्र-
स्वं विषयवस्तु संमानिकवद् बहुपश्यतीति, ततश्चावधितया ज्ञानमवधिज्ञानमिति विग्रहः । ‘इद्रियमणो
णिरवेक्खं’ मित्यादि तु स्वरूपनिर्देशः ।

(८७) ‘मखस्सो पज्जाया’ इत्यादि । मनसो मनोनिमित्तद्रव्यस्य पर्याया बाह्यवस्त्वालोचना-
नुगुणाः प्रकाराः मनःपर्यायाः । आह कथं मनोहेतुरपि ब्रह्म मन इत्याह-कारणे कार्यव्यपदेशः । यथा
हि शालयो भुज्यन्ते, यथा शालिकलमप्योवनो भुज्यमानः ‘शालिष्ठ एवाटतो’ व्यपदिष्टः, शालयो
भोजनमित्यर्थः । तथा मनोध्यनिरपि मनोहेतुषु ब्रह्मेच्छति । यतो मनःपर्यायज्ञानी ब्रह्ममन एव मनुते ।
यथोक्तं—

दब्बमणो पज्जाए, जाणइ पासइ य तग्गएऽण्ते ।

तेणावभासिए पुण, जाणइ बज्झेऽणुमाणेणं ॥

[विशेषावश्यभाष्ये, गाथा १८४]

१ अहोगयपभूयदब्बजाणपोग्गलमज्जाय वावरो’ इति जे. प्रती । २ ‘विशति विशतिधा’ इति प्राच्ये ।
* टिप्पनानुसारिकूणपाठोऽयं प्रत्यान्तरे संभाव्यते, ‘पोग्गलदब्बसंनिज्जेण खेतकालाणमुत्तलद्धि’ इति ।

ण परओ । तं दुविहं, उज्जुमई, विउलमई य, उज्जुमई ते पोग्गले अवलम्बिवा "रिजुरिव मालाबद्धे
अत्थे जाणइ, विउलमई एकाओ चेव बहवो पज्जाया जाणइ, तं आवरेइ चि मणपज्जवणाणावरणीयं ।
तं दुविहं, उज्जुमईमणपज्जवणाणावरणीयं, विउलमईमणपज्जवणाणावरणीयं चेति । केवलणाणं ति केवलं
सुद्धं जीवस्स णिस्सेसावरणकखए, अहवा सव्वदव्वपज्जायसकलावबोचनेन वा केवलं सकलं अश्वंत-
खाइणं केवलणाणं तं आवरेइ चि केवलणाणावरणीयं, तं च सव्वचाइ सेसाणि चत्तारि वि देसघाईणि ।
सामन्नं णाणमिति—जहा मुढी पंचंगुलीसु, रुक्खो वा खन्धसाहाईसु, मोदगो वा घयगुलस-
मिदादिसु । णाणावरणं समेयं भणियं ॥

इयाणि दसणावरणीयं दर्शनमात्रियतेऽनेनेति दर्शनावरणीयं, अक्षिपटलवत् । दंसणावरणीयस्स
णव पयडीओ, तंजहा—णिहा, णिहाणिहा, पयला, पयलापयला, धीणगिद्धी पंचमा, चक्खुदंसणावर-
णीयं अचक्खुदंसणावरणीयं, ओहिदंसणावरणीयं, केवलदंसणावरणीयमिति । तत्थ मूलिह्माणि पंच
आवरणाणि लद्धाणं दंसणलद्धीणं उवघाए वट्टन्ति, उवरिह्मा चत्तारि वि दंसणलद्धिमेव घायन्ति ।
“सुक्कपडिबोहा णिहा णिहाणिहा य दुक्खपडिबोहा । पयला होइठियस्स वि पयरापयला य चंकमओ ॥१॥
धिणागिद्धी उदयाओ महाबलो केसवद्धबलसरिसो । भवइ य वक्कोसेण दिणचिन्तियसाहगो पावं ॥२॥
चक्खुणा दंसणं चक्खुदंसणं, चक्खुरिदिण करणभूएण जीवो चक्खुदंसणावरणीयकम्मखओवस-
मावेक्खा चक्खुदंसणपरिणओ भवइ ।

अं सामन्नगगहण भावाणं णव कट्टु आगारं । अविसेसिऊण अत्थे दंसणमिइ वुच्चए समए ॥१॥”

चक्खिन्दियसामन्नत्वावबोहो चक्खुदंसणं । सेसिन्दियमणो सामन्नपयत्थावबोहो अचक्खुदंसणं ।
ओहिणाणेण सामन्नपयत्थगगहणं ओहिदंसणं । केवलणाणेण सामन्नपयत्थगगहणं केवलदंसणं ।
चक्खिन्दियलद्धिघाइ चक्खिन्दियावरणं, जेण चउरिन्दियाइसु तं ण वट्टति । एवं सेसिन्दिओवघाइ
अचक्खुदंसणावरणीयं, “मणोवि जेसिं न सम्भवति तेसिं तहेव, जेसिं चउरिन्दियाइणं णत्थि
तेसिं विज्जमाणिन्दियसंभ(सम्म)वेण भावियव्वं ॥

अस्यार्थः—मनःपर्यायज्ञानी ब्रह्ममनःपर्यायान् जानाति साक्षात्करोति पश्यति । पुनः सामान्यतो
वाऽबगच्छति कानित्याह—तद्गततांश्रितनीयतया ब्रह्ममनःपर्यायप्रतिबद्धाननन्तान्—बाह्यान् घटादीन्
पर्यालोचयानिरयर्थः । कथमसौ तान् पश्यतीत्याह—तेन ब्रह्ममनसोऽवभासितांश्रितितान् जानीते
पश्यति । बाह्यान् पर्यालोचयाननुमानात् । इत्थं ब्रह्ममनःपरिणतेरन्यथाऽनुपपत्तेस्तमभीष्टेन । पर्या-
लोच्येन माध्यमित्येवं लक्षणादिति ।

(८८) ‘टिजुटिखे’ त्यव्युत्पन्न इव पुरुषो मालाबद्धान् सामान्यमात्राश्रितान् जानीत इति ।

(८९) ‘मणोवी’ त्यादि । मनोऽपि येषां लब्धसर्वेन्द्रियलब्धीनां न सम्भवति । एकान्ताभावपरि-
हारेण तदेव चक्षुरावरणवत्, अचक्षुरावरणं भणितव्यमित्युत्तरेण सम्बन्धः यथाहि—चक्षुर्लब्धिघाति
चक्षुरावरणं, तदुदयाच्च जीवश्चतुरिन्द्रियेषु न वर्तते । तथा मनोलब्धिप्रतिबन्ध्यचक्षुरावरणं, तदुदयाच्च

इयाणि वेयणीयं ति ^१ 'दव्वाइरुम्मोदयमभिममेच अणेगमेयभिन्नं सुहदुक्खं अप्पा वेएइ अणेण ति वेयणीयं । तं दुविहं, सायवेयणीयं, आमायवेयणीयं च । सारीरमाणसं जस्सोदया सुहं वेएइ तं सातं, तच्चियगीयमसायं ।

इयाणि मोहणिजं ति ^२ 'कारणकम्मोदयावेक्खो जीवो मुज्झइ अणेणेति मोहो । तं दुविहं, दंसणमोहणिजं, चरित्तमोहणिजं च । दंसणमोहणिजं बन्धन्तो एगविहं बन्धइ मिच्छत्तं चेव । सन्त-कम्मं पडुच्चं ति विहं तंजहा-मिच्छत्तं सम्मामिच्छत्तं ममतमिनि । तिण्हंवि अत्थो पुव्वुत्तो । चरित्तमोहणिजं दुविहं, कसायवेयणिजं, णोकसायवेयणिजं च । कसायवेयणिजं सोल-विहं, तंजहा-अणत्ताणुरन्ध्रिकोइमागमायालोभा, एवं अयच्चक्खाणावरणा, एवं पच्चक्खाणावरणावि, कोहसजलणा, माणसंजलणा, मायासंजलणा, लोभसंजलणा य । णोकसायवेयणिजं णवविहं, तंजहा-पुरिसवेओ, इत्थिवेओ, णुपंगवेओ, हासं, रई, अरई, सोमो, भयं, दुगच्छा इति । जस्स कम्मस्स उदएण मोहं गच्छइ, यथा-^३ 'मयपीतहृत्पूरकमक्षितपित्तोदयव्याकुलीकृतज्ञानक्रिया पुरुषात् । दंसणतिगस्स अत्थो पुव्वुत्तो । मिच्छत्तोदिक्खपुरिमस्स मतिश्रुतावधयश्च विपर्ययं गच्छन्ति,

सकलेन्द्रियलब्धावपि न संज्ञिषु वर्तत इति * * । एकेन्द्रियादीनां तु सत्यपि चक्षुर्दशनावरणाद्यु-दये चक्षुर्दशनादिलब्धेरष्टाद्यप्यवसराभावात् तेषु तथावरणोदयेन चक्षुर्दशनादिव्याघातभावात् क्रियत इति । क्वचित्सम्भव इति दृश्यते, तच्च स्पष्टमेव । येषां चतुरिन्द्रियादीनां नास्त्यचक्षुरावरणमुदये संजातस्पर्शनादीन्द्रियक्षयोपशमत्वात्तेषामपि त्रिधामानेन्द्रियसद्भावेन मणितव्यं, नास्त्यचक्षुरावरणमिति । नत्व-विशेषेण कस्यापि कियदिन्द्रियावरणादिति ।

(१०) 'दव्वाइ' त्यादि । द्रव्यमादिर्येषां ते द्रव्यादयः, द्रव्य-क्षेत्र काल-भावाः तत्र द्रव्यं शीतल-जलानिलमलयजाविः । क्षेत्रं चन्दनवन-नाकलोकादिः । काल एकान्तमुखा(सुषमा)दि । भावः क्षायोपश-मिकादि । कर्मणः प्रकृतत्वाद्देवनीयस्यैवोदयो विपाकः कर्मोदयस्ततो द्रव्यादिभ्यो द्रव्यादिकर्मोदयस्तमभि-समेत्य आश्रित्य, इवमुक्तं भवति- येन करणभूतेन द्रव्यादिनिमित्तं तस्योदयमेव न तु बन्धसंक्रमाद्यपेक्ष्य-माणोऽयमात्मा सुखदुःखं वेदयति तद् वेदनीयं कर्म । कृत्यल्युटोऽन्यत्रापीतिवचनात् करणेऽनीयः प्रत्ययः । अत्र यद्बुधः प्रतिकारहेतुद्रव्यसम्पादकं, बुधोत्पादककर्मद्रव्यशक्तिविनाशकं च कर्म सद्बोध्यम् । जीवस्य-सुखस्वभावस्य बुधोत्पादकं, बुधप्रशमहेतुद्रव्यापसारकं च कर्मोऽसद्बोध्यमिति ।

(११) 'काटखे' त्यादि । अनेनेति यत्कारणतया कर्मं प्रतिपादित तस्यैव कारणकर्मण उदय-मनुभवान्न न तु सत्त्वाद्यपेक्षते, कारणकर्मोदयापेक्ष इति ।

(१२) मद्यपीते' त्यादि । आहिताग्न्याविपाठान्निष्ठान्तस्य परनिपातात् मद्यं पीतं येन स मद्य-पीतः, हृत्पूरको भक्षितो येन स हृत्पूरकभक्षितः, पित्तोदयेन व्याकुलीकृतः । मद्यपीतश्च हृत्पूरकभक्षितश्च पित्तोदयव्याकुलीकृतश्चेति विशेषणसमुच्चयसमासात् मद्यपीतहृत्पूरकभक्षितपित्तोदयव्याकुलीकृतास्ते च ते पुरुषाश्च तेषां ज्ञानं चावरोधः क्रिया गमनागमनादिका ज्ञानक्रिये ते इव । मद्यपीतहृत्पूरकभक्षित-

* * पादार्थं तु वर्तत इत्यनन्तरं 'तथा मनोलब्धिप्रतिबन्धयचक्षुरावरणं, तद्दवाच्च जीवश्चतुरिन्द्रियेषु न वर्तते' इति पाठो दृश्यते, किन्तु तस्यात्राऽद्यतमानत्वात् गृहीतः ।

यथा—विषमिश्रमन्मौषधं वा । चारित्रं क्रियाप्रवृत्तिलक्षणं तस्य मोहं करोतीति चारित्रमोहनीयं । अणन्ताणि भवाणि अपुण्वन्ति जीवस्येति अणन्ताणुबन्धिणो, तेसि उदणं सम्मत्तं ण पडिव-
ज्जइ, किं पुण चारित्तं । पडिवज्जोवि तेसि उदणं दंसणं चारित्तं च चयइ, मिच्छत्तं चैव गच्छइ ।
अप्यं पच्चक्खाणं देसविरइ, तमप्यमवि पच्चक्खाणं आवरयंति, किं पुण सव्वं ति, तेण अपच्चक्खा-
णावरणा वुच्चन्ति । तेसि उदए षट्ठमाणो देसविरइ'पि ण पडिवज्जइ त्ति, पडिवज्जोवि परिवज्जइ ।
पच्चक्खाणं सव्वविरइ, तमावरन्ति तेण पच्चक्खाणावरणा वुच्चन्ति, तेसि उदयाओ सव्वविरति
ण पडिवज्जइ, पडिवज्जो वि परिवज्जइ । सव्वपावविरयमवि जइ' संज्वलयन्ति त्ति संजलणा वुच्चन्ति,
संजलणां उदयाओ अहक्खायाचारित्तं ण लभति अकपायमित्यर्थः, सुविशुद्धं स्थानं वा न प्राप्नोति,
प्राप्तो वा तदुदयात् मलीमसीभवति । णोकसाया कषायैः सह वर्णन्ते, नहि तेषां पृथक्सामर्थ्यमस्ति
जे कसायोदयं दोषा तेऽपि तद्योगात् तदोषा एव, अणन्ताणुबन्धिमहचरिता ते अणन्ताणुबन्धिस-
हावं पडिवज्जंति, तमुणा भवन्ति त्ति भणियं होइ । एवं सेसकसाएहिं वि सह वक्तव्यं पूर्ववत्,
संसर्गजाः णोकसाया तदसवत्तिनः तम्हा एएवि चरित्तं मोहेचा जहा कसाया तहा चरित्तघाहणो
भवन्ति । इत्थिम्मि अभिक्कापो पुरिसवेदोदणं जहा सिमोदए अम्माइसु । इत्थिवेओदएण पुरि-
सामिलामो पित्तोदए मधुरामिलापवत् । नपुंसगवेओदयाओ इत्थिपुरिसदुग्गमहिलसति धातुदयो-
दीर्णे मज्झिकादिद्रव्याभिलाषिपुरुषवत् । हासोदयाओ सणिमित्तमणिमिचं वा हसइ रंगगततनवत् ।
मोहोदयाओ परिदेवनहननादिं करोति । सोमानसो विकारः । रतिः प्रीतिः, बाह्याभ्यन्तरेषु वस्तुषु
विषयेन्द्रियादिषु च । एतेष्वभावीतिररतिः । भयं त्रासो उद्वेगः । दुर्गच्छा शुभागुमेषु द्रव्येषु जुगुप्सा
त्रिचिकित्सा व्यलीकता । एवमेते सोलस णव य पणवीसं चारित्तमोहणिज्जं । मिच्छत्तेण सह
छवीसं । सम्मत्तमीसेहिं समं अट्ठावीसं । सम्मत्तसम्मामिच्छाइ' मिच्छत्तपगइ चि काठं दंसणमो-
हणिज्जं भणइ ॥

इयाणि आउगं ति ^{६३} आनीयन्ते शेषप्रकृतिसप्तकविकल्पाः ^{६४} तस्मिन्नुपभोगार्थं जीव-
स्य, कांस्यपात्राधारे ^{६५} शाल्योदनादिव्यञ्जनविकल्पानेकमोज्यवत्, आनीयते वाऽनेनेति तद्भू-

पित्तोदयव्याकुलकृतपुरुषज्ञानक्रियावत् । छान्दसत्वात् पुरुषशब्दस्य परनिपातः । अथवा मद्यपीतादि-
पुरुषाणामिवाऽसमञ्जसे ये ज्ञानक्रिये, तत्तद्वान् पुरुषवदिति व्याख्येयम् ।

(९३) 'आनीयन्त' इत्यादि । आनीयन्ते स्वोदयनिमित्तैर्द्रव्यादिभिरिति शेषः ।

(९४) 'तस्मिन्नि' त्यायुषि सति ।

(९५) 'शाल्योदनः' शालिकूर, आदिशब्दात् सूपाविग्रहः । व्यञ्जनविकल्पाः शाकादिशालन-
कप्रकाराः, शाल्योदनादयश्च व्यञ्जनविकल्पाश्च शाल्योदनव्यञ्जनविकल्पाः । त एवानेकं मोज्यं मोजनं
शाल्योदनाविव्यञ्जनविकल्पानेकमोज्यं, तद्विधेति ।

वान्तर्भावप्रकृतिगुणसङ्घदयः तदैकत्वेन रज्ज्ववबद्धेषु पृष्ठिभारकृत्, शरीरं वा तेनावबद्धमास्ते
 “यावदायुष्कं णिगलबद्धपुरुषवत्, तेण आउगं भञ्जइ ति । तं चउव्विहं, तंजहा—णिरयाउगं, तिरि-
 यमणुपदेवाउगमिति । णेरइगाणमाउगं णिरयाउगं एवं सर्वत्र ।

इयाणि णामं ति णामयति परिणामयति णिरयाइभावेणेति णामं, “अहवा णामेइ जं जीउप्रदे-
 शान्तर्भावविपुलद्रव्यविपाकसामर्थ्यात् संज्ञां लभते ” तन्नाम कर्म, पदेन वाक्येन वा समाहृत्य ते तत्स-
 म्बन्धात् । नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्यसमादिग्ध “चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशादिशब्दप्रवृत्तिवत् ।
 णामकम्मस्स ” बायालीसं पिंडपगडीओ, तंजहा—गइणामं जाइणामं सरीरनामं सरीरसंचायनामं
 सरीरबंधणनामं सरीरसंठाणनामं, सरीरअंगोवंग-सरीरसंचयणवक्कअंगरसफासआणुपुविअगुरुलहुगउव-
 घायपराघापउस्सासआयाउज्जोअविहायगइतसथावरवायरसुहूमपज्जत्तगअपज्जत्तग।णेयसाहारणसरीर-
 धिरअधिरसुभअसुभसुभगदुभगसुस्सरदुस्सरआएज्जअणाएज्जजमकिति अजसकणिचिणिम्मणितित्थगर-
 णामं चेति । पिंडपगइ चि मूलमेओ । गम्मतीति गति । जति गम्मइ चि गई तो जीवेण सव्वं
 पज्जवा गम्मंते तम्हा सव्वपज्जवाणं गइप्पसंगो ? ण, विसेसियचाओ गइपज्जवेण अप्पा तं णाम-
 कम्मोदयाभिमुहो परिणमइ गच्छतीति वा गती ।

“णिरयगइतिरयभसुभं विसेसओ मणुयदेवसुभउ चि । जीओ उ चाउरन्तं गच्छइ तम्हा गई तेण ॥१॥”

(९६) यावदायुष्कमिति, आयुष्कं जीवितपरिणामः सर्वत्र निरुक्तानुसरणादायुरिति भवति ।

(९७) अहवा नामे त्यादि । नामेति कोऽर्थः ? उच्यते-यत्कर्म जीवप्रदेशानामात्मावयवानां
 तत्स्थितयाऽन्तर्मध्ये भवितुं शीलमस्य जीवप्रदेशान्तर्भावी । तच्च तत् स्वप्रदेशरूपं पुद्गलद्रव्यं च तस्य
 विपाकसामर्थ्यं स्वकार्यकत्वं सामर्थ्यं तस्मात् संज्ञां नाम लभते । नामनिमित्तीभवतीत्यर्थः । तत्कर्म ‘नाम’
 क (का) रणे कार्योपचारात् । यतः पदेन मनुष्यादिना वाक्येन शोभनः स्वरोऽस्येत्येवमादिना पदसमु-
 दयेन समाहृत्य ते संशब्दायते, तत् सम्बन्धात् प्राप्तिविपाकनामकमसम्बन्धात् । इदमुक्तं भवति—नामकर्मो-
 दयास्त्वजीवस्याने(क)षा द्रव्यगुणपरिणामाभिधायिनी व्यप्रवेशप्रवृत्तिर्भवति । कथमित्याह-नीलशुक्ला-
 दिगुणोपेतद्रव्यसमादिग्धि चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशादिशब्दप्रवृत्तिवत् । नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्येण गुलिका
 शङ्खवृक्षादिना समादिग्धं कृतयथास्थानोपलेपं नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्यसमादिग्धं वस्तिवति गम्यते ।

(९८) चित्रपटादेः” द्रव्यस्य व्यपदेशश्चित्रपटोऽयमित्यादिरूपः, चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशः स
 आदिर्विषां ते चित्रपटादिव्यपदेशादयस्ते च ते शब्दाश्चेते । आदिशब्दात् तद्गतप्रतिनियतप्रतिबिम्ब-
 व्यपदेशप्रहो यथा सूरनाथः पाथोनाथोऽयमित्यादि । ततो नीलशुक्लादिगुणोपेतद्रव्यसमादिभक्ष्य
 चित्रपटादिद्रव्यव्यपदेशादिशब्दा इति षष्टिसमाप्तः । तेषां प्रवृत्तिस्तद्वत् । यथा पटादिवस्तु द्विविध-
 वर्णकद्रव्यव्यतिकराश्रमाऽव्यपदेशमाक्, तथाऽऽत्मापि समनुपगमत्पादिविचित्रकर्मोदयादनेकधा नरना-
 रकादितया व्यपदिश्यत इति भावः ।

(९९) ‘बायालीसं पिंड [प] गइओ’ ति । पिंडो बहुप्रकृति संबोहः, तद्रूपाः प्रकृतयः पिण्ड-
 प्रकृतयो गत्यादिवत् । न चर्षं त्रसत्यावराविप्रकृतोनामेकैकत्वेनाऽपिण्डप्रकृतिवत्माक्षङ्कनीयं, त्रसत्वादि-
 सामान्याऽमेवेऽपि पतङ्ग-पृङ्ग-मातङ्ग-नुरङ्गत्वादीनां तदन्तर्भवतिबन्धनत्वेन तासामपि पिण्डत्वात् ।
 अन्यथा आसामेकैकत्वेने तन्निमित्तस्य त्रसत्वादेर्भेदो न स्यात् ।

सा चउच्छिन्ना, गिरयगई तिरियगई मणुयगई देवगई । गिरयाणं गई गिरयगई. नारकगई चि तत्संज्ञां लभते, तत्सम्बन्धात् । एवं सर्वत्र ॥ जातिनामं ति-सर्वेसिं तज्जाइयाणं जं सामन्नं ति सा जाइ वुच्चइ, एगिन्दियत्तं सव्वेगिन्दियाणं सामन्नं जाई । एवं सर्वत्र । अत्राह-फासिन्दियावरणस्स कम्मस्स खओवसमेणं एगिदिओ भवइ, एत्थ णामं उदईओ भावो चि तम्हा एगिन्दियत्तं न षडइ ? उच्यते, सच्चं, फासिन्दियावरणस्स खओवसमेणं एगिन्दियलद्धी, जइ तस्स जाइणामं ण होज्जा तो '°' एगिन्दिओ चि संज्ञां न लभते, तम्हा संज्ञाकरणं यत्कम्मं तन्नामोच्यते । तस्स जाइ-णामस्स कम्मस्स पञ्च पगईओ तं जहा-एगिन्दिय-बेहन्दिय-तेइन्दिय-चउरिन्दिय-पञ्चिन्दियजाइणामं ति ॥ सरीरं ति सरीयत्तं इति सरीरं तस्स उत्तरपगईओ पञ्च, तंजहा-ओरालियवेउव्वियआहारग-तेजइगकम्मइगसरीरणामं ति । उदारं बृहदसारं तं णिप्पकमौदारिकं, असारथूलदव्ववग्गणाकारण-समारद्धं, ओरालियं तप्पाओग्गपोग्गलग्गहणकारणं जं कम्मं तं ओरालियसरीरणामं, पोग्गलवि-वागि पोग्गलग्गहणकारणमित्यर्थः । एवं सर्वत्र । विविधगुणरिद्धिसंपत्तं वेउव्वियं, यैस्तदारब्धं ते पोग्गला विविधगुणरिद्धिशक्तिप्रचित्तधर्माणः विकरणावब्धं वैकुण्डिकमिति । ^१ शुभतरशुक्लविशुद्ध-द्रव्यं शरीरं प्रयोजनाया-ह्रियते इति आहारकं । तेज इत्यग्निः, तेजोगुणापेतद्रव्यसमारब्धं तेजसह-ष्णगुणं तमेव जया उत्तरगुणं हि लद्धी समुप्पज्जइ तदा रोसाविद्धो णिसिरइ, जहा गोसालो, जस्स ण संभवइ लद्धी तस्स सततमुदराई (मोदनई) आहारपाचकं । कम्मइगं सव्वकम्माधारभूतं जहा कुण्ढं बदराईणं, सर्वकर्मप्रसवसमर्थं वा यथा बीजं अंकुरादीनां । एसा उत्तरप्रकृतिः सरीरणामकम्म-स्स पृथगेव कर्माष्टकसमुदायभूतादिति । पोग्गलरचनाविशेषः संघातः, तेसिं चैव गहियाणं पोग्ग-लाणं जस्स कम्मस्स उदयाओ सरीररचना भवइ तं संघायणामं । पोग्गलेसु विवागो जस्स सो य पञ्चविहो, तंजहा-ओरालियसरीरसंघायणामं वेउव्वियआहारगतेजसकम्मइगसरीरसंघायणामं, लेप्पकरचनादिविशेषरूपवत् सरीरपञ्चकस्य संघातः । बन्धणं ति-गहियचेप्पमाणणं पोग्गलाणं

(१००) 'तो एगिदिओ' इत्यादि । अत्र हेतुव्यपदेशस्य बाह्येन्द्रियाधीनत्वात्, बाह्येन्द्रियस्य च प्रतिनियतजातिहेतुकत्वात् । तथाहि-बकुलादेः कथञ्चित् सकलेन्द्रियव्यापारेऽपि पञ्चेन्द्रियजाति-वेकत्येन बाह्येन्द्रियाभावान्न पञ्चेन्द्रियव्यपदेशः ।

उक्तं च—

पंचिदिउव्व वउलो, नरोव्व सव्वविसओवलमाओ ।

तहवि न भण्णइ पंचिदिउत्ति वज्झिदियाभावा ॥

[विशेषावश्यकभाष्ये, गा. ३००१]

केवलिनश्च भावेन्द्रियाभावेऽपि 'अनीन्द्रियाः केवलिनः' इतिवचनात् पञ्चेन्द्रियजास्तुवयेन-बाह्येन्द्रियभावात् पञ्चेन्द्रियव्यपदेशः । तस्मात्सुष्ठूक्तं संज्ञाकरणं जातिकर्म इति ।

१ : शुभतरशुक्ल विशुद्ध द्रव्यं.' इति जे. ।

अश्वमरीरयोगलेहिं वा समं बन्धो जस्स कम्मस्स उदणं भवइ तं बन्धणणामं । सो पञ्चविहो तंजहा—ओरालियवेउव्वियआहारकतेजसकम्मइगशरीरबन्धणणामं ति, विद्यते तत्कर्म यच्चिमिचाइ द्वयादिसंयोगात्तरिविभवति यथा काष्ठद्वयमेदैकत्वकरणा यजुत्कारणं । एवं जचियाणि जत्थ सगी राणि सम्भवन्ति तेसि बन्धणं भासियव्वं । अबद्धं हि ण संपायाभावज्जइ, वालुकापुरुषशरीरवत्, विश्लिष्टतृणादिबद्धा । अहवा बन्धणणामं पन्नरसविहं तंजहा—ओरालियओरालियसरीरबन्धणणामं, ओरालियतेजइओरालियकम्मइगओरालियतेयकम्मइगसरीरबन्धणणामं । एवं वेउव्विसरीराणं ४ । एवं आहारगसरीराणं ४ । तेजइगतेजइगं तेजइगकम्मइगं कम्मइगकम्मइगं चेति । जेण पुव्वगहियाणं वट्टमाणसमयगहियाणं च सह बन्धणं कज्जइ तं ओरालियओरालियसरीरबन्धणणामं । एवं सर्वत्र ॥ संठाणं ति—संस्थानमाकृतितिविशेषः, तेणु चेव गहियसंधाइयपविट्टेसु पोम्गलेसु संस्थानविशेषो यस्य कर्मणः उदयात् भवइ तं संठाणणामं । तं छव्विहं, तंजहा—समचउरंसंठाणणामं णग्गोहसंठाणं साइसंठाणं खुज्जसंठाणं वामणसंठाणं हुण्डसंठाणमिति । मानोन्मानप्रमाणान्यन्युनातिरिक्तान्यङ्गोपाङ्गानि यस्मिच्छरीरसंस्थाने तत्संस्थानं समचतुरस्रं, स्वाङ्गुलाष्टशतोच्छ्रयाङ्गोपाङ्गनिर्मितलेप्यकवत् । णाभीतो उवरि सव्वायववा समचउरंसलक्खणा अविसंवादिणो, हेडाओ तदनुरूपं ण भवति तं णग्गोहं । णाभिहेडाओ सव्वायववा समचउरंसलक्खणा अविसंवादिणो उवरि तदगुरुत्वं ण भवइ '१' तं सादि । गीवाओ उवरि हत्था पाया प आइलक्खणजुत्ता संखित्तविकृतमज्झकोष्ठं कुज्जं । लक्ष्णयुक्तं कोष्ठं ग्रीवाद्युपरि हस्तपादयोश्चादिन्यूनलक्षणं वामनं । कुञ्जमेतद्विपरीतं । हस्तपादाद्यवयवा बहुपायाः प्रमाणविसंवादिनो तं हुण्डमिति ।

“तुल्लं विम्वरबहुलं उस्सेह्वहुं च मड्हकोट्टं” च । हेट्टिल्लकायमड्हं सव्वत्थासंहियं हुइ ॥१॥”

अंगोवंगं ति—अंगाणि उवंगाणि य अंगोवंगाणि जस्स कम्मस्स उदणं णिव्वत्तन्ते तं अंगोवंगणामं ।

“दो हत्था दो पाया पिट्ठी पेट्टं उरं च रीसं च । एय अट्टङ्गा खलु अङ्गोवङ्गाणि सेसाणि ॥१॥”

यत्कम्मदिवादेवंविधा 'निवृत्तिरिति । तं तिविहं उरालियशरीरअङ्गोवङ्गं वेउव्वियशरीरअङ्गोवङ्गं आहारगसरीरअङ्गोवङ्गमिति । एगिन्दियवज्जेसु सेसेसु सम्भवन्ति ॥ संधयणं ति—अस्थिबन्धणं, तं छव्विहं, तंजहा—वज्जजिसहनारायसंधयणं वज्जनाराय-नाराय-अद्धनाराय-कीलिया-असंपत्तच्छेवट्ट-संधयणमिति । मर्कटबन्धसंस्थानीयः उभयपार्थक्योरस्थिबन्धो यस्य तं नाराचं, ऋषमं पट्टः, वज्रं कीलिका, वज्रं च ऋषमं च नाराचं च यस्यास्ति तं वज्रर्षमनाराचसंहननं, मर्कटपट्टकीलिकारवनायुक्तं प्रथमं । मर्कटकीलिकायुक्तं द्वितीयं । मर्कटसंयुक्तं तृतीयं । मर्कटद्वैकदेशबन्धेन

(१०१) 'तं साति' ति । तत्संस्थानं स्वातिः वात्मलर्वात्मिक इत्यपरे, तदाकारत्वात् स्वातिः ।

१ एवविधानि निबन्धन्ते इति जे. ।

द्वितीयपार्श्वे कीलिकासंबद्धं चतुर्थं । अङ्गुल(अस्थि)द्वयसंयुक्तस्य मध्यकीलिका एव दत्ता एतं
कीलिकासंहननं । असंपत्तसेवङ्गुं अस्थिनि चर्माणि निकाचितानि केवलमेवेति । एवंविधाऽस्थि-
संघातकारिसंहनननाम औदारिकशरीरविषयमेव संहन्यमानानां कपाटादीनां लोहादिपट्टरचना-
विशेषोपकारिद्रव्यवत् संहननं । वण्णणामं ओरालियासु सरीरेषु जस्सोदयाओ कालादिपञ्चविहवण्ण-
णिप्फत्ती भवइ, जहा चित्तकम्माइसु तव्विववण्णा समारद्धेसु कारणाणुरववण्णणिप्फत्तिवत् । तं
पञ्चविहं, तंजहा—कण्ह-णील लोहिय हालिद-मुक्खिणामं चेति । गन्धो चि तेसु चेव शरीरेसु सुगन्धया
दुगन्धया वा जस्स कम्मस्स उदएणं भवइ तं गन्धणामं । तं दुविधं, सुगन्धिणामं दुगन्धिणामं च ।
रमो चि तेसु चेव सरीरपोग्गलेसु तित्ताहरसविसेसो जस्स कम्मस्स उदएणं भवइ तं रसणामं ।
तं पञ्चविहं तंजहा—तिचरसणामं, कटुकणामं, कसायणामं, अम्बिलणामं, महुरणामं चेति ॥ फासो
चि तेसु चेव पोग्गलेसु कक्खडमउकाइफासो जस्स कम्मस्स उदएणं पाउम्भवइ तं फासणामं । तं
अहविहं, तंजहा कक्खडफासणामं—मउग गुरुअ-लहुग-णिद्ध-कक्ख-सीय उसिणणामं चेति । एयाइं सरीर-
संघायवन्धणाईणि जाव फासन्ताणि गहिण्ह ओरालियासु पोग्गलेसु विवागं देन्ति । आणुपुब्बि चि-
आणुपुब्बो णाम परिवाही, कासिं ? संढीणं, तासिं अणुसेट्ठिगमणं जस्स कम्मस्स उदयाओ भवइ ते
आणुपुब्बिणामं अंतरगइए वट्ठमाणस्स जा उअगहे वट्ठइ, यथा—जलचरस्स गइपरिणयस्स जलं सा
आणुपुब्बो । गइं दुविहा, उज्जुगई वक्कगती य, जत्थ उज्जुगवी तत्थ पुव्वाउगेणेव गच्छइ, गन्तूण
उववत्तिठाणे पुरेक्खडमाउमं गेण्हइ । वक्कगई कोप्पर-लांगल-गोमुत्तिलक्खणा, एकद्वित्रिसमइका ।
ताए पुण गच्छन्तो जत्थ वक्कमारभते तत्थ पुरेक्खडमाउमं गेण्हिऊण तं वेएइ, तत्थ य तत्तामाणु-
पुव्वीए उदओ भवइ । उज्जुआते समओ, तम्मि ण य आणुपुब्बीए, ण य पुरेक्खडाउगुदउत्ति ।
अगुरुलहु चि—णोगुरु थोलहु णोगुरुलहु अगुरुलहु । जस्सोदयाओ अगुरुलहुत्तं सन्वेसि जीवाणं
अप्पय्णो सरीरं ण गुरुं ण लहुं अगुरुलहुं । अगुरुलहुं पञ्चविहं चि सरीरं णिच्छयाओ गुरुं
लहुं गुरुलघु वा ण भवइ, किंतु अन्नोन्नावेक्खाए तिभिवि सम्भवन्ति । उववायं ति—जस्सोदएण परेहिं
अणेगहा वाइज्जति परावाओ—जस्सोदयाओ जीवो अणेगहा परं हणइ । उत्तासो जस्सोदयाओ उतास-
णीसासया भवति । आयवणामं तपणं तावो मयादिवा तप जातपः तं जस्सोदयाओ भवइ तं आयव-
णामं । आइच्चमण्डलपुट्टविकाइए चेव विपाको, ण अणत्थ । उज्जोयणामं उद्योतनं उद्योतः प्रकाशः
अणुसिणो पकासो जस्सोदयाओ भवइ तं उज्जोयणामं; खज्जोगाईणं, ण पुण अग्गिस्स^१ फासो उसिण-
णामाओ रूवं लोहियणामं ति । विहायगई—चक्कमणं गमणं विहाओगई एगट्ठा, णेरइगतिरियमणुय-
देवाणं जस्सोदएणं गमणं भवइ तं विहायगइणामं । तं दुविहं पसत्थविहागई अपसत्थविहायगई

य, तत्थ पसत्थविहायगई गमणं हंसगजवसमादीणं, अपसत्थविहायगई य उट्टोलसिगालादीणं । तस्सणामं जस्सोदयाओ फन्दइ चल्इ गच्छइ । थावरणामं जस्सोदयाओ ण फन्दइ ण चल्इ । सुहुमतसे तेजवाळ मोलणं तेसिं थावरोदएवि सरीरसमावाओ देसन्तरगमणं भवइ । बायरणामं थूलं जस्सोदयाओ थूलया भवइ सरीरस्स तं बायरणामं । सुहुमं छस्मं जस्सोदयाओ सुहुमता भवति सरीरस्स तं सुहुमणामं, ण चक्सुग्गाहं, तं पडुच्च अन्नोन्नवेक्खायाओ वा बायरसुहुमता । पज्जत्तगणामं जस्सोदयाओ णिव्वत्तिं गच्छइ आपाकप्रक्षिप्तनिवृत्तघटवत् तं पज्जत्तगणामं । अप-
ज्जत्तगणामं अपर्याप्तं अनिप्यन्नध्वंसि अर्द्धपक्कविनष्टघटवत् जस्सोदयाओ णिप्पत्तिं न गच्छइ । पत्तेणं ति-न सामान्यं, जस्सोदयाओ एको जीवो एकं सरीरं णिध्वत्तेइ, तं प्रत्येकं, यथा-देवदत्तपद्मदत्ता-
दीनां पृथग्भूतवत् । साहारणं ति-सामान्यं जस्सोदयाओ बहवो जीवा एगं सरीरं णिव्वत्तयति, यथा-देवदत्तदत्तो सामान्यं देवकुलं । थिरणामं यदुदयाच्छरीरावयवानां स्थिरता भवति यथा-
शिरोऽस्थिदन्तानां । अस्थिरनाम तदवयवानामेव मृदुता भवति यथा-नासिकाकर्णत्वचादीनां । शुभाशुभं शरीरावयवानामेव शुभाशुभता, यथा शिर इत्यादयः शुभाः, तैः स्पृष्टस्तुष्यति, पादेन स्पृष्टो रुष्यति तेऽशुभाः । सुभगं दुभगं, कमनीयः सुभगः मनसः प्रियः, इतरो दुर्भगः । सुस्सर-
दुस्सरं वेइन्दियाइयाणं सदो सरो येनोच्चारितेन प्रीतिरुत्पद्यते सा सुस्सरता, तत्त्विवरिया दुस्सर-
ता । आएज्जं प्रमाणीकरणं आएज्जकम्मोदयाओ जं तस्स चेइयं जं वा तस्स वयणं तं सर्वं मणु-
एहिं पमाणीकिज्जइ, जहा-जमणेण कर्यं तं अम्हं पमाणं ति, मध्यस्थमनुजवचनभरं मनुजचेष्टितवत् ,
(मध्यस्थमनुजवचनक्रियानुकूल्येनेतरमनुजचेष्टितवत्) । तविपरीतमणाएज्जं । अथवा आदेयता श्रद्धेयता
शरीरगता, तत्त्विवरीयमनादेयमिति । जसक्किं कीर्त्तनं संशब्दनं कीर्त्तिः, यश इति वा शोभनमिति
वा एकार्थः, यशसा लोके कीर्त्तनं यशःकीर्त्तिः । तत्पुनः केन संसदनं ? पुण्यशौर्यसत्क्रियानुष्ठानाचलित-
स्वाध्यायध्यानशोभनार्थावलम्बनात् संसदनं कीर्त्तनं यशःकीर्त्तिकर्मविपाकाद्भवति । अथवा यश इति
इहलोके वर्त्तमानस्य, परलोगगतस्यापि (वा) यद्यशः सा कीर्त्तिरिति । तत्त्विवरीयमयशःकीर्त्तिः ।
निम्माणं ति-निम्माणं सर्वजीवाणांपि अप्यप्यणो सरीरावयवाण विश्वासणियमणं जेण भवइ तं
णिम्माणणामं, जहा-मणुस्साणं दोहत्था दोपाया-उरोसिराहविश्वासो, एवं सेसजीवाणांपि, जहा
बडइ अणेगकलाकुसलो पासायाइस्वशास्त्रसिद्धलक्षणं^१ निम्माणेइ तथा निम्माणंपि । तित्थयरणामं
जस्स कम्मस्स उदएणं सदेवासुरमणुस्सलोकस्स अच्चियपूइयवन्दिणमंसिए धम्मतित्थरे जिणे
केवली भवति तं तित्थकरणामं । नामं भणियं ॥

इयाणि गोचं ति-गच्छइ जीवो उच्चाणीयं^२ कुलमिति गोचं । तं दुबिहं, उच्चागोचं नीया-

१ 'पासाबाइसु शास्त्रसिद्धलक्षणाद्' इति जे. । २ 'अर्त्तमिति' भु. ।

गोयं च, अभाणीवि विरूजोवि अधणोवि जाइमणदेव पूइज्जइ तं उच्चागोचं । पद्धिगोवि सुरू-
बोवि धणन्तोवि सव्वकलाकुसलोवि णिन्दिज्जइ उवहसिज्जइ अवमाणज्जइ तं पीयागोचं ।

इयामि अन्तराहं ति-^१ अन्तरे एह व्यवधानं गच्छइ अणेण जीवस्स दाणाहपञ्जयस्स दाणा-
इविग्गपज्जएणेति अन्तराहं । तं पञ्चविहं दाणलाभभोगपरिभोगवीरियन्तराहमिति । तत्थ दाणा-
न्तराहं णाम दव्वपडिग्गाहकसन्निज्जेवि दिन्नं महफलं ति जाणंतो वि दायव्वं ण देह जस्स कम्म-
स्स उदएणं तं दाणंतराहं । सव्वकालं सव्वेति देन्तोवि जस्स ण देह तस्स तं लाभन्तराहगोदओ ।
एकस्सि भोत्तूण छड्डिज्जइ तं उवभोगं मज्झाहं, तं विज्जमाणपि जस्स कम्मस्स उदएणं ण भूज्जइ
जहा—सुबन्धु, तं उवभोगन्तराहं । परिभूज्जइ पुणो पुणो भुज्जति तं परिभोगं स्त्रीवस्त्रादिकं,
सन्निहियं पि जस्स कम्मस्स उदएणं ण भूज्जइ जहा सुबन्धु, एतं परिभोगन्तराहं । वीर्यं, शक्तिः,
चेष्टा, उत्साहः, जो समत्थोवि णिरूजोवि तरूणोवि अप्पबलो भवइ जस्स कम्मस्स उदएणं एतं
वीरियन्तराहं । तस्स सव्वोदओ एगिन्दिएसु तओ^२ तरतमेण खओवसमविसेसेण वेइदियाणं वीरिय-
बुद्धो ताव जा दुचरिममयछउमत्थोति, केवलम्मि सव्वक्खओ । एवं पगइसहुक्कित्था पगईणं^३
अन्धाविवरणा य कया । एत्थ बन्धं पडुच्च वीसुचरं पगइसतं गहियं, तंजहा—णाणावरणाणि ५,
दंमणावरणाणि ९, सायासायं २, छवीसं मोहणज्जं सम्मत्तसम्मामिच्छत्तवज्जं, आउणि ४,
गति ४, जाति ५, पंचसरीराणि य सरीरबन्धणसंचायणाणि सरीरगहणेण गहियाई, संठाणदं,
संचयणदं, अङ्गोवङ्कइ, वज्जगन्धरसफासमेयवज्जाणि, आणुपुब्बीओ ४, अगुरुल्लुउवघायपराघाय-
उत्सासआयाव १ उज्जोप १ विहाय २ तस्सयावराइवीसं णिम्मार्णं तित्थयरमिति उच्चं पीयं च अन्तराह-
गाणि चि ॥३८॥३९॥

इयामि मूलुत्तरपगईणं बन्धं पडुच्च साइअणाइयपरूवणा भणइ—

साइअणाई धुवअकुषो य बन्धो य कम्मलक्षस्स ।

तइए साइयसेसो^४ अणाइधुवसेसओ आऊ ॥४०॥

व्याख्या—‘साइअणाई’ साहयं णाम जस्स बन्धस्स आई अत्थि, सह आइणा वइइ चि
सो साइओ बन्धो । जस्स बन्धस्स सन्तति पडुच्च आई अत्थि सो अणाइओ बन्धो, जस्स बन्धस्स
बोच्छेओ नत्थि सो धुवो बन्धो । जस्स बन्धस्स पद्धिनिष्ठानमस्ति अन्त इत्यर्थः सो अणुवो

(१०२) ‘अन्तरे’ इत्यादि । अन्तरा अन्तरालमेति गच्छति; किं कर्तुं इत्याह—दाणावि दानलाभा-
विलक्षिपञ्चकं विज्जपययिन् विज्जस्वभावेनाऽनेनेति सम्बध्यते । शेषं सुगमम् । इत्यन्तरायं तदेव स्वाधि-
कैकप्रेत्यधोवादानादान्तराधिकमिति भावः ।

बन्धो । एएणं अन्धपएणं णाणावरणदंसणावरणमोहणिज्जणामगोयअन्तराद्दणं एएसिं छण्हं कम्मणं बन्धो साइओवि अणाइओवि धुवोवि अधुवोवि सम्भवद् । क्हं ? भञ्जद्, मोहवज्जाणं पञ्चण्हं कम्मणं सुहुमसप्पराद्दणस्स आव चरिमसमओ ताव सव्वे हेट्ठिळा सययबन्धगा । उवसन्तकसायस्स तेसिं कम्मणं बन्धो णत्थि तओ भवक्खएणं ठिइक्खएणं वा परिवड्ढियस्स पुणो बन्धो भवद्, ततो पभित्तिं साइको बन्धो । उवमन्तङ्गणं अपत्तपुव्वस्स अणाइओ बन्धो, बन्धस्य आद्यमावात् । धुवो अभवियाणं, बन्धवोच्छेदामावात् । अधुवो भवियाणं बन्धवोच्छेओ णियमा होहि चि काउं । एवं मोहणिज्जेवि भावणा । णवरि बन्धवोच्छेओ अणियट्ठिचरिमसमए वत्तव्वो । 'तइए साइयसेसो' चि तइयं ति-वेयणिज्जं तस्स साइयं मोत्तूणं सेसा तिभि सम्भवन्ति । क्हं ? भञ्जद्, वेयणिज्जस्स सज्जोकिवलि-चरिमसमए बन्धवोच्छेओ, ततो हेट्ठिळा सव्वे नियमा बन्धन्ति, अजोगिस्स बन्धवोच्छिन्ने पुणो बन्धो णत्थि चि काउं साइओ णत्थि । सेसतिकमावना पूर्ववत् । 'अणाइधुवसेसओ आउ' चि आउगस्स अणादितं च धुवं च मोत्तूणं सेसाणि वे सम्भवन्ति, आउगस्स अप्पणो आउगतिभागे बन्धादवणं तं साइयं, अन्तोमुहुत्ताओ पुणो फिड्ढि चि अधुवो, तम्हा अणादिधुवाण सम्भवो णत्थि ॥४०॥ इयाणि उत्तरपगईणं—

उत्तरपयडोसु तहा धुविगाणं बन्धवउविगप्पो य ।

साई अद्धुवियाओ सेसा परियत्तमाणीओ ॥४१॥

व्याख्या—'उत्तरपयडोसु तहा' उत्तरपगइसु सत्तचत्तालीसं धुवबन्धीओ, तं जहा-पंचणाणावरणाणि, नव दंसणावरणाणि, मिच्छां, सोलस कसाया, भयं दुर्गच्छा तेज्जङ्गकम्मङ्ग-वक्खण्धरसफासअगुरुल्लहुउवघायणिम्माणं पञ्चअन्तराद्दकमिति । एएसिं सत्तचत्तालीसाए चत्ता-रिवि भावा अत्थि । क्हं ? भञ्जद्, पंचणाणावरणाणं उवरिल्लचचारिदंसणावरणाणं पंचण्हमन्त-राद्दणं सुहुमसरागस्स चरिमसमए बन्धवोच्छेओ, हेट्ठिळा णियमा बन्धका, उवसन्तकसायस्स बन्धो णत्थि, तओ परिवड्ढन्तस्स सादिक्कादयो योज्याः पूर्ववत् । चउण्हं संजलणाणं अणियट्ठिम्मि बन्धवोच्छेओ, तओ भावेयव्वं । णिहापयलाणं तेज्जङ्गकम्मङ्कवक्खाइ४अगुरुल्लहुउवघायणिम्माणभय-दुर्गच्छाणं जहक्कमेणं अपुव्वकरणम्मि बन्धवोच्छेओ, ततो भावेयव्वं । पञ्चक्खणावरणाणं चउण्हं देसवियम्मि बन्धवोच्छेओ, ततो परिवड्ढन्तस्स साइयादयो योज्याः पूर्ववत् । अपच्चक्खणावर-णाणं ४ असंजयसम्मार्हिट्ठिम्मि बन्धवोच्छेओ तओ भावेयव्वं । थीणगिट्ठितिगमिच्छाणांतानु-बंधीणं मिच्छदिट्ठिस्स उवसमसमत्तं पडिक्कस्स बन्धवोच्छेओ भवद्, तओ परिवड्ढन्तस्स भावेयव्वं । 'साईअद्धुवियाओ सेसा परियत्तमाणीओ' चि परावृत्त्य पुणो पुणो बन्धइ चि परियत्त-माणीओ, तंजहा—सायासायं, तिभि वेया, हासरईअईसोगज्जुगलं, चचारि आउगाणि, चचारि गईओ, पञ्च जईओ, ओरालियवेउव्वियआहारगसरीराणि, छसंठाणाणि, तिभि दंभोवंगाणि, छसंधयणाणि,

चउरो आणपुञ्जीओ, पराघाय, ऊसास, आयव, उज्जोय, दो विहायगईओ, वीसं तसधावराई, तित्थकर उच्चाणीयमिति ७३ एते परस्परविरुद्धत्वात् जुगवं ण बन्धति ति परियत्तमाणीओ, परा-
घायउत्साया पज्जत्तगणामए सह बन्धइ ति, न अपज्जत्तगणामए एएण परित्तमाणीओ, आयवुज्जो-
आणि एगिदियतिरियगईए सम्मं बज्जंति ति परित्तमाणीओ, तित्थगराहारगनामाणि सम्मत्तसंजम-
पच्चयाणि, न सव्वेसिं ति तेण परियत्तमाणीओ । एएसिं सव्वेसिं साइओ अधुवो य बन्धो ॥४१॥

साइयाः परूवणा कया । इयाणि पगइहाणभूओगाराइपरूवणा भणइ—

चत्तारि पयडिठाणाणि तिन्नि भूगारअप्पतरगाणि ।

मूलपगडीसु एवं अवट्ठिओ चउसु नायव्वो ॥४२॥

व्याख्या—‘चत्तारि पयडिठाणाणि’ मूलपगईणं चत्तारि पगइठाणाणि बन्धमेदा इत्यर्थः ।
तं जहा—अट्ठविहं, मत्तविहं, छव्विहं, एगविहं ति । अट्ठविहं कम्मपगडीओ बन्धमाणस्स अट्ठविहं पग-
इठाणं, आउगवज्जं तमेव सत्तविहं, आउगमोहवज्जं बन्धमाणस्स तमेव छत्तिविहं, एगं चिय वेयणीयं
बन्धमाणस्स एकविहं ति । ‘तिन्नि भूगारअप्पतरगाणि’ ति भूयोकारं णाम थोवाओ
बन्धमाणो बहुकाओ बन्धइ । अप्पतरं णाम बहुकाओ बन्धमाणो थोवाओ बन्धइ । ‘अवट्ठिओ
चउसु नायव्वो’ ति अवट्ठिओ बन्धो णाम जत्तियाओ पढमसमए बन्धइ तत्तियाओ चेव विइय-
समयाइसु बन्धइ । एएसिं अथो इमो ^{१०३} एगविहं बन्धमाणो छव्विहाइ बन्धइ ति तिन्नि भूओ-
कारा, एतो एकसमइओ पडिवात्तिकाले, सेसकालं अवट्ठियबन्धो ^{१०४} अट्ठविहाओ सत्त-
विहाइगमणं अप्पतरबन्धो, सो वि एकसमइओ तिप्पगारो य, सेसकालं अवट्ठिओ । एवमवट्ठिय-
बन्धो चउविगप्पो अट्ठविहाइसु ॥ अवत्तव्वबन्धो अवन्धाओ बन्धगमणं, मूलपगईसु णत्थि,
मूलपगईणं सव्वबन्धे वोळ्ळिन्ने पुणो बन्धो णत्थि ति काउं । उक्तं च—

“एकादहिणे पढमो एक्कादी उणगम्मि बिइओ उ । तत्तियमेत्तो तइओ पढमे समए अवत्तव्वो ॥१॥ ति ॥४२॥”

मूलपगईणं भूओकाराईणि भणियाणि, इयाणि उत्तरपगईणं भणन्ति—

तिन्न दस अट्ठ ठाणाणि दंसणावरणमोहनामाणं ।

एत्थ य भूओगारो सेसेसेगं हवइ ठाणं ॥४३॥

(१०३) ‘एगविहमि’ त्यादि । एकविहं सव्वेहं बन्धनुपशान्तमोहः । अवधाक्षयेण प्रतिपत्तन्
सूक्ष्मसंपरायपुण्यस्थानकल्पः षड्विधमाविशब्दादुपवक्ष्येण सुरलोकोत्पत्तौ सप्तविहं, सामान्यजीविञ्च
सप्तविधबन्धाः षड्विहं बन्धातीति त्रयो भूयस्कारा इति ।

(१०४) ‘अट्ठविहाओ’ इत्यादि । अष्टविधबन्धात् सप्तविधे, आदिशब्दात् सप्तविधात् षड्विधे,
षड्विधादेकविधबन्धे गमनं संकमणं सप्तविधाविगमनम् । अष्टविधबन्धादानन्तर्येण षड्विधाविगम-
नमनासंभवात् ।

व्याख्या—‘तिभि दस’ तिभि दस अट्ठठाणाणि पगइठाणाणि जहासंखेण दंसणावरण-
मोहणामाणं ति । ‘‘एत्थ य भूओकारो’ एएसु वेव कम्मसे भूओकारादओ चत्तारि ।
‘सेसेखेणं हवइ ठाणं’ ति सेसाणं कम्मपगइणं एककेकं वेव पगइठाणं । दंसणावरीयस्स तिभि
पगइठाणि । तंजहा—णवविहं छव्विहं चउव्विहं ति । सव्वपगइणं समुदओ णवविहं, चीणत्तिगवि-
हियं तमेव छव्विहं, णिदादुगरहियं तमेव चउव्विहं । एत्थ य वे भूओकारा, दोभि अप्पतराणि,
अवट्ठियवंधाणि तिभि, अवत्तव्वमेगंति सव्वबंधवोच्छेए जाए पुणो बंधइ अवत्तव्वबंधो । मोह-
णिजजस्स दस पगइठाणाणि, तंजहा—बावीसा, एककवीसा, सत्तरस, तेरस, णव, पंच, चत्तारि
तिभि, दो, एकक ति । एसंति विवरणा जहा ‘‘सत्तरीए । एत्थ भूओकाराणि नव, अप्प-
तराणि अड्ड, कहं ? बावीसाओ एकवीसगमणं गत्थि, मिच्छादिट्ठी सासणभावं ण गच्छइ ति ।
एककवीसाओ वि सत्तरसबंधगमणं गत्थि, सासणो समत्तं ण पडिवज्जइ, णियमा मिच्छां गच्छइ
ति, तम्हा बावीसाओ सत्तरसाइगमणं गत्थि । अवट्ठियबंधा दस । अवत्तव्वगो एक्को ।
‘‘णामकम्मस्स पगइठाणाणि अट्ठ तंजहा—तेवीसा, पणुवीसा, छवीसा, अट्ठावीसा, एगु-

(१०५) ‘एत्थ य भूओगाटो’ इत्यत्राविशब्दलोपो ह्ययः । धवुत्तम्—

“भूओगारग्गहणादप्पतराई वि छइया होन्ति ।

सु(उ)त्ते तालपल्लवे, लुत्ते जइ आइसइ उ ॥”

[]

तथाऽप्राप्याविशब्दलोपो ह्यय इति भावः । तालप्रलम्बसूत्रं च—‘नो कप्यइ निर्गंधाण वा
निर्गंधीण वा आमे तालपल्लवे अभिन्ने पडिगाहिणए ।’ [बृ.क.उद्दे-१.सू-१] तालः—वृक्षविशेषः, तस्य
प्रलम्बं फलं, लुप्ताविशब्दावन्त्यापि फलं प्रतिग्रहीतुं न कल्पत इति योगः ।

(१०६) धूर्णकारेण ‘अप्रतिक्कातिदिट्ठानां’ मोहनाम्नो बन्धनस्थानानां कमेण लेशतः किञ्चित्
स्वल्पमुच्यते । तद्यथा—द्राविशतिमिष्यात्वं बोद्धव्यमाया अन्यतरो वेदो हास्यरतियुग्माऽरतिशोकयुग्मयो-
रन्यतरद्वयं युगुप्ता चेति । मिष्यात्वंबन्धोपरमे सास्वादनस्यासावेर्काविशतिः । सैव सन्ध्यग्मिष्याहृष्टे-
रिरतसन्ध्यगृष्टेर्वाऽनन्तानुबन्ध्यभावे सप्तवशाविधं बन्धस्थानम् । तदेव वेशविरतस्याऽप्रत्याख्यातबन्धा-
भावे त्रयोवशाविधम् । तदेव प्रमत्ता-ऽप्रमत्ता-ऽपूबंकरणानां प्रत्याख्यानावरणबन्धाभावात्तवविधम् ।
एतदेव हास्यावियुगमस्य मययुगुप्सयोऽपूबंकरणचरमसमये बन्धोपरमात् पञ्चविधम् । ततोऽनिवृत्तिकरण-
संक्षेपमाग्रावसाने पुंवेदबन्धोपरमात् षड्विधम् । ततोऽपि तस्मिन्नेव संक्षेपभागे क्षययुगच्छति सति
षोडशमालयासंख्यलानां कमेण बन्धोपरमात्षड्विधं द्विविधमेकविधञ्चेति । तस्याप्यनिवृत्तिकरण-
चरमसमये बन्धोपरमात् मोहनीयस्याऽऽशङ्कः ।

(१०७) ‘नाम्नस्तु’ त्रयोविशतिः, तिर्यग्गतिप्रायोग्यं बन्धतस्तिर्यग्गतिरेकेन्द्रियजातिरौचारिकसंज्ञ-
सकामेनाभि हृष्टबसंस्थानं वर्णाश्रमसंस्पर्शास्तिर्यग्गतिप्रायोग्यानुपूर्वौ अनुकूलचूपाघातं स्थावरं बाह्यसूक्ष्मयो-
रन्यतरवर्षात्प्राक्तं प्रत्येकसाधारणयोरन्यतरवर्षाद्विरमशुभं दुःखमनावेयमयशःकीर्तिः निर्माणमिति । इय-
मेकेन्द्रियापार्जात्प्रायोग्यं बन्धतो मिष्याहृष्टेर्भवति । इयमेव पराधातोच्छ्वाससहिताः पञ्चविंशतिः,
वचरमपर्याप्तकस्थाने पर्याप्तक एव बाध्यः । इयमेव धातोघोतान्यतरसमन्विता वृद्धिवातिः, नचर

णतीसा, तीसा एकतीसा, एगं चेति । एएसिं विवरणा जहा सचरीए । एत्थ भूओकाराणि सच
 १०८ पणुवीसाइएगतीसपञ्चवसाणाणि, एक्काओवि एकतीसाए जाइ चि भूओकारा सच । अप्प-
 तरकाराणि १०९ णाणाजीवे पडुच्च सच, एकतीसाई तेवीसंताणि ११० एक्कतीसाओ तीसगमणं
 देवचं गयस्स, तओ चयंतस्स एगुणतीसगमणं, अट्ठवीसाइतो एक्कगमणं, समिजजीवाणं तीसाओ
 तेवीसंतगमणं, तम्हा सामन्नेणं सच अप्पतराणि । अवट्ठयाणि अट्ठ । अवत्तव्वमेगं णाणा-
 वरणीयवेयणीयआउगोयअंतराइगाणं एक्केकं पगइट्ठाणं । बंधं पडुच्च एकं अवठियं । वेयणीय-
 वज्जाणं अवत्तव्वगबंधो एक्को ॥४३॥

बावरप्रत्येके एव वाच्ये । तथा देवगतिप्रायोग्यं बध्नतोऽष्टाविंशतिस्तद्वत्था देवगतिः, पञ्चेन्द्रियजातिः, वैक्रियतंतजसकार्मणानि, समचतुरस्त्रमङ्गोपाङ्गं वर्णाविचतुष्कमानुपूर्वा—अगुरुलघूपघातपराघाता उच्छ्वासः प्रशस्तविहायोगित्स्त्रसं बावरं, पर्याप्तकं, प्रत्येकं स्थिरास्थिरयोरन्यतरत्, शुभाशुभयोरन्यतरत्, सुभगं, सुस्वरमादेयं, यश कीर्त्ययशःकीर्त्योरन्यतरत्, निर्माणमिति । एवं तौर्यकरनामसहिता एकोनत्रि-
 शत् । साम्प्रतं त्रिशद् देवगतिः, पञ्चेन्द्रियजातिः, वैक्रियाहारका [शरीरा] ज्ञोपाङ्गचतुष्टयं, सैजसकार्मणे, संस्थानमाद्यं, वर्णाविचतुष्कमानुपूर्वा, अगुरुलघूपघातपराघातोच्छ्वासाः प्रशस्तविहायोगित्स्त्रसं बावरं, पर्याप्तकं, प्रत्येकं, स्थिरं शुभं, सुभगं [सुस्वरं] आदेयं, यशःकीर्तिनिर्माणमिति च बध्नत एकं बन्धस्थानं एवं त्रिशत् तौर्यकरनामसहिता एकत्रिशत् । एतेषां च बन्धस्थानानामेकेन्द्रियद्वीन्द्रियनरकगत्यादिभेदेन बहुविधता सप्रतिग्रन्थादवसेया । अपूर्णं (वं) करणादिगुणस्थानकत्रये देवगतिप्रायोग्यबन्धोपरमाद्यशःकीर्ति-
 भेव बध्नत एकविधबंधस्थानमिति । तत् ऊर्ध्वं नाम्नो बन्धाभाव इति ।

(१०८) 'पणुवीस' इत्यादि । पञ्चविंशत्यादीनि एकात्रिशदन्तानि षट् । एकविधबन्धकञ्चो-
 पशमश्रेणिप्रतिपाते पञ्चानुपूर्व्या एकत्रिशदाविषु चतुर्षु यथायोग्यं संचरति । एतानि च एकमेव भूयस्कार-
 स्थानं विवक्षात इति ।

(१०९) 'णाणाजीवे पडुच्च' इति । अल्पतरविशेषणाद् भूयस्कारस्थानानि क्रमेण एकस्यापि
 जीवस्य त्रयोविंशत्यादिसर्वबन्धस्थानसंभवात् । उपशमश्रेणिप्रतिपाते चैकविधबन्धादेकत्रिशदावि-
 बन्धाच्च सप्तापि संभवति । अल्पतरस्थानानि तु सर्वजीवानेव प्रतीत्य भवन्ति, एकस्य जीवस्य
 सर्वेषामसंभवात् । यस्मादेकत्रिशद्बन्धको नेकोनत्रिशद्बन्धावधः पतति । एतदेव भावयति ।

(११०) 'एगतीसाओ' इत्यादि । देवत्वप्राप्तावाहारकद्वयाऽबन्धे मनुष्यगतियोग्यसंहननबधे
 च त्रिशत् । तस्यैव तत्तद्व्युत्पत्त्य देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशति तौर्यकरनामकर्म च बध्नत एकोनत्रिश-
 दिति । इह च वर्शनावरणनाममोहकमनु यदेकमेवावक्तव्यस्थानमुक्तं तदिदं श्रेणिप्रतिपातमपेक्ष्य,
 अन्यथाऽऽनामयोः श्रेणे प्रतिपत्तः यथासंख्यं चतुष्कं षट्कमिति द्वे द्वे, एका-एकोनत्रिशत् त्रिशच्चेति
 त्रीणि, एका सप्तवश चेति द्वे, इत्येवमवक्तव्यस्थानानामभिधानात् । उक्तं च—

‘चउ छ दुइए’ वर्शनावरण इत्यर्थः ।

.....नाममि एग गुणतीस-तीस अवत्तवा ।

इग सत्तरस य मोहे, एक्केको तइअवज्जाणं ॥’

[श्री पञ्चसंग्रहे: भा. १, द्वार ५, गाथा १०]

एवं भूओकारबंधाणि वक्खाणियाणि, ह्याणि बंधसामिचं भणइ—

सब्बासिं पगईणं मिच्छदिद्दी उ बंधओ भणिओ ।

तित्थयराहारदुगं मोत्तूणं सेसपयळीणं ॥४४॥

व्याख्या—‘सब्बासिं पगईणं’ पुव्वुद्धिट्ठं वीसुत्तरं पगईसयं । तत्थ तित्थकरं च आहारगदुगं च मोत्तूणं सेसाओ सव्वपगईओ मिच्छदिद्दी मिच्छत्ताइहिं हेऊहिं बंधइ विसेसहेऊहिं य ॥४४॥

तित्थयराहारगदुगं च किं न बंधतीति चेत् ? भणइ—

सम्मत्तगुणनिमित्तं तित्थयरं संजमेण आहारं ।

बज्झंति सेसियाओ मिच्छत्ताइहिं हेऊहिं ॥४५॥

व्याख्या—‘सम्मत्तगुणनिमित्तं’ सम्मत्तगुणनिमित्तं तित्थकरं, संजमेण आहारं बंधइ ति । वीसाणं एगदुगाइगेहिं अन्नतरेहिं कारणेहिं तित्थरणांमपि बद्धं सम्मदिद्धिणा, जाव तस्स सम्मत्तभावे धरइ ताव बंधइ, सम्मत्तभावे फिद्धे ण बंधइ, तेण तित्थकरणामं सम्मत्तपच्चयं । आहारगदुगं अप्पमत्तभावे बद्धमाणो संजओ बंधइ, ण पमत्तो, तम्हा संजमपच्चहणं । तेण एयाओ तिन्नि पगईओ मोत्तूणं सेसाओ सत्तरसुत्तरसयं पगईणं बंधइ मिच्छदिद्दी मिच्छत्ताइहिं हेऊहिं ॥४५॥

सोलस मिच्छत्तंता पणुवीसं होइ सासणंताओ ॥

तित्थयराउदुसेसा अविरइअंताउ मोसस्स ॥४६॥

व्याख्या—‘सोलस मिच्छत्तंता’ मिच्छत्तं, णपुंसगवेओ, निरयाउगं, निरयगई, एगिदियजाई, वितिचउरिंदियजाई, हुंडसंठाणं, छेउट्ठं संघयणं, निरयाणुपुव्वी, आयवं, थावरं, सुहुमं, अपज्जजगं, साहारणमिति । एयासिं सोलसण्हं कम्मपगईणं मिच्छदिद्धिम्मिं चैव अन्तो, मिच्छत्तभावेण विणा एएसिं बन्धो णत्थि, एयाणि एककंतेण निरयएगिदियविगलिंदियपाउग्गाणि णेरइय-एगिदियविगलिंदियाणं णपुंसगं हुंडं च मोत्तूणं सेसा णत्थि संठाणवेया, विगलिंदियाणं संबहमेव ति सेसाणि पडिसिद्धाणि, अप्पज्जजगमेगंतासुभमिति मिच्छदिद्धिम्मिं चैव बंधइ । एयाणि सोलस पुव्ववित्तकसहियाणि एगूणवीसंति । एयाणि मोत्तूणं सासणो एगुत्तरं पगईसयं बंधइ । अस्संजय-पच्चयादिगेहिं हेऊहिं ‘सासणंताओ पणुवीसं तु’ ति सासणंताओ पणुवीसं पगईओ सासणस्स उवगिन्ना ण बंधंति ति भणियं भवइ । के ते ? भणइ—धीणमिद्धित्तिगं, अणंताणुबन्धीणि, इत्थिवेओ, तिरियाउगं, तिरियगई, आद्यंतवज्जाणि चत्तारि चत्तारि संठाणसंघयणाणि, तिरियाणुपुव्वी, उज्जोअं, अप्पसत्थविहायगई, दुभगं, दुस्सरं, अणाएजं, नीयगोत्तमिति । ‘तित्थयराउदुसेसा अविरइअंताउ मोसस्स’ ति तित्थकरणामं आउहुगं च मोत्तूणं जाओ असंजयसम्मदिद्दी अंतगताओ पगईओ बन्धं पडुच्च ताओ चैव पगईओ सम्मामिच्छादिद्दी बन्धइ ।

‘अन्ताड’ ति अन्तर्गता इत्यर्थः । अहवा असंयते जासि अन्तोऽतो अविरहअन्ता तासि मिस्सो वि, किमुक्तं भवति ? मिस्सम्मि प्रत्येकं व्यवच्छेदप्रतिषेधवचनार्थमुक्तं, तिचि सोलस पणुवीसा आउ-गदुगं च मोत्तण सेसाओ चोत्तरि पगईओ सम्मानिच्छदिट्ठी बन्धति । असंजयसम्मदिट्ठी ताओ चेव तित्थयराउगदुगमहियाओ सत्त[स]त्तरिपगईओ बंधइ ॥४६॥

अविरयअन्ताओ दस विरयाविरयंतया उ चत्तारि ।

छरुचेव पमत्तंता एगा पुण अप्पमत्तंता ॥४७॥

व्याख्या—‘अविरयअन्ताओ दस’ ति असंजयाओ उवरिल्ला दस पगईओ ण बन्धति, तंजहा अपच्चक्खणावरणा चत्तारि, मणुस्साउगं, मणुयगई, ओरालियसरीरं, वज्जरिसभणारायसंघयणं, ओरालियअंगोवंगं, मणुयाणुपुव्वी य । मणुयाउगं मणुयगइपाउगं च देवणेरइगा असंजयसम्मदिट्ठी-बंधंति ति । तिरियमणए पडुच्च मणुयगइपाओग्माओ पगईओ ण संभवंति । एए दस, पुव्वुत्ता सोलस, पणुवीसा, आहारदुगं च मोत्तण सेसाओ सत्त[स]द्धि पगईओ देसविरओ बन्धइ, विरयाविरयं ति काउं । ‘चत्तारि’ ति देसविरए पच्चाक्खणावरणाणं चउण्हं अंतो, “जो वेदेइ सो बन्धइ” ति वचनात् पुव्वुत्ता संजयासंजयापाउग्माओ, एताओ चत्तारि मोत्तण, सेसाओ तेसट्ठी पगईओ पमत्तसंजओ बन्धइ ति ‘छरुचेव पमत्तंता’ इति पमत्तविरयंताओ छप्पगढीओ तं जहा—असायं, अरई, सोगो, अत्थिरं, असुमं, अजसमिति । एयाओ पमत्तप्पाओग्गसहियाओ मोत्तण सेसाओ आहारदुगसहियाओ एगूणसद्धिपगईओ अप्पमत्तसंजओ बन्धइ । ‘एगा पुण अप्पमत्तंता’ एगा पगई देवाउगं अप्पमत्तद्वाए संखेज्जइमे भागे ठाइ, अप्पमत्तअयोग्माओ देवाउगं च मोत्तण सेसाओ अट्ठावन्नं पगईओ अपुव्वकरणो बन्धइ, ताव जा अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जइमो भागो ति ॥४७॥

दो तीसं चत्तारि य, भागे भागेसु संखसन्नाए ।

चरमे य जहासखं, अपुव्वकरणंति या हींति । ४८॥

व्याख्या—‘दो तीसं’ दोवि अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जइमे भागे गए णिहापयलाणं बन्धो वोच्छिज्जइ, पुव्वुत्ता अजोग्मा णिहादुगसहियाओ मोत्तण सेसाओ छप्पन्नं पगढीओ अपुव्वकरणो बन्धइ ताव जाव अपुव्वअद्वाए संखेज्जभागा गत ति । ‘तीसं’ ति अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जभागेसु गएसु तीसाए कम्मपगईणं बन्धो वोच्छिज्जइ, तंजहा—देवगई पंचेन्द्रियजाइवेउव्वियआहारगतेय-इगकम्मइगसरीरसमचउरंसचेउव्विययाहारगअंगोवंगवक्खगंधरसफासदेवाणुपुव्विअगुरुहुउवघायपरा-घायउस्सासपसत्थविहायगइतसबायरपज्जत्तकपणेयथिरसुभसुभगसुस्सरआएज्जणिम्माण-तित्थकरमि-ति । देवगइबन्धजोग्माओ एयाओ तीसं पगढीओ पुव्वुत्ताओ, अयोग्गसहियाओ मोत्तण सेसाओ छव्वीयं पगढीओ अपुव्वकरणो अंतिमे भागे बन्धइ, ताव ज्ञाप्प चरिमसमओ ति । ‘चत्तारि य’ ति अपुव्वकरणस्स चरिमसमए चउण्हं पगईणं बन्धो वोच्छिज्जइ, तंजहा—हासरइमयदुगुच्छति । ‘दो

तीसं' गाहात्थो इमो-दो पगईओ तीसं पगईओ चत्तारि पगईओ अपुव्वकरणद्वाए 'भागे भागेसु संखसन्नाए' ति संखेज्जइमे भागे गए संखेज्जेसु भागेसु गतेसु ति भणियं भवइ । 'चरिमे य' चरिमसमए य जहाससं अपुव्वकरणंमि वोच्छिज्जं ति । एए तिन्नि विगप्पा अपुव्वकरणंमि भवति एए चत्तारि पुव्वुत्ता अप्पाओभासहिए मोत्तूण सेसाओ बावीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव अणियट्ठिअद्वाए संखेज्जभागा गया, एक्को भागे सेसो ति ॥४८॥

संखेज्जइमे सेसे, आहत्ता बायरस्स चरिमंतो ।

पंचसु एककेकंता, सुट्ठुमंता सोलस हवन्ति ॥४९॥

व्याख्या- 'संखेज्जइमे सेसे आहत्ता बायरस्स चरिमंतो पंचसु एककेकंता' इति बायाराणियट्ठी । तस्स अद्वाए संखेज्जइमे भागे सेसे आहत्ता जाव चरिमसमओ ति पंचसु ठाणेसु पंचपगईओ एककेकंताओ भवन्ति । अणियट्ठिअद्वाए संखेज्जेसु भागेसु गएसु पुरिसवेयस्स बंधो वोच्छिज्जइ, तं सवेयगो बंधइ ति काउं । पुव्वुत्ते अप्पाओगगे एगे पुरिसवेयस्स सहिए मोत्तूण तओ एकवीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव सेसद्वाए संखेज्जा भागा गयत्ति । संखेज्जइमे सेसे कोहसंजलणाए बंधो वोच्छिज्जइ । अणंतरुत्ते अप्पाओगगे कोहसंजलणासहिए मोत्तूण सेसातो वीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव सेसद्वाए संखेज्जा भागा गयत्ति । संखेज्जइमे भागे सेसे माणसंजलणाए बंधो वोच्छिज्जइ । अणंतरुत्ते अप्पाओगगे माणसंजलणासहिए मोत्तूण तओ एगूण-वीसं पगईओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव सेसद्वाए संखेज्जा भागा गयत्ति । संखेज्जइमे भागे सेसे मायासंजलणाए बंधो वोच्छिज्जइ । अणंतरुत्ते अप्पाओगगे मायासंजलणासहिए मोत्तूण सेसाओ अट्टारपगहीओ अणियट्ठी बंधइ, ताव जाव अणियट्ठिअद्वाए चरिमसमओ ति । एए पंच विगप्पा अणियट्ठिमि भणिया । 'सुट्ठुमंता सोलस हवन्ति' ति अणियट्ठिचरिमसमए लोमसंजलणाए बंधो वोच्छिओ. अणंतरुत्ते अप्पाओगगे लोमसंजलणासहिए मोत्तूण सेसाओ सचारसकम्मपगईओ सुट्ठुमसंपरायगो बंधइ, ताव जाव सुट्ठुमसंपराइगद्वाए चरिमसमओ ति ॥ ४९ ॥

सायंतो जोगन्ते एत्तो परओ उ नत्थि बंधो य ।

नायव्वो पयडोणं बंधस्संतो अणंतो य ॥५०॥

व्याख्या- 'सायंतो जोगन्ते' ति सुट्ठुमसंपराइगस्स चरिमसमए पंच गाणावरणा चत्तारि दंसणावरणा जसक्किती उच्चागोयं पंचण्हं अंतराइगाणं एएसिं सोलसण्हं कम्माणं बंधे वोच्छिन्ने अणंतरुत्ते अप्पाओगगे, एयाओ सोलस कम्मपगईओ मोत्तूण सेसं सायावेयणिज्जं तं उवसंतस्त्रीण-कसाया सजोगिकेवली य बंधन्ति । कहं ? सजोगिणो बंधयत्ति काउं, सायावेयणिज्जस्स बंधंतो जोगन्ते भवइ, सजोगिकेवली चरिमसमए इत्यर्थः । 'एत्तो परओ उ नत्थि बंधो य' ति सजोगि-चरिमसमयाओ परओ अजोगिकेवलीभावे इत्यर्थः, नत्थि बंधो ति-बंधभावेन नत्थि कम्मं,

उदयसंतमावे अस्थि चेव । 'णायब्बो पगईणं बंधस्संतो अणंतो य' चि उवसंहारो एवं, जाणियब्बो पगईणं बंधो अमुको अमुकाणं पगईणं बंधगो, तेसिं चेव अंतो अमुगंमि अमुगो वोच्छि-
ज्जइ चि । 'अणंतो य'णि अमुगाणं कम्माणं अमुगो अंतो ण भवइ चि । अहवा संतो बंधो अणंतो
य भवाभव्वे पडुच्च ॥५०॥

एयं ओघेण बंधसामिचं भणियं । इयाणि आएससुपणत्थं भवइ—

गइयाइएसु एवं तप्पाओग्गाणमोचसिञ्चाणं ।

सामिचं नेयव्वं पयड्ढीणं ठाणमासज्ज ॥५१॥

व्याख्या—'गइयाइएसु' चि गइंदियाईसु चोइमसु मग्गणहाणेषु 'एवं' ति भणिय-
विहिणा, 'तप्पाओग्गाणं' ति गेरइयाईणं जोगमाणं, 'ओचसिञ्चाणं' ति ओचसामिचे पसि-
द्धाणं पगईणं ठाणमासज्ज सामिचं, नेयव्वं भवति । गेरइयाणं णिरयाउगं, णिरयगई, देवाउगं
देवगई, तेसिं चेव आणुपुब्बीओ, एगिदियवित्तिचउरिंदियजाई, वेउव्वियआहारगसरीरं, एतेसिं
चेव अंगोवंगाणि, आयवं, थावरं, सुहुमं, अयज्जत्तकं, साहारणमिति एयाओ एगूणवीसं पगईओ
अप्पाओग्गाओ । एयाओ मोत्तूण सेसं एगुत्तरं पगइसयं एएहिं सामिचं णायव्वं पूर्व्ववत् । तिरि-
याणं आहारदुगं तित्थकरणामं च अप्पाओग्गाणि, एए मोत्तूण सेसाणि सत्तारसत्तयं पगईणं एएहिं
सामिचं णायव्वं । णवरि तिरिया सम्मामिच्छदिट्ठी असंजयसम्मदिट्ठी य देवगइपाओग्गमेव बंधंति
ण सेसं ति । मणुयाणं जहा ओघपयइओ । णवरि सम्मामिच्छादिट्ठी असंजयसम्मदिट्ठी य मणुय-
गइपाओग्गं ण बंधंति, तेसु ण उववज्जइ चि काउं । देवस्स जाणि गेरइगअप्पाओग्गाणि ताणि
चेव अप्पाओग्गाणि । णवरि एगिदियजाई आयवं थावरं च मोत्तूण सेसाणि सोलस । एयाओ
सोलस मोत्तूण सेसं चउरुत्तरं पगइसयं बंधंति; एत्थ सामिचं नेयव्वं । इयाणि ईदिएसु एगिदिय-
वित्तिचउरिंदियाणं णिरयाउगं, देवाउगं, णिरयगई, देवगई तेसिं चेव' आणुपुब्बीओ, वेउ-
व्वियं आहारगं, तेसिं अंगोवंगाणि, तित्थकरणामं च अप्पाओग्गाणि । एयाओ एकारसपगईओ
मोत्तूण सेसं णवुत्तरं पगइसयं, एत्थ सामिचं नेयव्वं । पंचिदियाणं जहा ओघो । एवं कायाइकेसु
जाणित्थ जोग्गाजोग्गं सामिचं भाणियव्वं ति । अहवा बंधसामिचं वि जओ एत्थ पटियव्वो ॥
पगइबंधो समत्तो ॥५१॥

इयाणि ठिइबंधस्स अवसरो पत्तो तं भवइ, तत्थ ठिइबंधे पुव्वं गमणिज्जाणि चत्तारि अणुओग-
दाराणि तंजहा— ' ' ' ठिइबंधाणपरूवणा, णिसेगपरूवणा, अवाहाकण्डयस्स परूवणा, अप्पावहुगं ति,

(१११) 'ठिइबंधाण' स्यावि । इह स्थितिबन्धाधिकारेऽनुयोगद्वाराणि स्थितिबन्धस्थान-
प्ररूपणादीनि ।

1 'तेसु आणुपुब्बीया' इति सु. ।

एयाणि जहा 'कम्मपगडिसंगहणीए ।' 'अद्वाच्छेदं करिस्सामि तत्थपढमं मूलपगईणं भण्ह
सत्तरि कोडाकोडी मयराणं होइ मोहणीयस्स । तीसं भाइतिगते वीसं नामे य गोए य ॥१॥
तेत्तीमुइही भाउंम केवला होइ एवमुक्खोसा । मूलपयडीण एत्तो ठिई बह्मो निसामेह ॥२॥
व्याख्या—'सत्तरि' ति, 'तेत्तीमु' ति णाणावरणीयदं सणावरणीयवेयणीयअंतराह्णाणं
एएसि चउण्हं कम्माणं उक्कोसतो ठिइवंधो तीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, तिञ्जि वाससहस्साणि

(११२) अयमेव शिवशर्मसूरिः 'कर्मप्रकृतिसंग्रहण्य' विस्तरतो निबिष्टवानिति नात्राधि-
कृतानि, तत्सापेक्षतयावास्य बन्धशतकस्य प्रकृतार्थगमकत्वात् । यदुक्तं तत्र—

एवं बंधनकरणे, परुविए सह हि बन्धसयणेण ।

बंधविहाणाहिगमो, सुहममिगंतुं लहुं होइ ॥

[श्री कर्मप्रकृति० बन्धनकरणे, गा. १०२]

स्वरूपमात्रं पुनरेषामेतद्-स्थितिर्ज्ञानावरणादिनामवस्थानकालः । तस्या बन्धस्थानानि बन्ध-
प्रकाराः स्थितिवन्धस्थानानि । यथा नरकायुषो वर्षसहस्रदशलक्षणा स्थितिरैकं स्थितिवन्धस्थानं, सैव
समबाधिका द्वितोयं, द्विसमयाधिका च तृतीयं, एवमेकैकसमयवृद्ध्या तावदपरापरं स्थितिवन्धस्थानं
यावदुत्कृष्टतत्त्वत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । एवं सर्वेषामपि ज्ञानावरणादिकर्मणां स्वजघन्यस्थितिवन्धाद्या-
वदुत्कृष्टस्थितिस्तावदन्तरा समयवृद्ध उपरापरस्थितिवन्धस्थानसंभवो भावनीयः । प्ररूपणा चैषां
प्रतिजीवस्थानमनेकधा प्रतिपादनमिति ।

निधेकः कर्मणामुदयार्थं प्रवेशविन्यासक्रमः । यथा--

मोक्षं सगमबाहं, पढमाए ठितीए बहुतरं दव्वं ।

एत्तो विसेसदीणं, जावुक्कोसं तु सव्वासिं ॥ ति ।

[कर्मप्र० बंधनकरणे गा. ८३]

अबाधाऽनुवयकालः । सा च बन्धसमयोत्तरकालं जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तम् । उत्कृष्टतो यस्य यावत्स्थः
सागरोपमकोटीकोटयो ज्ञानावरणादेः स्थितिस्तस्य तावन्ति वर्षशतानीति । कण्डकश्च स्थितिकण्डकः,
पल्योपमाऽसंख्येयभागप्रमाणं स्थितिलिखण्डमित्यर्थः । आबाधोपलक्षितः स्थितिकण्डकः, अबाधा-
कण्डकः । इवमुक्तं भवति-यथा ज्ञानावरणादेस्तत्कृष्टाऽबाधा तदा तस्य स्थितिरुत्कृष्टा वा समयहीना वा
यावत्पल्योपमाऽसंख्येयभागानि स्यात् । यदि पुनरबाधा समयो[ना] तदाऽवश्यं स्थितिः कण्डकेनोति ।
एवं वृथाविसमयेनोनायामबाधायां स्थितेरवश्यं वृथाविकण्डकपातो वक्तव्यः । यावज्जघन्याऽबाधा । तदु-
परि च जघन्यामेकस्थितिरिति । उक्तं च-

मोक्षं माउगाइं, समए समए अवाह्वाणीए ।

पल्लासंखियभागं, कंडं कुण अप्पवहुमेसिं ॥

[कर्मप्र० बंधनकर० गा. ८५]

अल्पबहुत्वमल्पबहुभावः । तज्जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धाऽबाधाकण्डकादिवदसमुदायस्य परस्परं
यथासंभवमिति । सर्वत्र च पश्चात् प्ररूपणाशब्देन वष्टोसमासः ।

(१११) अद्वाच्छेदं तु स्थितिवन्धस्थानप्ररूपणान्तर्गतमप्युपरि बहूपयोगितया साक्षाच्छूणिकृद्भि-
विशति 'अद्वाच्छेदं करिस्सामि' ति । अद्वाच्छेदः कालप्रमाणं ।

अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । मोहणिज्जस्स कम्मस्सुक्कोसो ठितिवंधो सत्तारि-
सागरोवमकोडाकोडीओ, सत्तवाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । णामगो-
चाणं उक्कोसओ ठिइबंधो वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, वे वाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा
कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । आउगस्स उक्कोसओ ठितीबंधो तेचीसं सागरोवमाणि पुव्वकोडितिभा-
गम्भहियाणि, पुव्वकोडितिभागो अवाहा, अवाहाए विणा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो ।

इयाणि जहन्निषा भभइ—

बारस भंत[होइ]मुहुत्ता वेयणिए अट्ठ नामगोथाणं । सेसाणंतमुहुत्तं खुड्ढभवं भाउए जाण ॥ १ ॥

प्याख्या—‘बारस’ ति णाणदंसणावरणमोहणिज्जतराइगाणं जहन्निओ ठिइबंधो अन्तोमुहुत्तं,
अन्तोमुहुत्तं अवाहा, अवाहूणिता कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । वेयणिज्जस्स जहन्निओ ठिइबंधो बारस
मुहुत्ताणि, अंतोमुहुत्तचमवाहा, अवाहूणिता कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । णामगोचाणं जहन्निओ ठिइबंधो
अट्ठमुहुत्ताणि, अंतोमुहुत्तचमवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । आउगस्स जहन्निओ ठिइबन्धो
खुड्ढगभवगहणं, अन्तोमुहुत्तचमवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिईकम्मणिसेगो ॥ १ ॥

इयाणि उचारपगईणं उक्कोसओ अद्वाच्छेओ; तंजहा-पंचणहं णाणावरणीयाणं, नवणहं दंसणा-
वरणीआणं, असायावेयणीयस्स, पंचणहमंतराइगाणं उक्कोसओ ठिइबन्धो तीसं सागरोवमकोडाको-
डीओ, तिन्नि वाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । सायवेयणीयइत्थिवेय-
मयगइमणुयाणुपुव्वीणं उक्कोसओ ठिइबन्धो पन्नरससागरोवमकोडाकोडीओ, पन्नरसवाससयाणि
अवाहा, अवाहूणिषा कम्मट्ठिई कम्मणिसेगो । मिच्छास्स उक्कोसओ ठिइबन्धो सत्तारिसागरोवम-
कोडाकोडीओ, सत्तवाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । सोलसकमायाणं उक्कोसओ
ठिइबन्धो च्चालीसं सागरोवमकोडाकोडीओ, च्चत्तारि वाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई
णिसेगो । नपुंसकवेयअरइसोगभयदुगंठाणिरयगइत्तरियगइएगिंदियपंचिंदियजाइओरालियवेउब्बिय-
तेयकम्मइगसरीरहुंडसंठाणओरालियवेउब्बियांगोवंगसेवट्ठसंधयणवन्नगंधरसफासणिरयाणुपुव्वितिरि-
याणुपुव्विअमुक्कलहुउवचायपराचायऊसासआयवउज्जोयअपसत्थविहायगइत्तसत्थावरचायपज्जचगपत्तेय-
अथिरअसुभदुभगदुस्सरअणाएअजसकिंचिणिम्मणणीयायोचाणं उक्कोसओ ठिइबन्धो वीसं सागरो-
वमकोडाकोडीओ, दोवाससहस्साणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । पुरिसवेयहासरइदेवगइसम-
चउरंसंठाणवज्जरिसभणारायसंधयणदेवगइआणुपुव्विपसत्थविहायगइत्थिरअसुभगसुस्सरआएज्जजस-
किणिउच्चागोयमिति एएसिं कम्माणं उक्कोसओ ठिइबन्धो दससागरोवमकोडाकोडीओ, दसवाससयाणि
अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । णमोइसंठाणरिसइणारायसंधयणाणं उक्कोसओ ठिइबन्धो बारससा-
गरोवमकोडाकोडीओ, बारसवाससयाणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई णिसेगो । सईसंठाणणारायसंधयणाणं
उक्कोसओ ठिइबन्धो चोइससागरोवमकोडाकोडीओ चोइसवाससयाणि अवाहा, अवाहूणिषा ठिई

णिसेगो । खुज्जसंठाणभद्धनारायसंघयणाणं उकोसओ ठिइबन्धो सोलससागरोवमकोडाकोडीओ सोलस-
वाससयाणि अवाहा, अवाहणिया ठिई णिसेगो । वामणसंठाणखीलियसंघयणवेईदियतेईदिय-
चउरिंदियजाइसुहुमअपजजत्तगसाहारणणामाणं उकोसओ ठिइबन्धो अहारससागरोवमकोडाकोडीओ
अहारसवाससयाणि अवाहा अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो । आहारससरीरअंगोवंगतित्थकरणा-
माणं उकोसओ ठिइबन्धो अंतोकोडाकोडी, अंतमुहुत्तमवाहा, अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो ।
देवणिरयाउगाणं उकोसओ ठिइबन्धो तेत्तीसं सागरोवमाणि पुव्वकोडितिभागहियाणि, पुव्वकोडि-
तिभागो अवाहा, अवाहाए विणा कम्मठिई कम्मणिसेगो । मणुयतिरियाउगाणं उकोसओ ठिई तिच्चि
पल्लिओवमाणि पुव्वकोडितिभागहियाणि, पुव्वकोडितिभागो अवाहा, अवाहाए विणा कम्मठिई
कम्मणिसेगो । उकोसओ अद्वाच्छेओ सम्मत्तो ॥ इयाणि जहन्नओ अद्वाच्छेओ पंचण्हं णाणावरणाणं
चउण्हं दंसणावरणाणं लोभसंजलणस्स पंचण्हमंतराइगाणं जहन्नतो ठिइबन्धो अंतोमुहुत्तओ, अंतोमुहुत्त-
मवाहा, अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो । धीणगिद्धिगिनिहापयलाअसायावेयणीयाणं जहन्नओ
ठिइबन्धो सागरोवमस्स तिच्चि सत्तभागा पल्लिओवमस्स असंखेज्जभागेणूणया, अंतोमुहुत्तमवाहा,
अवाहणिया कम्मठिई कम्मणिसेगो । सायावेयणीयस्स जहन्नओ ठिइबन्धो बारसमुहुत्तओ, अंतो-
मुहुत्तमवाहा, अवाहाए विणा ठिई णिसेगो । मिच्छासस्स जहन्नओ ठिइबन्धो सागरोवमस्स सत्त
सत्तभागा, पल्लिओवमस्स असंखेज्जभागेण उणया अंतोमुहुत्तमवाहा अवाहणिया कम्मठिई कम्म-
णिसेगो । संजलणवज्जाणं बारसण्हं कसायाणं जहन्नओ ठिइबन्धो सागरोवमस्स चचारि सत्तभागा
पल्लिओवमासंखभागेण उणया, अंतोमुहुत्तमवाहा । कोहसंजलणाए जहन्नओ ठिइबन्धो वे मासा,
अंतोमुहुत्तमवाहा । माणसंजलणाए जहन्नओ ठिइबन्धो मासो, अंतोमुहुत्तमवाहा । मायासंजलणाए
जहन्नओ ठिइबन्धो अद्दमासो, अंतोमुहुत्तमवाहा । पुरिसवेयस्स जहन्नओ ठिइबन्धो अट्ठवामाणि
अंतोमुहुत्तमवाहा । पुरिसवेयवज्जाणं णोक्सायाणं मणुयतिरियगइ(इगदुत्तिचउ) पंचेदियजाइओरा-
लियतेयकम्मइसरीरं, छण्हं संठाणाणं, ओरालियअंगोवंगं, छण्हं संघयणाणं, वन्नाइइतिरियमणुया-
णपुव्विअगुरुलहुउपघातपराघातउसासआयावउज्जोयपसत्थापसत्थदेविहापगइतसत्थावराइवीसं जसवज्जं
णिम्माणं णीयगोयाणं जहन्नओ ठिइबन्धो सागरोवमस्स बेसत्तभागा पल्लिओवमस्स असंखेज्ज-
भागेणूणया अंतोमुहुत्तमवाहा । ^{११} 'देवगइनिरयगइवेउविज्यसरीरवेउविज्यअंगोवंगणिरयदेवाणु-

(११४) 'देवगइ' इत्यादि । पत्तोपमसंक्षेपभागोनी सागरोपमसहस्रत्त्व इति सप्तभागवित्ति
अध्यातोऽपि वीक्रियवत्कस्य स्थितिबन्धप्रमाणमुक्तं । तत्तोर्यकरयत्तः कीर्त्यहारकद्वयशेषनामअध्याय-
स्थितिबन्धापेक्षयाऽस्य सहस्रगुणत्वात् । यतो ह्यसावसंक्षिपन्नेतिशयेनैव, स धेकेतिशयबन्धापेक्षया
सहस्रगुण एकेतिशयस्थितिबन्धश्च शेषनाम्नां अधन्यस्थितिबन्धः । यदुक्तम्—

बग्गुकोसठितीणं, मिच्छत्तुकोसएण जं लद्धं ।

सेसाणं तु जहन्नो, पद्दासंखेज्जगेणूणो ।।

पुष्पीणं एसिं कम्माणं जहन्नो ठिइब्धो ऽसागरोपमस्स वेसणमाणा सहस्सगुणिया ऽपिलिओ-
वमस्स संखेज्जतिभागेणूणाया, अंतोमुहुत्तमवाहा । एयं असस्सि सु लब्भइ । अणियद्विखवग्गइ सु
जाणि कम्माणि लब्भंति ताणि मोत्तणं सेसाणि वायरएगिदियपज्जत्तगंमि लब्भंति । आहारक-
सरीरआहारकांगोवंगतित्थकरणामाणं जहन्नो ठिइब्धो अंतोकोडाकोडी, अंतोमुहुत्तमवाहा । उक्को-
साओ संखेज्जगुणहीणो जहन्नो ठिइब्धो । जसकित्तिठ्ठवागोयाणं जहन्नो ठिइब्धो अट्ठ-
मुहुत्ता, अंतोमुहुत्तमवाहा । (संवत्थ अवाहाए विणा कम्मठिई कम्मनिसेगो) । देवणिरयाउमाणं
जहन्नो ठिइब्धो दसवाससहस्साणि, अंतोमुहुत्तमवाहा, अवाहाए विणा कम्मठिई कम्मणिसेगो ॥
मणुयतिरियाउमाणं जहन्नो ठिइब्धो सुद्धाभवग्गहणं, अंतोमुहुत्तमवाहा, अवाहाए विणा कम्मठिई
कम्मणिसेगो । जहन्नो अद्धान्छेओ सम्मतो ।

इयाणि मूलत्तरपगईणं साइअणाइपरूवणा भवइ-

मूलठिईण अजहन्नो सत्तणहं साइयाइओ बंधो ।

सेसतिगे दुविगप्पो आउच्चउक्केवि दुविकप्पो ॥ ५९ ॥

व्याख्या—‘मूलठिईण अजहन्नो’ मूलपगईणं ठिई मूलठिई । पुवं ताव जहन्नाईणं

एसेमिदियदहरो, सव्वासिं पुण संजुओ जेहो ।

पणुवीसं पण्णासं, सयं सहस्सं च गुणकारो ॥

कमसो विगल असणीण; पल्लसखेच्चभागहाइपरो । इति ।

[कर्मप्र० बंधनक, गा. ७९-८०]

अस्यायं । वगं:समुदायो नामकर्मवर्गवत्कथायवर्गवद्वा, तेषामुत्कृष्टस्थितयो विशतिचत्वारिंशत्सागरो-
पमकोटीकोटयादिकास्तासां मिथ्यात्वोत्कृष्टस्थित्या सप्ततिकोटीकोटिप्रमाणया भागेऽपहृते यल्लब्धमेक-
सागरोपमद्विसप्तभागादिकं तत्किमित्याह-शेषाणां ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चक-दर्शनावरणचतुष्टय-पुरुष
वेद-संज्वलनचतुष्टय-यशःकोट्युत्त्वर्गोन्नेय्यो यथासंभवमनिवृत्तिबाबरसम्पराय-सूक्ष्मसंपरायगुणात्स्थानयोः
प्राप्तजघन्यस्थितिबन्धन्यः, आहारकद्विक-तीर्थकरनामकर्मन्यश्चाऽपूर्वकरणसम्पन्नजघन्यस्थितिबन्धन्यः,
आयुःकर्मन्यश्च विलक्षणानां जघन्यः सर्वस्तोकः स्थितिबन्धः कीदृशः सन्नित्याह-‘पल्लोपमासंख्येयभागोनः’
सम्प्रतममुमेवैकेन्द्रियाविषु जघन्यमुत्कृष्टं च बन्धं निरूपयन्नाह- एष एवंकेन्द्रियाणां ‘इहरो’-जघन्यः,
कासामित्याह-सर्वासामेकेन्द्रियप्रायोग्यवन्धानां प्रकृतीनां, तथाऽयमेव ऊनेन पल्लोपमासंख्येयभाग-
वक्षणेन संयुक्तः एकेन्द्रियाणामेव ज्येष्ठो भवति । तथा तेषामेवैकेन्द्रियाणामुत्कृष्टस्थितिबन्धस्य द्वीन्द्र-
याविषु चतुर्षु जीवस्थानेषु उत्कृष्टबन्धचिन्तायां क्रमेण पञ्चविंशतिः, पञ्चाशत् शतं सहस्रं च गुणकाराः
क्रियन्ते । तत एतेषु जीवस्थानेषु पञ्चविंशत्यादिप्रमाणसागरोपमसहस्रस्य द्वौ सप्तभागी द्विसप्तभा-
गादिक उत्कृष्टस्थितिबन्धः संपद्यते । अद्य(य)मेव च पल्लोपमासंख्येयभागहीनस्तेषां जघन्यः । ततः
सिद्धमिदं सागरोपमसहस्रस्य द्वौ सप्तभागी पल्लोपमा(म)संख्येयभागहीनावसज्जिन एव जघन्यो
वैकियवद्बन्ध इति ।

५९ ५९ धन ‘सागरोपम सहस्रवेससभाया’ इति जे. प्रती । 1 ‘महवेचअभागेणूणाया’ इति मु. ।

लक्ष्मणं भक्षइ-जओ अणो सुहुलतरमो ठिइबंधो नत्थि चि सो जहन्नओ ठिइबंधो बुच्चइ, तं मोत्तूणं सेसो सव्वो समयाहिगाइओ अजहन्नो ठिइबंधो ताव जाव उक्कोसतो चि । एएसु दोसु सव्वे ठिइविसेसा पविट्ठा । जओ अन्नो उक्कोसतरो ठिइबंधो णत्थि चि सो उक्कोसो, तं मोत्तूणं सेसो सव्वो समयाइणा ऊणो ताव जाव जहन्नो चि सो अणुक्कोसो बुच्चइ । एएसु वा दोसु सव्वे ठिइविसेसा पविट्ठा । एएण अट्टपदेण मूलपगईणं आउगवज्जाणं सत्तण्हं अजहन्नओ ठिइबंधो साइयाइचउविगप्पो लब्भइ । कइ ? भन्नइ, मोहवज्जाणं छण्हं जहन्नओ ठिइबंधो सुहुमरागखवगस्स चरिमो ठिइबंधो, सो य साइओ अधुवो य । कइ ? भन्नइ, खवगस्स सव्वथो-वाओ अजहन्नठिइबंधो, जहन्नठिइबंधं सकमंतस्स जहन्नस्स साइओ, तओ बंधोवरमे जहन्नस्स अधुवो, तं मोत्तूणं सेसो अजहन्नो, सुहुमोवसामगम्मि तओ दुगुणो ठिइबंधो चि अजहन्नो । उवसंतकसा-यस्स बंधो णत्थि, तओ पुणो परिवडंतस्स अजहन्नठिइबंधो साइओ । बंधोपरमो जेण ण कयपुव्वो तस्स अणाइओ । धुवो अभव्वस्स बंधो, जओ बंधवोच्छेयं जहन्नं वा ठिइबंधं ण करेहि चि । अद्दुवो भव्वाणं, गियमा बंधवोच्छेयं काहिंति चि । एवं मोहणिज्जस्स चि । णवरि सव्वजहन्नो अणियद्विखवगस्स चरमो ठिइबंधो तओ भावेयव्वं । 'सेसतिगे दुविगप्पो' उक्कोसअणुक्कोसजह-न्नगेसु दुविगप्पो, साइओ अद्दुवो य । जहन्नगे दुविगप्पो कारणं पुव्वुत्तं । उक्कोसो ठिइबंधो सत्त-ण्हवि सन्नम्मि मिच्छदिट्ठिम्मि सव्वसंकिलिट्ठमि लब्भइ, सो साइओ अद्दुवो य । कइ ? [सम-याओ] आट्ठो अंतोमुहुत्ताओ गियमा फिट्ठइ चि, तओ परिवडंतस्स अणुक्कोसस्स साइओ, पुणो जहन्नेण अंतोमुहुत्तेण उक्कोसेण अणंताहिं ओसप्पिणित्थस्सप्पिणीहिं उक्कोसं ठिइ बंधमाणस्स अणु-क्कोसस्स अद्दुवो, उक्कोसस्स साइओ, पुणो अद्दुवो, एवं उक्कोसाणुक्कोससु परिभमंति चि दोण्हवि साइओ अद्दुवो य । सेसा धुवअणाइयबंधो ण संभवति । 'आउच्चउक्केवि दुविगप्पो' चि उक्कोसो अणुक्कोसो जहन्नो अजहन्नगे य ठिइबंधो साइओ अद्दुवो य, अद्दुवबंधादेव ॥५२॥

इयाणि उत्तरपगईणं भन्नइ—

अट्ठारसपयडीणं अजहन्नो बंध'चउविगप्पो य ।

‘साईअधुवबंधो सेसतिगे होइ बोच्छवो’ ॥५३॥

व्याख्या—‘अट्ठारसपगईणं अजहन्नो बंधोचउविगप्पो’ चि, पंचण्हं णाणावरणीयाणं, चउण्हं दंसणावरणीयाणं, चउण्हं संजलणाणं, पंचण्हमंतराहणाणं, एएसि अट्ठारसण्हं अजहन्नओ ठिइबंधो साइयाइचउविगप्पो लब्भइ । कइ ? भन्नइ, णाणावरणाणं दंसणावरणाणं अंतराहणाणं जहन्नओ ठिइबंधो सुहुमसंपरायखवगस्स चरमे ठिइबंधे लब्भइ, सो साइओ अद्दुवो य । उवसाम-गम्मि अजहन्ने बंधे बोच्छिन्ने पुणो बंधंतस्स साइओ बंधो, तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अणाइओ, धुवो

अभवस्स, अद्भवो भवस्स । संजलणचउक्करस अणियद्विखवगंमि अप्पय्पणो बंधवोच्छेयकाले भो ठिइबंधो सो सव्वजहन्नो, सेसो अजहन्नो तओ भावेयव्वं । एसिं अहारसण्हं जहन्नो ठिइबंधो खवगसेहिं मोत्तूण अन्नहिं ण लब्भइ ति साईयाईणि लद्धाणि । 'साईअअधुवबंधो सेसतिगे होइ' उक्कोसाणुक्कोसजहन्नगेसु ठिइबंधेसु साहगो अद्भवो य लब्भइ । क्हं ? भन्नइ, जहन्नगे कारणं पुब्बुत्तं । उक्कोसाणुक्कोसा जहा मूलपगईणं तथा चेव भाणियव्वा ॥५३॥

उक्कोसाणुक्कोसो जहन्नमजहन्नगो य ठिइबंधो ।

साईअअधुवबंधो सेसाणं होइ पयव्वोणं ॥५४॥

व्याख्या—'उक्कोसाणुक्कोसो' ति उक्कोसगोवि, अणुक्कोसगोवि, जहन्नगोवि, अजहन्नगोवि ठिइबंधो भणियसेसाणं सव्वपगईणं साहगो अद्भवो य । क्हं ? भन्नइ, धीणगिद्धित्तिगं णिहा पयला मिच्छत्तं आहमा बारसकसाया भयदुग्गुच्छाणामधुवबंधिणो णव, तंजहा-तेजइगक्कम्मसरीरवन्नाइ ४ अगुरुलघुउवघायणिम्मामिति एगूणतीसा । एसिं सव्वेसिं जहन्नगो ठिइबंधो वायरएग्गिदियम्मि पउजत्तगंमि सव्वविसुद्धम्मि लब्भइ, अंतोमुहुत्तमेत्तं कालं, पुणो संकिलिट्ठो अजहन्नं बंधइ, पुणो विसुद्धो कालंतरेण वा तंमि चेव भवे, अन्नभवे वा जहन्नगं बंधइ, एवं जहन्नाजहन्नपरिवत्तणं करेन्ति त्ति दोण्ह वि साइओ अद्भवो य ठिइबंधो । एसिं उक्कोसो सन्निम्मि मिच्छादिट्ठिम्मि पज्जत्तग-सव्वसंकिलिट्ठंमि लब्भइ अंतोमुहुत्तमेत्तं कालं, पुणो विसुद्धो अणुक्कोसं बंधइ, पुणो वि संकिलिट्ठो तब्भवे वा अन्नभवे वा वड्डमाणो उक्कोसं बंधइ, एवं उक्कोसाणुक्कोसेसु परिवत्तणं साहगो अद्भवो य सव्वत्थ । सेसाणं परियत्तमाणीणं सव्वपगईणं अद्भवबंधित्तादेव सव्वत्थ साहओ अद्भवो य ठिइबंधो ॥५४॥ एवं साइयाइपरूवणा कया, इयाणिं ठिईणं शुभाशुभनिरूवणत्थं भन्नइ—

सव्वासिपि ठिईओ सुभासुभाणं पि हंति असुभाओ ।

माणुसतिरिक्खदेवाउगं च मोत्तूण सेसाणं ॥ ५५ ॥

व्याख्या—'सव्वासिपि ठिईओ सुभासुभाणं पि हंति असुभाओ' ति सव्वासि कम्मपगईणं सुभाणं असुभाणं च ठिईओ सव्वाओ असुभा चेव । क्हं ? भन्नइ, कारणशुद्धत्वात्, किं तं कारणं ? भन्नइ, संकिलेसो कारणं, संकिलेसवुद्धिदो टिट्ठिवुद्धिदो भन्नइ, संकिलेसो य कसाया, तद्दृष्टौ स्थितिषट्ठिरिति, तस्मात्कारणाशुद्धत्वात् कार्यमप्यशुद्धं, यथा—अपशस्तद्रव्य-कृतघृतपूर्णवत् । अन्नेणावि कारणेण पसत्थावि अपसत्थाओ भवन्ति । क्हं ? नीरसत्ताओ जत्तियं २ ठिई वच्चेइ, तत्तियं २ शुभकम्माणि णीरसाणि भवंति, रसगालितेक्षुपष्टिवत् । अप्ससत्थाणं कम्माणं ठिइवुद्धीओ रसो बहदइ ति । तम्हा सुभाणं असुभाणं च ठिईओ असुभाओ चेव । अह-प्यसत्तं लक्खणंति तस्स अववाओ वुच्चइ 'माणुसतिरिक्खदेवाउगं च मोत्तूण सेसाणं' ति ति मणुयाउगं तिरिक्खाउगं देवाउगं च मोत्तूण सेसाणं सव्वपगईणं ठिईओ असुभाओ सव्वाओ ।

एएसि तिण्हंपि ठिईओ सुभाओ, क्हं ! कारणशुद्धत्वात्^१, किं तं कारणं ? विसोही, विसोहितो एएसि कम्मानं ठिईओ वह्हंति त्ति सुभाओ, यथा शुभद्रव्यनिष्पन्नमोदकवत् । अन्नं च कारणं एएसि ठिउवुह्दीओ अणुभागे वह्हइ सो प सुभकारणंति ॥५५॥

इयाणि सव्वासि उक्कोसठिई जह्मठिई य केण णिव्वत्तिजइ त्ति तं णिरूवणत्थं भन्नइ—

सव्वट्ठिणमुक्कोसगो उ उक्कोससंकिलेसेणं ।

विवरीए उ जह्मो आउगतिगवज्जसेसाणं ॥५६॥

व्याख्या—‘सव्वट्ठिणमुक्कोसगो उ उक्कोससंकिलेसेणं’ त्ति सव्वपगईणं उक्कोसओ ठिईबंधो सव्वुक्कस्ससंकिलेसेणं भवइ त्ति । जे जे सव्वपगईणं बंधका तेसु तेसु जो जो सव्वसंकिलिट्ठो सो सो उक्कोसं ठिई बंधइ सव्वपगईणं । ‘विवरीए उ जह्मो’ त्ति सव्वपगईणं भणियविवरीयाओ जह्मगो ठिईबंधो भवइ । क्हं ? भन्नइ, जे जे सव्वपगईणं बंधका तेसु तेसु जो जो सव्वविमुद्धो सो सो सव्वपगईणं जह्मगं ठिई बंधइ । ‘आउगतिगवज्जसेसाणं’ त्ति पुव्वत्तं आउगतिगं मोत्तूणं सेसाणं पगईणं एम विही । तिण्हंपि आउगाणं उक्कोसं जह्मगं विवरीयं । क्हं ? तव्वंधकेसु जो जो सव्वविमुद्धो सो सो सव्वुक्ककियं ठिई बंधइ, तेसु चेव जो जो सव्वसंकिलिट्ठो सो सो सव्वजह्मियं सव्वासि ठिई बंधइ, जहा जहा ठिई हस्सति तहा तहा अणुभागे हस्सइ ॥५६॥

इयाणि उक्कोससामित्तिणिरूवणत्थं भन्नइ—

सव्वुक्कोसठिईणं मिच्छादिट्ठो उ बंधओ भणिओ ।

आहारगतिस्थयरं देवाउं वा विमुत्तणं ॥५७॥

व्याख्या—‘सव्वुक्कोसठिईणं’ त्ति सव्वासि पगईणं उक्कोसं ठिई मिच्छादिट्ठो सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जतो सव्वसंकिलिट्ठो बंधइ । क्हं ? भन्नइ, जे जे बंधका सव्वेसिं तेसिं मिच्छादिट्ठो सव्वसंकिलिट्ठगो त्ति काउं । ‘आहारगतिस्थयरं देवाउं वा विमुत्तणं’ त्ति आहारगतिस्थकरणामाणं मिच्छादिट्ठिम्मि बंधो गुणपचययो गत्थि । देवाउगस्स उक्कोसं ठिईणं बंधइ, क्हं ? मण्णइ, सव्वट्ठसिद्धिए देवाउगस्स उक्कोसा, तंमि मिच्छादिट्ठो ण उव्वजइ त्ति उक्कोसं च बंधइ ॥५७॥

एयासि तिण्हं उक्कोसं को बंधइ त्ति तं णिरूवणत्थं भन्नइ—

देवाउयं पमत्तो आहारगमप्पमत्तविरओ उ ।

तत्थयरं च मणुस्सो अविरयसम्मो समज्जेइ ॥५८॥

व्याख्या—‘देवाउयं पमत्तो’ त्ति देवाउगस्स उक्कोसं ठिई पमत्तसंजओ पुव्वकोटि-तिभागाहसमए बह्मणो अप्पमणाभिद्धो बंधइ । अप्पमत्तो उक्कोसं किं ण बंधति णि चेत् ? तदु-

१ ‘कारणशुद्धत्वात्’ इति पु. ।

क्यते, अप्यमत्तो आउगं बंधितं णाढवेइ^१ पमणेणाढनं अप्यमत्तो बंधं चि सो य उक्कोसठिइयं बंधो एक्कं समयं लब्धइ; परओ अवाहापरिहाणि चि न लब्धइ । 'आहारगमप्यमत्तविरओ' चि आहारगदुगस्स उक्कोसं ठिइं अप्यमत्तसंजओ पमत्ताभिमुहो तव्वंभकेसु सव्वसंकिलिट्ठो बंधइ । 'तिरिययं' च मणुस्सो अविरयस्सम्भो समज्जेइ' चि तित्थकरणास्स उक्कोसं ठिइं मणुस्सो असंजओ वेयगसम्महिट्ठो पुव्वं नरगवद्धाउगो णिरयाभिमुहो मिच्छत्तं पडिवज्जहि चि अतिमे ठिइंवेधे बहुमाणो बन्धइ, तव्वंभकेसु^२ अच्चंतसंकिलिट्ठो चि काउं । जो संमत्तेण खइणेणं णरगं गच्छइ सो तत्तो विसुद्धतरो चि तम्मि उक्कोसो ण भवइ । 'समज्जेइ' चि बंधइ ॥५८॥

पुव्वं मिच्छदिट्ठो सव्वपगईणं उक्कोसं ठिइं बंधइ चि सामन्ने ण भणियं इयाणि मिच्छ-
दिट्ठोसुवि विभागदरिसणत्थं भवइ—

पन्नरसण्हं ठिइमुक्कोसं बंधंति मणुयतेरिच्छा ।

छण्हं सुरणेइया ईसाणांता सुरा तिण्हं ॥५९॥

व्याख्या—'पन्नरसण्हं ठिइमुक्कोसं बंधंति मणुयतेरिच्छ' चि देवाउगवज्जाणि तिन्नि आउगाणि, णिरयगई देवगई, वेइंदियतेइंदियचउरिंदियजाइवेउव्वियसरीरं, वेउव्वियंगोवंगं, णिरयदेवाणुपुव्वी सुहुमं अपज्जसगं साहारणमिति एएसि पन्नरसण्हं^३ कम्माणं उक्कोसं ठिइं तिरियमणुया मिच्छदिट्ठो बंधंति । कहं देवणेइया ण बंधंति इति चेत् ? भवइ, तिरियमणुयाउगं मोत्तूणं सेयाओ सव्वपगईओ देवणेइया तेसु ण उव्वज्जंति चि ण बंधंति । तिरियमणुयाउगाणं उक्कोसठिइं देवकुरुउत्तरकुरु तेसु देवणेइया न उव्वज्जंति चि काउं उक्कोसठिइं ण बंधंति । तम्हा पंचिंदियतिरिक्खो मणुओ वा मिच्छदिट्ठो तप्पाओगविसुद्धो पुव्वकोडितिभागाइसमए बहुमाणो मणुयतिरियाउगाणं उक्कोसं ठिइं बंधइ । अच्चंतविसुद्धस्स ण बंधो एह, तिरियमणुया सम्महिट्ठो एताणि ण बंधंति । णिरयाउगस्सवि एए चेव, णवरि तप्पाओगसंकिलिट्ठो बंधइ, अच्चंतसंकिलिट्ठो आउगं न बंधइ । णिरयदुगवेउव्वियदुगाणं अच्चंतसंकिलिट्ठो वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधमाणो उक्कोसं ठिइं बंधइ । देवदुगविगलतिगसुहुमतिगाणं उक्कोसठिइं तप्पाओगसंकिलिट्ठो बंधइ, अच्चंतसंकिलिट्ठो णिरयपाओगं बंधइ चि तओ विसुद्धो तिरियपाओगं, तओ विसुद्धो मणुयपाओगं, तओ विसुद्धो देवपाउगंति । 'छण्हं सुरणेइया' चि तिरियगई ओरालियसरीरं सेवट्ठसंधयणं ओरालियंगोवंगं तिरियाणुपुव्वी उज्जोवमिति एएसि छण्हं कम्माणं उक्कोसओ ठिइंबंधो देवणेइयाणं भवइ । कहं ? देवणेइया अच्चंतसंकिलिट्ठो पंचिंदियतिरियगइयाओगं बंधंति, तेसु वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ भवइ । एएसि उक्कोसो ठिइं । मणुयतिरिएसु अट्ठारससागरोवमकोडाकोडीओ ।

1 'णाढप्प' इति सु. 2 'सव्वसंकिलिट्ठो' इति सु. प्रत्युल्लिखितं पाठान्तरम् । 3 'कम्माणं' इति सु. प्रती नास्ति ।

कहं ? ते संकिलिट्ठा निरयपाओग्गं बंधंति, तत्तो विसुद्धतरा मणुयगइपाओग्गंति । सेवइओरालि-
यंगोवंगणं ईमाणाओ उवरिल्ला देश उक्कोसं ठिईं बंधंति । इमाणतेसु ण भवइ, कहं ? ते अच्चंत-
संकिलिट्ठा एगिदियपाओग्गं वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति, तमि एएसि दोण्हं अट्ठारस
भवंति, तओ विसुद्धतरो एयाओ बंधइ चि । 'ईसाणांता सुरा तिण्ह' ति ईसाणाओ हेट्ठिल्ला
देवाओ तिण्ह^१ एगिदियआयवथावराणं उक्कोसं ठिईं वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । कम्हा ?
ते अच्चंतसंकिलिट्ठा एगिदियपाओग्गं बंधंति ति । तओ विसुद्धा पंचिदियतिरियपाओग्गं अट्ठार-
रस, तओ विसुद्धतरा मणुयपाओग्गं पन्नरस ति । जेमि कम्माणं देवणेइगेसु उक्कोसा ठिईं तेमि
तिरियमणुयाण अणक्कस्सा, जेमि कम्माणं तिरियमणुएसु उक्कस्सा ठिईं, तेमि कम्माणं देवणे-
इगाणं अणक्कस्सा ठिईं । कहं ? तिरियमणुया अच्चंतमंकिलिट्ठा निरयगइपाओग्गं वीसं सागरोवम-
कोडाकोडीओ बंधंति, तओ विसुद्धा तिरियगइपाओग्गं अट्ठारसकोडाकोडीओ, तओ विसुद्धा
मणुयगइपाओग्गं पन्नरसमागरोवमकोडाकोडीओ, तओ विसुद्धा देवगइपाओग्गं दस सागरोवम-
कोडाकोडीओ बंधंति, तओ विसुद्धा खुट्ठतरां जाव अंतोमागरोवमकोडाकोडी ॥५९॥

सेसाणं चउगइया ठिइमुक्कस्सं करंति पगईणं ।

उक्कोससंकिलेसेण ईसिमहमज्झमेणावि ॥ ६० ॥

व्याख्या—'सेसाणं चउगइया ठिइमुक्कस्सं करंति पगईणं' ति भणियसेसाणं पंच
णागावरणं, नव दंमणावरणं, सायासायं, मोहणिज्ज मच्चं, णाममि इमे मोत्तुं मणुअगइवज्जाओ तिन्नि
गईओ, एयामि चेराणुओओ, पंचिदियजाइवज्जाओ चत्तारि जाईओ, तेयकम्मइगमरावज्जाणि
तिन्नि सरीराणि, तिन्नि अंगोवंगणि, असंपत्तसेवइ, आयवं, उज्जावं, थावरं, सुहुमं, अवज्जतंगं,
साहारणं, तिन्थकरनाममिति, एयाहिं विरहिंयाणि सव्वणामाणि, उच्चाणीयगोत्तं, पंच अंतराह-
गमिति । एयामि सव्वामि उक्कोसं ठिइबंधं चउगइयावि मिच्छदिट्ठी बंधंति, सव्वासुवि
गईसु उक्कोसो संकिलेसो लब्धइ ति काउं । धुवबंधीणीणं ४७ 'परियत्तमाणीणं अमुमाणं

(११५) 'सेसाणं चउगइयो' ति माथावृणो 'पटियत्तमाणीणममुमाणं' मित्यादि । तत्र परि-
वर्तमाना अमुमा असंवेद्य-नीर्वाणोऽस्थिरवट्काद्याः, एतदुत्कृष्टावस्थितिस्त्रिशस्तसागरोपमकोटीकोट-
पादिका । सातालास्तु तदधिपरोताः पञ्चदशकोटीकोटपादिस्यतयः । तासां च परिवर्तमानाऽशुमानामु-
त्कृष्टस्थितेस्त्रिशस्तकोटीकोटपादिस्यमाणायाः सकाशाद्याः समयोनावयः स्थितयो वर्तन्ते, तन्मात्रस्थितौस्ता
एवापरिवर्तमानाऽशुमप्रकृतोर्यावत्तद्भातोयाऽन्यप्रकृत्युत्कृष्टस्थितिबन्धस्थानं न प्राप्नोति तावत् तत्प्रायो-
पसंक्लेशेन बध्नातीति ।

△ असातनपुंसकशोकारतिनीर्बन्धोत्रमप्रशस्तविहायोगतिअथिग्लककं एते द्वादश १२ (हुंडसंटाण) △
पंचिदियजाइपरावायउस्सासतसवायरपज्जतगपत्तेगाणं च उक्कोसं ठिइं सव्वसंक्किलिट्ठो बंधइ ।
सायपुरिसिस्थिवेदहासरतिउच्चायोगयमण्यदुग्गुंडासंपत्तवज्जसंघयणसंटाणदसगं पसत्थविहायोगति-
थिरासंक्ककणमेयासि पणवीसाए तप्पाओग्गसंक्किलिट्ठनरो चि । परियत्तमाणीणमसुभाणं उक्कोस-
ठिइंतो समयूणादिठिइंओ जाव तज्जाइयं अन्नपगइ उक्कोसठिइबंधठाणं ण पावइ ताव तप्पाओग्गसंक्क-
लेसेण ताओ चेव पगईओ तम्मत्तठिइंओ बंधइ । तओ पडिनिवत्ते परिणामे परियत्तमाणीणं
सुभाणं उक्कोसठिति तप्पाओग्गसंक्किलेसेण बंधइ । ५ एवमियरासि पि णवरं पडिवक्खो
णान्थि ५ । 'उक्कोससंक्किलेसेण ईसिमहम्मज्झमेणावि' चि सव्वजहन्ने ठिइंठाणे ठिइबंध-
ज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जलोकाकासपदेसमेत्ताणि विसंखुड्ढिणिकफ्फाणि तिरियं वड्ढंति । तेहिं
सव्वेहिं सव्वेव जहन्निा ठिइं णिव्वत्तिज्जइ चि एकव्यापानियुक्ताऽनेकशक्तिप्रचितपुरुषसमुदायवत्
वागवायेण । ततो समयुत्तरं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसाणठाणाणि, ताणि अन्नाणि तेहिंतो विसं-
साहियाणि । तओ वि समयुत्तरं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसाणठाणाणि ताणि अन्नाणि तेहिंतो विसं-
साहियाणि, विसंखुड्ढीए तिरियं वड्ढंति । एवं णेयव्वं जाव दुच्चिमुक्कोसिया ठिइ चि । दुच्चिमु-
क्कोपाओ सव्वुक्कोसं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसायठाणाणि ताणि अन्नाणि तेहिंतो विसंसाहि-
काणि । तेण वुच्चति उक्कोससंक्किलेसेणं जाणि संक्किलेमठाणाणि उक्कोसठिइं णिव्वत्तेन्ति, तेसु सव्वं-
तिमो उक्कोमसंक्किलेसो वुच्चइ, तेण उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति 'ईसिमहम्मज्झमेणावि' चि
तओ उक्कोमसंक्किलेसाओ उणउणतराणि य ठिइबंधज्जवसाणठाणाणि, तेहिंपि तमेव उक्कोसियं ठिइं
णिव्वत्तेन्ति ते ईसिमज्झमा वुच्चंति, 'अहवा सव्वसंक्किलेसे पडुच्च मज्झमाईया ते चेव ईसि-
मज्झमा वुच्चंति, अहवा उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति जाणि अज्झवसाणठाणाणि तेसु सव्वसुड्ढं ईपत्
तेणवि तमेव उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति, जहन्नुक्कोसाणं मज्जे जाणि अज्झवसाणठाणाणि ताणि
मज्झमाणि तेहिंतोवि तमेव उक्कोसियं ठिइं णिव्वत्तेन्ति ॥ ६० ॥

उक्कोससामिचं समत्तं, ह्याणि जहन्तिईसामिचं भन्ध—

आहारगतित्थयरं नियट्ठिअनियट्ठि पुरिससंजलणं ।

बंधइ सुडुमसरानो सायजसुवावरणविग्गं ॥६१॥

व्याख्या—'आहारगतित्थयरं नियट्ठि' चि आहारगदुग्गतित्थकरणामाणं जहन्ने
ठिइं 'णियट्ठि' चि अपुव्वकरणो तस्सवि खवगो चरिमे ठिइबंधे वड्ढमाणो बंधइ, तव्वंधकेसु

(११६) 'अहवा सव्वसंक्किलेसे' यावि । सव्वान् जघन्यमध्यमोत्कृष्टस्थितिविशेषनिर्वर्तकाण्

△.....△ त्रिकोण इयान्तरगतः पाठो जे. प्रतावेवम्—'मसातघरइसोगनपु' इत्येवदुग्गुंडासंपत्तविहायोगतिप्रतिर
मसुभ. दुग्गु' दुस्सरघनादेवमसकिति नीर्बन्धोत्र' इति ।

५.....५ स्वस्तिकद्वयान्तरगतः पाठो मु० प्रती नास्ति । 1 'आहारदुग्ग' इति जे. ।

अचंतविसुद्धो चि काउ' । 'अणियदि पुरिससंजलणं' ति अणियद्विखवगो अप्पण्णो बंध-
वोच्छेयकाले जो जो डिबंधो अंतिमो तहिं तहिं वट्टमाणो पुरिसवेयसंजलणं जहन्नं ठिइ' बंधति,
तन्बंधकेसु अचंतविसुद्धो चि काउ' । 'बंधइ सुहुमसरागो सायजसुच्चावरणविग्घ' ति
सुहुमसंपराइगखवगो चरिमे ठिइबंधे वट्टमाणो पंचण्हं णाणावरणीयाणं, चउण्हं दंसणावरणीयाणं,
सायवेयणीयं, जसकीत्तिउच्चागोयं, पंचण्हमंतराइमाणं, एसिं सत्तरसण्हं कम्मणं जहन्नं ठिइ'
बंधइ, तन्बंधकेसु अचंतविसुद्धो चि काउ' ॥६१॥

छण्हमसन्नो कुणइ जहन्नठिइ आउगाणमन्नयरो ।

सेसाणं पज्जत्तो बायरएगिदियविसुद्धो ॥६२॥

व्याख्या—'छण्हमसन्नो कुणइ' ति णिरयगइदेवगइतदाणपुब्बीभो वेउवियदुगमिति ।
एएसिं छण्हं कम्मणं 'जहन्नठिइ' ति असन्निपंचिदिओ सव्वाहिं पज्जत्तिहिं पज्जत्तगो सव्व-
विसुद्धो सव्वजहन्नियं ठिइ' बंधइ । णिरयदुगस्सवि तप्पाओगविसुद्धो चि वत्तव्वं, हेटिठल्ला एगि-
दियादी ण बंधति । सन्निम्मि किं ण भवति इति चेत् ? भण्यते, सन्निम्मि सभावादेव ठिइ महती,
असन्निम्मि सभावादेव खुड्ढली, बालमध्यमपुरुषाहारवत् । 'आउगाणमन्नयरो' ति देवणिरया-
उगाणं सन्नी वा असन्नी वा जहन्नं करेइ, असंखिप्पद्धा दोण्हवि लब्भइ चि, मणुयतिरियाउगाणं
एगिदियादयो सव्वजहन्नं ठिइ' करेति, असंखिप्पद्धा सव्वेसिं लब्भइ चि काउ' । 'सेसाणं
पज्जत्तो बायरएगिदियविसुद्धो' ति सेसाणं ति भणियसेसाणं ८५ पगईणं सव्वत्तिं बायर-
एगिदियपज्जत्तगो सव्वविसुद्धो सव्वजहन्नियं ठिइ' बंधइ । सन्नी विसुद्धतरो, तद्वावि तहिं सभावा-
देव ठिइ महत्ती, एगिदिएसु सव्वखुड्ढली सभावादेव, एगिदिएसु सव्वविसुद्धो बायरएगिदियपज्ज-
त्तगो चि तंमि सव्वजहन्ना ठिइ भवइ ॥६२॥ ठिइबंधो सम्मतो ॥

इयाणिमणुभागबंधस्स अवसरो, सो भण्णइ, तत्थ पुव्वं ताव साइयअणाइयपरुवणा कज्जइ-
घाईणं अजहन्नोणुक्कोसो वेयणीयनामाणं ।

अजहन्नमणुक्कोसो गोए अणुभागबंधम्मि ॥६३॥

साई अणाइ धुवअडुवो य बन्धो उ मूलपयङ्कोणं ।

सेसंमि उ दुविगप्पो आउच्चउक्कोवि दुविगप्पो ॥६४॥

व्याख्या—'घाईणं अजहन्नो' 'साई अणाइ' ति संबज्जइ, घाएति णाणदंसगचरि-
त्तदाणाइआमे वि घाईणो, णाणावरणदंसणावरणमोदणिज्जअंतराइगाणं अजहन्नो अणुभागबंधो
संबलेशान् प्रतोत्य सर्वजघन्यं सर्वोत्कृष्टं च संबलेशं विमुच्य ते (ये) ५ये प्रस्तिस्थितस्थानं अघन्यमध्यमोत्कृष्टाः
संबलेशाः वर्तन्ते, ते सर्वे ईष्यमध्यमाः प्रोच्यन्ते । परे इष्टितस्तन्मध्यादुत्कृष्टस्थितिबन्धप्राप्त्यग्याः
केचिदेवेह पृष्टान्त इति ।

‘साइ अणाइ’ ति साइयाइचउविगप्पो । कहं ? भन्नइ, णाणदंसणावरणंतराइमाणं जहन्नमणुभागं सुहुमसंपराइगखवगो चरिमसमए वट्टमाणो बंधइ एगं समयं, मोहजिजस्स अणियट्ठिखवगो चरिम-समए वट्टमाणो अ जहन्नाणुभागं बंधइ, सो य साइओ अद्वो य, तं मोत्तूण सेसं सच्चं अजहन्नं जाव उक्कसं ति । सुहुमसरागउवसामगंमि अजहन्नस्स बंधो किट्ठइ, उवसंतो जाओ, ततो पुणो परिवडंतस्स अजहन्नस्स साइओ बंधो । तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अगाइओ । धुवो अभव्वस्स, बंधवोच्छे-दाभावात् । अद्वो भव्वस्स, णियमा बंधवोच्छेयं काहिति ति । जहन्नउक्कोसाणुक्कोसे य पडुच्च भन्नइ, ‘सेसम्मि उ दुविगप्पो’ ति जहन्नउक्कोमअणुक्कोसेसु जहन्ने कारणं पुव्वुत्तं । इयाणि उक्कोसाणुक्कोसे पडुच्च भन्नइ—एएसि चउण्हं चाईकम्माणं उक्कोसो अणुभागबंधो सन्नम्मि, मिच्छं-दिट्ठिम्मि पज्जत्तगंमि सच्चसंकिलिट्ठिम्मि एक्कं वा दो व समया लब्भति, सो साइओ अद्वो य । तं मोत्तूण सेसो सच्चो जाव जहन्नो ताव अणुक्कोसो । ततो उक्कोससंकिलेसाओ परिवडं-तस्स अणुक्कोसं बंधंतस्स साइओ, पुणो जहन्नेणं अतोमुहुचोणं उक्कोसेणं अणंतारणंताहिं ओमप्पिणि-उस्सप्पिणीहिं पुणो उक्कोससंकिलिट्ठो णियमा उक्कोसाणुभागं बंधइ, तं बंधंतस्स अणुक्कोसस्स अद्वो, उक्कोसस्स साइओ, एवं उक्कोसाणुक्कोसेसु परियट्ठन्ति ति सच्चत्थ साइओ अधुवो य, दोवि मिच्छदिट्ठिम्मि लब्भंति ति काउं । अणुक्कोसो वेयणीयणामाणं’ ति साइयअणा-इयाइं संबज्जंति, वेयणीयणामाणं अणुक्कोसो अणुभागबंधो साइयाइचउविगप्पो वि लब्भइ । कहं ? भन्नइ, वेयणीयणामाणं उक्कोसो अणुभागबंधो सुहुमसंपराइगखवगस्स चरिमसमए लब्भइ एक्कं समयं, तच्चंधकेसु सच्चविसुद्धो वि काउं, सो य साइओ अद्वो य । तं मोत्तूण सेसो जाव जहन्नो ताव सच्चोवि अणुक्कोसो, सुहुमसंपरागउवसामगस्स चरिमसमए णामवेयणिणां वधे वोच्छिन्ने उवसंतकसायट्ठाणाओ परिवडंतस्स अणुक्कोसाणुभागं बंधंतस्स साइओ, तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अणा-इओ, धुवो अभव्वाणं, उक्कोसबंधस्स तच्चबंधवोच्छेयस्स वा अभावात्, अद्वो भव्वाणं, णियमा बंधवोच्छेयं काहिति ति । सेसम्मि उ दुविगप्पो’ ति उक्कोसजहन्नाजहन्नेसु ठाणेषु साइओ अद्वो य बंधो, उक्कोसे कारणं पुव्वुत्तं, एएसि दोण्हं जहन्नं अणुभागबंधं सम्मदिट्ठी वा मिच्छ-दिट्ठी वा मज्झिमपरिणामो बंधइ । कहं ? भन्नइ, जइ विसुद्धो सुभाणं तिव्वं रसं बंधइ, अह संकिलिट्ठो तो असुभाणं रसं तिव्वं बंधइ, तेण मज्झिमपरिणामगहणं, तं जहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चत्तारि समया; तओ विसुद्धो वा संकिलिट्ठो वा अजहन्नं बंधइ, तस्म साइओ, पुणो मज्झिमपरिणामो कार्लतरेण जहन्नं बंधइ, तस्स अजहन्नस्स अद्वो, जहन्नस्स साइओ, एवं जहन्ना-जहन्नेसु परिभमंति संसारत्था जीव ति, तेण सच्चत्थ साइओ अद्वो य बंधो । ‘अजहन्नमणु-क्कोसो गोए अणुभागबंधम्मि’ ति गोयस्स अजहन्नाणुक्कोसो बंधो साइयाइचउविगप्पोवि

लब्धम्, कर्हं ? भन्नइ, गीयस्स उक्कोसाणुक्कोसो य जहा वेयणीयणामाणं तद्वा भावेयव्वं । इयाणि जहन्नाजहन्नो भन्नइ । गोचस्स सव्वजहन्नो अहे सत्तमपुटविणेरइयस्स सम्मणं उप्पाएमा-
णस्स अहापवत्ताईकरणाइं करेतु मिच्छत्तस्स अंतरकरणं किञ्चा पढमठिईए परिहायमाणीए जाव चरिमसमयमिच्छदिट्ठी जाओ, तस्स णीयागोयतिरियदुगाइं भवपच्चएण जाव मिच्छत्तभावो ताव बज्झंति चि तस्स चरिमसमयमिच्छदिट्ठीस्स णीयगोत्तं पडुच्च सव्वजहन्नगो अणुभागबंधो एककं समयं लब्धम्, तम्हा साइको अद्धुवो य, तओ से काले सम्मत्तं पडिवन्नस्स गोचस्स अजहन्नओ बंधो, सम्मदिट्ठी उच्चागोचं बंधइ तं जहन्नं न भवइ चि, तत्थ अजहन्नस्स साइओ, अणाइओ तं ठाणमपत्तपुव्वस्स, ध्रुवाऽध्रुवौ पूर्ववत् । 'सेसंमि उ दुविगप्पो' चि उक्कोसजहन्नेसु साइको अद्धुवो य, कारणं भाणियं । आउच्चउक्केवि दुविगप्पो' चि आउगस्स उक्कोसाणुक्कोस-
जहन्नानहन्नो अणुभागबंधो साइओ अद्धुवो य, अद्धुवबंधित्वादेव ॥६४॥

मूलपगईणं साइयाइपरूवणा कया । इयाणि उत्तरपगईणं भन्नइ—

अट्टण्हमणुक्कोसो तेयालाणमजहन्नगो बंधो ।

णेओ हि चउविगप्पो सेसतिगे होइ दुविगप्पो ॥६५॥

व्याख्या—'अट्टण्हमणुक्कोसो' चि 'अट्टण्हमणुक्कोसो' 'णेओ हि चउविगप्पो' चि संवज्झइ, तेयकम्मइगसरीपसत्थवन्नगंधरसफासअगुरुलहुगणिम्माणमिति । एसि अट्टण्हं पगईणं अणुक्कोसो अणुभागबंधो साइयाइचउविगप्पोवि लब्धम् । कर्हं ? भन्नइ एमि अट्टण्हं कम्मणं अपुव्वकरणखवगस्स तीसाणं बंधवोच्छेयसमए उक्कोसो अणुभागबंधो भवइ एककं समयं, तव्वंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि काउ', तं मोत्तूण सेसं सव्वं अणुक्कोसं जाव जहन्नं चि । उवसाम-
गंमि बंधवोच्छिन्ने उवसंतकसायो जाओ, तओ परिवडित्तु तं ठाणं पत्तस्स अणुक्कोसं बंधंतस्स साइओ भवति, तं ठाणमपत्तपुव्वस्स अणाइओ, ध्रुवाऽध्रुवौ पूर्ववत् । 'सेसतिगे होइ दुविगप्पो' चि उक्कोसजहन्नाजहन्नेसु साइओ अद्धुवो य । कर्हं भन्नइ, उक्कोसस्स साइअद्धुवत्तं पुव्वत्तं, एसि अट्टण्हं जहन्नं सान्निच्छदिट्ठिस्स पज्जत्तगम्मि उक्कोससंकिलिट्ठंमि लब्धम् एककं वा दो वा समया, तओ विसुद्धो अजहन्न बंधइ, पुणो कालंतरेण संकिलिट्ठो जहन्नं बंधइ, एवं जहन्नाजहन्नेसु सव्वे संसारथा जीवा परिभमंति चि दोसु वि साइओ अद्धुवो य । 'तेयालाणम-
जहन्नगो बंधो णेओ हि चउविगप्पो' चि पंच णाणावरणा नव दंसणावरणा मिच्छत्तं सोलस कसाया भयदुगच्छअपसत्थवन्नगंधरसफासउवघायपंचअंतराइगमिति । एयासि तेयालीसाए पगईणं अजहन्ने अणुभागबंधो साइयाइचउविगप्पोवि लब्धम् । कर्हं ! भन्नइ, पंच णाणावरणं चत्तारि दंसणावरणं पंचण्हमंतराइगाणं जहन्नगो अणुभागबंधो सुहमरागखवगस्स चरिमसमए वड्डमाणस्स

लब्धम् एककं समयं तं साहयं अधुवं, तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं जाव उक्कोसं पि, उवसामगं मि बंधे वोच्छिन्ने तथो परिवडंतस्स साहयाइया योज्या पूर्व्वत् । चउण्हं संजग्गणाण अणियद्विखवगम्मि अप्पप्यगो बंधवोच्छेयसमए जहन्नगो अणुभागबंधो एककेककं समयं लब्धम्, सो सारओ अद्भवो य । उवसमसेदीए बंधवोच्छेयं करेत्तु, पुणो परिवडंतस्स अजहन्नस्स साहयादयो योज्या पूर्व्वत् । णिदा-पयलाअप्यसत्थवक्काइउवचायमयदुगुंछाणं अपुव्वकरणखवगम्मि अप्पप्यगो बंधवोच्छेयसमए जहन्नगो अणुभागबंधो एककेककं समयं लब्धम्, तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं, उवसमसेदीए बंधवोच्छेयं करेत्तु पुणो बंधकस्स अजहन्नस्स साहयाई योज्या पूर्व्वत् । चउण्हं पच्चक्खाणावरणीयाणं देसविरओ संजमं पडिवज्जितकामो अचंतविसुद्धो चरिमसमयदेसविरओ सव्वजहन्नं अणुभागं बंधइ तव्वंध-गेसु सव्वविसुद्धो त्ति काउं एकं समयं, सो साहओ अद्भवो य । तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं, बंधवोच्छेयं काउं संजयठाणाओ पुणो परिवडंतस्स अजहन्नस्स साहयाई योज्या पूर्व्वत् । चउण्हं अपच्चक्खाणावरणीयाणं असंजयसम्महिट्ठी ख्खगसम्मत्तं संजमं च जुगवं पडिवज्जितकामो अचंतविसुद्धो चरिमसमयअसंजयसम्महिट्ठी सव्वजहन्नमणुभागं बंधइ एगं समयं, तं मोक्षण सेसं सर्व्वं अजहन्नं, बंधवोच्छेयं काउं संजयदेसविरइठाणाओ वा परिवडंतस्स साहयाई योज्या । धीणगिद्धितिमिच्छत्तस्स चउण्हमणंताणुबंधीणं अट्ठण्हं कम्मणं मिच्छहिट्ठी सम्मत्तं संजमं च जुगवं पडिवज्जितकामो अचंतविसुद्धो चरिमसमयमिच्छहिट्ठी सव्वजहन्नाणुभागं बंधइ एगं समयं, तं साहयं अद्भव । तं मोक्षण सेसं सव्वमजहन्नं, बंधवोच्छेयं करेत्तु संजय-संजयाऽसंजय-असंजयसम्महिट्ठीठाणाओ परिवडंतस्स अजहन्नबंधकस्स साहयाईया योज्या पूर्व्वत् । 'सेसत्तिगे होइ बुविगप्यो' ति जहन्नुक्कोसाणुक्कोसेसु अणुभागबंधो साहओ अद्भवो य । कहं ? भन्नइ, जहन्नगे कारणं पुव्वणं, एतेसिं तेयालीसाए पगडीणं उक्कोसं सन्नपंचिदिओ मिच्छहिट्ठी सव्वपज्जत्तगे सव्वसंकिलिट्ठो बंधइ एककं वा दो वा समया, तं च साहयमद्भुवं, पुणो विसुद्धो अणुक्कोसं बंधइ; तस्स साहओ, पुणोवि कार्लारेण सव्वुक्कोससंकिलिट्ठो उक्कोसं बंधइ, एवं पुणो विसुद्धो अणुक्कोसं वन्धति, एवं पुणो उक्कोसं, एवं उक्कोसअणुक्कोसेसु परिममंति सव्वे संपारत्था जीवा इति सव्वत्थ साहयमधुवं ति ॥ ६५ ॥

उक्कोसमणुक्कोसो जहन्नमजहन्नगो य अणुभागो ।

साहअद्भवबंधो पयडीणं होइ सेसाणं ॥ ६६ ॥

प्याख्या—'उक्कोसाणुक्कोसो' ति उक्कोसो अणुक्कोसो जहन्नो अजहन्नो य अणुभागबंधो सेसाणं सव्वपगईणं ७३ साहओ अद्भवो य, कहं ? अधुववन्धत्वादेव ॥ ६६ ॥

साहयअणुक्कोसपक्खणा कया । इयाणि सुभासुमाणं पगईणं उक्कोसजहन्नाणुभागं केण णिव्वचेइ चि तन्निरूपणत्थं भन्नइ—

सुभपयडोण विसोहोइ तिच्चमसुहाण संकिलेसेणं ।

विचरोए उ जहन्नो अणुभागो सव्वपयडोणं ॥ ६७ ॥

व्याख्या—‘सुभपयडोण विसोहोइ तिच्च’ति सव्वसुभपयडोणं उक्कोमाणभागं मव्व-
विसुद्धो तव्वंधकेसु णिव्वत्तेइ । ‘असुभाण संकिलेसेणं’ ति सव्वअसुमाणं पयडोणं उक्कोमाणभागं
तव्वंधकेसु सव्वुक्कोससंकिलिटो बंधइ । ‘विचरोए उ जहन्नो अणुभागो सव्वपयडोणं’
उक्तविचरीयाओ जहन्नगं भवइ, सुहपयडोणं तव्वंधकेसु सव्वसंकिलिटो जहन्नयं बंधइ । असुभपयडोणं
तव्वंधकेसु सव्वविसुद्धो जहन्नाणुभागं बंधइ ॥ ६७ ॥

सुभासुभपयडोणिरुवणत्थं भन्नइ—

बायालंपि पसत्था विसोहिगुणउक्कडस्स तिच्चाओ ।

बासोइमपसत्था मिच्छुक्कडसंकिलिटिस्स ॥ ६८ ॥

व्याख्या—‘बायालंपि पसत्था विसोहिगुणउक्कडस्स तिच्चाओ’ ति सायावेयणीयं,
तिरियमणुपदेवाउगाणि, मणुयगई देवगई, पंचिदियजाई, पंचमरीराणि, समधउरंसंठाणं, वज्ज-
रिसभणागयसंधपणं, तिन्नि अणोवंगाणि, पमत्थवन्नगंधरसफासमणुपदेवाणुपुव्विअगुरुलहुपरा-
धायउस्सासआयवउज्जोयपसत्थविहायगइतसाइदसगं णिम्मेणं तिच्चगुरउच्चगोत्तमिति । एयाओ
बायालीसं सुभपयडोणो विसोहिगुणेणं जो ‘उक्कडो’—प्रकृष्टो तस्स ‘तिच्चाओ’ ति तिच्चाणु-
माणाओ भवति । ‘बासोइमपसत्था मिच्छुक्कडसंकिलिटिस्स’ ति पंच णाणावरणा, णव
दंसणावरणा, असायवेयणीयं, मिच्छत्तं, सोलस कसाया, णव नोकसाया, निरयाउगं, गिरगई, तिरि-
यगई, एगिदियविगलिदियजाई, आइमवजाणि संठाणसंवयणाणि, अप्सत्थवन्नगंधरसफासणिरय-
हिरियाणुपुव्वी उवघाय अपसत्थविहायगई थावगाइदसकं णीयागोचं पंच अंतराइकमिति । एयाओ
बासिई असुभपयडोणो मिच्छदिटिस्स उक्कोससंकिलेसे वड्डमाणस्स तिच्चाओ उक्कोसाणुमाणाओ भवति
॥ ६८ ॥

बायालीसं सुभपयडोणो विसोहिगुणउक्कडस्स तिच्चाओ भवति ति मामन्नेणं भणियं, तस्स
विभागदरिसणत्थं भवति—

आयवनामुज्जोयं माणुसतिरियाउगं पसत्थासु ।

मिच्छस्स हुंति तिच्चा सम्मदिटिस्स सेसाओ ॥ ६९ ॥

व्याख्या—‘आयवनामुज्जोयं माणुसतिरियाउगं पसत्थासु । मिच्छस्स
हुंति तिच्चा’ ति आयवणामं, उज्जोयणामं, मणुयाउगं, तिरियाउगं च । पमत्थपयडोणु एयाओ
वत्तारि पयडोणो मिच्छदिटिस्स तिच्चाणुमाणाओ भवति । कइं ? भन्नइ, तिरियाउगं शायवज्जोय-

णामाणं बंध एव सम्महिटीणं गत्थि, मणुयाउगस्स उक्कोसो तिपलिओवमठिईसु लम्भइ । तिरियमणुया सम्महिट्टिणो मणुस्साउगं ण बन्धंति, देवणेइया सम्महिट्टिणो मणुस्साउगं कम्मभूमिजोगं बन्धंति, कम्मभूमिसु उव्वज्जंति चि काउं, भोगभूमिजोगं ण बन्धंति चि । कम्हा ! तेसु ण उव्वज्जंति चि काउं, तम्हा एयासि चउण्हं उक्कोसो मिच्छादिट्ठिम्भेव । 'सम्मदिट्ठिस्स सेसाउ' चि एयाओ चत्तारि मोत्तूण सेसाओ सव्वाओवि सुभपगईओ सम्म-हिट्ठिस्स उक्कोसाणुमावाओ भवंति । कहं ? भन्नइ, मिच्छदिट्ठीओ सम्महिट्ठी अणंतगुणवि-सुद्धो चि काउं ॥ ६९ ॥

इयाणि विसेससामित्तं भञ्जइ—

देवाउमप्पमत्तो तिब्बं खवगा करिंति यत्तीसं ।

बन्धंति तिरियमणुया एकारस्स मिच्छभावेणं ॥७०॥

व्याख्या—‘देवाउमप्पमत्तो’ चि देवाउगस्स अप्पमत्तसंजओ तिक्वाणुभागं बंधइ । कहं ? भञ्जइ, तब्बंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि काउं । मिच्छदिट्ठी असंजसम्महिटी संजयासंजय-पम-त्तअप्पमत्तसंजया य परंपराओ अणंतगुणविसुद्ध चि । ‘तिब्बं खवगा करिंति यत्तीसं’ चि वत्ती-साए पगईणं खवगा तिक्वाणुभागं बंधंति । कहं ? भञ्जइ, देवगई, पंचिदियजाई, वेउव्वियआहारग-तेयगकम्मइगअरीरं, समचउरंससंठाणं वेउव्वियआहारगअंगोवंगं, पसत्थवन्नगंधरसफासदेवगइ-पाओगणुपुव्वी, अगुरुलहुगं परावायं उस्सासं पसत्थविहायगई तसाइदसकं जसकित्तिवज्जं, णिम्मेण-तित्थकरमिति । एयासि एगुणतीसाए पगईणं अणुव्वकरणो खवगो तीसाए कम्मपगईणं बंधवोच्छे-यसमए वट्टमाणो तिक्वाणुभागं बंधइ, एककं समयं । कहं ? तब्बंधकेसु अन्नो तो विसुद्धो गत्थि चि । सायावेयणीयजसकित्तिउच्चागोत्ताणं सुहुमसंपरायखवगो चरिमसमए वट्टमाणो उक्कोसाणु-भागं बंधइ, एककं समयं । कहं ? भण्णइ, दुचरिमसमयाओ चरिमसमए अणंतगुणविसुद्धो चि काउं । ‘बन्धंति तिरियमणुया एकारस्स मिच्छभावेणं’ चि देवाउगवज्जाणि तिन्नि आउगाणि निरयदुगं विगल्लिदियतिगं सुहुमं अपउज्जत्तकं साधारणमिति एयासि एकारसण्हं पगईणं उक्कोसा-णुभागं तिरियमणुया मिच्छदिट्ठीणो बंधंति । कहं ? भन्नइ, तिरियमणुयाउवज्जओ सेसाओ णववि पगईओ देवणेइया भवपच्चएणं ण बंधंति । मणुयतिरियाउगाणं उक्कोसाणुभागो भोगभूमिगेसु होइ, तेसु देवणेइया ण उव्वज्जंति चि अओ तेसु उक्कोसो ण लम्भइ चि । तम्हा तिरियमणुया सन्निणो मिच्छदिट्ठिणो तप्पाओगविसुद्धा तिरियमणुयाउगाणं उक्कोसाणुभागं बंधंति, तओ विसुद्धतरा देवाउगं बंधंति, अच्चंतविसुद्धो आउगं न बंधइ, तम्हा तप्पाओगविसुद्ध चि । णिरया-उगस्स तप्पाओगसंकलिहो उक्कोसाणुभागं बंधइ अच्चंतसंकलिहस्स आउगबंधो गत्थि चि । निरयगइणिरयाणुपुव्वीणं उक्कोससंकलिहो उक्कोसाणुभागं बंधइ एककं वा दो वा समया, उक्कोस-

संकिलेसस्म एत्तिओ कालोत्थि । विकलसुद्धुमतिकणं तिरियमणुया सन्निणो मिच्छदिट्ठी तप्पा-
ओग्गसंकिलिट्ठा उक्कोसाणुभागं बंधंति । तओ संकिलिट्ठतरा नरयगइपाओग्गं बंधंति ति
तम्हा तप्पाओग्गगहणं ॥ ७० ॥

पंच सुरसम्मदिट्ठी सुरमिच्छो तिन्नि जयइ पयडीओ ।

उज्जोयं तमतमगा सुरनेरइया भवे तिण्हं ॥ ७१ ॥

व्याख्या—‘पंच सुरसम्मदिट्ठी’ ति मणुयगई ओरालियसरीरं ओरालियअंशोवंगं
वज्जरिसमणागयसंघयणं मणुयाणुपुब्बी य । एएयि पंचण्हं पगईणं उक्कोसाणुभागं देवो सम्मदिट्ठी
अब्बंतविसुद्धो बंधइ, एककं वा दो वा समया, विसुद्धिएवि एत्तिओ कालो, मिच्छदिट्ठीओ सम्म-
दिट्ठी अणंतगुणविसुद्धो ति । णेरइगावि सम्मदिट्ठिणो अचंचंतविसुद्धा एताओ बंधंति, तेयि किं
उक्कोसं ण भवति इति चेत् ? उच्यते, णेरइगा तिच्चवेयणाभिभूतत्वात् संकिलिट्ठतरा । अन्नं
च तिक्थकरिदिदंसणपवयणसुणणाओ देवाणं तिच्चा विसोही भवति, णेरइकाणं तं णत्थि, तम्हा
देवेषु चेव उक्कोसो लब्भइ । ‘सुरमिच्छो तिन्नि जयइ पगईओ’ ति एगिदियआयव-
थावराणं उक्कोसाणुभागं ईसाणाओ हेदिट्ठला देवा बंधंति । कइं ? भन्नइ, ते अचंचंतसंकिलिट्ठा
एगिदियपाओग्गं बंधंति ति काउं । आयवस्स तप्पाओग्गविसुद्धो, कइं ? जो एगिदियजाइए
सच्चसुद्धलं ठिई बंधइ तच्चंधकेसु अचंचंतविसुद्धो ‘सुभययडीण विसोहीइ’ [गाथा ६७]
ति वयणाओ । तओ विसुद्धो बेइंदियजाइं बंधइ, तओ विसुद्धो तेइंदियजाइं, तओ विसुद्धो चउरिंदि-
यजाइं, तओ विसुद्धो पंचिदियतिरियपाओग्गं, तओ विसुद्धो मणुयगइपाओग्गं बंधइ ति, तम्हा
तप्पाओग्गगहणं । ‘जयइ’ ति बंधइ । ‘उज्जोयं तमतमगा’ ति उज्जोयणामं तमतमाए णेरइगो
तिन्नि करणाइं करेतु संमत्तं पडिउज्जउक्कापं चरिमसमयमिच्छदिट्ठी उज्जोयणासस्स उक्कोस-
मणुभागं बंधइ । कइं ? भवपच्चयाओ तिरिगइपाओग्गं बंधइ, तच्चंधकेसु अओ तच्चिसुद्धो
णत्थि ति काउं । ‘सुरनेरइया भवे तिण्हं’ ति तिरियगइसेवइसंघयणतिरियाणुपुब्बीणं
देवणेरइका सव्वसंकिलिट्ठा उक्कोसाणुभागं बंधंति, तिरियमणुया अब्बंतसंकिट्ठा णिरयपाओग्गं
बंधंति ति तेसु ण लब्भइ । छेउइस्स उक्कोसो ईमाणंतेसु देवेषु ण लब्भइ । कइं ? ते अब्बंत-
संकिलिट्ठा एगिदियपाओग्गं बंधंति ति काउं ॥ ७१ ॥

सेसाणं चउगइया निव्वणुभगं करिंति पयडीणं ।

मिच्छदिट्ठी नियमा निव्वकसाउक्कहा जोवा ॥ ७२ ॥

व्याख्या—‘सेसाणं चउगइय’ ति भणियसेसाणं सव्वपगईणं उक्कोसाणुभागं चउगइकावि
मिच्छादिट्ठीणो तिक्कसाया तिक्कसंकिलिट्ठा य जीवा बंधंति । कइं ? भन्नइ, सव्वेसि सव्वाओ

जोगाओ चि काउं । णाणावरणं दंसणावरणं असायवेयणीयं मिच्छन् सोलसकसाया नपुंसकवेयअरइ-
सोकमयदुग्गुच्छा हुंडसंठाणं अप्पसत्थवन्नगंधरसफासउवचायअप्पसत्थविहायगईअथिरअसुभदुभगदुस्पर-
अणाएअअजसक्तिणीयागोचपंचअंतराहमिति । एसिं कम्मणां चउगइकावि मिच्छादिट्ठिणो सव्व-
संकिलिद्धो उक्कोसाणुभागं बंधंति । हासरइइत्थिवेयपुरिसवेयआइअंतवअसंठाणसंधयणाणं तप्पाओग-
संकिलिद्धो चि वत्तव्वं । ' ' ' जइ तिरियमणुया तो णिरयगइसहियं बद्धमाणा एसिं ज्ञानावाग्णादीनां
उक्कोसमणुभागं बंधंति, जाव अट्ठारससागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । तओ विसुद्धतरा एगिंदियजाइ-
सुहुमअपज्जत्तगसाहारणतिगसहियं तिरियगइणामं अट्ठारस सागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । तओ
विसुद्धतरा वेइंदियजाइं सेवइसहियं अट्ठारस किंचूणं । तओ विसुद्धतरा तेइंदियजाइसहियं अट्ठारस-
सागरोवमं किंचूणं । तओ चउरिंदियसहियं अट्ठारससागरोवमं । तओ वामणं कीलियं च पंचिंदियजाइ-
सहियं अट्ठारससागरा किंचूणा बंधंति, एवं जाव सोलससागरोवमकोडाकोडीओ बंधंति । तओ विसुद्धतरो
खुज्जअद्धनारायसहियं तिरियगइपाओगं सोलससागरोवमकोडाकोडीओ बंधइ जाव पन्नरस चि ।
तओ विसुद्धतरो अनीयसंठाणमंधयणसहियं मणुस्सगइपाओगं पन्नरससागरोवमकोडाकोडीओ बंधन्ति,
तओ विसुद्धतरो साइणारायसहियं चोइससागरोवमकोडाकोडीओ बंधन्ति, तओ विसुद्धतरो निग्गो-
हसंठाणवज्जणारायसंधयणसहियं बारससागरोवमकोडाकोडीओ बंधन्ति, एसिं पंचण्हं संठाण-
संधयणाणं अप्पप्पणो उक्कोसिडिहंवे उक्कोसाणुभागसंभवो होज्जा, असुभचाओ, तम्हा आइअंति-
मवज्जाणं तप्पाओगसकिलिट्ठो चि वत्तव्वं । जइ देवणेरइगा तो पुव्वुत्ताणं उक्कोसं उक्कोस-
संकिलिसेणं तिरियगइहुंडसेवइसहियं बंधंति, तओ विसुद्धतरा वामणकीलियसहियं, तओ विसुद्धतरा
खुज्जअद्धनारायसहियं, तओ विसुद्धतरा साइणारायसहियं, तओ विसुद्धतरा निग्गोहसंठाणवज्जणा-
रायसहियं उक्कोसं बंधंति । जइ ईसाणंता देवा तो पुव्वुत्ताणं उक्कोसं वीसं सागरोवमकोडाकोडी
थावरएगिंदियजाइसहियं बंधंति । तओ विसुद्धतरा पंचिंदियजाइतमसेवइसहियं अट्ठारस, तओ
विसुद्धतरा वामणकीलियसहियं किंचूणं अट्ठारससागरोवमकोडाकोडी बंधंति । तओ विसुद्धतरा
खुज्जअद्धनारायसहियं सोलसागरोवमकोडाकोडीओ । तओ विसुद्धतरा मणुस्सगइसहियाणि ताणि चेव
अईयसंठाणसंधयणाणि पन्नरससागरोवमकोडाकोडी । तओ विसुद्धतरा सादिणारायसहियं चोइस-

(११७) सेसाणं चउगइ [ये] ' जइ ' त्याविगाथापूजो ' जइ ' तिरियमणुया तो नटयगइ-
सहियं बंधमाये ' त्यावि । तिर्यञ्चो मनुज्याअ नरकगतावेव बध्यमानायामासां षट्पञ्चाशतो
मल्लिजानावरणादीनां प्रकृतीनामुत्कृष्टसंकलेशबन्धनीयोः कृष्टाऽनुभागानां नरकगतेरेबोत्कृष्टस्थितेः
विशतेयविवष्टावशाकोटीकोटपस्ताबदुत्कृष्टमनुभागं ५ बध्नन्ति । अष्टावशाकोटिकोटिबन्धप्रस्ताव एव
तियगतियोग्यबन्धसम्भवेन मनागध्यवसायमान्धात्सर्वात्मक्यनुरूपानुभागबन्धसद्भावाविति ।

५ टिप्पणकदाशयं वयं न विधाः, बसोऽनुभप्रकृतीनामुत्कृष्टसंज्ञा उत्कृष्टस्थितेरेवा बन्धेन सह प्राप्यत
इति कर्मप्रकृतिबन्धप्रकरणत्वात्पुनरुक्तपक्षिणरेण ज्ञायते ।

सागरोवमकोडाकोडी। तओ विसुद्धतरा णिमोहवज्जणारायसहियं वारससागरोवमकोडाकोडी। तम्हा एएसिं तप्पाओग्गसंकिलिट्ठो ति वत्तव्वं, एत्थ सम्मदिट्ठिमिच्छदिट्ठिं ति जं नामग्गहणं कयं, तेसु चैव सम्मदिट्ठिमिच्छदिट्ठिंस् उक्कोसाणुभागं तओग्गणं पयडीणं जाणावणत्थं। 'निब्ब-
कसाउक्कड' ति जं भणियं; तत्थ इगविगलअण्णिपंचेदियअपज्जचमनरतिरियअसंखेज्जवासाउय-
मणुमोववायदेवा य एएसिं सव्वणणुक्कोमसंकिलिट्ठ ति उक्कोसाणुभागं वंधप्पाउग्गं न भवन्ति ति
तेसिं पडिसेहणत्थं भणियं॥७२॥ उक्कोसाणुभागं वंधो भणितो, इयाणि जहन्नाणुभागं वंधो मअइ।

चोइस सरागचरिमे पंचगमनियट्टि नियट्टिएक्कारं।

सोलस मंदणुभागं संजमगुणपत्थिओ जयइ ॥ ७३ ॥

व्याख्या—'चोइस सरागचरिमे' ति पंचणाणावरणं चउदंसणावरणं पंचण्हमंतरा-
इगाणं एतेसिं चोइसण्हं कम्मणं सुहुमसंपरायखवगो चरिमममए वट्टमाणो जहन्नाणुभागं करेइ,
कहं ? तव्वंधकेसु अच्चंतविसुद्धो ति काउं, एगं समयं लब्धमि। 'पंचगमनियट्टि' ति पुरिस-
वेयस्स चउण्हं संजलणणं य, अणियट्टिखवगो अप्पणो वंधवोच्छेदममए वट्टमाणो जहन्नाणुभागं
करेइ एक्केक्कं समयं। कहं ? तव्वंधकेसु विसुद्धो ति काउं। 'नियट्टि एक्कारं' ति णिहा-
पपलाअप्पसत्थवन्नागं वरमफानउवघातहामरतिभयदुग्गंछाणं एतेसिं एक्कारमण्हं अपुव्वकरणखवगो
एएसिं अप्पणो वंधवोच्छेदममए वट्टमाणो जहन्नाणुभागं करेइ एक्केक्कं समयं, तव्वंधकेसु
सव्वविसुद्धो ति। 'सोलस मंदणुभागं संजमगुणपत्थिओ जयति' ति थीणमिद्धित्तियं
मिच्छणं संजलणवज्जवारसकसाया एएसिं सोलमण्हं कम्मणं संजमं से काले पडिवज्जति ति तस्स
जहन्नं भवति। कहं ? थीणमिद्धित्तियमिच्छत्ताणं तागुंधीणं एतेसिं अट्ठण्हं कम्मणं चरिमममय-
मिच्छदिट्ठी से काले संमचं संजमं च जुगवं पडिवज्जिउकामो जहन्नाणुभागं करेइ। अप्पचक्खाणा-
वरणाणं असंजयसम्मदिट्ठी से काले संजमं पडिवज्जिउकामो जहन्नं करेइ, कारणं भणियं। पच्चक्-
खाणावरणाणं देसविरयस्स से काले संजमं पडिवज्जिउकामस्स जहन्नं भवति, कारणं भणियं ॥७३॥

आहारमप्पमत्तो पमत्तसुद्धो उ अरइसोगाणं।

सोलस माणुसतिरिया सुरनारगतमतमा तिन्नि ॥ ७४ ॥

व्याख्या—'आहारमप्पमत्तो' ति आहारदुग्गस्स अप्पमचसंजओ से काले पमचभावं
पडिवज्जिउकामो मंदाणुभावं करेति। कहं ? तव्वंधकेसु अच्चंतसंकिलिट्ठो ति काउं। 'पमत्त-
सुद्धो उ अरतिसोगाणं' ति अरतिसोगाणं पमत्तसंजओ से काले अप्पमचभावं पडिवज्जि-
उकामो जहन्नं करेइ। कहं ? तव्वंधकेसु अच्चंतविसुद्धो ति काउं। 'सोलस माणुसतिरिय'
ति चचारि आउगाणि णिरयदेवगतितदाणुवीओ वेउव्वियसीरं वेउव्वयंगोवंगं विगउत्तिगं
सुहुमं अपज्जक्कं साहारणं ति एतेसिं सोलसण्हं कम्मणं तिरियमणुया जहन्नाणुभागं करेति।

कहं ? भवइ, गिरयाउगस्स जहन्नाणुभागं दमवाससहस्सियं ठितं णिक्खत्तेतो तप्पाओग्गविसुद्धो बंधइ, विसुद्धस्स बंधो णत्थि चि । सेसाणं तिण्हमापुमाणं अप्पप्पणो जहन्नाकं ठितं णिक्खत्तेतो तप्पाओग्गसंक्किलिट्ठो जहन्नाणुभागं करेइ, अहसंक्किलिट्ठस्स बंधो णत्थि चि काउं । देवणेइया तिरियमणुयाउमाणं जहन्नियं ठितं ण णिक्खत्तेति, तेसु ण उवज्जंति चि काउं । निरयदुग्गस्स अप्पप्पणो जहन्नठिइ बंधमाणो तप्पाओग्गविसुद्धो जहन्नाणुभागं करेइ, तब्बंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि काउं । विसुद्धयरा तिरियगइयाइ^१ बंधंति चि तप्पाओग्गगहणं । वेउव्वियदुग्गस्स जहन्नाणुभागं निरयगइसहियं बीसं सागरोवमकोडाकोडिं बंधमाणो बंधति । कहं ? भन्नइ, तब्बंधकेसु अच्चंत-संक्किलिट्ठो चि काउं । देवदुग्गस्स अप्पप्पणो उक्कोसठितं बंधमाणो तप्पाओग्गसंक्किलिट्ठो जहन्नं करेइ, तब्बंधकेसु अच्चंतसंक्किलिट्ठो चि काउं । तओ संक्किलिट्ठतरो मणुस्सगतिआदि बंधति चि तप्पाओग्गगहणं । विगलतिगसुद्धमतिगाणं तप्पाओग्गविसुद्धो जहन्नं करेइ, जइ विसुद्धो तो पंचेदियजाइ बंधइ चि तेण तप्पाओग्गगहणं, एयाओ भवपच्चयाओ देवणेइया ण बंधंति चि । 'सुरणारगतमत्तमा तिन्नि' चि सुरणारगा तिन्नि तमतमा तिन्नि चि ओरालियसरीरं ओरालियंगोवंगं उज्जोवमिति एतासि तिण्हं जहन्नाणुभागं देवा णेरइया तिरियगतिसहियं बीसं सागरोवमकोडाकोडिं बंधमाणा, तत्थवि उक्कोसे संक्कित्तेसे बट्टमाणा बंधंति, तब्बंधकेसु अच्चंत-संक्किलिट्ठा चि काउं । तिरियमणुया अच्चंतसंक्किलिट्ठा गिरयगइयाओग्गं बंधंति चि तेण तेसु ण लब्भति, ओरालियअंगोवंगस्स ईसाणंतेसु देवेसु जहन्नं ण लब्भइ । कहं ? ते अच्चंतसंक्किलिट्ठा एगिदियजातिं बंधंति चि । 'तमतमा तिन्नि' चि तिरियगतिरियाणुपुव्विणीयागोचाणं अहे सत्तमपुढविणेइको सम्मत्ताहिमुहो करणाइं करेत्तु चरिमसमए मिच्छदिट्ठी भवपच्चएण ते तिन्निवि बंधइ, जाव मिच्छत्तभावो, तस्स सम्मज्जहन्नो अणुभागो भवति । कहं ? तब्बंधकेसु अच्चंतविसुद्धो चि ॥ ७४ ॥

एगिदियथावरयं मंदणु भागं करेति तिगइया ।

परियत्तमाणमज्झिमपरिणामा नेरइयवज्जा ॥ ७५ ॥

व्याख्या—'एगिदियथावरयं' ति एगिदियजातिथावरणामाणं जहन्नाणुभागं णेरइये मोत्तूण सेसा तिगतिगावि परियत्तमाणमज्झिमपरिणामा बंधंति, परावृत्त्य परावृत्त्य पगतीओ बंधंति चि परियत्तमाणं, जहा एगिदियं थावरयं, पंचिदियं तत्तमिति । तेसु वि जे मज्झिमपरिणामो, जइ विसुद्धो तो पंचिदियजातितत्तमाणां तिक्काणुभागं करेति, अह संक्किलिट्ठो तो एगिदिय-जातिथावरणामाणं अणुभागं तिक्कं करेति, तम्हा मज्झिमपरिणामो तुलादंडवत् । णेरइका भव-पच्चएण ण बंधंति चि ॥ ७५ ॥

१ तिरियगइ' इति खे० ।

आसोहम्मायावं अविरहमणुओ य जयइ तित्थयरं ।

चउगइउक्कवमिच्छो पन्नरस दुवे विसोहोए ॥ ७६ ॥

व्याख्या—‘आसोहम्मायावं’ ति आसोहम्मो चि सोहम्मगहणात् ईमाणोवि गहिओ, एकश्रेणित्वात् आसोहम्मा देवा आतवनामस्म सव्वसंकिलिट्ठा एगिदियजाति वीसं सागरोवम-कोडाकोडि बंधमाणा आनपस्स जहन्नं अणुभागं बंधंति, तव्वंधकेसु अर्धतर्पंकिलिट्ठ चि काउं । ‘अविरहमणुओ य जयति तित्थकरं’ ति असंजनमम्महिट्ठी मणुओ णरके बद्धायुगो णिरयाहिद्युहो मिच्छत्तं से काले पडिउज्जिहि चि तित्थकरणामस्म जहन्नाणुभागं करेइ, तव्वंधकेसु अर्धतर्पंकिलिट्ठो चि काउं । ‘चउगतिउक्कवमिच्छो पन्नरस’ चि पंचिदियजातितेजइक-कम्मइकसरीरं वज्रगंधरसकामा पसत्था अगुरुकुपुपराघायउस्सामनसवायरपज्जत्तगवत्तं गणिम्माणमिति । एतासि पन्नरसहं पगतीणं जहन्नाणुभागं चउगतिगावि मिच्छहिट्ठी सव्वसंकिलिट्ठा बंधंति । कहं ? भन्नइ, निरियमणुया णिरयगतिसहिय उक्कोसं ठिति बंधमाणा अतिसंकिलिट्ठा एतासि जहन्नाणुभागं बंधंति, सुहाओ चि काउं । ईमागंतवज्जा देवा णेइहमा तिरियगइपंचिदियजाइमहियं बंधमाणा जहन्नाणुभागं करंति, पंचेदियजातिसणामवज्जणं ईमाणंता देवा एगिदियजातिसहियं बंधमाणा सव्वसंकिलिट्ठा जहन्नं बंधंति, पंचिदियजातिसणामाणं तत्थ जहन्नं ण लब्धमिति । कहं ? विसुद्धतरो बंधंति चि काउं । ‘दुवे विसोहोए’ चि णपुंसगइत्थिवेदाणं जहन्नं चउगतिगा मिच्छहिट्ठी तप्पाओग्गविसुद्धा बंधंति, तओ विसुद्धतरो पुरिसवेदं बंधंति चि काउं । तत्थवि णपुंसगवेदस्म जहन्नं संकिलिट्ठतरो बंधइ, तओ विसुद्धतरो इत्थिवेदस्म ॥ ७६ ॥

सम्महिट्ठी मिच्छो व अट्टपरियत्तमज्झिमो जयति ।

परियत्तमाणमज्झिममिच्छहिट्ठीओ(उ) तेवीसं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘सम्महिट्ठी मिच्छो व अट्टपरियत्तमज्झिमो जयति’ चि सातासातं थिराथिर मुहासुहं जसकित्तिअजमकित्ति एतेसि अट्ठहं कम्माणं जहन्नाणुभागं सम्महिट्ठी वा मिच्छाहिट्ठी वा बंधंति । कहं ? सातावेदणीतस्स उक्कोमिया ठिठी पन्नरससागरोवमकोडाकोडीओ तप्पाओग्गसंकिलिट्ठो बंधइ, तओ पमिति जाव अमातस्स उक्कोसिता ठिति चि ताव संकिलिट्ठो संकिलिट्ठतरो संकिकिट्ठनमो य उत्तरुचरं बंधंति, तेण एतेसु ठितिट्ठाणेषु जहन्नं

(११८) जघन्यानुभागबन्धाधिकारे ‘सम्महिट्ठी’ इत्यादिगाथाचूणो ‘तत्पमिद्ध’ चि । सा सातोत्कृष्टास्थितिः प्रभूतिराविर्द्यत तत्तथा । क्रियाविशेषणमेतत् । अत्र च प्रभृतिशब्दस्योपलक्षणार्थत्वे-मातङ्गुणसंज्ञानो बहुव्रीहिव्रष्टव्यो, यथा-पर्वतादिकं क्षेत्रं नद्यादिकं जनमिति । यतः समयोत्तर-सातोत्कृष्टस्थितेरेव आरभ्य सजातीयप्रकृत्यन्तरबन्धाऽसम्भवेनाऽपरावृत्तपरिणामभावादेकान्तसंक्लेश-सम्भव इति ।

1 टिप्पनानुसारिपाठ एवं सम्भाव्यते-‘तत्पमिद्ध’ इति ।

ण लब्धमिति, संकिलिठो चि काउ' । '११' समयूणाओ' उक्कोसठित्तिओ आढवेत्तु जाव असातस्स सम्महिट्ठिजोग्गा जहन्नठिती ताव एतेसु ठित्तिठाणेषु सम्महिट्ठिमिच्छहिट्ठिजोग्गेसु सव्वेसुवि सव्वजहन्नगो परिणामो '१२' तत्तल्लो लब्धमिति, परियत्तिय परियत्तिय ठिइ बंधमाणस्स सम्महिट्ठिजोग्गाअसायजहन्नठित्तिओ आढवेत्तु जाव सातस्स सम्महिट्ठिजोग्गा जहन्निया ठित्ति चि ताव विसुद्धो विसुद्धतरो विसुद्धतमो य ऊणूणं ठित्ति बंधति चि एतेसु ठित्तिठाणेषु जहन्नयं न लब्धमिति, जो एक्कं चेव पगतिं बंधइ सो सांकलिट्ठो वा विसुद्धो वा भवति चि, तेण परियत्तमाणमज्झिमपरिणाममगहणं, पगतिओ पगतिसंक्रमणे मंदो परिणामो लब्धमिति चि । एवं धिरा थरसुहासुहजसकित्तिअजसकित्तिणं भावेयव्वं । 'परियत्तमाणमज्झिममिच्छहिट्ठिओ तेधीसं' ति मणुयगती तयाणुपुव्वी छसंठाणं छसंधयणं विहायगतिदुगं सुभगदुभगं सुस्सरदुस्सरं आएज्जअणाएज्जं उच्चागोत्तमिति एतासिं तेवीमाए पगडीणं चउगतिगावि मिच्छहिटी परियत्तिय परियत्तिय ते बंधमाणा मज्झिमपरिणामे जहन्नाणुभागं बंधति । कहं ? भन्नइ, सम्महिट्ठिसु एतासिं परिवत्तणं णत्थि चि काउ' । कथं नास्ति इति चेत् ? भन्नइ, सम्महिट्ठी जो मणुयदुगज्जरिसमाणं बंधको सो देवदुगं ण बंधति, देवदुगबंधको मणुयदुगवज्जरिसमं ण बंधति । समचउरंमपसत्थविहायगतिसुभगसुस्सरआदेज्जउच्चागोत्ताणं पडिवक्खा सम्महिट्ठसु णत्थि चि तेण ण लब्धमिति । '१२' सुभपगतीणं अप्पपणो उक्कोसठित्तिओ आढवेत्तु जाव असुभपगतीणं

(११९) 'समयूणा सा उक्कोसठिइ' ति अत्राऽपरावृत्तबन्धाह्वासातस्थितिप्रथमस्थाना-
पेक्षया समयोना पञ्चदशकोटीकोटिप्रमाणत्वेन या सातस्थोत्कृष्टास्थितस्तत आरभ्य यावत्प्रमत्तसंयत-
रूपसम्यग्दृष्टिबन्धाह्वासातस्थोत्कृष्टास्थितस्तत आरभ्य यावत्प्रमत्तसंयत-
त्वेन सर्वत्र जघन्यानुभागबन्धस्तत्तुल्यो लभ्यत इति ।

(१२०) 'तत्तुल्लो' इति च । स एवंकः परं तुल्यः सन्निति । तत्र प्रमत्तासंयताद्यावदविरतसम्यग्-
दृष्टिस्तावत्सम्यग्दृष्टिबन्धाह्वाश्येव सातासातयोर्जघन्यानुभागबन्धयोग्यस्थितिस्थानानि । तदुपरि तु
यावत्पञ्चदशसागरोपमकोटीकोटिघस्तावन्निध्यादृष्टिरेव । तत ऊर्ध्वं तु परावृत्त्यसम्भवेनासातस्थैवे-
कान्तसंघिलष्टबन्धप्रायोग्यानि स्थितिस्थानानि यावत् त्रिशत्सागरोपमकोटीकोटिघस्तावन्न्यस्यन्ते ।
अप्रमत्तसंयतप्रभृति तु यावत्सूक्ष्मसंपरायस्तावदेकान्तशुद्धबन्धप्रायोग्याप्युत्कृष्टानुभागभाजिज्ज सात-
स्थैव स्थितिस्थानानि । अत्र चोर्ध्वं पदे यथाश्रुत व्याख्यायमाने कर्मप्रकृतिसंप्रहृण्वा अत्रैव स्थिरा-
ऽस्थिरादिपरिवर्तमानप्रकृतजघन्यानुभागमार्गणानुसारेण च सह महान्विरोधः संपद्यते, अत इत्थं संवाह्य
व्याख्यायत इति ।

(१२१) 'सुभपगती' इति मित्यादि । शुभप्रकृतयो मनुष्यद्विका-आद्यसंस्थान-संहनन-शुभविहायोप-
स्थादयो नव त्रयोविंशत्यन्तगताः । उत्कृष्टाऽवस्थितर्मनुष्यद्विकस्य पञ्चदशसागरोपमकोटीकोटिघ-
शेष सत्तकस्य दशेति । अशुभप्रकृतयश्च यथास्वं तिर्यग्द्विकादयश्चतुर्विंशेति ।

अप्यप्यणो सव्वज्जहन्निया ठिइ चि ताव एत्थंतरेसु सव्वठित्ठाणेसु ण विसुद्धो णाघमो संकिलेसो, पगतीओ पगतिसंक्रमे लम्भति चि तेण एत्थ सव्वज्जहन्निमाणो तेवीसाए पगतीणं । ^{१२२}छसंठाण-
छसंधयणाणंपि हुंढासंपवज्जणं अप्यप्यणो उक्कोसठितीओ आदवेचु समचउरंसवज्जरिसभ-
नारायवज्जणं जाव अप्यप्यणो जहन्निया ठिति चि एत्थंतरे सव्वज्जहन्निमाणो लम्भति ।
हुंढासंपणाणं वामनखीलियसंठाणसंधयणाणं उक्कोसप्यमिति जाव अप्यप्यणो जहन्नगो ठितिवंधो
ताव एतेसु ठित्ठाणेसु जहन्नगं लम्भति । समचउरंसवज्जरिसभाणं अप्यप्यणो उक्कोसठितीओ
जाव णिमोहं वज्जनारायं जहन्निया ठिती ताव एतेसु ठित्ठाणेसु जहन्नगं लम्भइ, हेट्ठओ
विपक्खाभावात् विसुद्धत्वाच्च जहन्निमाणो ण लम्भति, जाओ तप्पाओग्गविसुद्धस्स संकिलिट्ठस्स
वा अक्खाताओ पगतीओ तासि सव्वासि एस कमो ॥ ७७ ॥

सामिसं भणितं, ह्याणि घातिसुभासुभठाणपच्चयविपाका य पदंसिज्जति, अणुभागसभाव
णि काउं पढमं घातिसंज्ञा, सव्वाओ पगतीओ सामन्नेण तिप्पगाराओ हवंति, तं० सव्वघाती
देसघाती अघाती चि । तत्थ सव्वघातिनिरूवणत्थं भणइ—

केवलनाणावरणं दंसणल्लकं च मोहवारसगं ।

ता सव्वघाइसत्ता हवंति मिच्छत्त घीसइमं ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘केवलनाणावरणं’ ति केवलनाणावरणं चक्खुअचक्खुओहिंदंसणवज्जाणि
छावि दंसणाणि संजलणवज्जा वारसकसाया एते सव्वघातिनामा भवति, ‘मिच्छत्त घीसइमं’
ति । कहं ? णाणदंसणसद्दणचारित्ताणि सव्वं घातेंति चि सव्वघाइणो, केवलनाणावरणं सव्वाव-
बोहावरणं, सेसचउणाणविसएसु तस्स आवरणविसयो णत्थि, जइ होज्ज अचेयणा जीवा होज्जा ।
“सुद्धुवि मेहसमुदए होंति पभा चंदसूराणं” ति तेसि मेघाणं सभावादेव तारिसी सची
णत्थि, जहा सव्वं न किंचि दीसति, एवं केवलनाणावरणस्सवि सहावादेव तारिसी सची णत्थि
जहा ण किंचि जाणइ चि । मेघावरियसेसपहाए अन्ने पुणो वाघायकरा कडकावाडादयो तरतमेण जहा
ण किंचिवि दीमति तेहिंपि तम्मत्ताभासं अत्थि, एवं केवलनाणावरणेणवरियसेसस्स णेयविसयस्स
तस्स य चत्तारि वाधातकरा मतिणाणावरणादयो, तेसि खयोवसमतरतमेण विज्झाणविबुड्ढी भवति,
एगिंदियादि जाव सव्वक्खओवसमलद्धिमंपओचि । एवं सव्वत्थ सव्वदेसघातिम्मि जोएज्जा ।

(१२२) ‘छसंठाणं’ त्याविना तु विशेषावेक्षित्वात् संस्थानसंहननयोः पृथग्भावनामाह—इह
प्रथमाधिकयोर्द्वयोः संस्थानसंहननयोर्बशावयो द्वि त्रिधा विज्ञातपर्यन्ताः सागरोपमकोटीकोटयः परा-
स्थितिः । ततश्च वामनकोलिकाख्ययोः संस्थानसंहननयोस्तत्कृष्टस्थितेरुपरि, अपरावृत्त्यैव बन्धाज्ज-
घन्यानुभागबन्धाऽऽसम्भवेन दृष्टासंप्राप्तयोर्द्वयं नमिति । अत एवानयोः पञ्चमसंस्थानसंहननोत्कृष्ट-
स्थितिप्रभृत्यैवाधस्तात्तज्जघन्यानुभागमाह—‘एण्डासंपत्ताय’ मित्यादिना ।

‘दंसणच्छक्कं’ ति णिहापणं केवलदंसणावरणं च एतेसि उदए वट्टमाणो सव्वंपि पेक्खियव्वं ण पेक्खइ, सव्वस्स दंसणमावरंति ण देसस्स, जओ णिहावत्थायामवि केचियोवि अचक्खुदंसण- विसयो अत्थि, एत्थवि पुब्बुत्तमेहदिट्ठतो ^१दट्ठव्वो। अहवा को वि राया कस्सवि रुट्ठो सव्वस्स हरणादि अवराहणुरूवं दंडं करेइ, एवं सव्वधातितम्मचे ठाति, दंसिपेसस्स दव्वस्स सरीरादिस्स वा अओ दायिकादयो विणासकरा तरतमेण उट्ठेज्ज, जाव सरीरविणासो ति । एवं सव्वधाति- अणावरिणं दरिसणविसए अन्ने चक्खुदंसणावरणादिणो तिक्खि तद्देसमावरंति तेसि खयोवसमतरतमेण दरिसणवुट्ठी भवति एगिंदियादि जाव सव्वखयोवसमलद्धिसंपन्नो ति । चक्खुअचक्खुओहिदंसण- पाओग्गे अत्थे ण पेक्खइ ति केवलदंसणावरणोदयो ण भवति, किंतु तेसि चेव तिण्णमावरणं ण पेक्खइ, एतेसि जे अप्पाओग्गे अत्थे ण पेक्खति ति सो केवलदंसणावरणोदयो । केवलस्स तयावरणखए छउमत्थविसयाऽणवबोह, विषयमेदात् ? इति चेत् तन्न, सव्वञ्जेयावबोधलाभे देशलाभानुप्रवेक्षात्, ग्रामलामे क्षेत्रलामादिवत् । चरिच मोह गारसगं पि भगवया ^२पणीतं पंचमहव्वयसहिंयं अट्ठारससीलंगसहस्सकलियं चारिचं धाएंति ति सव्वधाणो, ण देस- [विरइ]धाणो, ‘तेसि खओवसमविसेसेण मंसविरयादि’ ^३जाव चरिमाणुमति ति विरति- विसेसो न भवति । जइवि अचंतोदओ तहावि अयोगाहारादिविरति भवति, एत्थवि मेघदिट्ठंतो । मिच्छत्तं सव्वन्नुव्रीरामोपदिट्ठत्तच्चपदत्थरुचिपडिघातं करेति ति सव्वधाति, तस्स खओवसम- विसेसेण माणुस्ससद्दहणादि जाव जीवादीणं च सद्दहणता । अचंतोदएवि केसिंचि दव्वविसेसाणं सद्दहणता भवति, एत्थवि मेघदिट्ठंतो ॥ ७८ ॥

इयाणि देसधातीओ भञ्जति—

नाणावरणचउक्कं दंसणतिगमंतराइए पंच ।

पणुधीस देसघाई संजलणा नोकसाया य ॥ ७९ ॥

व्याख्या—‘नाणावरणचउक्कं’ ति केवलणाणावरणवज्जाणि चत्तारि णाणावरणाणि, चक्खुअचक्खुओहिदंसणावरणाणि तिक्खि, पंचवि अंतराइमाणि, चत्तारि वि संजलणा, णव णोक्क- साया एते देसं धारयति देसघाणो, कहं ? भञ्जइ आभिणिमोहिय णाणावरणादीणि चत्तारिवि केवलणाणावरणीएण अणावरियणेयविसयदेसो तं धाएंति ति देसधातिणो, पंचहमिंदियाणं

(१२३) जाव चट्ठिमएशुमइ’ ति । इह त्रिधानुमतिः—परिमोगानुमतिः प्रतिश्रवणानुमतिः, संवासानुमतिश्चेति । तत्र परिमोगानुमतिराधाकर्मोपभोक्तुरिब षट्कायवचे । प्रतिश्रवणानुमतिस्तवा- मन्त्रितप्रतिपत्तुरिब । संवासानुमतिस्तद्भोगिमध्यवासिन इव । यदुक्तम्—‘सावज्जसंकिलिट्ठं सु ममरा- चावो संवासानुमइ ॥’ [कर्मप्रकृतिचूणि—उपसमनाकरण गा.२९] चरमाच्चैवेव ।

१ ‘कत्ताओ’ २ ‘पमणियं’ इति घु. प्रती पाठा० । ३ ‘मतिगं’ इति जे. प्रती । ४ ‘अधो न तेसि’ इति जे. ।

मणोछट्टाणं जे विसया ते आवरेति चि अभिणिबोहियणावरणं, तव्विसयतीते अत्थे न जाणति चि तस्सोदयो ण भवति । एवं सुयणाणविसया जे अत्था ते आवरेइ चि सुयणाणावरणं । रूविदव्वाणि ण जाणइ चि ओहिणाणावरणं, अरूवीणि ण जाणइ चि तस्सोदयो ण भवति । अणंताणंतपणसियखंधविसए अत्थे आवरेइ चि मणपज्जवणाणावरणीयं तव्विसयतीते अत्थे पोग्गले अरूविदव्वे य ण जाणइ चि तदुदयो ण भवति चि । चक्खुदंसणादीणि तिब्बिदिदंसणाणि केवलदंसणावरणीयेण अणावरियदंसणविसयदेसो तं घाएति चि देमघातिणो । गुरु ऋक्काणंतपदेमियाणि खंधाणि आवरेति चि चक्खुदंसणावरणं, सेसे पोग्गले अरूविदव्वाणि य ण पेक्खति चि तस्सोदयो ण भवति । सेसिंदियमणोविसए अत्थे आवरेति चि अचक्खुदंसणावरणं, तव्विसयतीते अत्थे ण पेक्खति चि तस्सोदयो ण भवति । ओहिदंसणं ओहिणाणवत् । दाणंतराहगादीणि पंचवि देसं घाएति । कहं भञ्जइ—गहणधारणजोग्गाणि पोग्गलदव्वाणि ताणि ण देइ, ण लहइ, ण भुंजइ, ण परिभुंजइ चि, दाणलाभभोगपरिभोगंतगायिकाणि सब्बदव्वाणमणंतिमे भागे तेसिं विसयो, तमेव उवधानंति चि देमघाहो, सब्बदव्वाहं ण देति, ण लहति, न भुंजति चि, न परिभुंजइ चि, तेसिं उदयो ण भवइ, अशक्यत्वात् ग्रहणधारणस्य । एतेसिं खयोवसमविसेसाओ अणेगा लद्धिविसेसा उपपज्जंति । वीरियंतराहस्स देसघातिचं कहं ? भञ्जइ—सब्बं वीरियं आवरेइ चि (सब्बघाहं), एवं अत्थि. जओ एगिंदियस्स वीरियंतराहगस्स कम्मस्स अचुदएवड्डमाणस्सवि आहारपरिणामकम्मगहणगत्यन्तरगमणादि अत्थि, तओ पमिति वीरियविसेसं घातेति चि देसघाती, देसघाह्यस्स खओवसमविसेसेण एगिंदियादि उत्तरुत्तरं वीरियवुड्ढी अणेगमेयमिन्ना जाव केवलि चि । केवलमि खयसंभूयं सब्बवीरियं, मव्वं वीरियं ण घातेति चि देसघाति । ‘संजलणा णोकसाया य’ चि लद्धस्स चारिचस्स देसघाते वड्डंति । कहं ? भञ्जइ—मूलुत्तरगुणातिवारो एतेसिं उदयाओ भवति चि । उक्तं च—

“सव्वेवि य ऋतिवारा संजलणाणं तु उदयो होति । मूलच्छेज्जं पुण होइ वारसण्हं कसायाणं ॥१॥”
कसायसहवत्तिणो णोकसाया ॥१॥

अवसेसा पयड्ढीओ अघाहया घाहयाहि पलिभागा ।

ता एव पुल्लपावा सेसा पावा सुणेयव्वा ॥८०॥

व्याख्या—‘अवसेसा पयड्ढीओ अघाहया घाहयाहि पलिभाग’ चि सेसाओ वेयणियायुगणामगोचरगोओ अघाहयाओ । कहं ? णाणदंसणचरित्तादिगुणे ण घातेति चि । ‘घाहयाहि पलिभाग’ चि घाहकमदृशा इत्यर्थः । तेहिं सहिया तत्तुल्ला भवंति, जहा अचोरो स्वभावात् चोरसहयोगेन चोरो भवति, एवं अघातिणोवि घातिसहिता तग्गुणा भवंति, दोषकरा इत्यर्थः । इहाणि सुभासुम चि ‘ता एव पुल्लपावा सेसा पावा सुणेयव्व’ चि ‘ता एव’

चि अथाहो 'पुनःपाव' चि बागालीसं पसत्थपगतीओ पुन्नं सुभमित्यर्थः । वेयणियाउगनामगोत्तेसु जाओ अपसत्थपगतीओ ताओ पावं अनुभमित्यर्थः । 'सेसा पाव' चि सेसाणि वाति कम्माण पावाणि अनुभानीत्यर्थः ॥८०॥

इदाणि ठाण चि—

आवरणदेसघायंतरायसंजलणपुरिससत्तरस ।

चउविह्भावपरिणया तिविहपरिणया भवे सेसा ॥८१॥

व्याख्या—'आवरणदेसघायंतरायसंजलणपुरिससत्तरस' चि चत्तारि गाणावरणाणि, तिणिर्दसणावरणाणि पंच अंतराद्गा, चत्तारिवि संजलणा पुरिसवेद इति एयाओ सत्तरस कम्मपगतीओ 'चउविह्भावपरिणय' चि एगठाणदुगठाणतिठाणचउठाणभावसंजुत्ता । कहं ? अणियद्धिअद्धाए संखेज्जेसु भागेसु गएसु एतेसिं कम्माण एगट्ठाणिगो अनुभागवंधो भवति । सेसाणि तिविहि टाणाणि संसारत्थाणं, तत्थ पव्वयराइसमाणकोहस्स चउठाणिगो रसो भवति, भूमिराइसमाणकोहस्स तिठा-णिओ, बालुगउदगराइसमाणकोहस्स दुट्ठाणिओ; घोसातकि-णिवादीणं^{१२} जातिरसतुल्लो एगठाणिओ रसो, तस्सवि अणेगा मेदा, ^{१२} जहा पाणीयदुभागतिभागचउत्तभागसंमिस्सादि जाव अंतिमो जाति-रसलो बहुपाणीयमिस्सो वा । दो भागा कटिजमाणा २ एगभागावद्धितो एरिसो दुट्ठाणिओ रसो, तस्सवि अणेगमेया पूर्ववत् । तिवि भागा कटिजमाणा २ एगो भागो अवद्धिओ एरिसो तिठाणिओ रसो, तस्सवि अणेगमेया पूर्ववत् । चत्तारि भागा कटिजमाणा २ एगभागावद्धिओ एरिसो चउट्ठाणिको, तस्सवि अणेगमेदा पूर्ववत्, एवं सव्वाऽसुभाणं । सुभाणं तु कम्माणं दगगालुगाइसमाणेणं कोहोदएण चउट्ठाणिओ रसो वज्झति, भूमिराइ-समाणेणं कोहोदएणं^१ तिठाणिगो रसो भवति, पव्वयराइसमाणेणं कोहोदएणं दुट्ठाणिओ रसो भवति, एत्थ खीरेकु-विकारादि दृष्टान्ता योज्याः इति । 'तिविहपरिणया भवे सेस' चि जाओ सत्तरसपगतीओ भणिताओ ताओ मोत्तुण सेसाणं सुभाणमसुभाणं च सव्वपडीणं तिवि ठाणाणि भवति कहं तं-चउट्ठाणिओ तिट्ठाणिओ विट्ठाणिओ चि । एगट्ठाणिओ ण संभवति; कहं ? भन्नइ-

(१२४) ['जाट्टसे' त्यावि] जात्यादि-क्षाद्यादिविशेषाधानमन्तरेण जन्मनेव रसो विपाक-दानशक्तिलक्षणे जातिरसः स्वाभाविक इत्यर्थः ।

(१२५) 'जहे' त्यावि । द्वितीयो भागो द्विभागोऽर्धमित्यर्थः । एवं त्रिभाग-चतुर्भागावपि, पञ्चाश पञ्चमस्य द्वन्द्वः । पातीयस्य जलस्य द्विभाग-त्रिभाग-चतुर्भागास्तेः सम्मिश्रो व्याप्त इति विग्रहः । स आदिर्यस्य स तत्ताविः । आदिरावत् पञ्चम-षष्ठ्यभागाविसम्मिश्रग्रहः । तथा द्वि-त्रि-चतुःप्रभृतिभिः

‘^{१२}अणियद्विपमितीसु ^{१३}सेसाणं असुभपगतीणं बंधो णत्थि चि, तेण सेसअसुभाणं एगठाणिओ रसो नत्थि । सुभपगतीणं क्हं ? भञ्जह—जाणि चेव संक्खिसेसठाणाणि ताणि चेव विसोहिठाणाणि पच्चयाति-चडणीचरणपदवत् । संक्खिसेसठाणेहिंतो विसोहिठाणाणि विसेसाहियाणि । क्हं ? भञ्जह, जो खवग-सेहिं पडिउज्जति सो ण णियद्वति, तेहिं विसोहिठाणेहिं विसोहिठाणाणि अधिकाणीति । सेहिंवज्जि-एसु^१जाणि विसोहिंसंक्खिसेसठाणाणि तेसु एगठाणियरसभावो णत्थि । जो असुभपगतीणं चउ-ठाणबंधको सो सुभपगतीणं दूठाणियं रसं बंधति । जो सुभपगतीणं चउट्ठाणबंधको सो असुभ-पगतीणं दूठाणबंधको, खवगसेहिं (उवसमसेहिं च)^२ पडुच्च एगठाणबंधको वा, तेण सुभपगतीणं एगठाणिओ रसो ण संभवति ॥८१॥

इदाणि पगतीणं पच्चयणिरुवणत्थं भञ्जह—

चउपच्चय एग मिच्छत्तसोलस दु पच्चया य पणतीसं ।

सेसा तिपच्चया खलु तित्थपराहारवज्जाओ ॥८२॥

व्याख्या—‘चउपच्चय एग’ चि एगा पगती मिच्छत्तादिचउपच्चइका । क्हं ? तातावेद-णीयं मिच्छदिट्ठिम्म बंधं एति चि मिच्छत्तपच्चइकं, सेसा पच्चया तदंतग्गया, सासणादि जाव असंजओ चि एतेसु मिच्छत्तअभावे वि बंधो अत्थि चि असंजम पच्चओ, सेसपच्चयदुगं तदंतग्गतं, पमत्तादि जाव सुहुमरागो एतेसु मिच्छत्ताऽसंजमाभावे वि बंधो अत्थि चि कसायपच्चयओ, उवसंत कसायादिसु तिसु एतेसु मिच्छत्ताऽसंजमकसायाऽभावेऽवि बंधो अत्थि चि जोगपच्चइगो चि । ‘मिच्छत्त सोलस’ चि जाओ मिच्छत्तताओ सोलसपगतीओ ताओ मिच्छत्तपच्चयाओ, क्हं ?

पानोपभागंश्च सन्मिश्रंकरसमागमः । अत एवाह—‘जाव अत्तिमो जाइरसखदो’ चि । अत्र रसो-बाहरणश्लोकः—

“सुभानुभागास्तुल्या स्युः, गुडखण्डसिताऽमृतैः ।

इतरे निम्ब कञ्जीर-विषहालाहलैः समा ॥

[]

तथा— ‘घोसाडइनिचुवमो, असुहाण सुहाण खीरक(ख)ण्डुवमो ।

एगट्ठाणो उ रसो, अणंतगुणिया कमेणेत्तो ॥’

[पच्चसं० भा० ३ गा. ३३]

(१२६) ‘अनियद्वी’ त्थावि । केवलज्ञानकेवलदर्शनावरणयोद्विस्थानिकरसबन्धि(वे)ऽप्य-निबृत्तिबाह्य-सुकमसंपराययोरविवक्षयोक्तम् ।

(१२७) ‘सेसाणं असुभपगतीणं बंधो णत्थि’ चि स्वभाव एव तयोः सर्वघातिनो द्विस्थानिकरसस्य तत्र बन्धात् ।

1 ‘खवगसेहिंवज्जतेसु इति सु. । 2 ‘उवसमसेहिं च’ इति पाठोऽथावश्यकः प्रतिभाति, कर्मवृत्तानुपपन्ननाकारणे उप-धमकस्यैकस्थानिकरसप्रतिषेधनाय ।

मिच्छतामावे बंधं ण एति चि । 'दुपचया य पणतीसं' ति सासणमम्मादिट्ठी असंजमसम्मा-
दिट्ठीअंताओ पंचतीसं पगइओ मिच्छत्तअसंजयपच्चयाओ । कहं ? एतेसि मिच्छदिट्ठिम्मि बंधो
अत्थि चि मिच्छत्तपच्चइकाओ, सासणादिसु वि तीसु बंधो अत्थि चि असंजमपच्चतिकाओ ।
सेसा तिपचया खलु' ति सेसाओ तित्थकराऽऽहारगवआओ सव्वपगतीओ जाओ संजयाऽ-
संजयपमत्ताऽपमत्तअपुव्वाऽणियद्विसुहुमरागंताओ ताओ मिच्छत्ताऽसंजमकसायपच्चइकाओ । कहं ?
मिच्छादिट्ठिम्मि बंधं एति चि मिच्छत्तपच्चइकाओ, असंजएसुवि बंधं एति चि असंजमपच्चइ-
काओ, कसायसहिएसुवि बंधं एति चि कसायपच्चइयाओ चि । तित्थकराऽऽहारणामाणं पच्चओ
पुव्वुत्तो ॥८२॥

इयाणि विवाकनिरुवणत्थं भणइ--

पंच य छत्तिन्नि छ पंच दोन्नि पंच य ह्वंति अट्ठेव ।

सरिराई फासंता पयइओ आणुपुव्वीए ॥८३॥

व्याख्या--पंच छ तिन्नि छ पंच दोन्नि पंच अट्ठ चि सरिरातिफासंता पगतीओ 'आणु-
पुव्वीए' ति सरिरा ५ संठाणा ६ अंगोवंगा ३ संघयणा ६ वज ५ गंध २ रस ५ फासा ८
पथासखेण घेतव्वाणि, पंच सरिराणि छसंठाणाणि चि (एवमाह) ॥८३॥

अगुरुलहुग उवघायं परघा उज्जोय आयव निम्मेणं ।

पत्तेयधिरसुभेयरनामाणि य पोग्गलविवागा ॥८४॥

व्याख्या--अगुरुलहुगं उवघायं परघातं उज्जोयं आतवणाम निम्मेणं 'पत्तेयधिरसुभेतर-
णामाणि य' ति पत्तेयं साहारणं थिराथिरसुभासुभणामाणि य एताणि सव्वाणि पोग्गलविवा-
गाणि । कहं ? भणइ-- ॥ पोग्गलो विवागो अस्सेति, ॥ पोग्गलेसु वा विवागो अस्सेति पोग्गलवि-
वागा, पंचण्हं सरिरकम्माणं उदए बट्टमाणो तप्पाओग्गपोग्गले घेतूण सरिरत्ताए परिणमेइ चि
सरिराणि पोग्गलविवागाणि । एवं गहिएसु चैव पोग्गलेसु संठाणअंगोवंगसंघयणवज्रगंधरसफास-
अगुरुलहुपराघायउवघायआयवउज्जोवननिम्मेणनामपत्तेयधिरसुभाणि सेयरणि नामाणि विवागं
गच्छंति चि पोग्गलविवागिणो पोग्गलधम्मा सव्वे चि करेतु ॥ ८४ ॥

आऊणि भवविवागा खित्तविवागा य आणुपुव्वीओ ।

भवसेसा पयइओ जीवविवागा मुणेंयव्वा ॥ ८५ ॥

व्याख्या--'आऊणि भवविवाग' ति देहो भवो चि बुचइ देहमाश्रित्य आऊणि विवागं
देति । आह--अंतरगतीए बट्टमाणस्स णिरयसरिरं णत्थि चि तत्थ आउगोदयो कहं ? भणइ--

गिरयपाओगोदयसहिओ कम्मइगसरीरोदयो गिरयमवो बुद्धइ तम्हा ण दोसो, एवं सव्वत्थ ।
 'खेत्तविवागा य आणुपुब्बीओ' ति खेत्तमासां तम्मि उदओ जेसिं ते खित्तिविवागिणो,
 अंतरगतीए वट्टमाणस्स चउण्हमाणपुब्बीणं उदओ तदुपग्रहत्वात् , मीणस्स जलवत् । 'अवसेसा
 पगतोओ जीवविवागा सुणोयव्व' ति पोमालविवागि आउग आणुपुब्बीओ य मोत्तूण
 संसाओ सव्वपगतीओ जीवविवागाओ । कहं ? भन्नइ—णाणावरणोदयपरिणओ जीवो अन्नाणी भवति
 जीवम्मि अस्स विवागो ति जीवविवागी, मद्यपीतपुरुषपरिणामवत् । दंसणावरणोदएणं अदंसणी,
 सायाऽसायोदएणं सुही दुक्खी, मोहोदया दंसणं चारितं च प्रति व्यामोहं गच्छति, गतिजाति-
 क्कसासविहायगतितमथावरवादरसुहुमपज्जताऽपज्जत्तगसुभगदुभगपुस्सरदुस्सरआएज्जअणएज्जजसा-
 ऽजसतिथकरउच्चाणीयपंचअंतराइगमिति, एतेसिं उदए वट्टमाणो जीवो तं तं भावं परिणमति,
 द्रव्याश्रयं प्रतीत्य स्फटिकपरिणामवत् । पोमालविवागिआयुगाणुपुब्बीणं जीवविपाकता जीवविपा-
 काओ कहं ण भवति ? इति चेदुच्यते, तत्प्रधाननिर्देशात् जीवस्स होतमवि पुत्रलमाश्रित्य विपाको,
 नारकतिर्यग्मुत्पयाऽमरभवमाश्रित्य विपाकः, विश्रहगतावन्यत्रोदयाभावात् (तमाश्रित्य विपाकः),
 पोमालभवखेत्तविवागिणो बुद्धंति ति । उत्तरपयडिहितो सव्वत्थवि सव्वमूलपयडिणं समं परुविय-
 व्वा सुभासुमपरूवणादीया ॥८५॥ अणुभागबंधो भणिओ ।

इयाणि पएसबंधस्स जडकम्मं पत्तम्म परूवणा किज्जइ । पुब्बं ताव ताई पोमालदव्वाइं
 कहि ठियाइं ? कहं गेण्हइ ? केरिसाइ ? केरिमणुणोववेताइं ? केत्तियाइं ति ! तं गिरूवणत्थं भन्नइ-
 एगपएसोगाहं सव्वपएसेहि कम्मणो जोगं ।

बंधइ जहुत्तहेउं साईयमणाइयं वादि ॥८६॥

व्याख्या—'एगपदेसोगाहं' ति एगम्मि पएसे ओगाहं एगपएसोगाहं, केण समं ?
 भन्नइ—जीवपएसंहिं समं, एगम्मि आकापपएसं ठिए पोमालदव्वे 'सव्वपएसेहि' ति सर्वात्म-
 प्रदेशैः जीवपएसणं अन्नोन्नं सह संबंधो शृंखलावत् , तेण अन्नोन्नोपकारे वट्टंति ति, सव्वजीव-
 पदेमेहिं सव्वजीवपदेसत्थे 'कम्मणो जोगं' ति कम्मणो जोगे पोमाले घेत्तूण कम्मत्ताए परिणा-
 मेइ, जीवपएसबाहिरखेत्तटिट्टए पोमाले ण गेण्हइ, किं कारणं अनाश्रितस्य तत्परिणामाभावात् , जहा
 अग्नी तत्त्विसयट्टीए तप्पाओग्गे दव्वे अग्गिताए परिणामेइ ति, ण अविषयगए इति, तहा जीवोवि
 तपएमटिट्टए गेण्हइ, ण परतो, कम्मणो जोगं ति बुत्तं । केरिया कम्मजोग्गा ? केरिसा वा
 अजोग्ग ति जोग्गाजोग्गविधारणत्थं वग्गणाओ परुविज्जंति—परमाणुवग्गणा अग्गहणवग्गणा, दुए-
 सियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, तिपदेसियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, एवं चउपएसियपंचछजावसंखेजा-
 ऽसंखेज्जपदेसियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, अणंतपएसियवग्गणा अग्गहणवग्गणा, अणंताणंतपदेसिय-
 वग्गणाणं केइ गहणपाओग्गा, केइ अग्गहणपाओग्गा, जे गहणपाओग्गा ते तिण्ह ओरालियवेउव्वियआहारग-

सरीराणं १२ आहारमवगम्या जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेवाणन्तिमो भागो, तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? तो अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिएहिं अणंतगुणो सिद्धाणं अणंतइमो भागो, तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे तेज्जकसरीरवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? तो विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो, तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिकेहिं अणंतगुणो सिद्धाणमणंतइमो भागो । तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे मासादव्ववग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिएहिं अणंतगुणो सिद्धाणमणंतइमो भागो । तस्सुवरि एक्केरूवे छूटे आणापाणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिकेहिं अणंतगुणो सिद्धाणमणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे मणोदव्ववग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतइमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे अग्गइणवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? अभव्वसिद्धिकेहिं अणंतगुणो सिद्धाणं अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे कम्मइगसरीरवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवडो ? विसेसो, को विसेसो ? तस्सेव अणंतिमो भागो । तस्सुवरि एगेरूवे छूटे धुवाचिच-

(१२८) 'आहाटक्कग्गणा जहन्ना' ति । आहार एव आहारक स्वार्थे कन्, तस्य आहारकस्य वा जन्तोः कावलिकाद्यन्तरमाहारमाहारयतो योग्यत्वेन वर्गणा दलिककमप्रचयरूपा आहारवर्गणाः । आद्यतनुत्रययोग्यं दलिकमित्यर्थः । यस्मादेतदनुपादाने विप्रहृगस्यादौ तदव्ययैजसादिद्रव्यग्रहणेऽपि जीवोऽनाहारक इति व्यपदिश्यते आसां चाद्या जघन्येति । तद्विहेवमवबुध्यते-यदुत ग्रहणप्रायोग्यवर्गणा आदिबिबर्गणायाः प्रभृति आ उत्कृष्टवर्गणाया अविशेषेण सर्वा निरन्तरतया यथोत्तरमाविशरीरत्र[य] प्रायोग्यद्रव्या इति । यत्पुनरन्यत्रौदारिकवैक्रियाहारकवर्गणाः पृथग्गन्तादुपरि चाऽयोग्यवर्गणा समनुगतः प्रतिपाद्यन्ते- 'एवमजोग्गा जोग्गा पुणो अजोग्गाओ वग्गणाणंता । ओरालियाइयाणं नेयं ति- विगप्पमेक्केक्कं' । इति वचनात्तन्मतान्तरं मतान्तरं बीजं च सर्वविद्वेद्यमिति । तैजसशरीरवर्गणा आहारपरिपाकाविगुणस्य तैजसशरीरस्य योग्यद्रव्या इति । भावावर्गणाश्च चतसृणां भाषाणां षट् हे मेरी काहला-जलवशाब्वादिपरिणामस्य च योग्यद्रव्या इति । आनप्राणवर्गणाश्चोच्छ्वासनिःश्वास्तया ग्राह्यद्रव्या इति । एतत्स्वरूपणा च पृथक् कर्म प्र(कृ) ति प्राभृते [त] त्संप्रहण्याच्च न दृश्यते ।

यदाह संप्रहणिकारः—

१ 'वेतव्वियाइयाणं' इति विशेषावयवके, च य शुद्धपाठ इति ।

“वग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? सव्वजीवाणं अणंतगुणो । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे ” “अधुवाचित्तवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? सव्वजीवाणं अणंतगुणो । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे पढमसुखवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? अणंतगुणो, को गुणकारो ? सव्वजीवाणमणंतगुणो । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे पत्तेगशरीरवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? असंखेजगुणो, को ? गुणकारो ? पल्लिओवमस्स असंखेज्जमो भागो । तस्सुवरिं एगे रूवे छूटे विद्या सुन्नवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? असंखेजगुणो, को गुणकारो ? असंखेज्जाणं लोगाणं असंखेज्जमो भागो, सोवि भागो असंखेज्जायोगा । तस्सुवरिं एक्के रूवे छूटे वायरनिगोयवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? असंखेजगुणो, को गुणकारो ? पल्लिओवमस्स असंखेज्जभागो । तस्सुवरिं एगे रूवे छूटे ततिता सुन्नवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवत्तिओ ? भन्नइ, असंखेजगुणो, को गुणकारो ? अंगुलस्स असंखेज्जतिभागमेतस्स खेतस्स जावइया आवलियाऽसंखेज्जभागो समया तावइयाइं वग्गमूलाइं धेप्पति तत्थ चरिमवग्गमूलस्स असंखेज्जभागो जावइया आगास-

“परमाणु १ संख २ संखा ३ ऽणंतपएमा अमव्वणंतगुणा ।

सिद्धणणंतभागो, आहारवग्गणा तितणू ४ ॥” [कर्मप्र० बं० क० १८]

‘तितणू’ सि’ तिल्लस्तनवः औदारिकाक्षाः कार्यतया यासां सन्ति तास्त्रितनव इति ।

‘अगहणंतरियाओ तेयग ५ भाया ६ मण ७ य कम्मे ८ य ति’

(१२९) ‘धुवाऽचित्तवग्गण’ सि । ध्रुवाश्च नैरन्तर्येण कृतावस्थाना, अचिताश्च जीवग्रहणा-
द्विषयत्वात्, ध्रुवाचिताः । अत्र ध्रुवशब्दोऽन्तर्बोधकः । तेन एतवन्ता प्राग्वर्गणा परमाणु-
वर्गणाप्रभृतयः सर्वापि सामान्येन निरन्तरव्यवस्थानात् ध्रुवाः, अचित्तध्वनिश्चाविधीपकः । तेन एतवावय-
वा महास्कन्धात् वर्गणा जीवेनाग्रहणादचिता इति ।

(१३०) ‘अधुवाऽचित्तवग्गण’ सि । अध्रुवाश्चानिरन्तराः, एकोत्तरबुद्ध्या कदाचित्कासा-
श्चिदवयवमासां मध्येऽभावात् । अचित्ताद्वेति प्राग्वदध्रुवाचिताः । ताश्चताः वर्गणाद्वेति विग्रहः ।
सर्वा अपि शून्यवर्गणाः पुनः प्रत्यवर्गणानामवसानस्थानादुपरि एकोत्तरबुद्ध्या उपरितनाशून्यवर्गणा
प्रथमस्थानादवस्तात्तथाक्रमबहुलिकविकलान्येवानतानि संख्यास्थानानि तद्व्यञ्जनाः । प्रकृपणा
पुनरासां उपरितनववर्गणानां बलिकस्य बाहुल्यव्यापनार्थमिति । प्रत्येकशरीरवर्गणाश्च प्रत्येकशरीरिणां
साधारणविलक्षणानां पृथिवीकायाश्चेनां यानि यथासंभवमौदारिकवैक्रियाहारकतैजसकार्मणानि शरीर-
नामकर्माणि तेषामेकैकप्रदेशस्य जीवव्यापारमन्तरेणैव विधत्तापरिणामोपचिताः स्वजघन्यस्थानात्
संबन्धान्तगुणोत्तरबुद्ध्या आवेष्टनपरिवेष्टनकारिण्यः पुद्गलश्रेण्य इति । बाह्वरसूक्ष्मनिगोदवर्गणा
अप्येवं रूपा एव बाह्वरसूक्ष्मणां बाह्वरसूक्ष्मनामकर्मोदयव्यतामनन्तकायिकानां या-पीदारिकतैजसकार्मण-
शरीरनामकर्माणि तत्प्रवेशाश्रेण्य बलव्याः ।

पएसा तेसिं असंखेज्जभागो गुणकारो । तस्सुवरिं एक्के रुवे छूटे सुहुमणिमोदवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केत्तिओ ? असंखेज्जगुणो, को गुणकारो ? आबलियाए असंखेज्जभागो । तस्सुवरिं एगे रुवे छूटे चउत्थ सुखवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केत्तिओ ? असंखेज्जगुणो, को गुणकारो ? असंखेज्जाओ सेदीओ पतरस्स असंखेज्जतिभागो । तस्सुवरिं एगे रुवे छूटे महा-खंवग्गणा जहन्ना, जहन्नाओ उक्कोसो केवतिओ ? असंखेज्जगुणो, को गुणकारो ? पलिओवमस्स संखेज्जभागो ^{१३} 'असंखेज्जभागो चि वा पाठः । एतासिं अत्थो जहा कम्मपण्डिसंगहणीए, जाओ अग्गहणवग्गणाओ ताओ सव्वओ हेडिल्लोवरिल्ललक्खणाओ चि दुविहाओ हवन्ति । एतासु कम्मइग्ग-सरीरवग्गणाओ जाओ ताओ कम्मपाओग्गाओ ताओ कम्मत्ताए बंधन्ति । 'जहुत्तहेउ' ति साम-अविसेसपच्चता पुव्वुत्ता तेहि बंधन्ति । 'साईयमणाइयं वाचि' ति बंधवोच्छेदकाउं बंधंतस्स सातिओ बंधो, तम्मि वा अन्नंमि वा काले बंधवोच्छेदमकरेत्तु बंधंतस्स अणादिओ बंधो संतत्पा, अपिशब्दाइ ध्रुवाऽध्रुवावपि द्दया, कम्महगरीरवग्गणापाओग्गा कम्मस्स सेसाओ अजोग्गाओ॥८६॥

कम्मजोग्गाणं दब्बागं वण्णादिगिरूणत्थं भण्णइ—

पंचरसपंचवज्जेहि संजुयं दुविहगंधचउफासं ।

दवियमणंतपएसं सिद्धेहि' अणंतगुणहीणं ॥ ८७ ॥

व्याख्या—'पंचरस' ताई एक्केक्काई खंधदब्बाई पंचवज्जाई, दुग्ंधाई, पंचरसाई, निदुण्हं णिद्धमीयलं, लुक्खुण्हं, लुक्खसीयलं ^{१३} 'मउयंलहुयमिति चउ फामाई, 'दवियं' ति एगदव्वं 'अणं-तपदेसं' ति अणंताणंतपरमाणूणं संघातो, तं कियत्परिमाणं इति चेत् ? 'जीवेहिं अणंतगुहीणं', जीवा सिद्धाः, सुद्धज्ञानदर्शनसहितत्वात्, संपूर्णजीवलक्षणा इति, तेहि अणंतगुणहीणाणं परमाणूणं अभविहिं अणंतगुणमहिपाणं समुदाएणं एक्को खंओ. सव्वेऽपि तल्लक्खणा खंधा जहा भणिता । केत्तिआ ते ? अभविताणं अणंतगुणा सिद्धागमणंतभागमेत्ता खंधा एगसमएणं गहणं एंति कम्म-

(१३१) 'अट्ठवेज्जभागो चि वापाठः' इति । अत्रामिलापः 'जहण्णाए महाखंवग्गणाए उक्कोसो केवतिओ ? विसेसाहियो, को विसेसो ? तीए चव असंखेज्जविभागो' । यदुक्तं कर्मप्रकृति-प्राभूते 'जहण्णाओ महाखंधवग्गणाओ उक्कोसा विसेसाहिया, केसियमेत्तो विसेसो सव्वजहण्ण महाखंवग्गणाए पलिओवमस्स असंखेज्जतिभागेण अवहरिहाए जं भागलव्वं तसियमेत्तो विसेसो सि । एतच्च मतान्तरं । एताश्च महास्कन्धवर्गणा टंककूटाविप्रतिष्ठिताः, बिलसापरिणामोपजिताः, अति-सूक्ष्मपरिणतयः पुद्गलप्रचया इति ।

(१३२) 'मउयं लहुय' इति । यदत्र मुहुलघुस्पर्शान्ध्यामवस्थापिभ्यां युक्तत्वेन स्निग्धमुष्ण-मित्र्यादिभिश्चतुर्भिश्च द्विकसंयोगेऽनुस्पर्शत्वेन युक्तं यद्व्याख्याप्रसङ्गादिभिः सह विरुद्धमिव भाति तत्र स्निग्ध रस-शितोष्णरूपाणामेव चतुर्णां स्पर्शानां कर्मद्रव्यैवविधानात् ।

१ 'जीवेहिं' इति पाठ एव चण्यंनुसारीति ।

त्ताए । ते य बंधगा मूलपगतीर्णं चउव्विहा, तं० एगविहबंधगा, छव्विहबंधगा, सत्तविहबंधगा, अहविहबंधगा य । जो एकविह बंधति तस्स तस्मि समए जहन्नेण वा उक्कोसेण वा अजहन्नुक्कोसेण वा जोमेण गहियं सव्वमेव एकस्स वेयणिज्जस्स कम्मणो भवति । जो छट्ठविह बंधति तस्स तमेव दलियं छण्हं कम्माणं छ भागा भवंति । जो सत्तविह बंधति तस्स तमेव दलियं सत्तण्हं कम्माणं सत्तमेदं भवति । जो अट्ठविह बंधति तस्स तमेव दलियं अट्ठण्हं कम्माणं अट्ठमेदं भवति । एगसमयगहियं दलियं अट्ठ विहादिबंधत्ताए किह परिणमति ? इति चेद्, उच्यते, तस्स अज्झवमाणमेव तारिसं इवइ जेण अट्ठविहा(इ) बंधत्ताए परिणमत्ति, जहा कुंभकारो मृत्पिण्डे मत्तग-सरावादीणि णिव्वत्तेइ, तस्स तारिसो परिणामो, जहा एत्थ एक्करूवाइ अणेगरूवाणि वा एत्तिपाइं दव्वाइं णिष्काएमि ति एवं सव्वन्नुदिट्ठो परिणामो, एतेण परिणामेण संजुत्तस्स अट्ठविहादिताए दलियं परिणमति ॥८७॥

तहिपि एतस्स कम्मणो अमुकं अमुकं एत्थियं दलियंति, एवं विभत्तस्स दलियस्स परिमाण-णिरूवणत्थं भणइ—

आयुगभागो धोवो णामे गोए समो तओ अहिओ ।

आवरणमंतराए तुल्लो अहिगो य मोहे वि ॥ ८८ ॥

सव्वुवरि वेयणीए भागो अहिगो अ कारणं किं तु ।

सुहदुक्खकारणत्ता ठिईविसेसेण सेसाणं ॥ ८९ ॥

व्याख्या— आयुगभागो' ति जो अट्ठविहबंधको तस्स आयुगस्स भागो सव्वतोवो, णामगोत्ताणं दोण्हवि भागो तुल्लो, आउगभागाओ विसेसाहिओ । 'आवरणमंतराए तुल्लो अहिगो य' ति णाणावरणदंसणावरणअंतराइयाणं भागो तिण्हवि तुल्लो, णामगोत्तेहि विसेसाहिगो 'मोहे वि' ति मोहणिज्जस्स भागो विसेसाहिगो 'सव्वुवरि वेयणीए भागो अहिगो' ति मोहणीज्जभागाओ वेयणीयभागो विसेसाहिको ति । 'कारणं किं तु' ति किं कारणं आउगादि-वेदणीयपज्जवसाणाणं भागविभागो ति भन्तइ 'सुहदुक्खकारणत्ता' ति वेयणीयस्स सव्वम-इतो भागो सुहदुक्खकारणंति बहूहिं दलिइहिं सुहदुक्खाइं फुडीभवन्ति, आहारवत्, जहा आहारे असणपाणत्ताइमाणं बहूहिं दव्वेहिं तिची भवन्ति, साउमेण योवेणवि, असणाइतुल्लं वेयणीज्जं साइम-तुल्लाणि सेसाणि, विषवत्ता संसाणि ति स्तोकमपि विषं स्फुटीभवन्ति । 'ठिईविसेसेण सेसाणं' ति सेसाणि आउगादीणि मोहपज्जवसाणाणि ठितिविसेसादेव तेसिं दलियविसेसो । एवं चेव आउ-गाओ णामगोत्ताणं संखेज्जगुणं पावइ ? सच्चं, आउगाधारत्वात् शेषप्रपञ्चस्य, तस्मा आउगस्स बहुगं दलितं तहावि णामादयो धुवबंधिणो ति काउं विसेसाहिकाणि । आह—णाणावरणादिहिंतो मोह-णिज्जस्स भागो संखेज्जगुणो पावति ठितिविशेषत्वात् ? सच्चं, चरित्तमोहस्स चत्तालीसंति काउं

णाणावरणाद्यो विसंसाहिय एव, ^{१३३} 'मिच्छत्तदक्षियं चरित्तमोहस्स अणंतिमो भागो णि तं अदिकिच्च ण मणितं ॥ ८८-८९ ॥

इयणिं सादियणाइयपरुवणत्थं भन्नइ—

छण्हं पि अणुक्कोसो पएसबंधो चउव्विहो बंधो ।

सेसतिगे दुविगप्पो मोहाउ य सव्वहिं चेव ॥ ९० ॥

व्याख्या—^{१३४} 'छण्हं पि अणुक्कोसो पदेसबंधो चउव्विहो बंधो' णि णाणावरणदंसणा-
वरणवेदणीयणामगोत्तमंतराद्भागं एएसिं छण्हं कम्माणं अणुक्कोसगो पदेसबंधो सादियाहचउवि-
गप्पो भवति । कहं ? भन्नइ-एएसिं छण्हं कम्माणं उक्कोसगो पदेसबंधो मोहणिजजस्स बंधे वोच्छिन्नं

(१३३) 'मिच्छत्तदक्षियं' मित्यादि । इह भवतामृविषयबन्धादौ 'आज्यभागो घोषो' इत्यादि
क्रमेण मूलप्रकृतीनां प्रवेशविभागेऽपि उत्तरप्रकृत्यपेक्षया यथास्वं पुनः प्रतिविभागः प्रवर्तते । तत्रापि
केवलज्ञानावरणादीनां सर्वधातिप्रकृतीनां ज्ञानवर्शनावरणमोहनीयकर्मणु योग्यमनन्ततमं बलिकभाग-
मपनीय शेषस्य देशधातिप्रकृतिसंख्यापेक्षया विभागः प्रवर्तते, तद्यथा-ज्ञानावरणे मतिभूताऽवधिमानः-
पर्यायाऽवरणापेक्षया चतुर्धा । दर्शनावरणे चक्षुरवक्षुरवधिवर्शनावरणवशात् त्रिधा । मोहनीये च कषाय-
नोकषाययोर्विभागमावाद् द्विधा । तत्रापि कषायभागलब्धं संज्वलनानामेव भावाच्चतुर्धा । नोकषायलब्धं
च पञ्चधा । वेदत्रयेऽन्तरवेदस्य 'हास्यरस्यरतिशोकलक्षणयोर्गुणलयोरन्यतरयुगलस्य मयकुच्छ-
योश्च पञ्चानामेव युगपद्बन्धात् । सर्वधातिलब्धं च ज्ञानावरणकर्मणि एकस्यैव केवलज्ञाना-
वरणस्य भागमावादेकधा । दर्शनावरणे निद्रापञ्चकस्य केवलदर्शनावरणस्य च विभागात् षोढा ।
मोहनीये च दर्शन-चारित्रमोहनीयतया विभागाद् द्विधा । तत्र दर्शनमोहलब्धं मिथ्यात्वस्यैव भवति ।
चारित्रमोहप्राप्तं च द्वावशधा, द्वावशानामादिकषायाणां सर्वधातित्वात् । शेषकर्मसु च यावत्यो
युगपद्बध्यन्ते प्रकृत्यस्तावन्तो बलिकविभागाः । उक्तं च—

जं सव्वधाइपत्तं, सगकम्मपएसणंतिमो भागो ।

आवरणाण चउद्धा, तिहा य अह पंचहा विग्घे ॥ ९१ ॥

मोहे दुहा चउद्धाय, पंचहा वा विवुज्जमणीणं ।

वेयणियाउयगोएसु वज्जमणीज भागो णि ॥ ९२ ॥ [कर्मप्र० सं० ब० क० २५-२६]

पिडपगईसु वज्जंतिगाणं..... णि ति

पिण्डप्रकृतयो नामप्रकृतयः । इत्यभिप्रायादुक्तं 'मिच्छत्तदक्षियं' मित्यादि ।

(१३४) 'छण्हं पि अणुक्कोसो पएसबंधो चउव्विहो बंधो' य एष कृत्तौ वेदनीय-
स्यापि सूक्ष्मसंपरादगुणस्थाने उत्कृष्टयोगिनः प्रवेशबन्ध उत्कृष्टः प्रतिपाद्यते । स कषायबद्धबन्धु
बन्धापेक्षयेति । अयथोपशास्तमोहबीतिरगादयस्त्रय एव उत्कृष्टयोगिनो वेद्योत्कृष्टप्रवेशबन्धकाः;
यतः सकलमपि कर्मबलिकमेवा केवलवेदकर्मतयैव परिणमतीति प्रागुणस्थानकाऽपेक्षया एषामेतस्य
प्रवेशबन्धः सूक्ष्मयोगुण इति । यदुक्तम्—

सुहुमसंपराहगस्त उवसामगस्त खवगस्त वा उक्कोसो जोगे बट्टमाणस्त उक्कोसो लम्भति
एकं वा दो वा समया । हेटिठलोवि उक्कोसो जोगो लम्भति, तर्हि आउगस्त मोहणिज्जस्त य
भागो लम्भति ति तर्हि उक्कोसो पदेशबंधो ण भवइ । एत्थ दोहं विभागा एतेसु छसुवि पविट्ठत्ति
काउं उक्कोसो लम्भति, स सादिओ अधुवो य । बंधवोच्छेदं करेतु पुणो बंधंतस्त अणुक्कस्त
सादिओ, अहवा सुहुमरागस्त आदीए उक्कोसो लद्धो, तओ उक्कोसो फिड्ढे अणुक्कोसं बंधंतस्त
अणुक्कोसस्त सादिओ, तं ठाणमपत्तपुव्वस्त अणादिओ ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । 'सेसत्तिगे दुविग-
प्पो' ति उक्कोसजहन्नाजहन्नेसु सादिओ अधुवो य, कइ ? उक्कोसे कारणं भणितं । एतेसि छहं
जहन्नको पदेसबंधो सुहुमणिगोयस्त अपजत्तगस्त सव्वमंदवीरियलद्धिस्त पढमसमए बट्टमाणस्त
सत्तविहबंधकस्त लम्भइ एकसमयं, ततो त्रितियममयादिसु अजहन्नस्त सादिओ बन्धो, पुणो परि-
व्वमिय संखेज्जं वा असंखेज्जं वा कालेण सुहुमणिगोदअप्पजत्तगअप्पलद्धिपढमसमयभावं पत्तस्त
नहन्नो, एवं जहन्नाजहन्नेसु जोगेसु संसारत्था जीवा परिभमंति ति काउं सव्वत्थ सादिओ अधुवो
य । 'गोहाउ य सव्वहिं चेव' ति मोहाउमाणं उक्कोसाणुक्कोसजहन्नाजहन्नो एएसबंधो साइओ
अधुवो य । कइ ? आउगस्त अधुवबंधित्तादेव सिद्धं, मोहणिज्जस्त सत्तविहबंधगस्त ^१ उक्कोसजोगिस्त
उक्कोसो एएसबंधो लम्भइ, सो य सम्महिद्धिमिच्छदिट्ठीणं सामन्नो, तम्हा मिच्छदिट्ठिस्त लम्भइ
त्ति काउं मिच्छदिट्ठि उक्कोसाणुक्कोसेसु परिपत्तणं करेइ ति दोसुवि साइओ अधुवो य । जहन्ना-

अपं वापर मउयं, बहुं च ल(लु)क्खं च सुक्खिकलं चेव ।

मंदं महव्वयं पि य, सायव्वहियं ज तं कम्मं ।।१॥

[]

अस्य व्याख्या-तत्केवलयोगप्रत्ययोपात्तं कर्म सदेवं । किं विशिष्टमित्याह-अल्पं स्तोत्रं
कषायाभावेन तत्प्रत्ययस्थित्यनुभागापोढतया अल्पस्थित्यनुभागात्वात् । तथाहि-तत्कर्मप्रयसमये
बद्धं द्वितीयसमये वेदितं तृतीयसमये निर्जयंत इति । अनुभागास्तु सर्वजघन्याऽनुभागस्थानकस्य
सर्वजघन्यस्यर्थाकादप्यनन्तगुणहीनरसमिति । बादरं स्थूलं, तथाविधसूक्ष्मपरिणामविरहात् । मृदु
कर्कशादित्यंशाऽभावेन । बहुं च कषायवज्जीवंकसमयप्रबद्धादेशापेक्षया सत्त्वधेयगुणप्रदेशत्वात् ।
लक्षं चिरकालावस्थानानुगतत्वात् । 'च'शब्दात् सुगन्धि सुच्छायां च । शुक्लं उत्कटशेषवर्णचतुष्ट-
याभावेन कुमुदोदरगौरं । चशब्दः समुच्चये, एवशब्दोऽवधारणे, स च सर्वत्र सम्बन्धनीयः ।
ततोऽल्पमेव बादरमेवेत्येवं सर्वत्र विपक्षक्षेपो द्रष्टव्यः । मंदं मधुरं शर्कराद्यतिशायिरसत्वात् ।
महाव्ययं बन्धतृतीयसमये सर्वनिर्जराणाल्लेखकर्मणां गुणश्रेणिनिर्जराणां विनाभावित्वात् । वा अपि चेति
समुच्चये । सदेव सातं, शुभप्रकृतिवेद्यं । व्ययनं व्ययितं पोष्टेत्यर्थः, न विद्यते व्ययितं यत्र तदव्ययितं ।
सातं च तदव्ययितं च साताऽव्ययितं । एतद्धि देवमानुषमुत्प्रेम्यो बहुतरनुत्तोत्पादकं बुभुक्षातृषादिव्य-
थाप्रकर्षप्रमाथि चेति भावः । इति गाथायः ।

१ 'उक्कोसजोगिस्व' इति सु. प्रती नास्ति ।

जहन्मभावणा सुहुमनिगोयजीवे, जहा नाणावरणस्स तहा भाणियव्वं, तम्हा मोहणिज्जस्स मूलपगती पइच्च चत्तारिवि सादिय अधुवा य ॥९०॥

इदानीं उत्तरपगतीं भक्षइ—

तीसण्हमणुक्कोसो उत्तरपयडोसु चउविहो बंधो ।

सेसतिगे दुविगप्पो सेसासु य चउविगप्पो वि ॥ ९१ ॥

व्याख्या—‘तीसण्हमणुक्कोसो उत्तरपगतीसु चोविहो बंधो’ ति पंचणाणावरणाणि, धीणतिगवच्चाणि छ दंसणावरणाणि, अणंतानुबंधिवज्जा बारस कमाया, भयदुगुंछा पंचअंतरायइयमिति एतासि तीसाए कम्मपगतीं अणुक्कोसो पदेशबंधो सादिआइउविगप्पो भवति । कंहं ? भक्षइ-पंचण्हं णाणावरणां सुहुमसंपराइयस्स छविहं बंधगस्स पुर्ववत् भावना, मोहाउगभागोवि लब्भइ ति । चउण्हं दंसणावरणाणं एमेव मोहाउगमाया लब्भति, सजातियमागलंभो य । निहादुगस्स सत्तविहबंधगस्स उक्कोसजोगिस्स सम्मदिह्तिस्स धीणगिद्वितीगभागो लब्भति ति असंजतादि अपु-
ष्वाकरणं तेषु उक्कोसो लब्भति, एककं वा दो वा समयया, सो य सादिओ अधुवो य । उक्को-
साओ परिवहंतस्स बंधवोच्छेदाओ वा अणुक्कोसस्स सादिओ, सम्मत्तभावे उक्कोसजोगं अपत्तपुव्व-
स्स अणादियो, ध्रुवाऽध्रुवौ पुर्ववत्, अप्पच्चक्खाणावरणस्स अपंजयसम्मदिह्तिस्स उक्कोसजोगिस्स
उक्कोसो भवति, मिच्छत्तअणंतानुबंधीणं भागो लब्भइ एककं वा दो वा समयया । ततो परिवहंतस्स
अबंधातो वा अणुक्कोसस्स सादिओ, असंजयसम्मदिह्तिभावे उक्कोसजोगं अपत्तपुव्वस्स अणादियो
ध्रुवाऽध्रुवौ पुर्ववत् । पच्चक्खाणावरणस्स संजतासंजतो उक्कोसजोगी उक्कोसं करेइ ति, मिच्छत्त-
अणंतानुबंधिअप्पच्चक्खाणावरणाणं भागो लब्भति ति एककं वा दो वा समयया, सेसं जहा अप्प-
च्चक्खाणावरणस्स तहा भाणियव्वं । भयदुगुंछाणं संपदिह्तिस्स उक्कोसजोगिस्स असंयतादि जाव
अपुव्वकरणो ति एतेसु उक्कोसो लब्भइ, एककं वा दो वा समयया, । कंहं ? भन्नइ—मिच्छत्तभागो
लब्भति ति । सेसभावणा जहा निहापयलाणं तहा भाणियव्वा । कोहसंजलणाए अणियद्विस्स चउविह-
बंधगस्स उक्कोसजोगिस्स उक्कोसो लब्भति, एककं वा दो वा समयया । कंहं ? भन्नइ—णोरुसाय-
भागो लब्भति ति काउं, उक्कोसाओ परिवहंतस्स बंधवोच्छेदाओ वा सादिओ, तं ठाणमपत्तपुव्व-
स्स अणादियो, ध्रुवाऽध्रुवौ पुर्ववत् । माणसंजलणाए तस्सेव तिविहं बंधगस्स कोहसंजलणाए भागो
लब्भति ति । शेषप्रपञ्चः पुर्ववत् । मायाए दुविहवयकस्स माणभागो लब्भति ति शेषं पुर्ववत् ।
लोभसंजलणाए तस्सेव एगविहबंधगस्स उक्कोस जोगिस्स उक्कोसो भवति, सव्वमोहभागो तस्स
ति । शेषं पुर्ववत् । पंचण्हमंतराइयाणं सुहुमसंपराइयस्स छविहवयगस्स उक्कोसजोगे वट्टमाणस्स
उक्कोसो लब्भइ । कंहं ? मोहाउग भागो लब्भइ ति । शेषं पुर्ववत् । ‘सेसतिगे दुविगप्पो’ ति
उक्कोसजहन्नाजइन्नेसु सादिओ अधुवो य । कंहं ? उक्कोसे कारणं पुव्वुत्तं, जहन्नाजइन्नेसु जहा

मूलपगतीर्णं तदा भणियन् । 'सेसास्तु यच्च उविगप्पो वि' चिं थीणगिद्धितिगमिच्छत्तणंताणु-
 बंधीणामधुवबंधीणं परित्तमाणीणं च सन्वासि उक्कोमोऽणुक्कोसो जहन्नोऽजहन्नो य सादिओ
 अधुवो य । क्हं ? भन्इ-परित्तमाणीणं अधुवबन्धित्वादेव सिद्धं, थीणगिद्धितिगमिच्छत्तणंताणु-
 बंधीणं उक्कोसो सत्तविहबंधकस्स मिच्छदिट्ठिस्स लब्भइ, एक्कं वा दो वा समया, सम्मदिट्ठिस्स
 एतेसि बंध एव णत्थि, तओ परिवहंतस्स अणुक्कोसस्स सादिओ, तओ पुणो उक्कोसजोगं
 पत्तस्स उक्कोसो, एवं उक्कोसाणुक्कोसेसु परिभमति चिं दोसुवि सादिओ अधुवो य । णामधुवाणं णव-
 ष्ठवि मिच्छदिट्ठी, सत्तविहबंधको उक्कोस्सजोगी णामस्स तेवीमबंधको उक्कोसं बंधति, एक्कं वा
 दो वा समया, सेसनामाण भागो तहिं लब्भति चिं, सम्मदिट्ठिस्स एतेसि उक्कोसो ण लब्भइ,
 तम्हा मिच्छदिट्ठी, उक्कोसाणुक्कोसेसु परिभमइ चिं, दोसुवि सादिओ अधुवो य । एतेसि धुव-
 बंधीणं अधुवबंधीणं वा सुदुमणिगोदाऽपज्जत्तकस्स अप्परियलद्धिजुत्तस्स पढमसमए वट्टमाणस्स
 सव्वजहन्नो पदेसबंधो, तओ जहन्नाजहन्नेसु परित्तइ चिं दोसुवि सादिओ अधुवो य ॥ ९१ ॥

एवं सादियाऽणायिपहूवणा भणिया, इदाणि सामित्तं मूलत्तरपगतीणं भन्इ-

आउक्कस्स पएसस्स पंच मोहस्स सत्त ठाणाणि ।

सेसाणि तणुक्काओ बंधइ उक्कोसगे जोगे ॥ ९२ ॥

व्याख्या-'आउक्कस्स पएसस्स पंच' चिं मिच्छदिट्ठि अर्जतादि जाव अप्पमत्तसंजओ
 एतेसु पंचसुवि आउगस्स उक्कोसो पदेसबंधो लब्भइ । क्हं ? सव्वत्थ उक्कोसो जोगो लब्भइ चिं
 काउ ।

अन्ने पढति 'आउक्कोसस्स पदेसस्स छ' चिं सासणोवि उक्कोसं बंधति चिं । तं ण,
 जेण अणंताणुबंधीणं मिच्छदिट्ठिस्स उक्कोसो पदेसबंधो दिट्ठो चिं जइ सासणेवि अणंताणुबंधीणं
 उक्कोसो पदेसबंधो होज, तो अणंताणुबंधीणं अणुक्कोसो सादियादिचउव्विहो बंधो लभेज्ज, मिच्छ-
 त्तभागो लब्भइ चिं । अन्नं च सेसपएसुक्कं मिच्छो' चिं उवरिं भणिदिति तेण सासणस्स
 उक्कोसो जोगो न लब्भति चिं । तेण पंच जणा उक्कोसं करेति । 'मोहस्स सत्तठाणाणि' चिं
 सासणसम्मामिच्छदिट्ठिज्जा मोहणिज्जपंचका सत्तविहबंधकाले 'सव्वेवि उक्कोसपदेसबंधं बंधति ।
 क्हं ? भन्इ, सव्वेसुवि उक्कोसो जोगो लब्भति चिं ।

अन्ने पढति 'मोहस्स णव उ ठाणाणि' चिं सासणसम्मामिच्छेहिं सह । तं ण संभ-
 वति । क्हं ? सासणस्स कारणं पुव्वुत्तं, सम्मामिच्छदिट्ठिस्स जइ उक्कोसो लभेज्ज तो 'अजई-
 वितियक्काए' चिं उवरिं भणिदिति तं ण भणेज्जा, असंजयसम्मदिट्ठिसम्मामिच्छदिट्ठीणं जोगं
 मोत्तूणं अन्नो अप्पतरादिविसेसो मूलत्तरपगतिबंधे भेदो णत्थि चिं तेण सत्त मोहणिज्जस्स उक्कोस-

पदेसबंधं बंधन्ति । सासणसम्मामिच्छेसु उक्कोसो जोगो ण लब्धमि ति तेण ते ण गहिया । 'सेसाणि तण्णुक्साओ बंधइ उक्कोसगे जोगे' ति सेसाणि मोहाउवज्जाणि 'तण्णुक्साओ' सुद्धमसरागो उक्कोसजोगे वट्टमाणो उक्कोसं बंधन्ति; कइं ? मोहाउमाणं भागो लब्धमि ति काउं; उक्कोसजोगाऽभावे तस्सवि उक्कोसो ण लब्धइ ति ॥ ९२ ॥

इदाणि जहन्नगसामित्तं भन्नइ—

सुद्धमणिगोयाऽपज्जत्तगस्स पढमे जहन्नगे जोगे ।

सत्तण्हं तु जहन्नं आउगबंधेवि आउस्स ॥ ९३ ॥

व्याख्या—'सुद्धमणिगोयाऽपज्जत्तगस्स पढमे जहन्नगे जोगे । सत्तण्हं तु जहन्नं' ति सुद्धमस णिगोदस्स अणंतकाइगस्स अपज्जत्तकस्स लद्धीए अप्पलद्धिस्स वीरियं पडुच्च पढम-समए वट्टमाणस्स आउगवज्जाणं सत्तण्हं कम्माणं जहन्नको पदेसबंधो भवति, एककं समयं । कइं ? अप्पज्जत्तका सत्तवेवि असंखेज्जगुणेणं जोगेणं समए समए वड्हन्ति ति त्रितियमपाइसु जहन्नगो पदेसबंधो न लब्धइ सत्तजहन्नजोगी पढमसमए लब्धमि ति काउं । 'आयुगबंधेवि आउस्स' ति सो चेव सत्तण्हं जहन्नकसामी अप्पणो आउतिभागपढमसमए वट्टमाणो आउगस्स पदेसबंधं जह-न्नगं करेइ, एककं समयं । कइं ? वीयसमए असंखेज्जगुणेणं जोगेण वड्हति ति ण लब्धमि ति ॥ ९३ ॥

मूलपगईणं सामित्तं भणियं, इयाणि उत्तरपगतीणं सामित्तं भन्नइ, तन्थ पुच्चमुक्कोसं भन्नति-

सत्तर सुद्धमसरागो पंचगमणिपट्टि सम्मगो नवगं ।

अजई चित्तियकसाए देसजई तइयए जयइ ॥ ९४ ॥

व्याख्या—'सत्तर सुद्धमसरागो' ति पंच णाणावरणाणं चत्तारि दंसणावरणाणं सातावेद-णीयं जसक्किउच्चागोयं पंचण्हमंतरायिगाणं एतेसिं सत्तरसण्हं कम्माणं सुद्धमरागो उक्कोसे जोगे वट्टमाणो उक्कोसं बंधति । कइं ? भन्नइ—सत्तवेसिं मोहाउगभागा लब्धमि, ति । चउण्हं दंसणा-वरणीयाणं जसक्कितीए य सजातिभागलंभो अत्थि ति हेट्ठओ उक्कोसं ण लब्धमि, तदभावात् । 'पंचगमणिपट्टि' ति पुरिसवेदस्स चउण्हं संजलणाणं अणियट्ठि उक्कोसजोगे वट्टमाणो उक्कोसं पदेसबंधं बंधति । कइं ? भन्नइ—अणियट्ठि पंचविहबंधको पुरिसवेदस्स उक्कोसं करेइ, हासरतिभय-दुगुंछाणं भागो लब्धइ ति काउं । कोहसंजलणाए चउव्विहबंधको उक्कोसजोगी उक्कोसं करेइ, पुरिसवेयस्स भागो लब्धइ ति काउं । माणस्स तिबिहबंधको उक्कोसं बंधइ, कोहभागो लब्धइ ति । मायाए दुविहबंधको उक्कोसजोगी उक्कोसं करेइ, माणभागो लब्धइ ति । लोहसंजलणाए एगविहबंधको उक्कोसं करेइ, सत्तव मोहभागो तस्सेति । 'सम्मगो नवगं' ति णिदादुग-

छणोक्तायतित्थकरणामाणं जो सम्महिटी उक्कोमजोगी सो उक्कोसं पदेसं बंधति । कहं ? भग्गइ णिहा-
दुग्गस्स असंजतप्पमिति जाव अपुव्वकरणद्वाए संखेज्जइमो भागो ति ताव एतेसु सव्वेसुवि उक्कोसो
पदेसो लब्धति, धीणागद्धित्तिगभागो लब्धति ति काउं, सम्मामिच्छस्स उक्कस्सजोगाभावे तंमि
ण लब्धति ति । हामरतिअरतिमोक्कभयदुग्गुळाणं जे जे तव्वंधका सम्महिटिणो ते ते उक्कोमजोगे
बहुमाणा उक्कोसं पदेसबंधं करंति मिच्छत्तभागो लब्धति ति काउं सव्वेसिं सामन्नं, विसेसामावा ।
तित्थगरणामस्स देवगतिपाओग्गं तित्थगरसुहितं एग्गुणतीसं बंधमाणं उक्कोसजोगीणं असंजतादि-
अपुव्वताणं उक्कोसो पदेसबंधो भवति, सव्वेसिं तत्पाओग्गं ति काउं, तीमएककतीसबंधेषु उक्कोसो
पदेसबंधो ण लब्धति, बहुगा भागो भवति ति काउं । 'अज्जइ धित्तियकसाय' ति असंजय-
सम्महिटी उक्कस्सजोगी अप्पच्चक्खाणावरणीयाणं उक्कोसं पदेसं बंधति ति । कहं ? मिच्छत्तअण-
ताण्वधीणं भागो लब्धति ति, सम्मामिच्छे यीगाऽन्पत्वादेव ण लब्धति । 'देसजइ तद्दुए
जयइ' ति संजतासंजओ पच्चक्खाणावरणाणं उक्कोमजोगी उक्कोसं पदेसं बंधति ति, कहं ?
मिच्छत्ताऽणताणुबंधिअप्पच्चक्खाणावरणाणं भागो लब्धति सेसेसु तदभावां ण लब्धति ॥ १४ ॥

तेरस बहूपपएसं सम्मो मिच्छो व कुणइ पयडोओ ।

आहारमप्पमत्ती सेसपएसुक्कड मिच्छो ॥ १५ ॥

व्याख्या-तेरस बहूपपएसं सम्मो मिच्छो व कुणइ पयतीओ' ति असातावेदणीय-
मणुयदेवाउगदेवदुग्गवेउन्विद्यदुग्गममचउरंमवज्जरिमणारायपसत्थविहायगतिसुभगसुस्सरादेज्जणामाणं
एतेमि तेरसण्हं पगतीणं सम्महिटिस्स वा मिच्छहिटिस्स वा 'सत्तविहबंधकस्स उक्कस्सजोगिस्स
उक्कोसो पदेसबंधो भवति । कहं ? भग्गइ जो असातं बंधति सो सम्महिटी मिच्छहिट्टो वा सत्तविह-
बंधओ, तेसि दोण्हवि अविसिट्ठो उक्कोसो जोगो, तेण दोसुवि उक्कोमपदेसबंधो अवरुद्धो ।
एवं मणुस्सदेवाउगाणि दोण्हवि अवरुद्धाणि । देवदुग्गवेउन्विद्यदुग्गममचउरंमवज्जरिमणाराय-
सुस्सराएज्जणामाणि देवगतिपाओग्गं अण्णवीसं बंधमाणस्स बंधं एति, हिट्ठिल्लेसु ण एति, तेण सम्म-
हिट्ठिमिच्छहिट्ठिणं उक्कोमजोगाणं उक्कोसो पदेसबंधो अवरुद्धो, एग्गुणतीसादिसु एतेमि उक्कोसो
ण लब्धति, बहुगा भागो ति काउं । वज्जरिमणारायसंधयणं मणुयगतिपाओग्गं वज्जरिमणाराय-
सहियं^१ एग्गुणतीसं बंधमाणस्स बंधं एति, हेट्ठिल्लेसु ण एति तेण दोण्हवि उक्कोमजोगीणं उक्कोसो
पदेस बंधो ण वरुद्धो, मिच्छहिट्ठिस्स तिरियंगतिएवि ममं लब्धति, उज्जोवेतित्थगरसदिएयतीसइ
बंधेवज्जरिमहस्सं उक्कोसो पदेसबंधो ण लब्धति बहुगा भाग-ति काउं । 'आहारमप्पमत्तो'ति

(१३५) 'एटांजिते' त्वादि । त्रयोवशं प्रकृतिस्वेकावशायेक्षयेव सप्तविधबन्धकत्वमधिकृतं ।

इयोः पुनर्नरन्तराण्युपारब्धविषयबन्धकमर्थेति द्रष्टव्यम् । तच्च सुगमत्वाच्चूणिकृते न विषयितम् ।

१ 'वज्जरिमणारायसंधय' इति जे. ।

आहारकदुग्धस्य अप्यमत्तो ऽति अप्यमत्ताऽपुष्पकरणा य दोषि गहिता, तेभि उक्कोपजोगीणं देवगतिपाओगं आहारकदुग्धमहितं तीसं बंधमाणाणं उक्कोसो पदेसबंधो भवति, एकतीसे उक्कोसो ण लब्धमिति, बहुगा भागा भवति चि काउं । 'सेसपदेसुक्कं मिच्छो' ति भगियसेसाण कम्माणं उक्कोसपदेसबंधं मिच्छहिट्ठी बंधइ । कहं ? धीणतिगमिच्छताणंनानुबंधीणपुंमगितियवेद-
निरयदुगतिरियदुगणिरयतिरियाउगणीयागोत्ताणं समहिट्ठिस्स बंधो णत्थि. मिच्छहिट्ठी सत्तविह-
बंधको उक्कोसं बंधति, आउगभागो लब्धमिति चि काउं । अन्नेसिपि सम्महिट्ठिअयोगाणं योगाणं च पगतीणं सो चेव । णामस्स जाओ तेवीसबंधे बंधं एंति तासि तहिं चेव उक्कोसो, पगतीओ सव्वथो-
वाओ ति आउगबंधकालं मोत्तूण उक्कोसजोगिस्स । जासि तेवीसे बंधो णत्थि मणुयदुगविगल्लिदिप-
पंबिदियजातिओरात्थिगोबंसेववट्टपराघायउस्सापत्तसपज्जत्तकथिरसुभं'णामाणं एतामि उक्कोसो
पदेसबंधो पणुवीसबंधगस्स भवति, हेट्टओ ण लब्धमिति उवरिपि बहुकाओ पगतीओ ति उक्कोसो ण
लब्धमिति । आयावुज्जोवाणंलब्धीस बंधकेसु, गिरयदुगअप्पसत्थविहायगइइस्सरणामाणं अट्ठावीस-
बंधगस्स उक्कोसो पदेसबंधो, उरि बहुकाओ ति ण लब्धमिति, मज्झिम्भसंधयणसंठाणाणं एगूण-
तीसबंधगस्स उक्कोसो पदेसबंधो, उवरि ण लब्धमिति ॥ ९५ ॥

इयाणि उक्कोसजहन्नपदेसबंधमामीणं सरूजणिद्वारणत्थं भणइ—

सन्नो उक्कजोगो पज्जत्तो पयडिबंधमप्पयरो ।

कुणइ पपेसुक्कोसं जहन्नगं जाण विवरीए ॥ ९६ ॥

व्याख्या—'सन्नो उक्कजोगो पज्जत्तो पयडिबंधमप्पयरो । कुणइ पपेसुक्कोसं'
ति जो मणोपुवं किरियं करेइ तस्स सव्वजीवेहिंतो तिन्वा चेठ्ठा भवति चि मन्निगगहणं ।
सन्नीसुवि जहन्नुक्कोपजोगिणो अत्थि चि तेण जहन्नोगिवुदामत्थं उक्कोमजोगिगहणं । सन्नि
अप्यज्जत्तगस्सवि तप्पाओगो उक्कोसो जोगो अत्थि चि तव्वुदामत्थं पज्जत्तगगहणं । सोवि
सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तगस्स सव्वुक्कोसो जोगो लब्धइ चि सव्वुक्कोसजोगीसुवि जो पगतिओ
बहुकाओ बंधइ तस्स भागा बहुगा हुंति चि थोकं दलियं लब्धइ, जहा दस कुंभा पंचहं दिन्ना
ते चेव दिन्ना दमणं अद्धं लब्धमिति तेण पगतिअप्पतबंधगगहणं 'कुणइ पपेसुक्कोसं' ति
सो तारियो तव्वंधकेसु उक्कोसं पदेसबंधं बंधति, जहासंभवं एतेण बीजेण जहिं जहिं जस्स जस्स
कम्मस्स उक्कोसो लब्धमिति तस्स तस्म तहिं तहिं चिंतेतु भाणियव्वं । 'जहन्नगं जाण विवरीए'
चि अमन्नीएसुवि जहन्नजोगी, तेसुवि सव्वापज्जत्तको लद्धीए, तेसुवि बहुकाओ पगतीओ बंध-
माणो सव्वपगतीणं तव्वंधकेसु जो एरियो सो सव्वजहन्नं पदेसबंधं करेति । एतेण बीजेण
वक्ष्यमाणं जहन्नगं नेतव्वं जहासंभवं ॥ ९६ ॥

१ '[वसकिति]' इति पाठो शु० प्रती कोष्ठके बतंते तथापि जे प्रती तस्याभावाद्वाद्यप्यमानत्वाच्च न लिखितः ।

२ 'पज्जत्तयरो तस्स' इति शु० ।

घोलणजोगि असक्की बंधइ चउ दोन्नि अप्पमत्तो उ ।

प'चासंजयसम्मो भवाइ सुहुमो भवे सेसा ॥ ९७ ॥

व्याख्या—‘घोलणजोगि असक्की बंधइ चउ’ ति गिरयदेवाउगं गिरयदुगं एतेसि चउण्हं कम्माणं असक्किपंचिदियो सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तको अपज्जत्तगस्स बंधो णत्थि ति, ‘घोलणजोगि’ ति परिवत्तमाणजोगी, वाक्कायचेद्वा तस्स अचंतमप्पा भवति ति, अपरिवत्त-माणजोगिस्स तित्वा चेद्वा भवति, तत्थवि असक्की पज्जत्तकपाओगे सव्वजहन्ने जोगे वड्डमाणो मूलपगतीणं अट्टविहं बंधमाणो जहन्नं पदेसबंधं बंधति, हेट्ठिल्ला ण बंधति भवपच्चाओ । सक्कीसु किं न भवति इति चेत् ? भन्नइ, असन्निपज्जत्तकउक्कोसजोगाओ सन्निपज्जत्तगजहन्नगत्त-ओगो असंखेज्जगुणो ति तेण ण भवति, ‘दोन्नि अप्पमत्तो उ’ ति घोलणजोगी अप्पमत्त-संजओ अट्टविहबंधको णामपगतीणं एकक्तीसं बंधमाणो आहारकदुगस्स जहन्नगं पदेसबंधं बंधति । ‘प'चासंजयसम्मो भवाइ’ ति देवदुगं वेउव्वियदुगं तित्थकरणामाणं एसि पंचण्हं असंजयसंमहिट्ठी भवादिसमए वड्डमाणो जहन्नगं पएमबंधं बंधति, कहं ? भन्नइ, देवणेरइयाणं तित्थकरणामबंधकाणं तओ चुताणं मणुएसु उववज्जताणं उप्पत्तिपढमसमए चेव देवगतिपाओगं तित्थकरणाममहितं एगूणीतीं बद्धमाणानं सव्वजहन्नजोगीणं देवदुगवेउव्वियदुगाणं सव्वजहन्नो पदेसबंधो । अमन्निसु किं न भवति ? इति चेत् , भन्नइ—असन्नि अपज्जत्तकद्धाए वड्डमाणो देवगतिणेरइयगइपाओगे ण बंधइ, सन्निअपज्जत्तगजोगाओ असन्निपज्जत्तगजोगो असंखेज्जगुणो ति काउं जहन्नगो पदेसबंधो ण भवति । तित्थकरणामस्स मणुओ तित्थकरणामबंधको कालं काउं देवेसु उववन्नो तस्स पढमसमए मणुयगतिपाओगं तित्थकरणाममहितं तीसं बद्धमाणस्स सव्व-जहन्नजोगिस्स सव्वजहन्नो पदेसबंधो, अन्नत्थ ण लब्धति । ‘भवाइ सुहुमो भवे सेस’ति भवाइ ति दोण्हवि सामन्नं, गिरयदेवाउगं देवदुगं गिरयदुगं वेउव्वियदुगं आहारदुगं तित्थगणारामं च मोत्तूण सेमाणं सव्वपगतीणं सुहुमो अपज्जत्तगो भवादिसमए वड्डमाणो हीणवीरिओ अप्पप्पणो ठाणे सव्ववहुकाओ पगतीओ बंधमाणो सव्वजहन्नजोगी सव्वेसिं जहन्नं पदेसबंधं करेइ । णामे अपज्जत्तकसुहुमसाधारणाणं पणुवीसबंधगो, एमिदियआयवथावराणं लुब्बीसबंधको, मणुयदुगस्स एगूणीतीसबंधको, सेमाणं णामपगतीणं तीसबंधको जहन्नगं पदेसबंधं करेति, सो चेव आउगाणं दोण्हं आउगतिभागादिसमए वड्डमाणो सव्वजहन्नं करेइ । कारणं पुव्वुत्तं । आदिशब्दात् गहितं सामितं भणितं ॥ ९७ ॥

इदां ण पगतिठित्तिअणुभागपदेसाणं बंधकारणणिरूवणत्थं भन्नइ—

जोगा पयच्चिएसं ठिइअणुभागं कसायओ कुणइ ।

कालभवत्खिस्तपेक्खो उदओ सविवाणअविवाणो ॥ ९८ ॥

व्याख्या--'जोगा पयस्विपएसं ठिइअणुभागां कसायओ कुणइ' ति जोगाओ पगतिबंधो पदेसबंधो य भवति, कर्हं ? भग्गइ, जोगाओ पएसगहणं पदेसविहिओ पगतीणं बंधो णत्थि, तेण जोगा पगतिपदेसबंधो । ठितिवंधं अणुभागबंधं च कसायतो करेइ । कर्हं ? भग्गइ, कम्मस्स 'ठिइ णिद्धता रसभावो य कसायतो भवति, ते चेव ठितिअणुभागा । एत्थ अइहण-तंदुलदिट्ठनो, अइहणतुल्लो अणुभागो, तंदुलत्वाणीया पदेमा, जो रद्धो सो चिरकालठाति, इवरो वा पगतीबलातिकरणं । एवं बद्धस्स कम्मस्स त्रिपाकणिरूपणत्थं भग्गइ 'कालभवत्थेत्तपेक्खो उदओ सविचागअविचागो' ति पंच णाणावरणा, उवरिन्ना चत्तारि दंसणावरणा, मिच्छत्तं तेजइककम्मइगसरीं वल्लगंधरसफासा अगुरुउद्दुग्धराथिगसुभासुभणिग्गेणं पंच अंतराइगमिति एताओ सत्तावीसं पगतीओ ध्रुवोदयाओ सच्चालं मच्चजीवाणं अत्थि । एआओ मोत्तण सेमाओ कालं भवं खेत्तं च पडुच्च उदयं देति । णिहापणगक्रमायणोक्रमायादथो कालाइ पेक्खिणो । णेरइगतिरियमणुपदेवाणं जाणि एक्कंतप्पाओग्गाणि ताणि तं तं भवं पडुच्च उदयं देति ति भयापेक्खाओ । आकासं खेत्तं तं पप्प आणुपुब्बिमादीणं उदयो । संखेवेणं एत्तिओ उदयभावो विभागतो अणेगमेयभिओ । 'उदओ सविचाग अविपागो' ति, अप्पणो सभावेण उदेति जो सो सविपाको, जहा मणुयस्स मणुयगति अन्नपगतीभावेण उदये न देति ति । अविपाकी जहा तस्सेव मणुयस्स सेमाओ तिन्नि गतीओ थिबुगपंक्रमेणं मणुस्सगतिउदयसमए मणुयगतिभावेण परिणता वेदिज्जंति ति । अविपाकिणो जत्तिया ते सव्वेवि अप्पणो जातिए वेदिज्जमाणम्मि परिणता तच्चावेण वेदिज्जंति अणुदिन्नस्स खयो नत्थि ति ॥ ९९ ॥

इयाणिं जोगठितिवंधज्जवसाणठाणाणं अणुभागबंधज्जवसाणठट्ठाणाणं च एतेसिं बंधकारणाणं कज्जाणं च पगतिठितिअणुभावपदेसाणं अप्पवहुगणिरूपणत्थं भन्नेइ--

सेदिअसंखेज्जइमे जोगट्ठाणाणि होंति सव्वानि ।
 तेसिमसंखिज्जगुणो पयस्वीणं संगहां सव्वो ॥ १०१ ॥
 तासिमसंखिज्जगुणा ठिइविसेसा हवन्ति नायव्वा ।
 ठिइबंधज्जवसायाणिऽसंखगुणियाणि एत्तो उ ॥ १०० ॥
 तेसिमसंखिज्जगुणा अणुभागे होंति बध्दठाणाणि ।
 एत्तो अणंतगुणिया कम्मपएसामुण्येव्वा ॥ १०१ ॥
 अविभागपल्लिङ्गेया अणंतगुणिया भवन्ति एत्ता उ ।
 सुयपवरविड्ढिवाए विसिद्धमतओ परिकहिंति ॥ १०२ ॥

व्याख्या—‘सेहिअसंखेज्जइमे जोगट्ठाणाणि होति सव्वाणि’ ति ‘जोगो’ ति जोगो बीरियं धामो उच्छाहो परक्कमो चेत्ठा मत्ती सामत्थमिति एगट्ठं, तेसिं ठाणाणि जोगट्ठाणाणि । मच्चजहन्नाओ जोगट्ठाणाओ आढवेत्तु अणंतराऽणंतरं विसेमाहियं जोगट्ठाणं एताए जोगवुहटीए ताव गंतव्वं जाव उक्कोसं जोगट्ठाणं ति । ‘सेहिअसंखेज्जइमे’ ति ताणि सव्वाणि जोगट्ठाणाणि केत्तियाणि ? भअइ, लोकसेट्ठिए अमंखेज्जतिभागे जत्तिया आकामपदेसा तत्तियाणि जोगट्ठाणाणि सव्वाणिवि । ‘नेसिमसंखेज्जगुणो पगतीणं संगहो सव्वो’ ति तेहिं जोगट्ठाणेहिंते अमंखेज्जगुणो पगतीणं समुदयो । कहं ? भन्नइ, ओहिणाणओहिंदमणा-
वरणाणं पगतीओ असंखेज्जलोककाकामपदेममेत्ताओ, तेसिं खयोवसमभेदा वि तत्तिया चेव । चउण्ड-
माणपुण्ड्रिणामाणं असंखेज्जओ पगतीओ, लोगस्स वि संखेज्जतिमे भागे जत्तिया आकामपदेसा तत्तियाओ । सेवा पमिदा । एते अहिक्खिज्ज जोगट्ठाणेहिंते अमंखेज्जगुणाओ पगतीओ एक्केक्के जोगट्ठाणे षट्ठमाणानं एताओ मच्चाओ वेधंति ति । तासिमसंखेज्जगुणा ठिईविसेसा इवंति नापय्य’ ति तासिं पगतीणं असंखेज्जगुणा ठितिविसेसा ठितिमेदा इत्यर्थः । कहं ? भन्नइ, एक्केक्काए पगतीए जहन्नकटितीओ आढवेत्तु ताव जाव उक्कोसठिती एतासिं मज्जे जत्तियाणि तरतमजोगेणं समयोत्तवड्ढितानि ठितिठाणाणि (ठिईविसेसाणि) ताणि पगतिसमूहेहिंते असंखेज्जगुणाणि, एक्केक्कंसिं असंखेज्जभेदा लब्धंति ति काउं । ‘टिह्वन्धअज्झवसाणाणि असंखेज्जगुणाणि एत्तो उ’ ति ठिईविसेसेहिंते ठिईवंधज्झवसाणाणि असंखेज्जगुणाणि । कहं ? भन्नइ, ठिति निवर्त्तंति जाणि अज्झवसाण.ठाणाणि ताणि ठितिवंधज्झवसाणाणाणि ।^{१३६}

(१३६) ‘ठितिवंधज्झवसाणो’ त्यावि । स्थितिर्जोवप्रवेशाऽविभागेन कर्मणोऽवस्थानशक्ति-
स्तस्याव्याधाविधानं स्थितिबन्धः । अध्यवसायः कषायोदयपरिणामः । स एव स्थानं, तिष्ठति शीवो-
ऽस्मिन्निति कृत्वाऽध्यवसायस्थानं । स्थितिबन्धस्याध्यवसायस्थानं स्थितिबन्धाऽध्यवसायस्थानं । एव-
मनुभागबन्धाध्यवसायस्थानमपि । परमनुभागो रसोऽनु पश्चात् बन्धस्य मज्जते सेव्यत इति कृत्वा ।
तत्रानेकैरपि स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानैरेकमेव स्थितिबन्धस्थानमुपपद्यते । अनुभागबन्धाध्यवसाय-
स्थानानि तु स्वसंख्ययाऽनुभागस्थानानामुत्पादकानि । अनुभागस्थानं नाम एकसमवयुहीतस्य ज्ञाना-
वरणादिकर्मप्रवेशप्रचयस्य रसः । उक्तं च—

‘किं ठाणं णाम ? एगसमये जो दीसति कम्माणुभागो तं ठाणं णाम’

[]
स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानानामनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानां च कः प्रतिविशेषः ? इति
चेत्, उच्यते—न कश्चिदेकान्तिक, तथा हर्षकंस्य स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानस्याऽसंख्यलोककाश-
प्रवेशप्रमाणानि द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदलक्षणानि सहकारिकारणानि सन्ति । ततः तत्रैकमपि द्रव्यतया
एकमपि स्थितिबन्धविशेषं कुर्वाणं तत् तत् सहकारिकारणवशादाविर्भूततत्तच्छक्तिविशेषं तत्रैव
स्थितौ तावतोऽनुभागबन्धः स्थानविशेषाणां (विशेषा) नुत्पादयतीति । न चैतदनुपपन्नं नाम, एनेक-

कमायोद्यावि बुधन्ति, ताणि अंतोमुहुतमेतकालपरिमाणानि ताई च जहन्नके ठितिठाणे असंखेज्जलोकाकासपदेसमेत्ताणि जहन्नगाओ आढवेत्तु उवरिमाणि छट्टाणवड्हियाणि, तओ समउत्तराए ठितिए ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि अन्नाणि, असंज्जलोगागासपदेसमेत्ताणि, तओ विसेसाहिकाणि, तओवि समउत्तराए ठितिए ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि अपुव्वाणि असंखेज्जलोगागासपदेसमेत्ताणि तेहिंतो विसेसाहिकाणि एवं मंढीए नेयव्वं जाव उक्कोमिया ठिति ति । एक्केक्के ठितिठाणे असंखेज्जलोगागासपदेसमेत्ताणि ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि लब्धंति ति ठिइविसेमेहिंतो ठितिअज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जगुणाणि । 'तेसिमसखेज्जगुणा अणुभागे हंति बंधठाणाणि' ति तेसिं ठितिवंधज्जवसाणठाणाणं असंखेज्जगुणाणि अणुभागबंधज्जवसाणवठाणाणि । कइं ? भन्नइ, ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि णाम कसायोदयपरिणामो गामणगरादिपरिणामवत्, तेसिं उच्चणीयमज्झमकुहुं बविहवविशेषवत् तेषु ठितिवंधज्जवसाणेषु तिव्वमंइमज्झमपरिणामाणि, अणुभागेदमिन्नाणि जहन्नेगेक्कममयपरिणामपरिमाणानि, उक्कोसेण-उट्ठममयपरिणामपरिमाणानि, अणुभागबंधज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जगुणाणि बुधन्ति, ताणि असंखेज्जलोकाकासपदेसमेत्ताणि एक्केक्कमिं ठितिवंधज्जवसाणठाणाणि, तेण अणुभागबंधज्जवसाणठाणाणि असंखेज्जगुणाणि भवन्ति । 'एसो अणंतगुणिप्रा कम्मपदेसा सुणेयव्वं' त 'एसो' ति अणुभागबंधज्जवसाणठाणाहिंतो कम्मपोग्गला ते अणंतगुणा कइं ? भन्नइ, कम्मपोग्गलगतकसमए जो परिणामो मां अणुभागबंधज्जवसाणठाणपरिणामो बुधन्ति, किं कारणं ? भन्नइ, तओ परिणाम-विसेसाओ तेषु पोग्गलेसु रसविसंसे भवति ति । ते च कम्मपोग्गला अभवन्तिकेहिं अणंतगुणा

शक्तिप्रचितय वस्तुवस्तुसहकारिकारणवशेन उपाया (धि)मेवात् स्फटिकप्रतिच्छायावत् । तत्साक्ष्याशक्तिरभिध्यवतीभवति । उक्तं चैतवर्थानुपात्त कर्मप्रकृतिप्रभृते-“सर्वविसुद्धसंज्ञमात्रमुद्धारम-समयमिच्छादृष्टिस्सा णाणावरणजहन्निद्विबंधपाउग्गाणि असंखेज्जलोगमेत्त विसोहिंठाणाणि होन्ति । पुणो तेसिं उक्कस्स चरमविमोहिए असंखेज्जलोगउत्तस्सकण १ [सहायाए वज्झमाणुभागठाणाणि असंखेज्जलोगमेत्ताणि अत्थि एवंद्विचरमादिविशुद्धस्थानेष्वपि वाच्यम् ।” एव च तदेकमपि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं तत्तत्सहकारिकारणवशात् तत्तदनुभागवन्धाध्यवसायमित्यप्यवश्यत इति नाशयन्तिकोऽमीषां भेद इति । न चैतानि कश्चिदेको पुणपव्वं बध्नाति, समयवद्धानुभागस्यैकस्थानकत्वात् । यदुक्तं ‘किं स्थानं ? समयवद्धोऽनुभाग’ इति । यदत्रूणि [६] ताऽनुभागस्थानं प्ररूपणायां ग्रामनगरादिसमयेषु स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानेषुचलनीयाविकुलकल्पत्वकल्पनाऽनुभागवन्धाध्यवसायस्थानविभागो भूतः (कृतः) स यद्यपि यो (यो) गण्यभावभ्रममुत्पादयति तथाप्येकस्यानेके विशेषा इति क्वापनपरतयाऽत्र बोद्धव्यो, न तु यो (यो) यद्यप्यस्तिप्रतिपादनपरतयां बद्धं । किञ्चे तत्सहकारिकारणसहायकेकमित्युक्त्याध्यवसायस्थानमाश्रित्य, नानाजीवानपेक्ष्य ‘योग्यप्रज्ञापयेतां यनुभागवन्धाध्यवसायस्थानानि’ इतिरिति ॥४॥ शतकत्रुणिविधमकतिपयपदविषयं समग्रम् ॥६॥

१ बुद्धकोष्ठध्यानतरंगवपाठः कर्मप्रकृतिचूर्णितिप्पनतो योजितः

सिद्धाणमणंतभागमेता एकैकैकंमि समण गहणं एंति । एवमणुमयं एकैकैकंमि परिणामम्मि
अणंतार्णतकम्मपोगला लब्धंति चि काउं अज्झवसाणठाणेहिंते कम्मपोगला अणंतगुणा । अवि-
भाग पलिच्छेदा अणंतगुणिया इवंति एत्तो उ' ति 'एत्तो उ' नि कम्मपोगलेहिंते
अविभागपलिच्छेदा अणंतगुणिता । कहं ? भन्नइ, जहा अहणविसेसाओ सित्थेसु रसविसेसो दिट्ठो
तहा अज्झवसाणविसेसाओ कम्मखंधेसु रसविसेसो भवति, अज्झवसाणाइं अहणतुल्लाइं तंदुलत्थाणीया
कम्मपदेसा । जो एकैकंमि सित्थे रसो सो विभज्जमाणो २ भागं ण देह मो अविभागपलिच्छेदो ।
एवं कम्मखंधेसु जो अणुभागरसो सो केवलणाणेण विभज्जमाणो विभज्जमाणो भागं ण देति सो
अविभागपलिच्छेदो वुच्चति, तारिसा आविभागा पलिच्छेदा एकैकैकंमि कम्मपदेसम्मि सव्वजीवाणं
अणंतगुणा लब्धंति, उक्तं च

“गहणसमयमि जीवो उप्पाएउं गुत्थे सपच्चयतो । सव्वजियाणंतगुणो कम्मपदेसेसु सव्वेसु ॥ १ ॥” ति
[कर्मप्र० बं० २९]

तेण कम्मपदेसेहिंते अविभागपलिच्छेदा अणंतगुणिता । सुयपवरदिट्ठिवाए विसिद्ध-
मतयो परिकहंति' नि सुयं दुवालसंगं-प्रवरं प्रघानं-सुण पवरं सुयपवरं, किं तत् ? उच्यते दिट्ठि-
वादो, तम्मि दिट्ठिवाए दिट्ठवादन्धे विशिष्टाप्रधानाप्रकृष्टामतिबुद्धिर्येषां ते विशिष्टमतयो दृष्टिवा-
दायंश्चा इत्यर्थः, ते एवं दिट्ठिवायत्थं तु परिकहंति ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥
इदाणि उवसंहरणमिणं भणइ—

एत्तो बंधसमासो बिंदुक्खेवेण वन्निओ कोइ ।

कम्मप्पवायसुयसागरस्स णिस्संदमेत्ताओ ॥ १०३ ॥

व्याख्या—‘एत्तो’ नि जो भणिओ ‘बंधसमासो’ नि बंधाणं पगतिठितिअणुभागपदेसाणं
संखेवो ‘बिंदुक्खेवेण वन्निओ’ नि पिंडोन्धेपेण पिंडेणैव उद्धरिय कम्मपवाए जहा ठितं तथा
उद्धरिय ‘वन्निओ’ भणिओ ‘कोइ’ नि किंचिमेणं, ‘कम्मप्पवायसुत्तं’ नि कम्मविवागं जं भणइ
सत्थं तं कम्मप्पवादं कर्मप्रकृतिरित्यर्थः, कम्मप्पवादसुतमेव सागरो कम्मप्पवादसुतसागरो, तस्स
कम्मप्पवादसुतसागरस्स णिस्संदमेत्ताओ जहा घतघडादीणं णिस्संदो तुच्छो, तथा कम्मप्पवादसुत-
सागरस्स णिस्संदमेत्तो अत्यन्ताऽल्प इति भणियं भवति ॥ १०३ ॥

इयाणि आयरिओ अप्पो गारवणिहरणत्थं अन्नेसिं च बुद्धिपकरिसदरिसणत्थं छउमत्थबु-
द्धिलक्खणं च दरिसंते भन्नति—

बंधविहाणसमासो रइओ अप्पसुयसंदमइणा उ ।

तं बंधमोक्खणिउणा पूरेऊणं परिकहंति ॥ १०४ ॥

व्याख्या—‘बंधविहाणसमासो’ नि बंधस्स विहाणं-भेदो तस्स समासो-संखेवो ‘रइओ’
गहियो ‘अप्पसुयसंदमइणा’ मंदं-तुच्छं मति-बुद्धि, अल्पश्रुतेन मंदमतिना, रतितो नि एवं

ज्ञात्वा सिद्धान्तविरुद्धं-विपरीतं वा 'तं बंधमोक्स्वनिउणा पुरेऊण परिकहेति' ति तं-विरुद्धं विपरीतं वा बंधमोक्स्वणिपुणा बंधमोक्स्वकुसला इत्यर्थः 'पुरेऊणं परिकहेति' नि पठिपुन्नं करेण भणेज्जा ॥१०४॥

इय कम्मपयडिपगयं संखेबुद्धिं णिच्छियमहत्थं ।

जो उवज्जुज्जइ बहसो सो णाहिति बंधमोक्स्वडं ॥ १०५ ॥

व्याख्या—'इय' नि एवं कम्मपगडिगयं कम्मपगडिअहिगारं 'संखेबुद्धिं' संखेवेण कदियं, 'णिच्छियमहत्थं' ति परिच्छिन्नमहत्थं महार्थता कथमिति चेत् ? मन्नइ, एतेण । बीएण सेमोवि महग्गो सुढमहिगम्मइ ति, जो पुरिसो 'उवज्जुज्जइ' भुज्जो भुज्जो चित्तेइ, सो पुरिसो 'णाहिति' जाणिहिति 'बंधमोक्स्वडं' बंधमोक्स्वसरुवं बन्धमोक्षार्थमिति ॥ १०५ ॥

[धूर्णिटिप्पनकृतप्रशस्तिः—]

किंश्चिद्धूर्णिगिरां व्यघायि व्यशद् (बिलसद्) प्रशाप्रकर्षाहते,

ऽप्येतच्च बंधनमचितकमगुरुप्रौढप्रसादोवयात् ॥

संगृह्यन्तु विशोधयन्तु विदुषामाख्यान्तु तत्साम्प्रतम् ।

धीमन्तः सुजना यतोऽञ्जलिमहं बद्ध्वा वा समम्पर्यये ॥१॥

(शाबूलं विक्रीडितम्)

श्रीमच्चन्द्रकुलीनेन, मुनिचन्द्रेण सूरिणा ।

गुणचन्द्रामिषध्याव(श्राद्ध) - प्रापितेन सता कृतम् ॥२॥

(अनुष्टुब)

कि(वि)क्रमात् समतिक्रान्ते—रेकपञ्चाशताधिकैः ।

एकावशवर्षशतैः (' ' ' ') टिप्पनं निमित्तं गतम् ॥३॥

(अनुष्टुब)

यदत्र मतिमोहेन किंश्चिद्वागमवर्जितम् ।

बद्धं वस्तु मया तत्र, मिथ्याबुद्धकृतमस्तु मे ॥४॥

(अनुष्टुब)

इति शताम्बरश्रीमुनिचन्द्रसूरिचिरचितं शतकटिप्पनकं समाप्तम् ।

प्रत्यक्षरं निरूप्य तस्य, ग्रन्थमात्रं विनिश्चितम् ॥

शतानि नव पञ्चाश-इधिका पञ्चमिस्तथा ॥ १ ॥

॥ ग्रन्थाग्रं ६५५ ॥

यदक्षरं परिभ्रष्टं, मात्राहीनं च यद्वचनेत् ॥

अन्तर्गम्यं तद्बुधैः सर्वं, कस्य न स्मरते मनः ॥ २ ॥

संवत् १३३४ वर्षे द्वि फागुणवदी ११ शनावर्षाह श्रीमत्पुस्तने महाराजश्रीसारंगदेवराज्ये श्री सङ्केत शतकटिप्पनकं लिखापितं ॥ॐ॥ साक्षणेन लिखितं ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥

इति श्रीमद्मुनिष्वन्त्रक्षरिभिर्विरचितविषमपदटीप्पनकसमलङ्कृतया
चिरंतनाचार्यकृतचूर्ण्या विभूषितं
पूर्वधरवाचकचरश्रीशिवशर्मसूरोश्वरप्रणीतम्

बन्धशतकम्

॥ समाप्तम् ॥

अहम्

श्रीउदयप्रभसूरिविरचितटिप्पनयुतं पूर्वश्रवाचकरश्रीशिवशर्मसूरेश्वर प्रणितं

बन्धशतकम्

प्रणम्य श्रीमहावीरं श्रीशतकस्य टिप्पक[न]म् ।

श्रीउदयप्रभसूरिः कुस्ते बृद्धिवृद्धये ॥ १ ॥

अरहन्ते भगवन्ते अणुत्तरपरक्लमे पणमिजणं ।

बंधसयगे निबद्धं संगहमिणमो पवक्खामि ॥ १ ॥

प्रसेपगाथेयम् सुगमा ॥

सणह इह जीवगुणसन्निपसु ठाणेसु सारजुत्ताओ ।

वाच्चं कइवइयाओ गाहाओ दिट्ठिवायाओ ॥ २ ॥

श्रुतः, अत्र प्रकरणे जीवगुणनामस्थानयोः सारः कर्मविचारप्रधानस्तेन युक्तः । वक्ष्ये शिवशर्मसूरिरहं कियत्यो[तोर]पि शतमानाः । गीयन्ते प्रतिपाद्यन्तेऽर्थाः आमिरिति गाथाः । दृष्टिवाद इत्यायमप्रायणीयाख्यं पूर्वमस्ति तत्र प्रणिधिकह्वाख्यं पञ्चमं वस्तु । तत्रापि कर्मप्रकृतिप्राप्तं नाम प्राप्तं श्रुतविशेषरूपम् । (तत्रापि यत्कर्मप्रकृतिलक्षणं द्वारं) तस्मादुद्धृत्यता गाथा वक्ष्ये इति भावार्थः । एतेन शास्त्रगौरवमापादितं मंगलं च । अभिधायकमिदं शास्त्रम् । शास्त्रार्थो अभिधेयः । ताभ्यां संबन्धः । प्रयोजनं श्रोतृकर्त्रोरैहिकामुष्मिकफलमिति ॥२॥ द्वारगाथाद्वयमाहः—

उवयोगा जोगविही जेसु प ठाणेसु जत्तिया अन्थि ।

जप्पचईउ बंधो होइ जहा जेसु ठाणेसु ॥ ३ ॥

बंधं उदयोदीरणविहिं च तिणहं पि तेसि संजोगं ।

बंधविहाणे य तहा किंचि समासं पवक्खामि ॥ ४ ॥

उपयोगयोगयोर्विधयोः भेदाः ययोर्जीवगुणस्थानयोर्विगतः सस्ति तेऽत्रानिधास्यन्ते । अकारो भिन्नक्रमो, यत्प्रत्ययश्च बन्धः सामान्यतो मिथ्यात्वादिहेतुभिः कर्मणां तच्चाभिधास्यते । 'होइ जहा' सि. स एव बन्धः प्रत्येक ज्ञानावरणादिकर्मणां ज्ञानप्रत्ययनीकतादिविशेषहेतुभिर्यथा तदप्यभिधास्ये, येषु गुणस्थानेषु बन्धोदयोदीरणाभेदास्ताम्भिष्यामि । तेषां सयोगं च-एतावतीः प्रकृतीर्बन्धन्तेतावतीर्बंधयत्युदीरयति च समं । बंधविधाने (बन्ध)भेदे च प्रकृतिस्थित्यनुभावप्रदेशलक्षणे समासं संक्षेपं किञ्चित्प्रवक्ष्यामीति योगः । 'तथा'यथा कर्मप्राप्त्येवम् । आचार्यस्त्वयम्-उपयोगो जीवत्वतत्त्वभूतो बोधः । स द्वेषा ज्ञानपञ्चकमज्ञानत्रिकं च । विशेषविषयः साकारः । १। दर्शनचतुष्कं सामान्यविषयोऽनाकारः । २। एव द्वादशधा ॥ योगो जीवस्य बीजं स मनोवाक्कायभेदात् त्रिधा,

त्रिविधोऽपि पञ्चदशधा यथा-सत्यम्, असत्यं, सत्यास-यम् असत्यामूषेति चतुर्धा मनो वाक् च, काय औदारिक १ औदारिकमिथ २ वैक्रिय ३ वैक्रियमिथ ४ आहारक ५ आहारकमिथ ६ कामर्ण ७ कायाः एवं १५ ॥ बन्धविधानं-मेवः प्रकृत्यावि (:) मोदकवत् । वाताद्यपहारिणी प्रकृतिः । पक्षादिका स्थितिः । अणुभावः-स्निग्धमधुर एकगुणो द्विगुणो वा रसः । प्रदेश-कणिक्काप्रभृतिमानकमानः । एवं कर्मणि, ज्ञानाद्याचारिका प्रकृतिः । त्रिशताक्षरकोटाकोटिका स्थितिः । एकस्थानावित्तीव्रमन्दाविको रसः । अल्पबहुः प्रदेशः । एष चतुर्विधोऽपि कर्मण उपादानकाल एव बध्यते ॥३-४॥ जीवस्थानान्याह—

एगिदिएसु चत्तारि हुंति विगलिदिएसु लुच्चेव ।

पंचिदिएसु य तहा चत्तारि ह्वन्ति ठाणाई ॥ ५ ॥

जीवन्ति जीविष्यन्ति जीवितवन्त इति जीवाः, तेषां स्थानानि सूक्ष्मकेन्द्रियादीनि चतुर्दशैव । तत्र एकेन्द्रियेषु सूक्ष्मोपि पर्याप्तापर्याप्तौ बाहरोपि पर्याप्तापर्याप्त इति चत्वारि जीवस्थानानि । विकलेन्द्रियेषु द्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु पर्याप्तापर्याप्तमेवात् षडेश । पंचेन्द्रियेषु संज्ञ्यसंज्ञिरूपेषु पर्याप्तापर्याप्तमेवा-चत्वारि, एवं सर्वाण्यपि चतुर्दश ॥५॥ मार्गणास्थानेषु जीवस्थानान्याह—

तिरियगईए चउदस ह्वन्ति सेसाओ जाण दो दो उ ।

मग्गणठाणंसेवं नेयाणि समासठाणाणि ॥ ६ ॥

तत्र — गई १ इन्द्रिय २ काये ३ जोए ४ वेए ५ कसाय ६ नाणे ७ य

संज्ञम ८ दसण ९ लेसा १० भव ११ सम्मे १२ सन्नि १३ आहारे १४ ॥७॥

इति चतुर्दशमार्गणास्थानानि । मृग्यन्ते जीवावय एविति । तत्र तिर्यगंतो चतुर्दशापि जीव-स्थानानि भवन्ति । शेषानु नारकनरदेवगतिषु द्वे द्वे सज्जिः पर्याप्तापर्याप्तरूपे । अपर्याप्तो लब्ध्या करणं द्विधापि । तत्र योऽपर्याप्त एव स्त्रियते स लब्ध्यपर्याप्तः । यस्तु करणादीनि नाद्यापि पूरयति, परं पूरयिष्यति स करणाऽपर्याप्तः । नरेषु मयथापि भवति । नारकदेवयोः करणऽपर्याप्त एव । असंज्ञ-पर्याप्तो नरस्तु तिर्यगंतो ज्ञेयोऽरूपकालकत्वाद्वा न तृतीयः प्रोक्तः । मार्गणास्थानेष्वेवं संक्षेपजीव-स्थानानि ज्ञेयानि । 'इन्द्रिय' इति स्वप्नंते सर्वाणि । रसने एकेन्द्रियसंभवीनि चत्वारि वर्जयित्वा शेषाणि दश । घ्राणे एक-द्वीन्द्रियसंभवीनि षड्वर्जयित्वा शेषाण्यष्टौ । चक्षुषि चतुः पंचेन्द्रियसंबंधीनि षट् । श्रवणे पंचेन्द्रियसंबंधीनि चत्वारि । 'काय' इति-पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिष्वेकेन्द्रियसंबंधीनि चत्वारि । प्रसेधेतानि वर्जयित्वा शेषाणि दश । 'जोए' इति मनोयोगे सज्जिपर्याप्तरूप एक, बाह्योगे पर्याप्तद्वित्रि-चतुरसज्जिसंज्ञिरूपाणि पंच, काये चतुर्दशापि । 'वेए' इति-स्त्रीषु वेदयोः पर्याप्त-करणापर्याप्तसंज्ञ्यसंज्ञि-रूपाणि चत्वारि । लब्ध्यपर्याप्तः सर्वोऽपि नपुंसक एव । यच्चात्रासंज्ञिनि स्त्रीषु साभिधानं तत्कामर्णयिकमतेन न सैद्धान्तिकेन । नरासंज्ञिनस्तु लब्ध्यपर्याप्त एव । नपुंसके चतुर्दशापि । वेदाभावे सज्जिपर्याप्तरूपमेकम् । 'कसाय' इति-तेषु चतुर्दशापि, अभावे सज्जिपर्याप्तः । 'नाणे' इति-मतिभ्रुतावधिषु संज्ञिपर्याप्तकरणापर्याप्तरूपे द्वे । लब्ध्यपर्याप्तस्तु मिथ्याहमेव । ननु सासावनः समतिभ्रुतः पृथिव्यादि-भूस्पद्यते, कथं द्वे एव ? आह अणुद्वत्वाच्च विवक्षितः । मनःपर्याप्तकेवलयोः संज्ञिपर्याप्त एकः, ब्रह्ममनसा केवली संज्ञी । मतिभ्रुताज्ञानयोः सर्वाणि, विभगे सज्जिः पर्याप्तः करणापर्याप्तश्च । 'संज्ञम' इति-सामाधिक

१ छेद २ परिहार ३ सूक्ष्म ४ यथाख्यात ५ देशविरतेषु ६ पर्याप्तसंज्ञी एकः । अत्राने चतुर्वंश ।
 'द्वैतस्य'ति-चक्षुर्वंशेने पर्याप्तचतुरसंज्ञिसंज्ञिरूपाणि त्रीणि, करणापर्याप्तत्वे चक्षुर्वंशे । अबलुःषि
 चतुर्वंश । अबलु-अबधिशानवत् । केवले केवलज्ञानवत् । लेस'ति-रूष्णनीलकापोतासु चतुर्वंश । तेजःपद्मसु-
 लानु संज्ञिपर्याप्तः । करणापर्याप्तश्च । वेद्यभूतः करणापर्याप्त एकेन्द्रियवृत्तिगुणकृतास्पर्शकालिकत्वात् विभक्तिः ।
 'अव' ति-अव्याभययोश्चतुर्वंशाणि । 'सूक्ष्म' ति क्षाधिक-वेद्य-क्षयोपशमिकेषु संज्ञिपर्याप्तः । करणा-
 पर्याप्तश्च । कथं ? कश्चित् ब्रह्मायुक्तः क्षायिकं कश्चित् क्षयमानक्षायोपशमिकश्चरमप्रासरूपं वेद्यं
 चोत्पाद्य गतिचतुष्केष्वपर्याप्तः क्षायिकोवेद्यश्च लभ्यते, क्षायोपशमिकस्तु देवेभ्यश्च्युतस्तीर्थकराणि ।
 ओपशमिके-पर्याप्तः संज्ञी, अपर्याप्तमपि केचित् । सासावने लब्धिपर्याप्ताः करणेन त्वपर्याप्ताः
 बाह्यैकद्वित्रिचतुरसंज्ञिने लभ्यन्ते, संज्ञी लब्ध्या पर्याप्त एव, करणेन त्वपर्याप्तः पर्याप्तश्च । मिथ्ये
 करणपर्याप्तः संज्ञी । मिथ्यात्वे चतुर्वंश । 'संज्ञि' ति संज्ञिनि पर्याप्तापर्याप्तत्वे द्वे, असंज्ञिनि-द्वावश ।
 'आहारे'ति-आहारके चतुर्वंश, अनाहारके [अपर्याप्त] सूक्ष्मबाह्यैकेन्द्रियद्वित्रिचतुरसंज्ञिसंज्ञिरूपाणि
 विप्रहृतौ तप्तः [पर्याप्तः] संज्ञी केवलिसमुद्घाते ॥७॥ जीवस्थानेनूपयोगानाह—

एकारसेसु निगतिग दोसु चउक्कं च बारगंसेमि ।

जीवसमासेसंखं उवआगविही गुणेयवा ॥ ८ ॥

पर्याप्तचतुरसंज्ञिसंज्ञिवर्ज्येकावशसु मतिभ्रुताज्ञानाचक्षुर्वंशेनरूपाः त्रयः । द्वयोश्चतुरसंज्ञिनोस्तु
 त एव चक्षुर्वंशेनेन सह चत्वारः । एकस्मिन्संज्ञिपर्याप्ते द्वावश करणापर्याप्तस्य (तीर्थकरः) पर्याप्तत्वेन
 गृहीतः ॥८॥ जीवस्थानेषु योगानाह—

नवसु चउक्के एक्के योगा एक्को य दुन्नि पन्नरस ।

तवभवगएसु एए भवन्तरगएसु काआंगो ॥ ९ ॥

यथासंख्यं सूक्ष्मबाह्यपर्याप्तापर्याप्तैकेन्द्रिय ४ द्वित्रिचतुरसंज्ञिसंख्यपर्याप्ताः ५ एषु नवस्वेकः
 काययोगः सामान्यतः । विशेषतस्तु लब्ध्या करणेन चापर्याप्तेषु सप्तस्वर्ग्योद्धारिकमिथः ॥ पर्याप्तस्य
 सूक्ष्मबाह्यैकेन्द्रियस्य वायुवर्जस्योद्धारिकः । आयोस्तु बाह्यपर्याप्तस्य वैक्रियः २ मिथ्योद्धारिकश्च लभ्यते ।
 चतुष्के करणपर्याप्तद्वित्रिचतुरसंज्ञिरूपे द्वौ ओद्धारिक १ असत्यामुषावाक् च २ एकस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिनि
 पञ्चवशापि । तद्भुवगतैवेते । अवान्तरगतेषु तु विप्रहृतौ एकः कार्यणकाययोगः ॥९॥

उवओगा योगविही जीवसमासेसु वन्निया एए ।

एक्को गुणेहि सह परिगयाणि ठाणाणि मे सुणाह ॥ १० ॥

कण्ठ्य॥१०॥

मिच्छद्विही-सासण मिरसे अजए य देशविरए य ।

नव संजएसु एए चउदसगुणनामठाणाणि ॥ ११ ॥

मिथ्या-विपर्यस्तं वंशेनम्-सत्यकथं यत्र स मिथ्यादृष्टिः, तस्य गुणस्थानम् किञ्चिद् ज्ञानसद्भावा-
 दन्यथा जीवस्याजीवत्वं स्यात् । अनाद्यनन्तसमव्याप्त्यम्, अनादिसान्तं अव्याप्त्यम् सादिसान्तं [सम्यक्त्व-
 पतिसान्ताम्] ज० अंतम् हर्तम् [उ० अपार्थपुद्गलपरावर्तम्,] ॥११॥ आयम्-ओपशमिकलाभं सादयति
 आसादनम्, नैवस्तो यलोपः, सह आसादनेन वर्तते १ सह आसादनया अनन्तानुबन्धिरूपया वा वर्तते

सासावनः २ सह सम्यक्स्वरसास्वावनेन वर्तते सास्वावनः ३ स चासौ सम्यग्दृष्टिश्च तस्य गु० ज० समयः । उ० षडाबलिकाः । कथं ? ग्रन्थिभेदानन्तरं जन्तुः स्थितित्रयमित्थं करोति ॥

△ △ △ △

□ अन्तरकर०

अनिष्टान्त०

अपूर्वकर०

यथाप्रवृत्त०

प्रथमान्तमुहूर्तं मिथ्यात्वे तत्रापूर्वनिवृत्त्यन्तेऽन्तरकरणाद्यसमये औपशमिक-
स्तस्यान्तमुहूर्तान्यसमये षडाबलिकासु वा औपशमिकं (स्थ) जन् उपशमश्रेणिप्रति-
पतितो वा सासावने वर्तते ॥१॥

सम्यक् च मिथ्या च दृष्टिर्यस्य स सम्यग्मिथ्यादृष्टिस्तस्य गु० औपशमिका-
दित्थं △ △ शुद्धार्थविशुद्धाशुद्धात्रिकं जीवकरणादेतस्मिन् कश्चिद्वगच्छति अन्त-
मुहूर्तम् । ततो मिथ्यात्व सम्यक्त्वं वा । संद्वान्तिकास्तु सम्यक्त्वान् मिथ्यात्वं याति

न मिथ्यमित्याहुः ॥३॥

विरमति स्म सावद्यात् विरत, गत्यर्थेति कर्तरि क्तः । न विरतो [विरतः] स चासौ
सम्यग् जानन्नपि द्वितीयकषायोदयाद् विरति न लाति । ज० अन्तमुहूर्तं, उ० सागरास्त्रयस्त्रि-
शस्तसाधिकाः ॥४॥

देशे विरतं यस्य स देशविरतः । तृतीयकषायोदयात् सर्वविरति नाप्नोति । ज० अन्तमुहूर्तं उ०
वेशोनपूर्वकोटिः ॥५॥

प्रमाद्यति स्म प्रमत्तः स चासौ संयतश्च प्र० तस्य गु० ज० समयः उ० अन्तमुहूर्तम्, (६) ।

न प्रमत्तं अस्य अस्ति अप्रमत्तः अशदिर्मत्वर्थयोऽच् । अन्तमुहूर्तम् ॥७॥

अपूर्वकरणक. ल [लान्ते] एष निघननिकाचने गते । अपूर्व करणं स्थितिघात 'रसघात' गुणश्रेणि-
गुणसंक्रम' स्थितिबंधेषु' यस्य सो अपूर्वकरणः । तत्र द्वयं सुगमम् । १-२ । उपरितनस्थितेर्विशुद्धितोऽवतारितस्य
बलिकस्याः-तमुहूर्तम् उदयक्षणादुपरि क्षिप्रतर क्षपणाय प्रतिक्षणमसंख्येयगुणबुद्ध्या विरचनं गुणश्रेणिः । ३ ।
स्थापना । उ० एषा पूर्वगुणेषु कालतो दोषा बलिकरपृथ्वी । अत्र अ[च] कालतो ह्रस्वा बलिकं पृथुतरा
बध्यमानशुभाशुमप्रकृतिषु अबध्यमानाशुमप्रकृतिबलिकस्य प्रतिक्षणमसंख्येयगुणबुद्ध्या विशुद्धिबशाश्रयनं
गुणसंक्रमः । ४ । कर्मणामशुद्धत्वात्पूर्वं दोषा स्थितिमत्र तु ह्रस्वा बध्नाति स्थितिबन्धः । ५ । उदयो-
द्वर्तने अप्यत्रापूर्वं । अयं च द्विधा क्षपक उपशमको वा, अहंत्वात् । न त्वसौ क्षपयति उपशमयति वा ।
अत्र च प्रविष्टानामसंख्येयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान्यध्यवसायस्थानानि स्युः, अध्यवसायनिवर्तनास्ति-
बृत्तिरप्येतत् ॥८॥

युगपदिवं प्रविष्टानां शुद्धाध्यवसायनिवृत्तिर्नास्ति इति अनिवृत्तिः । बाबरः स्यूलः संपरायः कषायो-
दयो यत्रासौ बाबरसंपरायः अनिवृत्तिश्चासौ बाबरसंपरायश्च अनिवृत्तिबाबरसंपरायः, तस्य गु० ९
॥१०॥ अन्तमुहूर्तमानेऽस्मिन् यावन्तः समयाः तावन्त्यध्यवसायस्थानानि । एकसमये प्रविष्टा[ना]
मेकमेवाध्यवसायस्थानं ॥ अत्र क्षपक उपशमको वा । अयं क्रोधमानमायासम्बन्धिनीः किट्टीलोमस्य तु
बाबरा किट्टीः क्षपयति । लोमस्य तु सूक्ष्माः सूक्ष्मसंपराये । तत्र सर्वजीवानन्तगुणरसयुक्तस्तावद्वेकोपि
परमाणुस्ते । सिद्धान्त (श्च) भागवतिमिरमध्येऽप्योऽनन्तगुणैः समरसे. परमाणुभिः कर्मस्कांथास्तेर्बगणा-
स्ततः स्पष्टं किं तेषामनन्तरसंख्येयतराणकिट्टीष्यन्ते ॥९॥

सूक्ष्मसंपरायः किट्टीकृतलोमोदयो यस्य स सूक्ष्मसंपरायः (ज०) क्ष० उ० अन्तमुहूर्तम् ॥१०॥

छाद्यते केवलं ज्ञानम् दशनं चात्वनो(ऽने)नेति छद्य तत्र तिष्ठति छद्यस्थः । बीतरागो मायालोभो-
दयरहितः । स क्षीणकषायोऽपि स्यात् अत उपशान्तकषायवितरागछद्यस्थः तस्य गु० । अत्रोपशमश्रेणिकमो
वाच्यः । ज० स० उ० अन्तमुहूर्तम् ॥११॥ ॥१२॥

योगो बीर्यम् सह योगेन वर्तते सयोगः । सयोगो वा संबंधनावेमत्वर्थीयेन० । स त्रिधा केवली मनःपर्यायैरनुसारमुर्ध्व मनसा पृष्ठा[ष्टो] मनसैवोत्तरं वरो, बाबा देशनां विधरो, कायेन कामति । देशोनां पूवकोटि । अ० मन्तुमुर्हतम् ॥११॥ नास्ति योगो अस्थ असौ अयोगो अयोगो वा त्रिधापि योगः ॥१४॥११॥

ॐ स्तुरनारयसु चत्वारि हुंति तिरिपसु जाण पंचेव ।

सुणयगईए वि तहा चोदसगुणनामठाणाणि ॥१२॥

गाथा कण्ठ्या । गतिमार्गणानु गाथायामेवर्तितत्वात् शेषेन्द्रियादिमार्गणानु गुणस्थानानि वक्ष्यन्ते । इन्द्रियमार्गणा तत्रैकद्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियेषु पर्याप्तापर्याप्तेषु मिथ्याहृष्टिलम्ब्यते । तेजो बायुवर्जप्रत्येकबाबरंकेन्द्रिय-द्वित्रिचतुरसंज्ञिषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेन त्वपर्याप्तेषु संज्ञिषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेन तु पर्याप्ताऽपर्याप्तेषु सासादनः । शेषाणि मिथ्यादीनि संज्ञिनि करणपर्याप्ते लम्ब्यन्ते । परं भविरते करणापर्याप्तेऽपि ॥२॥ काये-मूढ्यादौ षड्विधेऽपि मिथ्याहृष्टिलम्ब्यते । बाबरपूष्यपप्रत्येक-वनस्पतिषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेनापर्याप्तेषु, ज्ञातेषु लब्ध्या पर्याप्तेषु करणेन त्वपर्याप्तपर्याप्तेषु सासादनः । शेषाणि मिथ्यादीनि १२ करणपर्याप्तेषु, परमविरतः करणाऽपर्याप्तपर्याप्तेषु च ॥३॥ योगे-त्रिविधेऽपि अयोगिवर्जानि(नि) त्रयोदश ॥४॥ वेदे, निवृत्त्यन्तानि अष्टौ, अनिवृत्तिस्तु यावद् वेदान् न क्षययति उपशमयति वा तावद्गुणस्थानसंस्थेयमागन् यावत्लम्ब्यते । तत ऊर्ध्वं सर्वेऽपि अवेदकाः ॥५॥ आद्यकथायेषु त्रिषु निवृत्त्यन्तान्यष्टौ अनिवृत्तिरपि यावन्न क्षययति उपशमयति वा । लोमे तु सूक्ष्मान्तानि दश । उपर्यकथायाः ॥६॥ मतिभूतावधिष्वविरतादीनि क्षीणमोहान्तानि नव । मनःपर्याये प्रवसादीनि क्षीणमोहान्तानि सप्त । केवले सयोग्ययोगिद्वयं । अज्ञानत्रये मिथ्यात्व-सासादने ॥७॥ सामायिक-छेदयोः प्रमत्तादीनि चत्वारि । परिहारे प्रमत्ताप्रमत्तद्वयं । सूक्ष्मे सूक्ष्ममेकम् । यथाह्याते तृषाऽन्तादीनि चत्वारि । असंयमे मिथ्यात्वादीनि चत्वारि । संयमासंयमे देशविरतमेकम् ॥८॥ चक्षुरक्षर्वंशंनयोमिथ्या-त्वादीनि द्वादश । अवधिबर्शने त्वविरतादीनि नव, प्रज्ञप्तौ तु मिथ्याहृष्टपादीनामप्यवधिबर्शंमभुक्तम् । एवं यदा सासादने मिथे वा विभंगज्ञानी तदा अवधिबर्शनमपि इत्यत्र क्षीणमोहान्तानि द्वादश । ये तु मिथ्याहृष्टपादीनामवधिबर्शनं न मन्यन्ते तत्र कारणं न विद्यः । केवलबर्शने सयोग्ययोगिद्वयं ॥९॥ षडपिलेश्या आद्यगुणस्थानचतुष्के केचिद्वैशयतप्रमत्तायोरपि मन्यन्ते । यतः कृष्णमीलकापोता नामप्यसंस्थेयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान्यध्यवसायस्थानानि, मन्त्रकलेशेषु च तेषु विरतेरपि भावात् । वैशयतप्रमत्ताप्रमत्तास्तूपरितनलेश्यात्रये । निवृत्त्यादयः सयोग्यन्ताः शुक्लायामेव । अयोगिस्त्वलेश्यः ॥१०॥ भवेषु (अभ्येषु) चतुर्वंशापि । अत्रभ्येषु मिथ्याहृष्टिरेकम् ॥११॥ क्षायिकेऽविरतादयोऽयोग्य-न्ताः । आयोपक्षमिकेऽविरतवैशप्रमत्ताप्रमत्ताः । औपक्षमिकेऽविरतादय उपशान्ताः । मिथ्याहृष्टि-मिथ्यात्वे । सासादनः सासादने । मिथो मिथे ॥१२॥ संयसंज्ञिषु मिथ्याहृक्सासादने । मिथ्यादयः क्षीणान्ताः संज्ञिष्वेव । सयोग्ययोगी च न संज्ञी नाऽप्यसंज्ञी ॥१३॥ मिथ्याहृक्सासादनाविरतसयो-गिन आहारेकेवनाहारकेषु च । अनाहारत्वं केवलिनः समुद्राते । शेषाणां विप्रहृता । अन्ये स्वयो-गिबर्जा मिथ्यादय आहारका एव विप्रहृताभावात् ॥१४॥ गुणेषुपयोगानाह—

दुण्हं पंचउ लक्ष्मेव दोसु एकमि हींति वा मिस्सा ।

सत्त वडणा [सत्तुवओगा] सत्तसु दो वेव य दोसु ठाणेसु ॥१३॥

द्वयोः मिथ्यात्वसासादनयोः पञ्चबोपयोगा अज्ञानत्रयं चक्षुरक्षर्वंशंन च, केचिदवधिबर्शन-

ॐ कोष्ठद्वयान्तरगतो गाथायुक्तपाठः प्रती नास्ति तथाप्यत्र संभाव्यते ऽतो लिखितः ।

मयोच्छान्तिं वष्टम् । अविरतवेशविरतद्वये वष्टेव । मतिश्रुतावधिज्ञानानि ३ चक्षुरक्षक्षुरवधिवर्शनानि ३ एकस्मिन्मिश्रे वष्टेवेति संबध्यते, अज्ञानत्रयं चक्षुरक्षक्षुरवधिवर्शनत्रयं च ६ व्यामिश्रा सम्मयस्व-
मिध्यात्वसंवलितत्वात् । सप्तोपयोगाः सप्तसु प्रमत्तविधीणान्तेषु आद्यज्ञानत्रयं वर्शनत्रयं मनःपर्यव-
च ॥७॥ द्वयोः सयोगयोगिनोः स्थानयोः केवलज्ञानकेवलवर्शनं द्वे एव ॥१३॥ गुणेषु योगा एकमतेनाह-

तिसु तैरस एगे दस नव योगा कृन्ति सत्तसु गुणेषु ।

एककारस य पमत्ते सत्त सयोगे अयोगिककं ॥ १४ ॥

त्रिषु मिध्यात्वसासादनाविरतेषु मनश्रतुर्वाक् च ॥८॥ औदारिकवैक्रियो पर्याप्तेषु औदारिक-
वैक्रियमिश्रो अपर्याप्तेषु कामर्णो विप्रहे त्रयोदश । अत्र मते वैक्रियोऽविरतान्तानामेव न देशविरतादीनां
लब्ध्याभावात् । एकस्मिन्मिश्रे अष्टौ मनोवाक्ययोगा औदारिकवैक्रियो च दश । नन्वस्य कालकरणा-
भावात् मा भूत कामर्णम् लब्धिप्रत्ययौदारिकवैक्रियमिश्रो कस्मान्न भवतः ? सत्यं, किन्तु कुतोऽपि
कारणात्प्रोक्तविति न विषयः । सप्तसु देशविरताप्रमत्तक्षीणान्तेषु नव २ अष्टौ मनोवाक्ययोगा औदारिक-
वैक्रिये, तद्भावे नैवाम् जन्मान्तरमिति न कामर्णौदारिकमिश्रो आहारकमप्रमत्तस्य किमिति न ?
चेतुष्यते । अत्र मते आहारकस्यारम्भे समाप्तो वा प्रमत्त एव लब्ध्युपवीवनात् । एकादश प्रमत्ते नव
पूर्वोक्ता एव आहारकवृत्तिकं च । सयोगि[नि] सप्त । सत्यं मनो असत्यामूर्ध्वं मनो, वाक् च ४, औदारिकः
तस्मिन्मिश्रकामर्णो समुद्घाते ५, अयोगमेकं अयोगिस्थानं लुप्तविभक्तिकम् ॥१४॥ ये तु देशविरतादीनामपि
वैक्रियः आहारकसमाप्त्युत्तरं संयतस्याप्रमत्तत्वमिच्छन्ति ते इत्थं पठन्ति--

तैरस चउसु दसेगे पंचसु नव दोसु ह्यंति एककारा ।

एकमि सत्त योगा अयोगिठाणां ह्वइ एककं ॥ १५ ॥

तत्र चतुर्थः प्रमत्तः । एकादश पूर्वोक्ता एव वैक्रियद्विकेन सह त्रयोदशः, अत्र मते देशविरता-
दीनामपि वैक्रियाभ्युपगमः । 'दसैगेति' पूर्ववत् । अन्यच्च पूर्वमते नव २ योगा उक्ता । अत्र तु देशविरता-
प्रमत्तवर्जेषु पञ्चसु, तयोस्तु 'दोसु ह्यंति एककारा' तत्र देशविरतस्य वैक्रियद्विकेन सहोक्ता एव ।
अप्रमत्तस्य नव पूर्वोक्ता आहारकवैक्रिययुता एकादश । अनयोरारम्भे प्रमत्तस्ततोऽप्रमत्तः, ननु पूर्वमते-
ऽवशादीनां श्रुत्वा वैक्रियमनयोः किं नोक्तम् ? अप्रवृत्तात् । शेषं कण्ठधम् ॥१५॥

'जपचर्चईउ' इत्याह--

चउ पचचर्चईओ बंधो पढमं उवरिमतिगे तिपचर्चई उ ।

मोसगबीओ उवरिमदुगं च देसेक्कदेसम्मि ॥ १६ ॥

उवरिक्खपचगे पुण दुपचओ जांगपचओ तिणहं ।

सामन्नपचया खलु अट्टणहं ह्यंति कम्मणं ॥ १७ ॥

प्रत्ययाः बन्धहेतवः, ते सामान्यतश्चत्वारः, मिध्यात्वमविरतिः कषाया योगाश्चेति । तत्र
मिध्यात्वं पञ्चधा- एकांतं १ वैतयिकं २ सांशयिकं ३ मूढं ४ बिपरीतं ५, तत्र अनन्तधर्माध्यासिते
वस्तु-यैकोशावधारणमेकान्तं, यथा अस्ति नास्ति एव वा जीव इति ॥१॥ ऐहिकामुष्मिकं सुख विनय-
वान्तेव लभते न ज्ञानोपवासब्रह्मचर्यकष्टादित्यभिनिवेशो वैतयिकम् । २। अहंता जीवादितत्त्वमुक्तं किं
स्यात् न वेति सांशयिकं । ३। पृथ्व्यादीनां मूढं । ४। हिंसादीनां दुःखपक्षेऽपि सुखाभिनिवेशो
बिपरीतम् ॥५॥ यथा-

सत्यं वच्मि हितं वच्मि सारं त्रिभिः पुनः पुनः । असारेऽस्मिन् [अस्मिन्नसारं] संसारे सारं सारङ्गलोचना ॥
मिषादशो न मे वास्तु किमन्यैर्दशैर्नान्तरैः । निर्वाणं प्राप्यते येन सारागेनाऽपि चेतसा ॥

अविरतिर्द्वादशधा । इन्द्रियमनसामनियन्त्रणं षोडश, षड्जीवबधश्च १२ ॥ १२॥ कथायाः
षोडश नोकथायनवकं च । २५ ॥ १३॥ योगाः पूर्वोक्ताः पञ्चदश । ४॥ सर्वेऽपि सत्तपश्चाशत् । तत्र
चतुः प्रत्ययोऽपि बन्धः प्रथमे मिथ्यादृष्टौ चतुर्भिरपि सोत्तरभेदेऽज्ञानावरणादिकं स कर्म बध्नाति, परं
संयमाभावात् आहारकद्विकाऽपगमे पञ्चपञ्चाशदुत्तरभेदाः । उपरितनत्रिके सासादनमिथाविरतिरूपे
त्रिप्रत्ययो मिथ्यात्वाभावात् तत्पञ्चकापगमे सासादनस्य पञ्चाशत्, मिश्रस्य मृत्योरभावात् कामण-
मौदारिकवैक्रियमिश्रे अनन्तानुबन्धिचतुष्टकं च नास्ति, तदपगमे त्रिचत्वारिंशत् । अविरतस्य
मृत्योर्भावात् कामणमौदारिकवैक्रियमिश्रे च क्षिप्यन्ते, षट्चत्वारिंशत् भेदाः । 'मोसग धीउ' ति
द्वितीयोऽविरतिर्हेतुः समिश्रकोऽसंपूर्ण असवधाभिबुलत्वाद् द्वादशधा । उपरितनत्रिकं च कथाययोगरूपम् ।
वेशरि(तः) तत्राऽप्रत्याख्यानाभ्रत्वारो विप्रहेऽपर्याप्तत्वे वेशविरतेरभावात् कामणीदारिकमिश्रे ६
असंयमश्चास्येति सत्तपकापगमे एकोनचत्वारिंशत् । प्र. गु. हिणः सनप्पारभंजत्रसासंजमो न विवक्षितो-
ऽशक्यपरिहारत्वात् । संकल्पजस्त्वंगीकृतो बहुचक्षुषी । 'उवरिस्त' ति, उपरितनपञ्चके प्रमत्तादौ
सूक्ष्मांते द्विः, कथाय १ योग २ प्रत्ययः । तत्र प्रमत्तस्य संज्वलनाः ४ नोकथायाः ९ योगाः कामणो-
दारिकमिश्रवर्जाः १३ सर्वे २६ ।

पणमिच्छय.रअविरयदुशालसकसायकम्पुलमिस्से । एवमिगनीसरदिह्या कवीस पमत्तगुणगणे ॥ उत्तरभेशः

अप्रमत्तस्य वैक्रियमिआहारकमिआपगमे २४ । निवृत्तेः शुद्धत्वाद् वैक्रियाहारकापगमे २२ ।
अनिवृत्तौ हास्यषट्कापगमे १६ । वेदत्रयकथायत्रयापगमे तु १० सूक्ष्मे । सूक्ष्मलोभक्षयात्प्रव, योगप्रत्यय-
स्त्रयाणामुपशान्तक्षीणसयोगिनाम् । तत्राऽष्टौ कनोबाभ्योश्च औदारिकश्चेति, प्रत्येकमुपशान्तक्षीण-
योर्नव । सयोगे स्वाद्यन्तं मनो वाक् च ४ औदारिक २० मिश्रकर्मणानि सप्त । अयोगो त्वबन्धकः । अर्थ
कण्ठयम् ॥ १६-१७॥ विशेषहेतुमाह-

पण्णायमंनराहय उवघाए तप्पओसनिन्हवणे ।

आवरणदुगं भूओ बंधइ अच्चासणाए य ॥ १८॥

आवरणद्विकं ज्ञानवर्शनावरणरूपं तच्च ज्ञानस्य ज्ञानिनां पुस्तकादीनां च प्रत्यनीकतया
अनिष्टावरणेन भूयोऽतितीव्रं बध्नाति कर्म । तथाऽन्तरायेण मत्तपानबन्धोपाशयलाभाविवारणेन ।
उपघातेन मूलतो विनाशेन । तत्प्रद्वेषेण अग्रीत्या । निवृत्तत्वेन न मया तत्समीपेऽधीतमित्यादिरूपेण ।
अच्चासातनया जात्याद्युध्दृतादिहीलनया । ज्ञान्यवर्णवादाकालत्वाध्यायादिभिः पञ्चाश्वैरप्येतद्-
बध्यते । एवं वर्शनावरणेऽपि तवमिलापेन वाच्यम् । तथाहि-वर्शनस्य चक्षुर्वर्शनावेर्दशनिनां साध्यादीनां
तत्साधनं य ओत्रादेः प्रत्यनीकतयेत्यादि ॥ १८॥

वेदनीयहेतूनाह-

भूयाणुकंपवषजोग उज्जुओ खंनिदाणगुरुभत्तो ।

बंधइ भूओ सायं विवरीए बंधई (ए) इपरं ॥ १९॥

भूतानुकंपी. व्रते महाव्रताविषु, योगेषु सामाचार्यादिवृत्तः । मत्स्वर्धयलोपात् आन्तिदानवान् ।
गुरुभक्तञ्च, किं बध्नाति भूयस्तीव्रं सातम् । विपरीते त्वसातम् ॥ १९॥ वर्शनमोहहेतूनाह-

अरिहन्तसिद्धचेइयनवसुयगुरुसाहुसंधपडणीओ ।

बंधइ वंसणमोहं अणंतसंसारिओ जेण ॥ २० ॥

अहंसिद्धचैत्यतपःभुतगुरुसाधुसंधानां प्रत्यनीकोऽवर्णवादी बध्नाति दर्शनमोहम् , येन बध्नेनाऽनंतसंसारिको भवति जीवः । उन्मादविशानया चैत्यमुनिब्रह्मलोकेन तत्त्वनिह्वयेन ॥२०॥
चारित्रमोहमाह-

निव्वकसाओ बहुमोहपरिणओ रागदोससंजुसो ।

बंधइ चरिसमोहं दुविहं पि चरिसगुणघाई ॥ २१ ॥

तीव्रकषायो यमेव कषायं तीव्रं करोति तमेव बध्नाति नोकषायोश्च । तवाहि-कोपनोऽहंकारी, परचाररतो-ऽलोकाभावी, ईर्ष्यालुमर्यादावान् स्त्रीवेदम् । ऋजुर्मन्दकोपो मार्दवी, स्वचारतुष्टोऽमायावी पुंस्त्वम् । पिशुनो निर्लङ्छन-बध-ताडनरतः स्त्रीपुमंग(ल)सेवी [स्त्रीपुमनंगसेवी] धर्मध्वंसो तीव्रविषय-रतिनपुं सकत्वमर्जयति ।

हसमहासनशिलो, विहायकम्बर्परि[र]तिप्रियो हास्यमोहम् । क्रीडति क्रीडयति सुखोत्पादको रतिम् । रतिहन्ता पापरतिररतिम् । शोचति शोचयति ध्यसनशोकामिनंदी शोकम् । बिभेति भोषयते मयम् । जुगुप्सते जुगुप्सां जनयति परिवादशिलो जुगुप्सां रचयति । बहुमोहपरिणतो विषयगुडि विभ्रमितमतिः । रागो हास्वरत्यादयः । द्वेषो जुगुप्सादय ताभ्यां संयुक्तः । बध्नाति चारित्रमोहम् । 'चारित्रगुणघाति' लब्धमपि चारित्रगुणं हति । यद् द्विविधमपि कषायनोकषायरूपम् ॥२१॥ नरकादि-हेतूनाह-

मिच्छादिष्टिमहारम्भ परिगह्हां निव्वलोह नीसोलो ।

नरयाउयं निबंधइ पायमई रुद्धपरिणामो ॥ २२ ॥

मिथ्याहृष्टिः सद्धर्मत्यक्तः । माहारम्भपरिग्रहःतीव्रलोभो निःशिलो नरकायुनितरां बध्नाति पापमती रौद्रपरिणामश्च पर्वतराजिकषायः ॥२२॥

उम्मगगदेसओ मगगनासओ गूढहिययमाइल्लो ।

सदसोलो य ससल्लो तिरियाउं बंधण जावो ॥ २३ ॥

मार्गो ज्ञानादिकस्तमितक्रम्य देशकोऽत एव मार्गनाशकः । गूढहृदय-उदायिनुपमारकाविवत् । माइल्लोबहिद्वेषः । शठशिलो-मुल्लमष्टदिचत्तदुष्टः । सशत्योऽनालोचिताप्रतिष्ठा-तः । अतिमेव-कषायस्तिर्यंगाधुर्बध्नाति जीवः ॥२३॥

पयईइ तणुकसाओ दाणरओ सोलसंजमविहणो ।

मज्झिमगुणेहि जुत्तां मणुयाउं बंधण जावो ॥ २४ ॥

रेणुराजितनुकषायः । भद्रको विनीतो दानरतश्च शीलसंयमरहितस्तद्गाम्निह वेवाधुर्बध्नाति । मध्यमगुणैः आन्त्यादिभिर्युक्तो मनुष्याधुर्बध्नाति जीवः ॥२४॥

अणुवयमहव्वण्हि बालनवाकामनिउजराण य ।

देवाउयं निबंधइ सम्महिद्धो य जो जावो ॥ २५ ॥

अणुवतोऽबिराधितभावकः । महाकृतः सरागसयतः । वीतरागस्तु शुद्धस्वाश्राधुर्बध्नाति बालतपो-ऽज्ञानकृततपाः कष्टेन मिथ्याहृष्टयोऽपि बेबेषु यान्ति । अकामस्यानिच्छतो निर्जरा-—भुत्तृष्णाह्यसी शी]

तातपवंशमलपंकरोगबन्धसहनेन गिरितरुद्रालनपातादिभिरुक्कराजिसमकषायो देव। युनिबध्नाति। सन्ध-
हृष्टिरविरतोऽविराधितव्रतश्च यो जीवः ॥२५॥ नामकम्मनिकषाऽपि शुभाशुभमेवाद् द्वेषा तद्धेतूनाह—

मणवयणकायवंको माइल्लो गारवेहि पडिबडो ।

असुहं बंधइ नामं तप्पडिबक्खेहि सुहनामं ॥ २६ ॥

मनोवचनकार्यबन्कः क्रोधाविष्टः प्राण्यगोपागाविनाशकः, मायावान्, श्रद्धिरससातकप-
गारबैः प्रतिबद्धः । शेष कण्ठधम् ॥२६॥ गोत्रयोहेतूनाह

अरहंतइसु भत्तो सत्तरुई पयगुमाण गुणपेही ।

बंधइ उच्चागोयं विवरीए बंधए नीयं ॥ २७ ॥

अर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसाधुचैत्यानां भक्तः, सूत्रमागमस्तद्विधिः, पठति पाठयति च । प्रतनुमानो
जात्याद्यनहंकारः । गुणप्रेक्षी गुणं पुरस्करोति न दोषम् । समस्तं विभक्तिलोपो वा । शेषं कण्ठधम् ॥२७॥

अन्तरायहेतूनाह—

पाणिबड्ढाईसु रओ जिणपूया मोक्खमग्गविग्घयरो ।

अज्जेइ अंतरायं न लहइ जेणक्किञ्चयं लाइ ॥ २८ ॥

प्राणिवधादिषु रतः, तथा 'पुण्याद्यै सावस्त्रेषा त्यज' इति कुवेशनया गृहिणां जिनपूजा निषेधकः ।
मोक्षमार्गस्य ज्ञानादेः साधूनां वा लाभान्तरायं करोति । तथाऽन्यसत्त्वानां दानलाभभोगोपभोगविघ्नं
करोति मन्त्रादिभिर्बोध्यं हन्ति सोऽजंयत्यन्तरायम्, न लभते येनेत्सितं लाभम् ॥२८॥

येषु स्थानेषु बंधोदयोवीरणाविधिमाह—

बंधठाणा(णि) चउरो ७।८।६।१। तिन्निप उदयस्स ८।७।४। कुन्ति ठाणाणि ।

पंच य उदोरणाए ७।८।६।५। संजोयमओ परं वुच्छं ॥२९॥ प्रवेशगाथा

यथोद्देशं निवेश इति बन्धस्थानानि गुणेष्वह—

छसु ठाणोसु सत्तड्ढविहं बंधंति तिसु य सत्तविहं ।

छन्विहमेगो तिल्लेगे बंधगाऽबंधगो एगो ॥ ३० ॥

षट्सु मिथ्यात्वसासाधनाविरतवेशप्रमत्ताप्रमत्तेषु जीवा आयुर्बन्धकालावस्थत्र सप्तधा
आयुर्बन्धेऽवष्टया बध्नन्ति । त्रिषु तु मिथ्यनिवृत्त्यनिवृत्तिषु सप्तधा आयुर्बन्धाऽभावात् । एकः सूक्ष्मो
मोहायुर्वर्जः वडेव, मोहनीयं बाधरसंपरायहेतुकमिति । त्रय उपशान्तक्षीणसयोगिन एकं सातम् ।
एकोऽयोगीत्वबन्धकः ॥३०॥ उदयविधिमाह—

सत्तड्ढविह छ[विह]बंधगावि वेयंति अड्ढगं नियमा ।

एगविह बंधगो उण चत्तारि व सत्त वेयंति ॥ ३१ ॥

यथासंभवं ये सत्ताष्टवद्विधबन्धकाः सूक्ष्मान्ता उक्तास्ते नियमावष्टया वेदयन्ति । एकविध-
बन्धका उपशान्तक्षीणसयोगिनः । पुनश्चत्वारि सप्त वा २ । सयोगो भवोपप्राप्तीणि चत्वारि ।
उपशान्तक्षीणास्तु मोहाऽभावात् सप्त । बाह्यबाधयोगी भवोपप्राप्तीणि चत्वारि वेदयति ॥३१॥

उदोरणाभेदाह—

मिच्छादिद्विप्पमिहं भट्ट उईरंति जा पमसो ति ।

अद्धावलियासेसे तहेव ससेवुईरंति ॥ ३२ ॥

मिथ्याहृष्टधावयः प्रमत्तान्ताः यावदद्याप्यावलिकाशेषमायुर्न भवति तावदष्टावुदीरयन्ति । तदुदीरणाध्यवसायस्य सर्ववपि भावात् । अद्धाकालस्तदावलिकाशेषेऽप्यायुष्यायुर्बर्जाः सन्त्येव । यथा पूर्वम्, आवलिकाशेषस्यायुष उदीरणा प्रतिषिद्धा । अत्राविशेषोक्तावपि मिथोऽष्टौ [ष्टाए] वुदीरयन्ति । स ह्यायुष्यन्तमुहृतविशेष एव मिथःचं परित्यज्य सम्यक्त्वं मिथ्यात्वं वा याति ततो ना(म)वलिका-
शेषत्वम् ॥ ३२ ॥

वेयणिपाऊवज्जे छक्कम्म उईरयंति चत्तारि ।

अद्धावलियासेसे सुद्धुमु उईरेह पंचेव ॥ ३३ ॥

वेवनी[य]आयुर्वर्जानि षट्कर्मणि उदीरयन्ति अग्रमत्तापूर्वानिवृत्तिसूक्ष्माश्रित्वारः । अद्धावलिकाशेषे तु मोहे सूक्ष्मस्तद्वर्जानि पञ्चवुदीरयन्ति यतस्तच्छेषस्य मोहस्योदीरणा नास्ति ॥ ३३ ॥

वेयणिपाऊयमोहे वज्जे उईरंति पंचेव ।

अद्धावलिया सेसे नामं गोयं च अक्तसायो ॥ ३४ ॥

वेवनी [य] आयुर्बोहवर्जानि पञ्च । इी उपशान्तक्षीणावुदीरयतः । किं सदा, नेत्याह, अद्धावलिकाप्रविष्टे ज्ञानदर्शनावरणातरायकर्मणीति शेषः । नामगोत्रे द्वे एव उदीरयन्ति । [अ] कषायी' क्षीणमोहः, अयं ज्ञानदर्शनावरणातरायाणि क्षययन् तावदुदीरयति यावत्केवलतोत्पत्त्या सत्तावा-
वलिकाशेषाणि भवन्ति तत ऊर्ध्वमनुदीरयन्नेव क्षययति । तदा नामगोत्रयोरेवोदीरणा । उपशान्तस्तु सदा पञ्चैव । क्षयया[णा]भावेनावलिकाप्रवेशाभावात् ॥ ३४ ॥

उईरेह नामगोए छक्कम्मविवज्जिया सजोगी उ ।

वट्ठतो उ अजोगो न किञ्चि कम्मं उईरंसि ॥ ३५ ॥

सयोगी तु षट्कर्मणि वर्जयित्वा नामगोत्रे एवोदीरयति । घातिचतुष्कं क्षीणम्, वेद[नी] यायुषोन्तूदीरणा प्रागेवोपरता । तद्योग्या]ध्यवसायाभावात् । अयोगी तु वर्तमानोऽपि कर्मचतुष्टये न किञ्चित्कर्मावुदीरयति, योगसम्यपेक्षत्वादुदीरणाया ॥ ३५ ॥

इयतीर्ध्वधनप्रियतीर्ध्ववत्युदीरयति चेति संयोगगतं पञ्चानुपूर्वार्हः--

अणुईरं उ अयोगो अणुहवह चउन्विहं गुणविसालो ।

इरियावह न बंधइ आसन्नपुरस्व [क्ख]डो संगो ॥ ३६ ॥

अयोगी गुणैर्जानादिभिर्विशालोऽनुदीरयन्नेवाघातिचतुष्कं 'मनुभवति' वेदयति । ईयां-योगव्या-
पारः संब जीवगृहप्रवेशे पन्था यस्य तदीयापथं-सातम् तदुपशान्तादिभिर्बद्धम्, अयं तु न बध्नाति योगा-
भावात् । सन् मोक्षस्तत्त्वतः स एव चतुर्गुणपेक्षया सम्बिद्यमान, स आसन्नपुरस्कृतो येन स आसन्नपुर-
स्कृतः सन् । 'उ' अला[प]क्षणिक ॥ ३६ ॥

इरियावहमाउतो चत्तारि व सस सेव वेयंति ।

उईरंति दुप्पि पंचय संसा [र] गयम्मि भयणिज्जो ॥ ३७ ॥

‘म’ अलक्षणः । ईर्यापथायुक्ता सातयुक्ता उपशान्तक्षीणसयोगाः सातं बध्नन्तश्चत्वारि सप्त वेदय-
न्ति । तत्र सयोग्यधातिवक्तुम् । अमोहे [हो] द्वयी सप्त । उदीरयन्ति तु द्वे पञ्च वा, तत्र [स] योगी नाम-
गोत्रे । क्षीणस्तु ज्ञानदर्शनान्तरायेष्वावलिकाऽप्रविष्टेषु पञ्चः अन्यथा तु द्वे । उपशान्तस्तु सदा पञ्चैव ।
संसारगते विषये उपशान्तो मजनीयः कस्याप्यस्ति कस्यापि नास्ति । क्षीणसयोगिनो नस्त्येव संसारः ॥३७॥

छप्पंच उईरंनो बंधइ सो छन्विहं तणुकसाओ ।

अट्टविहमणुह्वन्तो सुकज्झाणे दहइ कम्म ॥ ३८ ॥

तनुकवायः सूक्ष्मः पूर्वपुत्र्या षड्विधं पञ्चधा च उदीरयन्नष्टधा चानुभवन् षड्विधमुक्तस्वरूपं
बध्नाति । स तस्यामवस्थायां शुक्लध्यानेनानंतगुणं कम्मं दहति, श्रेणिस्थितस्य जन्तो धर्मशुक्लध्यानद्वयं
लघुवृष्यभिप्रायेणाविरुद्धम् । दहच्छृणो तु धर्मध्यानमेवास्य, उक्तञ्च-‘दीतरागस्वस्यासन्नत्वेनो-
पचारात्’ ॥३८॥

अट्टविहं वेयंता छन्विहमुईरंति सत्त बंधंति ।

अनियट्ठी य नियट्ठी अपमत्तजई य ते निम्भि ॥ ३९ ॥

अनिवृत्तिनिवृत्त्यप्रमत्ता अष्टधा वेदयन्त आयुर्वेदनीयवर्जं षड्विधमुदीरयन्ति । आयुर्वर्जानि
सप्त बध्नन्ति, नवप्रमत्तस्यायुर्वेदोऽन्तीत्याह-प्रमत्तेनारब्धमायुर्वेदमप्रमत्तः सधर्मयतो सतोप्यविवक्षा
वा । च शब्दात्सोऽप्युक्तो वा ॥३९॥

अवसेसद्विहकरा वेइंति उईरगाय अट्टण्हं ।

सत्तविहगावि वेइंति अट्टगमुईरणे भज्जा ॥ ४० ॥

अवशेषा मिथ्याहृष्टयादिप्रमत्तान्ता ‘षष्टविधकरा’ अष्टविधबन्धकाः सन्तो वेदका उदीरका-
श्चाष्टानां, सप्तधोदीरणा वेद्यमानायुष आवलिका प्रवेशकाल एव प्रागुक्ता सा चाष्टधाबध् [बन्धका] नां
न भवति । आयुर्वेदस्त्रिभागादिष्वेव भवति, त(वी)दोदीरणाऽतोऽष्टधेति युक्तम् । स एव संयोग-
चिन्तायाः प्रत्येकचिन्तातो विशेषः । यतः प्रत्येकचिन्तायां सप्ता-अष्टधा बन्धः सप्ताष्टधोदीरणा
चामीषां सामान्येनोक्ता । अत्र तु अष्टधा बध्नतामष्टधेवोदीरणेति । सप्तधा बन्धका अपि वेदयन्त्य-
ष्टधेव । उदीरणायां तु भाज्याः, सप्तधा षष्टधा वा भवति आयुष आवलिकाप्रवेशकाले आयुस्त्यक्त्वा
ह्वय [अयत्र] त्वष्टधा मिश्रस्तु सदा सप्तधा बध्नाति अष्टधा वेदयत्युदीरयति चायुर्वेदमावात् ॥४०॥

चत्वारि [रोऽ] नुयोगाः-प्रकृतिवर्णना, साक्षादिप्ररूपणा, भूयःकारादिप्र० स्वामित्वप्र० तत्र
प्रकृतयो मूलोत्तरा ग्राह- -

णाणस्स य वंसणस्स य, आवरणं वेयणीयमोहणीयं ।

आउय नामं गोयं, तहंतरायं च पयडीओ ॥ ४१ ॥

पंचनव दुम्भि अट्ठावीसा चउरो तहेव बायाला ।

दुम्भि य पंच य भणिगा, पयडीओ उत्तरा खेव ॥ ४२ ॥

अनयोः स्वरूपमसमत्कृतकर्मस्तव-कर्मविषाकटिप्पनयोर्ध्वम् । लेशेत उच्यते-ज्ञानं मस्यावि-
पञ्चधा, दर्शनं चक्षुरादि नवधा, तयोरावरणे ज्ञानावरणं १, दर्शनावरणं २ । सातासातरूपेण वेद्यत

इति वेवनीयं । ३ । मुह्यन्ति सत्कृत्यो जीवा अनेनेति मोहनीयं । दर्शनमोहनीयं मिथ्यास्वमिथ्य-
सम्यक्स्वरूपम् । चारित्रमोहनीयं षोडशकषाया नवनोकषायाः । ४ । आयति भवान्तरे संकमता-
मुदयभिरयायुनंरापुष्पादि चतुर्धा । ५ । नमयति जन्तुं गत्यादिपर्यायेरिति नाम । सुरोऽयमित्यादिनाम
यद्व्यशाश्चन्तुरासादयति तत्कर्माप्युपचाराज्ञाम् । द्विचत्वारिंशद्विधम्, तत्र गति ४-जाति ५-तनु
५-उपांग ३-बन्धन ४-सङ्घात ५-संहनन ६-संस्थान ६वर्ण ५-गन्ध २-रस ५-स्पर्श ८-आनुपूर्वी ४-विहा-
योगात् २ एवं १४ पिण्डप्रकृतयः प्रत्येक २८ मिलिताः ४२ पिण्डमेवं ६५ सह ९३ । बन्धननाम यदा
पञ्चवदशा विवक्ष्यते-यथा औदारिकौदारिकबन्धननाम । १ । औदारिकतैजसबन्धं । २ । औदारिककामं
बन्धं । ३ । औदारिकतैजसकामं बन्धं । ४ । एवं वं क्रयाहारकयोरपि चत्वारि चत्वारितत्तद्विमलायेन १२ ।
तथा तैजसतैजस बन्धं । १ । तैजसकामं बन्धं । २ । कामं कर्मणं बन्धं । ३ । एवं १४ । तदा श्रुत्तरं शतं नाम्नः
। ६ । भूयते शब्दते प्रधानाऽप्रधानतया तेन उच्चैर्नोच्चैर्गोत्रं कर्माप्युपवर्त्तते । राद्विधा । ७ । जीवो वा अर्थ-
साधनं धान्तराद्यपतित्यन्तराय । जीवस्य दानादिकर्माथसिसाधयिषोविघ्नीभूय अन्तरापतति पञ्चवदशा
॥ ४१-४२ ॥ साक्षादिभूतप्रकृतिव्याह—

साहअणार्हं धुवअडुवो य बन्धो उ कम्म छक्कस्स ।

तहए साहगसेसा अणाहधुवसेसओ आऊ ॥ ४३ ॥

यः पूर्वं छिन्नः पुनर्भवति स बन्धः सावि । यस्त्वबावि कालसन्तानेन प्रवृत्तो न कदाविच्छिन्नः
सोऽनाविः । अमध्यसम्बन्धो ध्रुवः । भवयानामध्रुवः । तत्र ज्ञानदर्शनावरणमोहनामगोत्रान्तरायकर्म-
वटुकस्य साक्षाद्विचतुर्धापि बन्धो लभ्यते, कथं ? मोहवज्जकर्मपञ्चकस्य मिथ्यादृष्ट्यादिसूक्ष्मान्ताः
सर्वेऽपि बन्धकाः । उपशान्तस्त्वस्याऽबन्धकः । मोहस्य त्वनिवृत्तिमेव यावद् बन्धनः [क] । ततः
सूक्ष्मापशान्तौ एतद् कर्मवटुकस्याऽबन्धको भूत्वा आयुःक्षये दिव्यतक्षये वा प्रतिपश्य यदा पुनरेतानि
बध्नतस्तदैतद् बन्धः स्यादिति । सूक्ष्मोपशान्तावस्थामनाप्तानामनाविः । ध्रुवोऽभ्ययाना [म] ध्रुवो
मय्यानाम् । 'तच्छ्रु' स्तृतीये वेवनीये साविकाच्छेदोऽन्योऽनाविध्रुवाध्रुवरूपस्त्रिधा । वेवनीयस्य
बन्धाभाषोऽप्योगिन्येतस्य च प्रतिपातो नास्त्यतो न सादित्वम्, आसंसारं बध्यमानत्वाद्भावविस्वसितं ।
मय्यामव्यापेक्षयाऽध्रुवाध्रुवोस्तः । अनाविध्रुवशेषस्तथायुषि साक्ष्यध्रुवरूपः । यत प्रायुषस्त्रिमागादावे-
व नियतो बन्धस्ततोऽनाविध्रुवश्च [न] ॥ ४३ ॥ उत्तरप्रकृतीनामाह—

उत्तरपयखोसु तहा धुविपाणं(धुवियाण)बन्धवउविगप्पो उ ।

साहगअडुवियाओ सेसा परियत्तमाणाओ ॥ ४४ ॥

उत्तरप्रकृतीषु यथा मूलप्रकृतिषु प्रोक्त साक्षादि [वि] स्तथोच्यते-तत्र ध्रुवबन्धिनीनाम्
चतुर्विकल्पोऽपि बन्धः । स्वबन्धोच्छेदादवग-
याः सदा बध्यन्ते न कदाचित् परावर्तन्ते ता (व) ध्रुव-
बन्धिभ्यः सत्तच्चत्वारिंशत् यथा-ज्ञानाव ५, दर्शना व ९, मिथ्यास्वं षोडशकषाया भयं जुगुप्सा
१९, तजसकर्मणवगणधरत-स्पर्श-अगुलवृ-उपधात-निर्माण ९, अन्तराय ५=४७ । तत्र ज्ञानाव ५
५-दर्शना ५-चतुर्कान्तराया ५णां १४ सूक्ष्मान्त्यसमये छिन्नबन्धानां उपशान्तोऽबन्धको भूत्वा
पतितो यदेता बध्नाति तदा साविः । उपशान्तमप्राप्तानामनाविः । ध्रुवाध्रुवौ (१०) प्राग्बत् । संज्व-
लनानाधमनिवृत्तौ बन्धोच्छेदं कृत्वा पतितस्य बध्नतः साविः । शेषं प्राग्बत् । निद्राप्रचलातेजस-
कर्मणवणादि ४ अगुलधूपधातनिर्माणमयजुगुप्सां १३ निवृत्तौ छेदं कृत्वा पतितस्य बध्नतः साविः
शेषं प्राग्बत् । प्रत्याख्यानानां ४ देशविरते छेदं कृत्वा पतित्वा बध्नतः साविः । शेषं प्राग्बत् ।

अप्रत्याख्यानानां भवितरते छेदस्ततो वेगे गत्वा पतितस्य बध्नतः सादिः शेषं प्राग्वत् । स्थानद्वित्रिक-
मिध्यात्त्वानन्तानु शन्धीनां ८ मिध्यादृष्टिः सम्यक्त्वं प्राप्याऽबन्धको भूत्वा पतिबध्नन् [पतिन्वा बध्नतः]
सादिः । शेषं प्राग्वत् । 'साङ्ग' ति सादिका अध्रुवावध भवन्ति ध्रुवबन्धिनीम्यःशेषाः परावर्त-
मानाः । परावृत्त्य परावृत्त्य पुनर्बध्यन्ते यास्ता अध्रुवबन्धीन्यस्त्रिपत्तित्यया-सातासाते वेदत्रयं,
हास्यरतिपुष्पमरतितिशोकयुग्मम् चत्वार्यायूषि, चतस्रो गतयः, पञ्च जातयः, औदारिकवैकियाहारक-
शरीराणि, षट्संस्थानानि, त्रिण्यङ्गोपाङ्गानि, षट्संहनना न, चतस्र आभुपूर्व्यः, पराघातं, उच्छ्वासं,
आतपं, उद्योतं, विहायो गतिद्वयम्, त्रसादिविशतिः, तीर्थकरं उच्चैर्नोर्ध्वगोत्रे ७३ एतन्मध्ये साता-
साते वेदत्रयं च परस्परविरुद्धत्वात् न युग्मं बध्यन्त इति परावर्तमानाः । पराघातोच्छ्वाससाम्नी तु
पर्याप्तकनाम्नेव सह बध्येते नाऽपर्याप्तकनाम्नेति परावर्तमानता । आतपं त्वेकेन्द्रिययोग्यबन्धेनैव सह
बध्यते, उद्योतं तिर्यग्गतिसहितमेवेति तयोः परावृत्तिः । तीर्थकराहारके तु यथाक्रमं सम्यक्त्वंसंयम-
गुणवन्त एव बध्नन्तीति परावृत्तिः । एवं सर्वा अप्येता नियतकाल एव बध्यन्तेऽतः सादिकाः, जातोऽपि
बन्धो निवर्तत इत्यध्रुवा । मूलप्रकृतिबन्धेषु भूयस्कारात्पतरावस्थितानाह —

अस्यारि पयडिठाणाणि निणिण भूयगारअप्पतरगाणि ।

मूलपयडोसु एवं अवडिओ अउसु नायव्वो ॥ ४५ ॥

तत्रैकधाऽल्पबन्धको भूत्वा पुनः षड्विधः वि बहुबन्धको भवति स आद्यसमये भूयस्कारबन्धः १
यत्र स्वष्टधातः सप्तधादिवन्धको भवति सोऽल्पतरः २ यत्र त्वाद्यसमये एकधा द्वितीयेऽप्येकधा सोऽ-
वस्थितः ३ यत्र त्वबन्धको भूत्वा पुनर्बध्नाति सोऽवस्थितः ४ अयन्तूत्तरप्रकृतीनामेव, मूलप्रकृतीनां
संबन्धाऽबन्धकस्याऽयोगिनः प्रतिपाताभावात् । एवं अतुर्धा बन्धः । उक्तं च—

एगादहिणे पढ्मो एगादी ऊणगम्मि बीओ य ।

तत्तिगमिनां तइयो पढ्मे समये अवस्तव्वो ॥ ४६ ॥ प्रक्षेपः

तत्र मूलप्रकृतिबन्धस्थानानि चत्वारि 'सप्तद्विष्ट एग बन्धा' इति तत्र त्रयो भूयस्कारास्त्रयो-
ऽल्पतराः । यथा आयुर्बन्धकालेऽष्टबन्धस्ततः सप्तधा बध्नतः प्रथमसमयेऽल्पतरः १ द्वितीयादि-
समयेष्ववस्थितः । १ सप्तधातः सूक्ष्मे षट्धा बध्नतोऽल्पतरः । २ द्वितीयादिव्यवस्थितः । २ षड्विधाकुप-
शान्ते एकधा बध्नतोऽल्पतरः द्वितीयेऽवस्थितः ३ इति त्रयः । उपशान्ते एकधा बन्धात् सूक्ष्मे षड्विधं
बध्नतो भूयस्कारः । १ एवं द्वितीयादिव्यवस्थितः सर्वत्र । ततोऽप्यथ सप्तधा बध्नतो भूयः । २ आयु-
बन्धेऽष्टधा बध्नतो भूयः ३ एवं त्रयः ॥ ४५-४६ ॥ उत्तरात्वाह—

तिणिणदसअड्डठाणाणि दंसणावरणमोहनामाणं ।

एथ व भूयोगारो सेसेसेगं हवइ ठाणं ॥ ४७ ॥

दर्शनावरोत्तरप्रकृतीनां त्रीणि बन्धस्थानानि, मोहस्य दश, नाम्नोऽष्टौ यथासंख्यं त्रिषु
कर्मसु 'भूयकारे' इत्यादि लोपात् चत्वारोऽपि बन्धा भवन्ति । कथं ? दर्शननवकं सासावनं यावत्
बध्यते ततः परं स्थानाद्वित्रिकस्य बन्धश्छिद्यते, ततो निश्चादिविषु षड्विधं बध्नतोऽल्पतरः । १।
ततो निवृत्तौ निश्चादिकछेदस्तत्राऽल्पतरः । २। शेष[१]सूक्ष्मं यावत् बध्यते । ततः प्रतिपत्त्य षड्विधं बध्नतो
भूयस्कारः । ततोऽपि नवधा बध्नतो भूयःकारः । २। यदा तूपशान्ते दर्शननवकाबन्धको भूत्वा अज्ञाक्षये
पुनश्चतुर्धा बध्नाति तदाऽवस्थितः । १ भूयस्कारादिलक्षणायोगात् तद्विकल्पे वक्तुं शक्यत इति

अवक्तव्यः, यदा तृपशान्त एवायुःश्रयाबन्तरेवृत्पद्यते तदाद्यसमये षड्विधबन्ततोऽवक्तव्यः । २ तदैवं द्वौ भूयसौ, द्वौऽप्यौ द्वौऽवक्तव्यौ । मोहबन्धस्थानान्येवं दश-२२-२१-१७-१३-९-५-४-३-२-१ तत्र मिथ्यात्वं षोडशकथायाः १७, अन्यतरो वेदः १८, हास्यरतिपुगअरतिशोकपुगयारन्यतरद्युग २०, भयं २१, जुगुप्सा २२, एनां मिथ्यादृष्टिरेव बध्नाति । एवंव मिथ्यास्वरहिता २१, परं स्त्रीपुंवेदयोरन्यतरो वेदः, एनां सासादनौ बध्नाति । अनन्तबर्जकथायाः १२, पु वेद १३, अ यतरद्युगं १५, भयं १६, जुगुप्सा १७, एतद् बन्धो मिथ्याविरतयोरेव । अप्रत्याक्यानवर्जाः एताः १३ देशविरतो बध्नाति । प्रत्याह्यान ४ वर्जा नव प्रमत्तो बध्नाति । अग्रप्रसन्ननिवृत्तौ च एता एव परं हास्यरतिपुग्मेव । संज्वलनचतुष्कं पुंवेदः पञ्च अनिवृत्तिर्बध्नाति, पुंवेदे छिन्ने चतुष्कमयमेव क्रोधे छिन्ने त्रयं, माने द्वयं, मायायाम् एकं लोभं । एषु दशसु नव भूयस्काराः एकधा निरपय द्विधा बध्नत आद्य एवं त्रिधादिषु यावद् द्वाविंशे नव अल्पतरा स्त्वष्टौ । तत्र द्वाविंशतिधा सप्तदशधा बध्नत आद्य, । एवं यावदेकेऽष्टौ । द्वाविंशादेकविंशे न गतिरसंभवात्, यतो न मिथ्यादृष्टिरनन्तरभावेन सासादनत्वं याति किन्तूपशमिक एव । अवक्तव्यौ द्वौ । यदा उपशान्तो मोहस्याबन्धकोभूत्वाऽऽत्मास्ये प्रतिपत्य संज्वलन लोभं बध्नाति तदैव । अथोपशान्त एवायुः श्रयेऽनुत्तरेवृत्पद्यते तदा सप्तादशधा बध्नतः २ ॥४७॥

तेवीसपण्णवीसाल्लव्वीसाअट्ठवीसइगुनीसा ।

तोसेगतीस एगं बन्धट्ठाणाइ नामस्स ॥ ४८ ॥ प्रक्षेप०

नान्मोऽष्टौ २३-२५-२६-२८-२९-३०-३१-१ । तत्र 'तेजसं' बध्यमानत्वात् । [तेजसादि ९ ध्रुवाः] तथा तिर्यग्गतिस्तिर्यंगानुपूर्वी, एकेन्द्रियजातिरौदारिकं, वृद्धं स्थावरं, बाह्यरसुखयोरन्यतरत्, अपर्याप्तं प्रत्येकसाधारणयोरन्यतरत् अस्थिरं, अशुभं, कुभंगं, अनादेयं, अयशःकीर्तिरेताभ्रनुर्वंशपूर्वाभिः सह त्रयोविंशतिः । एतां चक-द्वि-त्रि-चतुःपञ्चेन्द्रियाणामन्यतरो मिथ्यादृष्टेर्वाऽपर्याप्तैकेन्द्रिययोग्या बध्नाति । एषा पराघातोच्छ्वासाभ्यां सह २५ । परमपर्याप्तस्थाने पर्याप्तम्, स्थिरास्थिरशुभाशुभ-यशः-कीर्त्ययशःकीर्तौना परावृत्तिर्वाच्या । एतां पर्याप्तैकेन्द्रिययोग्यां नानाजोवा बध्नन्ति । एषा विकलेन्द्रियविद्योग्यापि नानामूर्खः संभवति परं परस्थांनस्वाप्नोच्यते सप्ततीकातो जेया । एवंवातपोह्योतयो-रेकतरक्षेये २६, एषा पर्याप्तैकेन्द्रिययोग्येव बध्यते, तथा देवगतिर्वैशानुपूर्वी पञ्चेन्द्रियजातिर्वैकियद्विकं समचतुरलं उच्छ्वासं पराघातं, प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसं बाह्यं, पर्याप्तं प्रत्येकं स्थिरास्थिरयोः शुभाशुभमयोयशःकीर्त्ययशःकीर्त्यां । पृथगेकैकमन्यतरत्, सुभगं, सुस्वरं, आदेयमेताः १९ पूर्वमवध्रुवाभिः सह २८ । एतां देवगतियोग्यां विशुद्धाभित्यंगमनुष्या बध्नन्ति । अस्यां तीर्थकरनाम्नि क्षिते २९ एतां सम्यक्त्वो नरा एव बद्धतीर्थकरनामानो देवगतियोग्यां बध्नन्ति । यद्वा या पूर्वं पञ्चविंशतिरुक्ता तन्मध्ये औदारिकाङ्गोपाङ्गान्यतरस्त्वेऽन्यतरसंहननेऽन्यतर विहायोगती क्षिप्तायां २९ परमेकेन्द्रियस्थाने-पञ्चेन्द्रियं स्वावरस्थाने त्रसं वाच्यं । एषा पर्याप्तपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योग्येव । पूर्वोक्ताष्टाविंशतो आहारक-द्विकक्षेये ३०, परं स्थिर-शुभ-यशःकीर्त्य एव वाच्या न विपक्षः । अस्यास्त्वग्रप्रसन्ननिवृत्तौ बन्धको यद्वा कश्चिद् बद्धतीर्थकरनामकर्मा देवो सूत्रा नृगतियोग्यामेव बध्नाति । यथा-नृद्विकं, पञ्चेन्द्रिय-औदारिक-द्विकं, तुल्यं [समचतुरलं], वज्रधमनाराचं, पराघातं, उच्छ्वासं, प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसादिबन्तुष्कं, स्थिरास्थिरयोः शुभाशुभयोः यशःकीर्त्ययशःकीर्त्यां । पृथगेकैकं, सुभगं सुस्वरं, आदेयं, तीर्थकरं २१, नव-ध्रुवाभिः सह ३० । आहारकद्विकयुक्ताया पूर्वं त्रिंशतुक्ता, तस्यां तीर्थकरे क्षिते ३१ । एतामग्रप्रसन्न-कियं तमपि भागं यावन्निरवृत्तिश्च देवगतियोग्यामेव बध्नाति । एकधा तु यशःकीर्तिरुप निवृत्त्य नववृत्ति-

सूक्ष्माः स्वल्पेणैव बध्नन्ति । न तु कस्यचिद्योग्यं देवगतियोग्यस्यापि बन्धस्य छिन्नत्वात् । एव भूयः काराः षट् । तत्र त्रयोविंशतिं बद्ध्वा विमुञ्चतिः पञ्चविंशतिं बध्नत आद्यं । एवं षड्विंशत्यादिष्वेक-
त्रिंशतिं षष्ठः । यथा एकधा बद्ध्वा श्लेष्ः निपततः पुनः निवृत्तावेकत्रिंशतं बध्नतः षष्ठो न सप्तमः ।
एकत्रिंशत्स्थानस्योभयपार्श्वेकत्वात् । अल्पतराः सप्त । तत्र निवृत्तो देवयोग्या २८-२९-३०-३१ वा
बद्ध्वा एकविधं गतस्याद्यः । एकस्त्रिंशतस्त्रिंशतं गतस्य द्वितीयः । कथं ? एकस्त्रिंशद्बन्धक देवस्य
[देवगतस्य] नरयोग्यां त्रिंशतं बध्नतः । स एव यदा नरेषूपलो देवयोग्यां तीर्थंकरयुतां एकोनत्रिं-
शतं बध्नाति तदा ३ । तस्मादष्टाविंशतो ४ षड्विंशतो ५ पञ्चविंशतो ६ त्रयोविंशतो ७ ।

अवक्तव्याश्चर्यः । उपशान्ते नाम्नोऽबन्धको भूत्वा अष्टाक्षये प्रतिपद्य यदा एकधा बध्नाति तदाद्यः,
उपशान्तात्सर्वेषां क्षयेणात्तीर्थकरनाम्नोऽनुत्तरेषूपलस्याद्यसमये नृयोग्यां तीर्थंकरयुतां त्रिंशतं
बध्नतः २ । तत्रैव तीर्थंकरविमुक्तां नृयोग्यां एकोनत्रिंशतं बध्नतः ३ । देवनीय (द्विक) स्यैववस्थित बन्ध
एव, अवक्तव्यो न संभवति, उक्तं च—

नाणाधरणं तद् आउयस्मि गोयस्मि अंतरायस्मि । ठिय अवगस्तबन्धा॥

यतः आयुषो निवृत्तो शेषाणामुपशान्तोऽबन्धको भूत्वा पुनर्बन्धोऽवक्तव्यः । द्वि० स० अव-
स्थितः । अवाट्टिओ वेयाणम्मि ॥

बन्धस्वामित्वमाह—

सन्वासि पयड्ढोणं मिळ्ळुहिड्ढी उ बन्धओ भणिओ ।

तिथयराहारदुगं मुत्तुं सतरुत्तरसयस्स ॥ ४९ ॥

बन्धे विंशत्युत्तरं शतं तासां सर्वासां प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिर्बन्धक उत्तस्तीर्थंकरनामाहारकद्विकं
मुक्त्वा शेषसप्तवशोत्तरशतस्य, यतः—

सम्मसगुणनिमित्तं तिथयरं संजमेण आहारं ।

बड्ढन्ति सेसियाओ मिळ्ळुसाईहि हेऊहि ॥ ५० ॥

सम्यक्स्वगुणाहंदाहसस्याद्यो विंशतिः तद्धेतुक तीर्थंकरनाम । संयमेनाप्रमत्तेनाहारकद्विकं बन्धते ।
शेषाः ११७ मिथ्यात्वादिभिः हेतुभिर्बध्यन्ते । काः कुत्र शिवा इत्याह—

सोलस मिळ्ळसंता पण्ढांसं दुंति सासणंताओ ।

तिथयराउदुसेसा अविरइयंता उ मोसस्स ॥ ५१ ॥

मिथ्यात्वं, नपुंसकं, नारकायुर्नरकद्विकं एक द्वि-त्रि-चतुरिन्ध्रियजातयः, पुंलं, सेवासं, आतर्प-स्थान-
वरं, सूक्ष्मं, अपर्याप्तं, साधारणं १६ । आसां मिथ्यात्वेऽस्तत्त [त्रि] भावस्तत्तुत्तरत्राभाष एव रूपः । नार-
कैकद्विकेन्द्रिययोग्या अशुभाः एतद्बन्धं एकोत्तरशतं सासावनो बध्नाति । स्थानद्वित्रिकं चत्वारि [रो]ऽब-
न्तानुबन्धिनः स्त्रीदेवस्तिर्यंगापुस्तिर्यग्द्विकं ब्राह्मन्तवर्जानि पृथक् चत्वारि चत्वारि संस्थानसंज्ञनानि
उद्योतं अशुभलगतिदुर्भंगं दुस्वरं अनादेयं नीर्बर्गोत्रं १५ एताः सासावनन्ताः । एतच्छेषां तीर्थंकरनामसहित-
मविरतो बध्नाति सप्तसप्तति । 'तिथयराउ' ति तीर्थंकरनुदेवायुद्विकशेषा अविरतान्ताः सप्तो वा
एवाविरतो बध्नाति ता एव मिथे परं चतुःसप्ततिः । नारकतिर्यंगापुषो यथासंख्यं मिथ्यादृष्टिसासावन-
योश्चिह्ने ।

अविरह्यंताओ वस विरयाविरयंनियाउ चत्तारि ।

छुल्लेष पमसंता एमा पुण अप्पमसंता ॥ ५२ ॥

अप्रत्याख्यानाः ४ मनुष्यायुर्मनुष्यद्विकं ७ औदारिकं द्विकं षड्वर्षभनाराचं १० एता अविर-
तान्ताः । ननु सन्धःकृष्टिवादसो देवयोग्यामेव बध्नाति, कुतो नरायुष्कसंभव इत्याह-नरतिर्यङ्मु-
स्थितोऽसौ देवयोग्यं बध्नाति । नारकदेवेषु तु स्थितो नरयोग्यमेव । देशविरतादयस्तु न नरकस्वर्गयो-
रित्यासामुत्तरत्रासंभवः । सप्तसप्ततेर्बशस्वपगतासु देशविरते ६७ बन्धः । प्रत्याख्यानाः ४ वैशे छिन्नाः
प्रमत्ते ६३ बन्धः । असातं अरतिः शोकः अस्थिरं अशुभं अयशः कीर्तिः ६ एताः प्रमत्ते छिन्नाः । षट्कापग-
मेऽप्रमत्ते ५७ आहारकद्विकक्षेपे ५९ बन्धः । प्रमत्तेनारब्ध (द्वय)मसो समर्थयते देवायुष्कं, [तच]चासौ
स्वाद्याया (अ) संख्येयभागे छिनत्ति ततः ५८ बन्धः । निवृत्तेरपि ।

दो तीसा चत्तारि य भागे भागेसु संखसन्नाए ।

चरिमे य जह्वासंखं अनुव्वकरणंतिया होन्ति ॥ ५३ ॥

द्वौ त्रिंशत् चत्वारि च छिन्नाः क्व ? भागेऽपूर्वकरणस्य भागे कस्य भागस्यापि कियत्सु संख्येय-
संज्ञया । चरमे च भागे यथासंख्यं निवृत्त्यन्तो भवति । तत्रायमष्टपञ्चाशत् तावद् बध्नाति यावत्
संख्येयभागस्तत्र निद्राप्रचलयोः छेदः ततः ५६ बध्नाति । तावद् यावद् संख्येय भागः । तत्र देवद्विकं
पञ्चोन्नयमातिवैक्रियद्विकमाहारकद्विकं तैजसं कामेणं तुल्यं वर्णादि ४ अगुरुलघु उपघातं पराघातं उच्छ-
वासं सुभल्लगतिः प्रसादि ४ स्थिरं शुभ मुमगं सुस्वरं आवेयं निर्माणं तीर्थकरं ३० । एतच्छेदे २६ ता
बध्नाति यावच्चरमसमयस्तत्र हान्यरतिभयजुगुप्सतानां ४ छेदः । ततोऽनिवृत्तो २९ बन्धः ।

संखेज्जइमे सेसे आदस्ता चायरस्स चरमंते ।

पंचसु एक्केक्कंता सुहुमंता सोलस हवन्ति ॥ ५४ ॥

षड्विंशतिमनिवृत्तिस्तावत् बध्नाति यावत् स्वाद्यायाः संख्येयभागा गता एकस्तु संख्येयभागः
शेषस्तस्य पञ्चसु भागेस्वेकैकस्याः छेदः । तत्र प्रथमभागान्ते नृवेदः, २१ बन्धः । द्वितीये क्रोधं २०
बन्धः । तृ० मानं १९ ब० । च० मायां १८, क्रोधं १७, एताः सूक्ष्मस्तावद् बध्नाति यावच्चरमसमय-
स्तत्र ज्ञानाव० ५, दर्शना० ४, यशः कीर्तिरुच्चैर्गौत्रं अन्तराय ५-१६ आसां छेदः, तदप्यगमे सातमेकं उपशान्त-
क्षीण-सयोगिनो बध्नन्ति ।

सायंतो जोगंतो एत्तो परओ उ नत्थि बन्धोत्ति ।

नायव्वो पयज्जोणं बंधरसंतो अ[अर्ण]ंतो य ॥ ५५ ॥

सातस्यान्तश्छेदः सयोग्यन्ते तत परं नास्ति बन्धः । ज्ञातव्यः प्रकृतीनां बन्धस्यान्तस्तत्रभावो-
(अन्तश्च) तदुत्तरत्राभाव इति । मव्यानां सान्तोऽभव्यानामनन्त इति वा । स्वामित्वं मार्गणास्थानेष्वाह-
गइआइएसु एवं तप्पाउग्गणामोहसिद्धाणं ।

सामित्तं नेपव्वं पयज्जोणं ठाणमासज्ज ॥ ५६ ॥

एवमुत्तरित्या प्रकृतीनां स्थानं ज्ञानपञ्चकादिमाश्रित्य बन्धस्वामित्वं ज्ञेयं । 'केषु गइइन्द्रिय
त्ति शारेसु' तत् गत्यादिप्रायोग्याणां प्रकृतीनां, किं भूतानामोषसिद्धानां सामान्यान्तरमणननिञ्जि-
तानां, कोऽर्थः ? ओघेन यदुक्तं स्वामित्वं गत्यादिष्वपि तथा ऊह्यते । तत्र नारकदेवायुषी नरकद्विकं देव-
द्विक एक-द्वि-त्रि-चतुर्जातयो वैक्रियद्विकमाहारकद्विकमात्म्यं स्थावरं सूक्ष्ममपर्याप्तं साधारणं १९ एता

भवप्रत्ययादेव नारकाणां न भवन्ति । शेषमेकोत्तरशतं बध्नन्ति । तिर्यग्भूतो आहारकद्विकं तीर्थकरं ३ भुक्त्वा ११७ बन्धो । नराणां १२० बन्धे परं तिर्यग्भूतो नराश्च मिथ्याद्यविरतासु वेवगतियोग्यमेव बध्नन्ति, न नृगतियोग्यं । देवास्तु नरकगतियोग्यं यदुक्तं एकोत्तरशतं तदेवंकेन्द्रियआतपस्थावरसहितं १०४ बध्नन्ति । इन्द्रिये' ति एक-द्वि-त्रि-चतुरिन्द्रिया नारकदेवायुषो नरकद्विकं देवद्विकं वैक्रियद्विक-माहारकद्विकं तीर्थकरं ११ भुक्त्वा पृथक् पृथक् नवोत्तरशतं बध्नन्ति । पञ्चेन्द्रिया १२० । एवं काया-दिवैषि बन्धस्वामित्वविचयानुसारतो बाध्यं । प्रकृतिबन्धो गतः ।

स्थितबन्धमाह-तत्र पञ्चानुयोगाः स्थितिप्रदपणा । १। साद्याविप्र० । २। प्रत्ययप्र० । ३। शुना-
शुभप्र० । ४। स्वा.मत्त्वप्र० । ५।

सत्सरिकोडाकोडो अयराणं होइ मोहणीयरस ।

तोसं आइतिगंते धीसं नामे य गोए य ॥ ५७ ॥

तेत्तोसुदही आउम्मि केवला होइ एवमुक्कोसा ।

मूलपयडोण एत्तो ठिइ जह्मं निसामेह ॥ ५८ ॥

महत्वात्तराजुं न शक्यन्तेऽतराणि सागराणि तेषां सप्ततिः कोटाकोटयो मोहस्योत्कृष्टस्थितिः । अत्र सप्तवर्षसहस्राण्यनुदयरूपोऽबाधा तथा ऊना (म) कर्मस्थितिनियेकः । निषेको नाम प्रथमसमये बहुः द्वितीयो हीनः एवं हीनतरस्तमः अबाधां विहाय तत ऊर्ध्वं देवनायं कर्मनिषेको भवति । स्थापना

'तासं' ति आदित्रिकं ज्ञानदर्शनावरणे देवनीयरूपं तथान्यमन्तरायं तेषु त्रिशस्तागर० कोटा[को] द्यः । त्रीणि वर्षसहस्राण्यबाधा । नामगोत्रयोः विंशतिसाग० । वर्षसहस्रद्वयमबाधा । आयुषि पूर्वकोटि त्रिमागाधिकानि ३३ सागराण्युत्कृष्टा स्थितिः । पूर्वकोटीत्रिमागोऽबाधा । केवलाबाधारहिता ॥

अधन्यामाह-ज्ञानदर्शनावरणान्तरायमोहानामन्तमुहूर्तं सध्वन्तमुहूर्तमबाधा । देवनीयरूपं कवायप्रत्ययस्य १२ मुहूर्ता । अन्तमुहूर्तमबाधा । योगप्रत्ययस्य द्वौ समयौ स नेहाधिक्रियते । नामगोत्रयो-
रएतौ मुहूर्ता । अन्तमुहूर्तमबाधा । आयुषः क्षुल्लकमवग्रहणं अधन्या स्थितिः ।

रोविग्गाहम्मि समया समो सघायणो य तेऊणं । खुडुगभवग्गाहण सव्वजह्मो ठिई कालो ॥

खुडुग-नवा साहीया सत्तरस ह्वन्ति एगपाणुम्मि । पाणू एगमुहुत्ते तिसत्तरासत्ततीससया ॥

पणसट्ठिमहमणसयल्लत्तोसा इगमुहुत्तखुडुमवा । दो य सया छपप्पना आवल्लियाणेग खुडुमवो ॥

अन्तमुहूर्तमबाधा । उत्तरासु तत्र ज्ञानाव० ५ दर्शन० ९ असत० १ अन्तराय० ५=२० त्रिशत् सागरकोटाकोटय उत्कृष्टा स्थितिः । सातस्त्रीवेवद्विका०नां पञ्चदशसाग० । मिथ्यात्वस्य सप्ततिः सा० । कवायषोडशस्य चत्वारिंशत् सा० । नपुं सकारतिशोकभयजुगुप्सानरकद्विकतियं गद्विकएक-पञ्चे-न्द्रियजात्योवारिकद्विकवैक्रियद्विकतैजसकामेन्द्रब्रह्मवर्णाविचतुष्काणु[६] नक्षत्रपदातपराधातोऽक्षयासा-तपोद्योतप्रशस्तविहायोगतिस्थावरत्रसबावरपर्याप्तप्रत्येकाऽस्थिराऽशुभभुभंगदुस्वरानादेयाऽयशःकोतिनि-मार्जनीर्घर्षाणां ४३ विंशतिः सा० । पुं देवहास्यरतिदेवद्विकतुल्यवज्रध्वमनाराचशुभसप्तगतिस्थिर-शुभभुभगसुखरादेययशःकीट्युर्ध्वर्गोत्राणां १५ दशसाग० । न्यग्रोधश्च धमनाराचयोर्द्विदशसा० । साविनाराचयोर्षतुदशसा० । कुब्जाधनाराचयोः षोडशसा० । वामनकीलिकाद्वित्रिचतुर्जतिपुष्पा-ऽपर्याप्तसाधारणानामष्टादशसा० । सर्वत्रैकसागरकोटाकोटयमेकं वर्षशतमबाधा । द्वाभ्यां द्वे द्वय्यादि । आहारकद्विकतीर्थकरयोः सागरान्तःकोटाकोटिस्थितिः । अन्तमुहूर्तमबाधा । अबाधाकालावनन्तरं कर्मणामुदयः किन्तु यद्बुद्धयति तदा । ([प्र बा] धानन्तरमेव बद्धस्पृष्टनिभत्ताविकारणात् ।) नारकदेवा-

धुयोत्त्रयस्त्रिंशत् सागराणि । तिर्यग्[न]राधुयोत्त्रोणिपत्न्योपमानि । जघन्यस्थितित्तु वृत्तितो ज्ञेया । स्थितेः साद्यादीनाह—

मूलटिईण्ड[अ]जहृन्नो सत्तण्हं साइयाइउ बन्धो ।

सेसतिगे दुविगप्पो आउच्चउक्के वि दुविगप्पो ॥ ५९ ॥

जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टाः ४ स्थितिबन्धाः । तत्रायुर्वर्जसप्तकर्मणां याः स्थितयस्तासां योऽजघन्यो बन्धः स सादिरनादिरध्रुवोऽध्रुवश्च भवति । कथं ? मोहस्य अपकानिवृत्तौ चरमस्थिति-
बन्धे जघन्यः शेषषट्कस्य सूक्ष्मअपकचरमस्थितिबन्धे जघ-योऽतोऽन्यः सर्वोप्युपशमश्रेणावप्यजघन्यः । उपशमकोऽपि अपकात् द्विगुणबन्धक इत्यजघन्यः । ततः उपशान्तावस्थायामजघन्यस्याबन्धको भूत्वा निपत्य पुनः कर्मसप्तकस्याजघन्यं बध्नतः साविः । उपशान्तावस्थायामप्राप्तानामनाविः । अभव्यभव्ययो-
ध्रुवाध्रुवौ, शेषत्रिकं जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं । तत्र सादिरध्रुवश्च । जघन्योऽजघन्यावबतयो तत्प्रथ-
मतया तं बध्नतः सादिः । क्षीणावस्थायां न भवतीत्यध्रुवः । उत्कृष्टस्त्रिंशत्सागरकोटाकोट्यः संकिल-
मिष्यादृष्टिसंज्ञिन लभ्यते । सचैकेन्द्रियाद्यनुत्कृष्टबन्धावबतयो कदाचिद् बध्यत इति सादिः । अन्तर्मु-
हूर्ताबनुत्कृष्टं बध्नतोऽध्रुवः । उत्कृष्टाद् बध्यत इत्यनुत्कृष्टोऽपि सादिः । अन्तर्मुहूर्ताबन्तोऽसिपथ्य-
वसिपथ्यन्ते उत्कृष्टं बध्नतोऽध्रुवः ।

‘आउ’ ति आयुर्बन्धमाश्रित्य यच्चतुष्कं जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं तत्र सादिरध्रुवश्च ।
आधुवो द्वित्रिमागावो, बध्यत इति सादिरन्तर्मुहूर्तावुपरमत इत्यध्रुवः । उत्तराणामाह—

अट्टारसपयडीणं अलहृन्नो बन्धु चउविगप्पो उ ।

साइयअउधुवबन्धो सेसतिगे होइ थोद्धव्वो ॥ ६० ॥

शानाव० ५ दर्शन० ४ संज्वलन० ४ अन्तराय ५=अष्टादशानामजघन्यः साद्याविश्रुतार्थाः । तत्रो-
पशमश्रेणावजघन्यच्छेदे पुनरजघन्यं बध्नतः सादिः । श्रेणीमप्राप्तस्यानाविः, ध्रुवाधुवौ प्राग्वत् । शेष-
त्रिके जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपे सादिरध्रुवश्चासामेव । तत्र संज्वलनचतुष्कस्य अपकानिवृत्तौ स्वस्वच्छेदोर्ध्वं
न भवतीत्यध्रुवः । उत्कृष्टानुत्कृष्टयोरप्यारोहावतारे कुर्वतां साद्यध्रुवौ ।

उक्कोसअणुक्कोसो जहृन्नअजहृन्नओ य टिईबन्धो ।

सायइअदुधुवबन्धो सेसाणं होइ पयडीणं ॥ ६१ ॥

उक्ताष्टादशेभ्यः शेषप्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुत्कृष्टो जघन्याऽजघन्यश्च स्थितिबन्धः सादिरध्रुवश्च
भवति । कथं ? निद्रा ५ मिथ्यात्व १ आद्यकषाय १२ मयजुगुप्तातेजसकर्मणवर्णादि४अगुरुधूल्यघात-
निर्माणानां २९ शुद्धबाधरपर्याप्तैकेन्द्रियो जघन्यं बन्धं करोति । ततोऽन्तर्मुहूर्तात्संकिलयाऽजघन्यं ततस्त-
थैव भवे भवान्तरे वा शुद्धितो जघन्यमेव परावृत्तेर्दाबप्येतो साद्यध्रुवौ । उत्कृष्टं त्वेतासां मिष्यादृक्संकिल-
ष्टसंज्ञी करोति । मुहूर्तात् त्वनुत्कृष्टं [पुनः] कदाचिदुत्कृष्टमिति परावृत्तेः साद्यध्रुवौ । शेषाध्रुवाणां
७१ जघन्याविबन्धोऽध्रुवस्त्वावेव सादिरध्रुवश्च । शुभाशुभत्वमाह—

सव्वासिं पि टिईओ सुभासुभाणं पि होन्ति [अ] सुभाओ ।

माणसतिरिक्खदेवाउगं च मोत्तूण सेसाणं ॥ ६२ ॥

सर्वासां शुमानामशुमानां च स्थितयोऽशुमा एव । यत स्थितौनां कारणं संक्लेशः कषायोदय इत्यर्थः, 'ठिडं अणुभागं कषायो कुण्ड' इति वचनात् । नन्वशुभागोऽप्यशुभो स्यात् । नैवं कषायवृद्धा-
शुमानां वर्धते शुमानां हीयते । मन्वस्त्वे तु शुमानां वर्धते, अशुमानां हीयते । परं नृतिर्यग्वेबायुषां स्थितिं मुक्त्वा । एषां स्थितिर्वृद्धौ रसोऽपि वर्धत इति । प्रत्ययमाह—

सञ्चटिर्हणं उक्कोसगो उ उक्कोससंकिलेसेण ।

विधरोए [उ] जहृन्नो आउगति[ग]वज्जसेसाण ॥ ६३ ॥

सर्वमूलोत्तरकर्मस्थितौनामुत्कृष्टस्थितिबन्ध उत्कृष्टसंक्लेशेनैव भवति । विपरीते मन्वसंक्लेशे तु जघन्यः नृतिर्यग्वेबायुस्त्रिकवर्जशेषाणां ज्ञेयः । त्रिकस्य तु स्थितिर्वृद्धौ रसो वर्धते । स्वाभित्वमाह—

सञ्चोकोसठिर्हणं मिच्छहिद्धो उ दन्धओ भणिओ ।

आहारगतिस्थयरं देवाउ[यं] वावि मोत्तण ॥ ६४ ॥

सर्वमूलोत्तरप्रकृत्युत्कृष्टस्थितेः पर्याप्तसंक्लिष्टमिध्याहृष्टिबन्धकः । प्रायेण यावता नृतिर्यगा-
युषी उत्कृष्टे विशुद्ध एव बध्नाति । सासावनश्चते शुद्धोऽप्युत्कृष्टे न बध्नाति गुणपातामिमुखत्वेन ।
आहारकद्विकं तीर्थकरमुत्कृष्टं देवायुष्कं च मुक्त्वा, सम्यक्त्वसंयमप्रत्ययत्वात्सेवा । क एतान्यर्जयति—

देवाउयं पमत्तो आहारगमप्पमत्तविरओ य ।

तिस्थयरं च मणुस्सो अविरयसम्मो समज्जेह ॥ ६५ ॥

पूर्वकोट्यायुः प्रमत्तयतिरप्रमत्तत्वाभिमुखस्त्रिभागाद्यसमये उत्कृष्टं त्रिभागाधिकत्रयस्त्रिंशत्-
सागररूपं देवायुर्बध्नाति । शुभेयं स्थितिरित्यप्रमत्तत्वाभिमुखत्वं । आहारकद्विकं त्वप्रमत्तः प्रमत्तत्वे-
न्मुख उत्कृष्टं करोति स्थितेरशुभत्वात् । तीर्थकरं त्वविरतसम्यग्मनुष्यः पूर्वं नरके बद्धायुष्को मिध्यात्वं
यत्र समये यास्यति ततोऽर्वाक् समये बध्नात्युत्कृष्टम्, तीर्थकरनाम्नो ह्यविरताद्यो निवृत्त्यन्ता बन्धकाः,
किन्तुत्कृष्टा स्थितिः संक्लेशोद्भवाऽतोऽविरतोपादानं, तिर्यग्बोऽस्य पूर्वप्रतिपन्नाः प्रतिपद्यमानाश्च
भवप्रत्ययान्तेति मनुष्यग्रहणं । क्षायिकस्तु शुद्धत्वात् नोत्कृष्टबन्धकः धेनिकवत् ।

पन्नरसण्हं ठिडमुक्कोसं वर्धन्ति मणुयतेरिच्छा ।

छण्हं सुरनेरहआ ईसाणंता सुरा तिण्हं ॥ ६६ ॥

अधेवमायुस्त्रयं, देवद्विकं, नरकद्विकं, द्वि-त्रि-चतुर्जातीयो, वैक्रियद्विकं, सूक्ष्मं, अपर्याप्तं,
साधारणं=१५ आसामुत्कृष्टां स्थितिं तिर्यग्मनुष्या एव मिध्याहृष्टयो बध्नन्ति । अत्यन्तसंक्लिष्टः
शुद्धो वायुर्बन्धं न करोति । 'छण्हं' इति तिर्यग्द्विक-औदारिकद्विक-सेवातोऽद्योतानामुत्कृष्टस्थितिबन्धकः
सुरा नारकाश्च । सामान्योक्तावपि सेवार्तौदारिकाङ्गोपाङ्गयोरीशानोपरितना एव दृष्टव्याः, अधस्तना
हि अष्टावशकोटाकोटिकां मध्य[मा]नामेव बध्नन्ति । उत्कृष्टां त्वेकेन्द्रियायोग्यामेव, तेषु तु संहनना-
ङ्गोपाङ्गयोरभाव एव । 'ईसाण' इति एकेन्द्रियात्तपस्यावरणामीशानान्ताः सुरा उत्कृष्टस्थिति-
कर्तारः उपरितना नैतेष्वुत्पद्यन्ते ।

चतुर्गंतिकाः का उत्कृष्टा बध्नन्तीत्याह—

सेसाणं चउगहंगा ठिईमुक्कोसं करंति पयडीणं ।

वक्कोससंकिलेसेण ईसिमहम्मज्झमेणावि ॥ ६७ ॥

उत्कृष्टतुर्विंशतिशेषदिनशेषतुर्गतिमिष्याहृष्टय उत्कृष्टां स्थितिं बध्नन्ति । 'उक्कोस' ति संकलेशोऽप्यवसायस्थानम्, तत्र जघन्यस्थितिबन्धाध्यवस्यस्थानम्, तत्र जघन्यस्थितिबन्धाध्यवसायस्थानान्मध्यसंख्येलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान्याहुः [तदनन्तरे स्थितिस्थाने तानि विशेषाधिकानि, एवमुत्तरोत्तरस्थितिस्थाने विशेषाधिकक्रमेण तानि तावद्भवन्ति यावच्छरमस्थितिस्थानम् ।] तेषु प्रथममानंन्यस्त पंक्तिस्थितं यदुत्कृष्टं शरममध्यवसायस्थानं तदुत्कृष्टसंकलेश उच्यते । शेषाणि शरमपंक्तिस्थितानोपन्यमान्युच्यन्ते । तद्वचरमपंक्तिवशितत्कृष्टस्थितिजनकः सर्वैरपि उत्कृष्टास्थितिर्जन्यत इति भावः । जघन्यमाह—

आहारगतिस्थयरं नियद्विअनियद्वि पुरिससंजलणं ।

बंधइ सुहमसरागो सायजसुबावरणविग्धं ॥ ९८ ॥

छणहमसन्नो कुणइ जहणं ठिइमाउगाणमन्नयरो ।

सेसाणं पज्जसो बायरएगिंदियविसुद्धो ॥ ९९ ॥

आहारकट्टिकं तोयंकरं च निवृत्तिः अपकर्तद्वन्धस्य चरमे स्थितिबन्धे स्थितो जघन्यं बध्नाति । तद्वन्धकेष्वयमेव शुद्धः । नृतिर्यग्देवायुर्वर्जकर्मणां जघन्या स्थितिः विशुद्धया उक्ता । नृवेदसञ्चलनानां ५ अनिवृत्तिक्षपको जघन्या स्थितिं करोति । सातं यशःकीर्तिरुच्चैर्गोत्रं 'आवरण' ज्ञानं ५-दर्शनं ४-बिघ्नं ५-सूक्ष्मश्चरमे स्थितिबन्धे जघन्यं करोति । नरकट्टिक-देवट्टिक-वैक्यट्टिक-घटकस्य तिर्यगसंज्ञिपर्याप्तो जघन्या स्थितिं करोति । [आयु] अतुल्यस्य अन्यतरः संज्ञी असंज्ञी वा जघन्या स्थितिं करोति । नारकदेवायुषोस्तिर्यक्नराः, नृतिर्यगायुषोरेकेन्द्रियादयः । उत्कृष्टेषाण्येकेन्द्रियाः बाह्यः पर्याप्तस्तद्वन्धकेषु विशुद्धः पक्षोपमासंख्येयभागहीनसागरद्विस्तप्तभागादिकां जघन्या स्थितिं करोति ॥ स्थितिबन्धः ॥ अनुभागमाह—इह जन्तुः पृथक्सिद्धानामनन्तभागवतिभिरमव्येभ्योऽनन्तगुणैः परमाणुभिः निष्पन्नान् कर्मस्केषान् प्रति समग्रं गृह्णाति । तत्र प्रतिपरमाणुकषायविशेषात्सर्वजीवानन्तगुणाननुमागस्याविभागपल्लिङ्गान् करोति । तत्र समपरमाणुनामेका वर्गणा । रसांशनाधिकानां द्वितीयेत्यादि । स च रसः शुभोऽशुभश्च द्विधाप्येक-द्वि-त्रि-चतुःस्थानिकः । यथा लि [नि]म्बादीनां सहज एकस्थानिकः । कायेऽर्धावर्ता द्वि० । त्रिभागे ति० चतुर्भागे च० । सर्वेऽपि लब्धविन्दुवुलुकाविमन्वमन्तराविमेवावने कषा, मिथो अप्यनेकषा । रसस्य साद्यादीन्याह—

घाईणं अजहणो (अ) गुक्कोसो वेयणोयनामाणं ।

अजहण अणुक्कोसो गाए अणुभागबन्धम्मि ॥ ७० ॥

साइअणाई धुवअद्धुवां य बन्धो उ मूलपयडीणं ।

सेसम्मि उ दुविगप्पो आउच्चउक्के वि दुविगप्पो । ७१ ॥

घातिकर्मणा [म] जघन्योरसः साद्याविभ्रतुर्थापि भवति । द्वितीयागाध्यायां सम्बन्धः । अणुनामां जघन्यं शुभानामुत्कृष्टं यः कश्चित्तद्वन्धकेषु विशुद्धः स एव जनयति । तत्र ज्ञानदर्शनावरणा-न्तरायकर्मणां भुक्तत्वात् अपकसूक्ष्मोऽस्त्यसमये जघन्यं रस मोहस्य त्वनिवृत्तिर्जघन्यं रसं करोति । तत् उपशान्तोऽजघन्यस्यावन्धको भूत्वा निपत्य पुनर्बध्नतः साविः उपशान्तमप्राप्तानामनाभिः, ध्रुवा-ध्रुवी प्राग्भवत् । द्वितीयागाध्यायं 'सेसम्मि उ' ति शेषे जघ-योत्कृष्टानुत्कृष्टत्रिकरसे द्विविकल्पः, साद्य-ध्रुवरूपो घातिचतुष्कस्य । तत्र पूर्ववत्सावद् जघन्यं लभते तदा साविः । शीघ्रे नासावित्यध्रुवः । उत्कृष्टरसं तु प्रकृतकर्मणामशुद्धत्वात् क्लिष्टो मिष्याहृष्टिः पर्याप्तासंज्ञी एकं द्वौ वा समयौ

यावद्वध्नाति । स चानुत्कृष्टाद्बध्यत इति साविः । जघन्यतः समयादुत्कृष्टतो द्विसमयादनुत्कृष्टं गतस्या-
ध्रुवः । अनुत्कृष्टस्तु साविर्भवति पुनर्जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टतः अनन्तानन्तोत्सविष्यवसपिणीभि-
स्तृष्टं गतस्याध्रुवः । अनुत्कृष्टरसो वेदनीयान्नोऽश्रुतुर्थापि । तथाहि—एतदन्तर्गते सातयशःकीर्ती
आभितर्योत्कृष्टरसः क्षपकसूक्ष्मात्यसमये प्राप्यते । ततोऽन्य उपशमश्रेणावप्यनुत्कृष्टः । तत्रोपशान्तेऽ-
बन्धको भूत्वा निपत्यानुत्कृष्टं बध्नतः साविः । तमप्राप्तानामनादिः । ध्रुवाध्रुवौ प्राग्वत् । शेषत्रिके
द्विविकल्पोऽत्रापि तत्रोत्कृष्ट सूक्ष्मे बध्नातीति साविः । क्षीणे यातीत्यध्रुवः । जघन्यरसं त्वनयोः सम्यग्-
हृत् मिथ्याहृत् वा बध्नाति मध्यमपरिणामः, अयं चाजघन्यात् भवतीति साविः । पुनर्जघन्यतः समया-
दुत्कृष्टतः चतुस्समयादजघन्यं बध्नतोऽध्रुवः । अजघन्यस्तु गा[सा]विः । तत्रैव भवे भवान्तरं वा जघ-
न्यं बध्नतोऽध्रुवः । 'अजहृ'ति गोत्रानुमागबन्धोऽजघन्योऽनुत्कृष्टश्च चतुर्थापि । तत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टौ
वेदनीयान्नोरिव चिन्त्यौ । जघन्यं तु सप्तमपृथिवनारकः करणत्रयादनन्तरमन्तरः करणस्थितिद्वयं
करोति : तत्राथस्तनौ वेदयन्यस्मादनन्तरं समये सम्यक्त्वं प्राप्स्यति तत्रान्यसमये वर्तमानो नीचै-
र्गोत्रस्य जघन्यं रसं बध्नाति । न शेवा इति साविः । तस्मादनन्तरमजघन्यरसमुच्चैर्गोत्रस्य बध्नातीत्य-
ध्रुवः । अजघन्यस्तु साविः । तवप्राप्तानामनादिः । ध्रुवाध्रुवौ प्राग्वत् । एवं जघन्यो द्विधा अजघन्य-
श्चतुर्था । 'आउ' ति चतुर्गत्यायुर्जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरसचतुष्टके साविरध्रुवश्च द्विधा । तत्र
त्रिभागादौ साविश्चतुर्थापि अन्तर्मुहूर्ताद्यातीत्यध्रुवः । उत्तराणामाह—

अट्टपहमण्वकोसो तेयालाणमजहृमगो बंधो ।

णोओ हि चउविगण्पो सेसतिगे होइ दुविगण्पो ॥ ७२ ॥

तैजसकामं प्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शअगुलघुनिर्माणानां ८ अनुत्कृष्टश्चतुर्थापि । तथा ह्यासामु-
त्कृष्टरसं अपकनिवृत्तिर्देवगतियोग्यानां त्रिशतः प्रकृतीनां बन्धच्छेदसमये करोति । ततोऽन्यस्तुपशम-
श्रेणावप्यनुत्कृष्टः । स चोपशान्तेऽबन्धको भूत्वा पुनर्लभि साविः । तत्राप्राप्तानामनादिः । शेषं प्राग्वत्
शेषत्रिके द्विविकल्पः । तत्र पूर्वोक्त निवृत्तावुत्कृष्टः साविः । समयाद्यातीत्यध्रुवः । जघन्यरसं त्वासां
शुभत्वात् क्लिष्टमिथ्याहृत्संज्ञो बध्नाति । पुनर्जघन्यतः समयादुत्कृष्टतो द्विसमयादजघन्यं पुनर्जघन्य-
मेवमुपयोः साधध्रुवता । 'तेयाल' ति ज्ञानाव० ५ दर्शन० ९-मिथ्यात्व १-कषाय १६-मयजुगुप्सा २-
अप्रशस्तवर्णादि ४ उपघातान्तराया १५ रां ४३ अजघन्यश्चतुर्थापि । तत्र ज्ञान० ५-दर्शन० ४-अन्तराया ५
णाम १४शुभत्वात् अपकः सूक्ष्मोऽन्यसमये जघन्यरसं बध्नाति तस्मादुपशान्ते[ऽबद्ध्वा पुनः]अजघन्यं
बध्नतः साविः । उपशान्तमप्राप्तानामनादिः । शेषं प्राग्वत् । संखलनानां ४ अपकानिवृत्तित्यंथास्वं
बन्धच्छेदे एकैकं समयं जघन्यं रसं बध्नाति । ततोऽन्योऽजघन्यः । तस्योपशान्तेऽबन्धः पुनर्बध्नतः साविः ।
तमप्राप्तानामित्यादि तथैव । निद्राप्रचला-शुभवर्णादि ४-उपघातमयजुगुप्सानां अपकनिवृत्तिर्बन्ध(न)
छेदे एकैकं समयं जघन्यरसं बध्नाति । ततोऽन्योऽजघन्यः । तमुपशान्तेऽबद्ध्वा पुनर्बन्धे साविः । तम-
प्राप्तानामित्यादि तथैव । प्रत्याख्यानानां ४ देशविरतोऽन्यसमये जघन्यरसं बध्नाति । अप्रत्याख्यानानां
४ अविरतः क्षायिकत्वं संयमं च गुणवत् प्रतिपित्पुनर्जघन्यं बध्नाति । स्त्यानद्वित्रिकमिथ्यात्वानन्तानु-
बन्धिनः ८ मिथ्याहृत् सम्यक्त्वं संयमं चेष्टुर्जघन्यरसं करोति । सर्वत्राऽन्योऽजघन्यः । एते निपत्य
पुनर्बध्नतः साद्यादयो बाध्याः । शेषत्रिके जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपे द्विविकल्पः । (जघन्यः सूक्ष्मे साविः
क्षीणे यातीत्यध्रुवः) । उत्कृष्टस्य मिथ्याहृत्बन्धकः साविः । पुनरनुत्कृष्टेऽध्रुवः । एवमनुत्कृष्टोऽपि ।

अध्रुवबन्धिनीनामाह—

वक्कोसमणुक्कोसो जहन्नमजहन्नगो वि अणुभागो ।

साई अद्धुवबन्धो पयडोणं होइ सेसाणं ॥ ७३ ॥

शेषाणामध्रवाणां वतुर्धापि साद्यध्रवः, अध्रववन्धिवात् । प्रत्ययानाह—

सुहपयडोण विसोहोइ तिब्बमसुहाण संकिलेसेण ।

विचरीए उ जहन्नो अणुभागो सव्वपयडोणं ॥ ७४ ॥

वक्ष्यमाणशुभप्रकृतीनां विमुद्धया तीव्रं रसं बध्नाति, अणुभानां संकलेशेन । वैपरित्ये जघन्यः शुभानां संकलेशावशुभानां विमुद्धया भवति । शुभाशुभा आह—

बायालं पि पसन्था विसोहि गुणउक्कडस्स तिब्बाओ ।

बासोइगप्पसन्था मिच्छक्कडुसंकिट्टिडुस्स ॥ ७५ ॥

सातं, तिर्यग्नुदेवायूषि, नृद्विकं, देवद्विकं, पञ्चवेन्द्रियजातिः, पञ्चशरीराणि, तुल्यं, वज्रवर्षमनाराचं, अङ्गोपाङ्ग ३, शुभवर्णादि ४, अगुलघु पराघात उच्छवासं, आतपं, उद्योतं, शुभलगतिस्त्रसादिवशकं, निर्माणं, तीर्थंकरमुच्छ्वर्गोत्रं, ४२ एता एव प्रशस्ताः, विमुद्धिगुणोत्कटस्य तीव्ररसा भवन्ति । ज्ञानाव० ५, दर्शन० ९, असातं, मिश्रसम्पत्त्ववर्जमोहवर्षादिवशतिः, नारकायुः, नरकद्विकं, तिर्यक्द्विकं, एक-द्वि-त्रि-चतुर्जातयः, आद्यवर्जसंस्थानसंहनन १०, अशुभवर्णादि ४, उपघातं, अशुभलगतिः स्थावरादिवशकं, मोक्षवर्गोत्रं, अन्तराय ५=२२ एता अप्रशस्ता मिथ्यास्त्वोत्कटसंक्लिष्टस्य तीव्ररसा भवन्ति ।

॥ [आयवनामुज्जोयं माणुसतिरियाउगं पसन्थासु ।

मिच्छस्स हुंति तिब्बा सम्मदिट्टिस्स सेसाओ ॥ ७६ ॥

आतपोद्योतमनुष्यतिर्यगायुःप्रकृतीनां तीव्ररसबन्धका मिथ्यागृह्यो भवन्ति] । यत आतपोद्योततिर्यगायूषि सम्पद्गृह्णितं बध्नात्येव । देवानारकास्तु सम्पद्गृह्यो मध्यमं नरायुर्बध्नन्ति न पुगलायुरिति । शेषाः ३८ पुण्यप्रकृतयः सम्पद्गृह्णन्ति तीव्ररसा भवन्ति ।

देवाडमप्पमत्तो तीब्बं खवगा करंति वत्तीसं ।

बंधंति तिरियमणया एक्कारसमिच्छभावेण ॥ ७७ ॥

देवायुस्तीव्र [२] समप्रमत्ततिर्बध्नाति तथा सात-देवद्विक-पञ्चवेन्द्रियजाति-वैकियद्विकआहारक-द्विक-तेजसकार्मणं तुल्य-शुभवर्णादि ४-अगुलघु पराघातोच्छवास-शुभलगति-त्रसादि १०-निर्माणं तीर्थंकरोच्छ्वर्गोत्राणां ३२ क्षपको सूक्ष्मनिवृत्ती तीव्र (रसं) रसं कुतः । निवृत्तिर्मोहक्षपणयोगतया क्षपकः । तत्र सात-यशःकोत्पुण्ड्रवर्गोत्राणां ३ सूक्ष्मोन्मयसमये तीव्ररसं करोति । शेषाणां २९ निवृत्तिर्देवयोग्यबन्धकृतेदसमये तीव्ररसं करोति । 'बंधंति' स्ति नारकतिर्यङ् नरायूषि, नरकद्विकं, विकलत्रिकं, सूक्ष्मं, अपर्याप्तं, साधारणं ११ एता मिथ्यागृहास्तिर्यङ् मनुष्याः तीव्ररसा बध्नन्ति । देवानारकाश्च नव भवप्रत्ययाश्च बध्नन्ति । तिर्यङ् नरायुषी उत्कृष्टयुगलेषु तेवपि ते न उत्पद्यन्ते ।

पञ्चसुरसम्मदिट्टो सुरमिच्छो तिमि अयइ पयडोओ ।

उज्जोयं तमतमगा सुरनेरइआ भवे तिण्हं ॥ ७८ ॥

॥ कोष्ठकद्वयान्तर्गतं गाययुक्तपाठः ह. लि. प्रती नास्ति, तथाप्युपयोगित्वाङ्गितः ।

नृद्विकौदारिकद्विकाद्यसंहननानां ५ सुरः सम्यग्गुत्कृष्टरसबन्धक एकं द्वौ वा समयौ, नार-
काणां वेदनया तीर्याद्यवशेनात्र शुद्धिः, तिर्यङ्नराः शुद्धाः सुरेषु यान्ति । एकैन्द्रियजात्यातपस्यावरत्रय-
स्य सुरो मिथ्याहमीशानात् उत्कृष्टरसं बध्नाति । इयं संकिलष्ट आतपं तु शुभस्वात् तद्योग्यशुद्धः ।
अतिशुद्धो नरः स्यात् । उद्योतं तमस्तम्बकाः सप्तमपृथ्विनारकास्तोत्रं उपशमिकोन्मुखाः कुर्वन्ति । सुराः
सत्तत्कुमारावयो नारका वा संकिलष्टाः स्युस्तिर्यग्गुह्यसेवातंत्रयस्य तीव्ररसकर्तारः । क्षमाः ४२ अशुभाः
१४ उक्ताः । अष्टषष्टिमाह--

सेसाणां चउगङ्गा तिब्बणुभागं कुणंति पयङ्गीणं ।

मिच्छद्विद्वो नियमा तिब्बकसाउक्कवा जीवा ॥ ७९ ॥

शेषाणां ज्ञानाव ५ दर्शन ९-प्रसात-मिथ्यात्व-कषाय १६-नोकषाय ९-अनाद्यसंस्थान ५ प्रनाद्य-
न्तसंहनन ४-अशुभ वर्णादि ४-उपघाताऽऽशुभलगत्यस्थिराशुभदुर्भंगदुःस्वरानावेयायशःकीर्तिनो-बर्गोन्नत-
रायाणां ६८ अशुभानां मिथ्यादृष्टयस्तीव्रकषायोत्कटास्तीव्रं रसं कुर्वन्ति । तत्र हास्यरतिस्त्रीषु वेदाना-
द्यन्तसंस्थानसंहननानां १२ तत्प्रयोग्यकिलष्टाः. शेषाणामुत्कृष्टकिलष्टाः कुर्वन्ति । उत्कृष्टसंकलेशे
अप्रेतनयुगलं नपु सकृत्वं च सहननसंस्थाने सेवातर्हणे च स्युः । जघन्यमाह-

चोद्स सरागचरिमो पंचगमनियद्विनियदि एकारं ।

सोलसमंदणुभागं संजमगुणपट्टिओ जयइ ॥ ८० ॥

ज्ञानाव ५ दर्शन ४ अन्तरायाणां ५=१४ सूक्ष्मोऽन्त्यसमये जघन्यरसं बध्नाति । पुंवेद १-
संज्वलन ४ पञ्चमात्मीयात्मीयबन्धच्छेदेऽनिवृत्तिजंघन्यं रसं करोति । निवृत्तिनिद्राप्रजला-ऽऽशुभवर्णादि
४ उरघात हास्यरति-भयजुगुप्सतां ११ आत्मीयात्मीयबन्धच्छेदे जघन्यं रसं बध्नाति । स्थानद्वित्रिक-
मिथ्यात्व संज्वलनवर्जकषाय १२=बोडशानां मन्दरस संयमाभिमुखो मिथ्याहगविरतो देशविरतो वा
करोति । तत्र स्थानद्वित्रिकमिथ्यात्वाद्यकषायाणां ८ अन्त्यसमये मिथ्यादृष्टिः । अप्रत्याख्यानाना-
मविरत, प्रत्याख्यानानां देशविरतो मन्दं रसं करोति ।

आहारमप्पमत्तो पमत्तसुद्धो उ अरइसोगाणं ।

सोलस माणुसनिरिया सुरनारयनमतमा तिलि ॥ ८१ ॥

आहारकद्विकमप्रमत्तः प्रमत्तबोन्मुखो जघन्यरसं करोति । अरतिगोकयोः प्रमत्तोऽप्रमत्तबो-
न्मुखः शुद्धो जघन्यं रसं करोति । आयुधतुष्क-नरकद्विक-देवद्विक-वैक्रियद्विक-विकलत्रिक-सूक्ष्मापयोत्त-
साधारणानां १६ नरास्तिर्यञ्चश्च जघन्यरसं कुर्वन्ति । तिर्यङ्नरायुर्वलश्चतुर्वशं देवनारका भवप्रत्य-
यादेव न बध्नन्ति । तिर्यङ्नरायुषो अपि मन्दरसे न बध्नन्ति । सुरनारकास्तिस्रः तमस्तम्बकाश्च तिस्रो
जघन्यरसाः कुर्वन्ति । तत्रौदारिकद्विकोद्यातास्तिस्रः सुरनारकाणामुत्कृष्टकलेशा-स्त्यर्ग्योऽया बध्नन्तो
जघन्यरसा कुर्वन्ति । तिर्यग्द्विकनोच्चैर्गोत्रास्तिस्रस्तमस्तम्बकाः, सम्यक्त्वोन्मुखा इति ।

एगिदियथावरणं मन्दणुभागं करंति तेगङ्गा ।

परिअत्तमाणिमज्झिमपरिणामा नेरइपवज्जा ॥ ८२ ॥

नारकवर्जा गतित्रयजीवाः परावर्तमानमध्यमपरिणामा एकेन्द्रियस्थावरयोर्जघन्यरसं बध्नन्ति । तस्मिन्लक्ष्मिः शुद्धा वा । तदेवैकेन्द्रियस्थावरत्वं तदेवपञ्चैन्द्रियं त्रसं तदेवैकेन्द्रियस्थावरत्वमिति परावृत्तिः । नारकाः स्वभावात् तद्वद्बन्धनं बध्नन्ति ।

आसोहम्मायावं अविरयमणुओ उ जयइ तित्थयरं ।

अजगइल्लकडमिच्छो पन्नरस दुवे विसोहीए ॥८३॥

समभेजित्वावाईशानान्ता मबनपत्यादयः आतपं मिलिहा मन्दरसं बध्नन्ति । अविरतसम्यग् [हृ] - मनुष्यो बद्धनरकायुष्को मिथ्यास्वोन्मुखस्तोयंकरं मन्दरसं करोति । तथा चतुर्गंतिका अपि उत्कृष्टमिथ्या-स्व)संवलेशाः पञ्चैन्द्रियतैजसकामं प्रशस्तवर्णादि ४ अगुरुलघुपराधातोच्छ्वासत्रसबावरपर्याप्तप्रत्येक-निर्माणानां १५ जघन्यं रसं कुर्वन्ति शुभत्वात् । परं तिर्यङ्मनरा नरकयोग्याः, नारकाः सनत्कुमारादयश्च पञ्चैन्द्रियतिर्यगयोग्या एता मन्दाः कुर्वन्ति । ईशानान्तास्तु पञ्चैन्द्रियत्रसवर्जा १३ एकेन्द्रिययोग्याः । पञ्चैन्द्रियत्रसे तु शुद्धा एव (२०) १८ स्त्रीनपुंसके द्वे चतुर्गंतिका अपि तद्योग्यशुद्धा मन्दरसे कुर्वन्ति ।

सम्महिद्धा मिच्छो व अट्ट परियत्तमज्झिमो जयइ ।

परियत्तमाणमज्झिममिच्छदिद्धा उ तेषां ॥८४॥

सम्यग्हृत्-मिथ्याहृत् वा सः तासां तस्थिरास्थिरशुभाशुभयशःकीर्त्यशः कीर्तीः परावर्तमानमध्यम-परिणामो मन्दरसाः करोति । नृद्विकसंस्थानघट्टकसंहननघट्टकखगतिद्विकसुभगबुभंगसुस्वरदुःस्व-रावेयानावेयोच्छ्वेगोत्र(स्)त्रयोविंशति परावृत्त्य परावृत्त्य बध्नन्तश्चतुर्गंतिका अपि मिथ्याहृष्टयो मध्यम-परिणामा मन्दरसां कुर्वन्ति । सम्यग्हृशमेतासां परावृत्तिर्नास्ति । तथाहि-तिर्यङ्मनराः सम्यग्हृदो देवद्विकमेव बध्नन्ति, न नृद्विकादि । देवास्तु नृद्विकमेव न तिर्यगृद्विकादि, संस्थानाद्यपि शुभमेव नाशुभमिति न परावृत्तिः । सर्वदेवशरघातिनीः प्राह—

केवलनाणावरणं, वंसणल्लकं च मोहवारसगं ।

ता सध्वघाइसमा, ह्वन्ति मिच्छस्तथोसइमं ॥८५॥

केवलज्ञानावरणं, निद्रापञ्चक-केवलदर्शनरूपघट्टकं, मोहो संस्वलनवर्जकषाय १२ मिथ्यात्वं एता २० सर्वघातिन्यः, स्वाऽऽवार्यं गुणं सर्वमपि धनन्ति, परं केवल]स्यांशः सर्वजीवेष्वाभावृत एव, मेघोन्नतो बन्धसूययोः प्रमेव ।

नाणावरणञ्चल्लं, वंसणतिगअंतराइयं पंच ।

पणुवोसधेसघाई, संजलणा नोकसाया य ॥८६॥

ज्ञानावरणचतुष्कं मतिभूत-अवधि-मनःपर्यायरूपं, दर्शनत्रिकं चक्षुरचक्षुरवधिरूपं, अन्तराय-पञ्चकं, पञ्चविंशतिर्दशघातिन्यः, संस्वलनाः ४ नोकषायाश्च ९ = २५ 'सर्वे विष अइयारा संजल'..... ।

अवसेसा पयडीओ, अघाइया घाइयाइपलिभागा ।

ता एव पुन्नपावा, सेसा पावा मुणेषव्वा ॥८७॥

शेषाः ७५ वेदनोपायुनिमिगोत्रप्रकृतयो ज्ञानदर्शनचारित्राविगुणानां मध्ये न किञ्चिद् घातयन्ती-त्यघातिन्यः परं घातिनीभिः सह वेद्यमानाः पलिभागास्तत्तुल्या दृश्यन्ते, यथाऽचोरोऽपि चौरैर्मिलितो चौर इव दृश्यते । एता एव काञ्चिदसाताद्याः ४२ पुण्यप्रकृतयः, काञ्चिदसाताद्याः ३३ पापाः, शेषा सर्ववेद्यघातिन्यः पापा एव शेषाः । रसस्थानान्याह—

भावरणदेसघायंतरायसंजलणपुरिससत्तरसं ।

चउपह्वभावपरिणया, निविहपरिणया भवे सेसा ॥८८॥

भावरणेषु देसघातोनि ज्ञान० ४-दर्शन-३ अन्तराय ५-संवलन ४-नुवेव=१७ एताश्चतुर्विधभावे परिणता एक-द्वि-त्रि-चतुःस्थानिकरूपेण । तत्रानिवृत्तेः सन्ध्येयभागेष्वासांशुभत्वादेकस्थानिक एव रसो बध्यते । अत्रान्तरे केवलद्विकं बध्यते परं सर्वघातित्वाद्विस्थानिकरसोऽतस्तस्याऽत्राऽग्रहणम् । शेषस्तु द्विस्थानिकाविको रसः प्रस्तुतप्रकृतीनां मिथ्यादृष्ट्यादिवषु लभ्यते । तत्र गिरिराजिसमकोपश्चतुस्थानिकम्, पृथ्वीराजिसमस्त्रिस्थानिकम्, रेणुजलराजिसमो द्विस्थानिकमिति बध्नाति । द्वि-त्रि चतुःरूपत्रिविधरस-परिणता एतच्छेषाः शुभाशुभा वा । एकस्थानिकत्वासां न संभवत्येव । यतोऽनिवृत्तेः सन्ध्येयभागेष्वासां बध्यते तत्र सप्तदश भुक्त्वा शेषाऽशुभप्रकृतयो न बध्यन्त एव ।

अथ शुभानामेकस्थानिकः कस्मान्नेत्युच्यते, इहासन्ध्येयलोकाकाशप्रवेशमानानि सफलेशस्थानानि विशद्विस्थानानि च । येष्वेव सविलटद्वटति तेष्वेव सोपानेष्विव विशुद्धोऽवरोहति । परं शुद्धिस्थानान्यधिकानि यतः क्षपको [ये]ष्वेवरोहति न तेष्ववरोहति क्लेशमावात् । तैराधिक्यं एवं स्थितेऽति-शुद्धश्चतुस्थानिकं बध्नाति शुभानाम् । अतिक्लेशे बन्ध एव नागच्छन्ति शुभाः । या अपि नरकयोग्या र्चक्रियतंजसकर्मणाद्याः शुभाः संक्लिष्टो बध्नाति तासामपि स्वभावाद् द्विस्थानिक एव रसः, इति न शुभानामेकस्थानिको रसः क्वापि । प्रत्ययमाह-

चउपपन्नमिच्छत्तसोलस-दुपचया य पणतीसं ।

सेसा तिपचया खलु निथ्यराहारवज्जाओ ॥८९॥

एका सातरूपा प्रकृतिश्चतुःप्रत्यया मिथ्यात्वाऽविरतिकषाययोगैर्बध्यते । मिथ्यात्वप्रत्ययाः षोडश 'सोलसमिच्छत्ता' इति वचनात् । द्विप्रत्ययाः पञ्चत्रिंशत् सासादनेऽविरते च यासां ३५ बन्धच्छेद उक्तस्तास्तत्र मिथ्यात्वेऽपि बध्यन्त इति मिथ्यात्व[अविरते] प्रत्ययाः, शेषं द्वयं गौणं । शेषाः त्रिप्रत्ययाः तीर्थकरमाहारकं च त्यक्त्वा मिथ्यादृष्ट्यादिविविरतेषु सकषायेषु च सूक्ष्मान्तेषु बध्यन्त इति । उपशान्तादिवषु योगसद्भावेप्यासां बन्धो नास्तीति स नोक्तः, सम्यक्त्वनिमित्तं तीर्थकरं संयमेनाहारकमिति वर्जनम् । विपाकान् विभागेनाह-

पंच य लुत्तिगल्लपंच दुणिण पंच य ह्वन्ति अट्टेव ।

सरिराई फासन्ता पयडोओ आणुपुव्वोए ॥९०॥

अशुरुल्ल उवचायं परघाउज्जोपआयवनिमेणं ।

पसेयथिरसुभेयरणामाणि य पुग्गलविवागा ॥९१॥

शरीराद्याः स्पर्शाः शरीरसंस्थानाङ्गोपाङ्गसंहननवर्णगन्धरसस्पर्शरूपा अष्टौ पिण्ड-प्रकृतयः । किं भवन्ति पुद्गलविपाका इति उत्तरगाथान्ते सम्बन्धः । आनुपूर्व्या पञ्चाविभेदादिव । कथं ? पञ्चशरीराणि वट्संस्थानानि त्रिष्यङ्गोपाङ्गानि वट्संहननानि पञ्चवर्णाः द्वौ गन्धौ पञ्चरसाः अष्टौ स्पर्शाः एताः पुद्गलेष्वेव विपच्यन्ते शरीराविपुद्गलेष्वेवात्म्यां शक्तिं वशंय-तीत्यर्थः । कथं ? शरीरनामोदयात् शरीरतया पुद्गला एव परिणमन्तीत्यादि वाक्यम् । तथाऽगुरुलघुपघातपराघातोद्योतातपनिर्माणानि, प्रत्ये-काविश्वतरेण योगः, प्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिरशुभाशुभाश्च पुद्गलविपाकाः ॥९०॥९१॥

आऊणि भवविवागा खेत्तविवागा उ आणु पुब्बीओ ।

अवसेसा पयडीओ जीवविवागा मुणेयन्वा ॥९९॥

भवन्ति जन्तवोऽस्मिन्निति भवो, विग्रहगतेरारम्य हृद्यः । तत्र भव एव विपाक-उदयो येषां तानि भवविपाकोनि चत्वार्यायूषि प्राग्भवे बद्धानि आगामिभवे विपच्यन्त इति भावः । क्षेत्रमाकाशं तत्रैव विपाक उदयो यासां ता क्षेत्रविपाका आनुपूर्व्यः ४ विग्रहगतावेवासां उदयः । अवशेषा ज्ञानावरणादिकाः जीव एव विपाकः स्वशक्त्याऽऽविर्भावरूपो यासां ताः जीवविपाका ज्ञेयाः । यतो जीव एव ज्ञान्यज्ञानी वा न पुनस्तनुपुद्गला इति सर्वासु । या अपि पुद्गलभवक्षेत्रविपाकास्ता अपि वस्तुतो जीवविपाका एव पारम्पर्येण न मुख्यतया । अनुभागः [उक्तः] ॥ ९२ ॥

प्रदेशबन्धमाह-तत्र चत्वार्य[रोऽ]नुयोगाः (१) कर्मप्रदेशादानविधिः, (२) भागप्ररूपणा, (३) साक्षाद्विप्र० (४) स्वात्मित्वप्र० ।

एगपएसोगाढं सन्धपएसेहि कम्मुणो जोगगं ।

बन्धइ जहुत्तहेउं सार्हयमणाइयं वावि ॥९३॥

पंचरस-पंचवण्णेहि परिणयं दुविहगंधचउफासं ।

दवियमणंतपएसं सिद्धेहि अणंतगुणहीणं ॥९४॥

इह पुद्गलं द्रव्यं जीवो बध्नाति इति योगः । कथं ? एकप्रदेशावगाढं-यत्रैव जीवस्याऽऽत्मप्रदेशा-स्तत्रैव यदवगाढं न त्वन्यतः । स च सर्वैरप्याऽऽत्मोयप्रदेशैर्बध्नाति । न त्वेकेन द्वयादिभिर्वा । यतः समस्तलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणा एकस्य जन्तोः प्रदेशा भवन्ति । मिथ्यात्वादिबन्धकारणोदये च ते सर्वे स्वस्वाकाशप्रदेशेभ्यो युगपदेव कर्मद्रव्यं गृह्णाति । परस्परं च सर्वेऽप्युपकुर्वन्ति परस्परं सम्बद्धत्वात् । कर्मणो योऽर्थं कर्मवर्णणान्तर्गतं 'यथाकहेतु' पूर्वोक्तसामान्यविशेषहेतुभिर्बध्नाति । बन्धच्छेदं कृत्वा प्रतिपत्य ता एव यो बध्नाति तस्य साविः । अकृतच्छेदस्याऽनादिः ध्रुवाध्रुवौ प्राग्वद् अपिशब्दात् । तच्च द्रव्यं प्रतिस्कन्धं पंचवर्णपितं, पंचरसं द्विगन्धं चतुःस्पर्शं च गृह्णाति । तत्र मुहुलघू अवस्थितौ द्वौ तु स्निग्धोष्णौः स्निग्धशीतौ वा रूक्षोष्णौ रूक्षशीतौ वाऽविरुद्धौ भवतः, प्रज्ञप्तौ तु स्निग्धरूक्षशीतोष्णा उक्ताः । 'अनन्तप्रदेश' अनन्तपुद्गलं गृह्णाति, अमध्येभ्योऽनन्तगुण, सिद्धेभ्योऽनन्तगुणहीणं कर्मस्कन्धमिति । स्कन्धा अपि प्रतिसमयमनन्ता गृह्णाति ।

कर्मणो योग्यमयोग्यं च द्रव्यं अस्ति तद् विभागदर्शनार्थं ग्रहणाऽग्रहणवर्गणाः प्ररूप्यन्ते । इह सम-स्तलोकाकाशप्रदेशेषु ये केवलेकाकिनः परमाणवः तत्समुदायः सजातीयत्वात् एकावर्गणा । इयं स्वभावा-वजीवानामग्रहे इत्यग्रहणवर्गणा । एवं द्वित्रयादिस्कन्धसंख्यातासंख्यातानंतप्रदेशस्कन्धनिष्पन्ना अप्यग्रहे यावन्नान्तानन्तरेव परमाणुभिनिष्पन्नानामेकोत्तरवृद्धिभाजौ स्कन्धानौ समुदायरूपा अनन्ता औदारिका-दिवर्गणाः । स्थापना तासां । अनया दिशा ध्रुवादि लिख्येत-

४ ४ ४	७ ७ ७	१० १० १०	१३ १३ १३	१६ १६ १६	१९ १९ १९	२२ २२ २२	२५ २५ २५
३ ३ ३	६ ६ ६	९ ९ ९	१२ १२ १२	१५ १५ १५	१८ १८ १८	२१ २१ २१	२४ २४ २४
२ २ २	५ ५ ५	८ ८ ८	११ ११ ११	१४ १४ १४	१७ १७ १७	२० २० २०	२३ २३ २३
१ १ १	औदारिक- वर्गणा ज्ञेयाः	वैकि- वर्गणा ज्ञेयाः	आहारक- वर्गणाः	अग्रहण- वर्गणा ज्ञेयाः	तैजसवर्गणा ज्ञेयाः	अग्रहण- वर्गणाः	आधावर्गणा ज्ञेयाः

२८ २८ २८	३१ ३१ ३१	३४ ३४ ३४	३७ ३७ ३७	४० ४० ४०	४३ ४३ ४३	एवं ध्रुव १ अक्ष २
२७ २७ २७	३० ३० ३०	३३ ३३ ३३	३६ ३६ ३६	३९ ३९ ३९	४२ ४२ ४२	△ संचित ३ अक्षित ४
२६ २६ २६	२९ २९ २९	३२ ३२ ३२	३५ ३५ ३५	३८ ३८ ३८	४१ ४१ ४१	इत्य ५ प्रत्येक ६ अनंत
अग्रहण-	आनप्राणवर्ग-	अग्रहण-	मनोवर्गणा-	अग्रहण-	कर्म-वर्गणा-	अनंत ७-धूमिका ८ मयदया ९
वर्गणा ज्ञेयाः	णापनदुर्ज्ञेयाः	वर्गणा ज्ञेयाः				अनंत १०-वर्गणाः परि-
						कल्पनीयाः । △

वर्गणा अपि स्थाप्याः । अत्र सैद्धान्तिकाः कर्मप्रत्यक्षाश्च केचिदौदारिक-वैक्रियाहारकवर्ग-
नामानप्यन्तरद्वयेऽग्रहणवर्गणा इच्छन्ति । युक्तं तद्यत् औदारिकवर्गणाम्यो वैक्रियवर्गणास्ताम्योऽप्या-
हारकवर्गणाः प्रवेशतोऽसंख्येयगुणा इध्यन्ते । एतच्छान्तरालेऽग्रहणवर्गणा विना नोपपद्यते । परं कर्मप्रकृतौ
नोक्ताः । भागावसरस्तत्र य उपशान्तो वेदनीयमेव बध्नाति स यत् किमपि द्रव्यं गृह्णाति तदेकस्य
वेदनीयस्यैव भवति । अग्न्यस्य बन्धाभावात् । यस्तु सूक्ष्मः षड्विधं बध्नाति तेन गृहीतं षड्विभागः परि-
णमति । एवं सप्तधा सप्तभिः, अष्टधा अष्टभिः परिणमति । ननु ते भागाः समा विवक्षा वेत्याह-

आउगभागो धोवो नामे गोए समो तथो अहिगो ।

आवरणमंतराये सरिसो अहिगो य मोहे वि ॥ ९५ ॥

सन्धुवरि वेअणीयं भागो अहिगो उ कारणं कि तु ।

सुहदुक्खकारणत्ता ठिईविसेसेण सेसाणं ॥ ९६ ॥

अष्टधा बन्धे यदनन्तस्कन्धात्मकं द्रव्यं गृह्णाति तन्मध्यात् सर्वस्तोको भाग आयुषः । तद्वेक्षया
नामगोत्रयोर्धिकः । स्वापेक्षया समः । ज्ञानदर्शनावरणान्तरायाणां स्वापेक्षया समो नामगोत्रापेक्षया
ऽधिकः । एतद्वेक्षया मोहेऽधिकः । मोहे सर्वोपरि भागो जातस्ततोऽपि वेदनीये इति । किं कारणं ?
सुख-दुःखलक्षणरूपं हि वेदनीयं तन्मागपरिणताश्च पुद्गलाः स्वाभावादेव प्रवृत्ताः सन्तः स्वकार्य-
कतुर्मलम् । शेष कर्मपुद्गला स्वत्वा अपि स्वकार्यं कुर्वन्ति । स्निग्धाश्च स्वल्पमपि तृप्तिं करोति,
कवत्रं बहु इति । सुखदुःखरूपत्वात् वेदनीयस्य बहुभागाः स्थितिबिधोवाच्छेषकर्मणामल्पत्वं बहुत्वमिति ।
साक्षादीनाऽऽह-

ऊण्हं पि अण्णकोसो पएसबन्धो चउज्विहो बन्धो ।

सेसतिगे दुविगप्पो मोहाउ [य] सव्वहिं चेव ॥ ९७ ॥

वर्णनां ज्ञान-दर्शनावरण-वेदनीय-नाम-गोत्रा-ऽन्तरायकर्मणामनुत्कृष्ट एव प्रवेशबन्धे चतुर्विधः
साक्षाद्विबन्धो भवति । कथं सूक्ष्मस्योत्कृष्टयोरे स्थितस्यैकं द्वौ वा समयो यावदुत्कृष्टः प्रवेशबन्धः
प्राप्यते । सूक्ष्मो मोहायुषो न बध्नात्यतोऽनयोर्भागं द्रव्यमिह बहु मिलतीत्युत्कृष्टः । तत्र उपशान्ते-
ऽबन्धको भूत्वा निपत्योत्कृष्टावनुत्कृष्टं बध्नतः साविः । तमप्राप्तानामनानविः । ध्रुवाऽध्रुवौ प्राग्वत् ।
शेषत्रिके जघन्याऽजघन्योत्कृष्टरूपे साद्यध्रुवौ द्विधा । तत्र सूक्ष्मे उत्कृष्टः साविः । पातेऽध्रुवः । जघन्यस्तु
वर्णनां 'पर्याप्तमन्वद्वीर्यसत्तथाबन्धकसूक्ष्मनिगोबस्य अवाद्यसमये लभ्यते । द्वितीयेऽजघन्यः पुनः संख्याते-
नाऽसंख्यातेन वा कालेन जघन्यः । ततोऽजघन्यः । एवमनयोः साद्यध्रुवता । मोहायुषोः सर्वत्रैव
जघन्यादौऽद्विधा तत्र मिथ्याह्मणं सम्यग्दृष्ट्वाऽनिवृत्त्यतः सत्तबन्धको मोहस्योत्कृष्टप्रवेशबन्धं करोति ।
पुनरनुत्कृष्टं उत्कृष्टमेवमनयोः साद्यध्रुवता । जघन्याजघन्यो सूक्ष्मनिगोबाविषु सरतामुक्ता ।
उत्तराणामाह-

तीसण्हमणुकोसो उत्तरपयङ्गीण चउविहो बन्धो ।

सेसतिगे दुविगप्पो सेसाणं चउविगप्पो वि ॥ ९८ ॥

ज्ञानावरण ५, स्थानद्वित्रिकवर्जदर्शना ० ६, अनंतवर्जकषाय १२, मयजुगुप्ता, अन्तराय ५, त्रिशतोऽनुत्कृष्टः साक्षाद्विश्रुतार्थाऽपि । तत्र ज्ञानावरण ५ अन्तराय ५ दर्शनानां ४=१४ यथासूलप्रकृतिषट्कस्य भावितः तथैव भावनीयः । परं दर्शने निद्रापञ्चकभागाधिक्यं । निद्राद्विकस्य त्वविरतावि निवृत्त्यन्ताः सप्तधा बन्धकाले एकं द्वौ वा समयानुत्कृष्टप्रदेशबन्धकाः । आयुर्द्रव्यभागोधिकः सप्तधात्वात् स्थानद्वित्रिकभागोप्यधिकः मिथ्याहृग्-सासादनादेव तद्वन्धीतो न्यो । नान्ये । मिथस्य उत्कृष्टयोगो नास्तीति सोऽपि न । उत्कृष्टाभिपत्याऽनुत्कृष्टं गतस्य साविः । अनाद्यादि प्राग्वत् । अप्रत्याख्यानानां (४) अविरते उत्कृष्टो बन्धः । मिथ्यात्वानन्तानां ५ भागोऽधिकः । प्रत्याख्यानानां (४) देशविरते उत्कृष्टः । पूर्वाणां भागोऽधिकः । मयजुगुप्तयोरविरताविनिवृत्त्यन्ता उत्कृष्टबन्धकाः मिथ्यात्वभागो लभ्यते । सञ्चलनकोपस्याऽनिवृत्तिः पुं वेदे छिद्ये उत्कृष्टबन्धं करोति । मिथ्यात्वाद्यकषाय १२, नोकषायाणां ९ भागोऽधिकः । [माने] क्रोधभागोऽधिकः । (मायालोभयोः) [मायायां क्रोधमानभागोऽधिकः] लोभे सर्वं मोहभागोऽतोऽधिकः । तत्रोत्कृष्टादनुत्कृष्टं गच्छतां साविः । अनाद्यादि प्राग्वत् । शेषत्रिके द्विधा-तत्राऽनुत्कृष्टप्रस्तावे उत्कृष्टः साविरभ्रवञ्चोक्तः । जघन्याऽजघन्यौ निगोवेषु सरतां भाव्यौ । त्रिशतः शेषासु चतुर्थाऽपि, साविरभ्रवञ्च सम्बध्यते । तत्राऽभ्रवाणामभ्रवत्त्वादेव, भ्रवाणां त्रिशद्दहृतव शेषाः १७, तत्र स्थानद्वित्रिकमिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां ८ सप्तधा बन्धको मिथ्याहृगुत्कृष्टबन्धं करोति । निपत्यानुत्कृष्टं गतस्येयाद्यनुवर्तमाना साद्यभ्रवत्वम् । जघ-याऽजघ-यो निगोवेषु बाध्यौ । वर्णाविनवकस्याऽप्येवमेव बाध्यं । परं सप्तबन्धको मिथ्याहृष्टिर्नामस्त्रयोविंशति बन्धनस्य उत्कृष्टप्रदेशबन्धकः ।

स्वामित्वाह—

आउक्कस्सपएसस्स पंथ मोहस्स सत्तठाणाणि ।

सेसाणि तणुकसाओ बन्धह उक्कोसगे जोगे ॥ ९९ ॥

आयुषः उत्कृष्टप्रदेशबन्धस्य मिथ्याहृगविरतदेशप्रस्ताऽप्रमत्ताः पञ्च स्वामिनः । (योगस्य) अल्पस्वाप्त सासादनः । मिथानिवृत्त्यादयस्त्वायुर्बन्धं न कुर्वन्त्येव । मोहस्योत्कृष्टबन्धस्वामित्वे सासादनमिथे त्यक्त्वाऽनिवृत्त्यन्तानि सप्तस्थानानि । शेषाणि षट्कर्माणि तनुकषायः सूक्ष्म उत्कृष्टयोगस्य उत्कृष्टप्रदेशानि बध्नाति मोहायुषी न बध्नातीति तद्भागोऽधिकः । जघन्यमाह—

सुहुमनिगोयापज्जसगस्स पढमे जहणणे जोगे ।

सत्तण्हं पि जहण्णो आउगबंघे वि आउस्स ॥ १०० ॥

सूक्ष्मनिगोदस्याऽपर्याप्तस्य भवाद्यसमये जघन्ययोगस्यस्यायुर्बन्धसप्तकर्माणामेकं समयं जघन्यतः प्रदेशबन्धः । आयुषोऽपि जघन्यप्रदेशबन्धोऽस्यैवायुर्बन्धकाले भवति । उत्तराणामुत्कृष्टजघन्यबन्धस्वामिन आह—

सनरस्स सुहुमसरागा पंचगमणियट्टिस्सम्मगो नवगं ।

अजई बोयकसाये देसजई तइयए जयइ ॥ १०१ ॥

ज्ञानावरण ५, दर्शना ४, सातयशःकीर्त्युर्चर्गोत्राऽन्तराया-५-णां=१४ सूक्ष्म उत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति । मोहायुर्भागोऽत्र दर्शनावरणनामयोरनुक्तप्रकृतिभागाश्च । पुं वेदः संस्वलन ४. पंचकमनिवृत्ति-

कृष्टं बध्नाति । हास्यरतिमयकुणुप्ताभागोऽत्र । सम्यग्गृह्णाविरताद्यपूर्वान्तः सम्यग्दृष्टिः निद्राद्विक-
हास्यषट्क-तीर्थकररूपं नवकं बध्नाति । मिथ्यात्वभागोऽत्र । 'अजति' रविरतो 'द्वितीयकषायान्'
अस्यास्यानान् देशयतिस्तृतीयान् प्रत्याख्यानान् 'पतते' उत्कृष्टाणु [वृ] बध्नाति ।

तेरस बहुप्पएसं सम्मो मिच्छो व कुणइ पयसीओ ।

आहारमपमत्तो सेसपएसुकडं मिच्छो ॥ १०९ ॥

असात-नरायु-वैवायु-वैवद्विक-वैक्रियद्विक तुल्याद्यसंहनन-शुभलगति-शुभग-सुस्वरा-ऽऽवेयास्त्रयो-
वश बहुप्रवेशाः सम्यग्दृग् मिथ्यागृह्णा करोति । आहारकद्विकमप्रमत्तो निवृत्तिवचोत्कृष्टप्रवेशं बध्नाति ।
उक्तचतु पञ्चाशच्छेषाः षट्षष्टि-प्रवेशोत्कटबन्धा मिथ्यादृष्टिरेव करोति । कीदृश-कृष्टं जघन्यं च
करोतीत्याह—

सस्मी उक्कडजोगो पज्जसो पयडिबन्धमप्पयरो ।

कुणइ पएसुककोसं जहन्नयं जाण विवरोए ॥ १०९ ॥

'संज्ञी' समनस्कः उक्तयोगव्यापारः पर्याप्तिमान् प्रकृतिबन्धकेष्वल्पवरप्रकृतिबन्धकः ।
करोति (प्रकृष्टि) [प्रदेश] बन्धमुत्कृष्टं, उक्तगुणविपरीते जघन्यं विद्धि । जघन्यबन्धस्वामित्वमाह—
घोलनजोगिअसस्मी बंधइ षड दुस्सि अप्पमत्तो उ ।

पंच असंजयसम्मो भवाइसुहमो भवे सेसा ॥ १०४ ॥

नारकदेवायुयो नरकद्विकमेवाश्रतस्मो घोलमानयोगोऽसंज्ञी बध्नाति जघन्यप्रवेशाः एकं चतुरो वा
समयाः (ः) [नृ] । पृथिव्यादयश्चतुरिन्द्रियागता देवनरकयोर्नोत्पद्यन्ते तेन नैतच्छतुष्टकं बध्नन्ति । असंज्ञ-
पर्याप्तस्तु तथाविधसंश्लेशविशुद्धयभावाच्च तद्बध्नातीत्यनुक्तोऽपि पर्याप्तो दृश्यः । द्वयमाहारकद्विकम-
प्रमत्तो घोलमानयोगो नाम्न एकत्रिशङ्खबन्धको जघन्य करोति । देवद्विकवैक्रियद्विकतीर्थकराः पञ्च भवाद्ये
समयेऽविरत (नृ) [देव०४नु० ती० वे०] सम्यग्दृग्जघन्यप्रवेशाः करोति, पर्याप्त एकोनत्रिशङ्खबन्धकः ।
उक्तकादशेभ्यः शेषाः १०९ भवाद्ये बहवोर्बन्धन् सूक्ष्मापर्याप्तनिगोदजीवो जघन्यप्रवेशा बध्नाति ।

प्रकृतिस्थित्यादिहेतूनाह—

जोगा पयडिपएसं ठिइअणुभागं कसायओ कुणइ ।

कालभवे खितविकखो उदओ सविवागअविवागो ॥ १०५ ॥

योगो वीर्यं तस्मात्प्रकृतिः कर्मणां स्वभावः, पुद्गलास्तिकायवेशाः प्रवेशाः, कर्मवर्णागन्तः-
पातिनः कर्मस्कन्धाः समाहारः । तद् जीवः करोति । प्रकृतिप्रवेशयोर्योगो हेतुरित्यर्थः । मिथ्यास्वाविरति-
कषायाणामभावेऽप्युपशान्ताविशु केवलयोगेनैव देवनोर्यं बध्यते । अयोगे तु न बध्यते इत्यन्वयव्य-
तिरेकाभ्यां योग एव हेतुः प्रधानं । ननु योगः कियान् ? आह सूक्ष्मनिगोदस्याऽपि सर्वजघन्यवीर्योऽपि
प्रवेशोऽसङ्ख्येयलोकाकाशप्रवेशप्रमाणान् वीर्यस्य भागान्प्रयच्छति । बहुवीर्यं तु बहुतराऽसङ्ख्येयभागाः
ज्ञेयाः । तच्च जघन्यवीर्याणां समुदाय एका वर्णा, एकाधिके द्वितीया, एवं [द्वि] त्रयाविभिः,
१५-१५-१५, १४-१४-१४, १३-१३-१३, १२-१२-१२, ११-११-११, १०-१०-१०,
एवं यदा एकोत्तरा बुद्धिर्नप्राप्यते किन्त्वसङ्ख्येयवीर्येरेव तदा तैः समैरेका स्पष्टं कवर्णा एवं द्वावि-
भिर्यावत् श्रेणेरसंख्यातभागवतिप्रवेशमानानि । तेषां समुदाय एकं योगस्थानकं । सूक्ष्मनिगोदस्य यद्यप्य-

मन्ता जीवास्तथाप्यसंख्येयान्येव स्थानानि यत एकस्मिन्नेव स्थाने स्थावरा अमन्ता जीवा भवन्ति, त्रसा-
स्वसंख्याताः । स्थानं स्थितिः कर्मणो जघन्यतोऽन्तर्भूतं हस्तमुत्कृष्टतः सागरकोटोकोट्यादिका स्थितिः ।
अनुपञ्चाद् बन्धाद् भवनं अनुभवो यस्याऽसौ अनुभागो रसः समाहारः तत्त्वबीजः कषायस्फुरति तदध्यव-
सायात् । कषाया ह्युद्वेगः सर्वजघन्याया अपि कर्मस्थिते निर्वर्तकान्यसंख्येयलोकाकाशप्रवेशमानान्यान्त-
र्भौहृतिकान्यध्यवसायस्थानानि जनयन्ति । रसः पूर्ववत् । मिथ्यात्वाऽविरत्यभावेऽपि कषायसङ्क्राये प्रम-
त्तादिषु स्थित्यनुभावा भवतः । [तत्र] भावे तूपक्षान्तादिषु नेति त्व-व्यव्यतिरेकाभ्यां कषायज-
त्वम् । 'काल भवे' ति इह तावन्मूलप्रकृतयो ध्रुवोदयाः । ज्ञानाव० ५ दर्शन० ४ मिथ्यात्वतैजसकर्मणः ।
वर्णादि ४ अगुरुलघु-स्थिरास्थिर-गुमागुम-निर्माण-अन्तरायाः ५ = २३ ध्रुवोदया एव सर्वजन्तूनामुद्य-
च्छेदादवगितबुदयो मवत्येव । शेषाणां तु कालमवक्षेत्राऽपेक्षः । तथाहि-निद्रावेवादीनां प्रायो रजन्यादि-
काले उदयः, गत्यादीनां भवं प्राप्योदयः, आनुपूर्व्यादीनां क्षेत्रापेक्ष उदयः । (अथर्वकोऽपि निद्रोदयः कालं
प्रोक्ष्म, भवं पृथिव्यादिकं, क्षेत्रं सजलादिकं प्राप्योदयः । आनुपूर्व्यादीनां क्षेत्रापेक्ष उदयः) । अथ-
र्वकोऽपि निद्रोदयः कालं प्रोक्ष्मं भवं पृथिव्यादिकं क्षेत्रं सजलादिकं प्राप्य वर्धते । द्रव्यभावा
ऽपेक्षे वा । द्रव्यं दक्षिणः प्राग्वि प्राप्य निद्रां भावे जितस्वास्थ्यादि । उदयो द्विधा सविपाकः
ऽविपाकश्च । यत्र त्वस्वभावोऽन्यतः स्वस्वरूपेणैव कर्मोदयसो सविपाकः यथा नरस्य नरगतिपञ्चेन्द्रिय-
जात्यादितत्त्वमवयवकर्मोदयः । यत्र तु स्तिबुकसंकान्तं परप्रकृतिभावेन कर्म वेद्यतेऽसौऽविपाकः । यथा
नरस्य नरगतिस्त्वेन वेद्यमानानां नरकतिर्यध्वेवगतिनामुदयः । तस्मात्स्वरूपेण वा पररूपेण वा वेदितमेव
कर्म क्षीयते । योगस्थानानि कारणं १, प्रकृति २ प्रेरणाः ३ कार्यं, स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानानि कारणं
४, स्थितिविशेषाः कार्यं ५ अनुभागबन्धाध्यवसाय[स्थानानि] कारणं ६ अनुभागाः काय ७ ।
एषां अल्पशृङ्खलाह—

संहिअसंखेज्जइमे जोगट्टाणाणि होन्ति सत्त्वाणि ।

तेसि असंखेज्जगुणो पयड्ढीणं संगहो सत्त्वो ॥ १०६ ॥

तासिमसंखेज्जगुणा ठिईविसेसा ह्वन्ति नायन्वा ।

ठिइबन्धज्जवसायट्टाणाणि असंखगुणिआणि ॥ १०७ ॥

तेसिमसंखेज्जगुणा अणुभागे होन्ति बन्धटाणाणि ।

एत्तो अणंतगुणिआ कम्मपएसो मुणेयन्वा ॥ १०८ ॥

अविभागपलिच्छेआ अणंतगुणिआ ह्वन्ति इत्तो उ ।

सुयपवरदिडिवाए विसिड्डमयओ परिकहन्ति ॥ १०९ ॥

एकाकाशभेदेरसंख्येयभागे यावन्तः प्रदेशास्तत्संख्यानं योगस्थानानि । तानि चोत्तरपदापेक्षया
सर्वस्तोकानीति शेषः । तेभ्योऽसंख्येयगुणः प्रकृतीनां 'सङ्ग्रहः' समुदयः सर्वोऽपि 'संसाईआओ जलु
ओहोणाणस सव्वपयड्ढीओ, इति वचनात् । एतदावरणस्याप्येवावन्तो भेदा एवं मत्यादीनामपि, आनु-
पूर्वाणां बन्धोदय वैधियेणाऽपि [प्य] संख्याता भेदाः, ते च लोकस्य सङ्ख्येयभागवतिप्रदेशरक्षितुल्या
इति धूर्णोकारोक्तविशेषः । 'भेदाः' प्रकृतय उच्यन्ते ताभ्यः स्थितिविशेषा अन्तर्भूतं एकद्विसमाधि-
कादिरूपा असंख्यातगुणा भवन्ति । एकंकस्या प्रकृतेरसत्यातः स्थितिविशेषबन्धमानत्वात् । स्थितिः
कर्मणोऽवस्थानानि । स्थितिविशेषेभ्यः [स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणाणि । एकंकस्थितिविशेषोऽ]

(ताम्य) संख्यैयलोककाकाशप्रवेशप्रमाणैरव्यवसायस्थानैर्जन्यते, तेभ्यः स्थितिबन्धाव्यवसायस्थानेभ्योऽसंख्ये-
यगुणान्यनुभागबन्धस्थानानि भवन्ति, यतः स्थितिबन्धाव्यवसायस्थानमेकैकमन्तर्भूतमानम् । अनुभाग-
बन्धाव्यवसायस्थानं स्वेकैकं जघन्यतः सामयिकं उत्कृष्टतोऽष्टसामयिकमिति । एतेभ्यः अनन्तगुणाः कर्म-
प्रवेशाः रूपाः मुणितव्याः । यत एते सिद्धान्तभागेऽभ्येभ्योऽनन्तगुणाः प्रतिसमं गृह्यन्ते । क्षीर-
निम्बाद्यधिष्यणैरिवानुभागबन्धाव्यवसायस्थानैस्तन्मुलेष्विव कर्मवृत्तेषु रसो जन्यते । स चैकस्या-
ऽपि परमाणोः केवलिना छिद्यमानः सर्वजीवान्तगुणानविभागपल्लिखेवान्प्रयच्छति । यतोऽन्यो न ।
तेऽविभागपल्लिखेवा अनन्तगुणा भवन्त्येतेभ्यः, कर्मस्त्वन्मेभ्यः, यतः प्रतिपरमाणु सर्वजीवान्तगुणाः प्राप्य-
न्त इति । श्रुतं द्वादशाङ्गं तत्प्रबरो दृष्टिवादस्तत्र विशिष्टमतयः तीर्थतरणधराः परिकथयन्तीति
विधानद्वारम् ।

सम्प्रति निःप्रत्यवायनिस्तीक्ष्णप्रतिज्ञाभरो रम्यकारः प्राहः—

एसो बन्धसमासो पिण्डकखेवेण वणिगो कोइ ।

कम्मप्पवायसुयसायरस्स निस्संदमित्तो उ ॥ ११० ॥

एष बन्धसंक्षेपः पिण्डितस्य कर्मप्रकृतिभूताहुत्क्षेपस्तेन न स्वेच्छया वणितः । कोऽप्यपूर्वः ।
कर्मप्रबाधं प्रकृतिश्रुतं स एव महर्वात्सागरस्तस्य निस्संदमात्रः ।

बन्धविहाणसमासो रइयो अप्पसुयमन्दमइणा च ।

तं बन्धमोक्खनिउणा पूरेउणं परिकइन्तु ॥ १११ ॥

बन्धमेवो संक्षेपो रचितोऽप्यश्रुतेन मन्वसतिना च मयेति गम्यते । तं ऊनातिरिक्तं बन्धमोक्ष-
निपुणा जिनवचनान्तःसारज्ञाः पूरयित्वा शिष्येभ्यः परिकथयन्तु । कर्तुं शोक्तुमलाह—

इअ कम्मपयच्चिपययं संखेवुदिद्वनिच्छयमइत्थं ।

जो उ पउंजइ वहुसो सो नाहीइ बन्धमोक्खत्थं ॥ ११२ ॥

इति कर्मप्रकृतिश्रुताऽऽनन्तं संक्षेपोऽदृष्टं कथितं निश्चितं प्रमाणेन महानर्थो यस्य तत् निश्चित-
महार्थम्, दृष्टिवादाद्यन्तर्गतविचारबहुलत्वात् । एवं भूतं चायुं यो बहुशः उपयोक्ष्यते व्याख्यानाऽव्य-
यनगुणनश्वणचिन्तनधारणाविद्वारेण पुनः पुनरुपयोगं नेष्यति स बन्धस्य मोक्षस्य च कर्माष्टकबन्ध-
रूपस्याऽयं ज्ञास्यतीति [अन्य] मङ्गलम् ।

[प्रशस्तिः]

सपादलक्षओणीश-समक्षं जिनवादिनाम् ।

ओधर्मधोवसूरीणां, पट्टालङ्कारकारकाः ॥ १ ॥

[अनुद्वब्]

त्रिवर्गपरिहारेण, गद्यगोदाधरीसुजः ।

बभ्रुवृष्णैरिसौमग्याः, श्रीयशोभद्रसूरयः ॥ २ ॥

[„]

स्वपरसमयज्ञानप्रीतप्रकृष्ट जगज्जना-

श्रुतुरवचनमोदामूषामरेशगुरुप्रभाः ।

अभिनुपसभं गंगागौरप्रनतितकीर्त्तय-

स्तवनमहत्तः पात्रं याता रविप्रभसूरयः ॥ ३ ॥

[हरिणी]

तच्छिष्यः [उदयप्रभसूरिः] स्वपरकृते श्री शतकस्य टिप्पणं [रचितवान्] ब्रह्म । ग्रन्थापं ॥ १००० ॥

शुद्धिपत्रकम्

दृष्टम्	पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	दृष्टम्	पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
२	१०	ष्मातं	भ्मातं	२६	१२	कि वा	किं वा
"	१६	सम्यग्दर्शन०	सम्यग्दर्शन०	"	२४	एका दृश्यां	एकादृश्यां
३	१२	वृक्तं	वृक्तं	"	२६	छद्मर्थं	छद्मर्थं
३	१५	रन्तवर्ति	रन्तवर्ति	३०	११	पर	परं
५	२२	संप्रहात्मिका०	संप्रहात्मिका०	३१	२५	एवस वंस्तोकवीय०	एव सर्वस्तोकवीर्य०
७	१८	मिधानमनुयोग०	मिधानमनुयोग०	"	"	सर्वजघन्यः,	सर्वजघन्यः,
८	६	सर्वसक्रमादि०	सर्वसक्रमादि०	"	३०	श्रेण्यसंख्य-	श्रेण्यसंख्य-
"	१८	कर्ममौल्लक्षणः ।	कर्ममौल्लक्षणः ।	३२	३	विभागापचय	विभागोपचय
१०	६	तद्रूपतयेव	तद्रूपतयैव	३२	२२	तद'ख्यगुण०	तदसंख्यगुण०
"	६	बतुविधम्	बतुविधम्	३२	१२	पएसा ण	पएसाण
"	६	प्रकृतिदीधम्	प्रकृतिदीधम्	३२	३४	न सम्यग्.....इति ।	
"	११	सर्वत्र दीर्घं	सर्वत्र दीर्घं			स एवं प्रतिमाति-तद्यथा-योगस्थान-	
"	"	सप्तविधब धाद्	सप्तविधबन्धाद्			कानि आउल्लुष्टयोगसंक्षिप्यात्मक	
१०	१४	ओप्य घ	ओप्य (घ)			संभवानि भवन्ति ।	
१०	१५	निबन्धन	निबन्धन	३३	१६	तगेसु, सव्व०	तगेसु सव्व०
१२	२६	संख्येयभाग०	संख्येयभाग०	३३	२४	बन्धनिरोधेन	बन्धनिरोधेन
"	२६	संपूर्ण०	संपूर्ण०	३३	२५	भ्रिरोधस्य	भ्रिरोधस्य
१३	१२	तेजोजोगेण	तेजोजोगेण	"	२५	तन्निरोधश्च	तन्निरोधश्च
१४	२२	टिङ्गानुभाग	टिङ्गानुभागं	३४	४	लब्धमिति	लब्धमिति
१८	२१	संजमर्दसण	संजमर्दसण	३६	२७	अभिनिवेशो	अभिनिवेशो
"	२६	घटन्त	घटन्त	३८	२४	बन्धो	बन्धो
१६	२६	तेजालेस्या०	तेजालेरया०	४१	६	मुष्पान्यतो	मुष्पान्यन्तो
२०	४	सन्निपज्जता०	सन्निपज्जता०	४७	१	संबेधः	संबेधः
२१	६	तन्मवगएसु	तन्मवगएसु	४८	१३	तिकावियं	तिकाविसयं
२२	४	इयदिट्ठी	इयदिट्ठी	४८	३१	पुनरयम्-लब्ध	पुनरयम्-
"	२४	मिप्यात्वं	मिप्यात्वं	४६	४	बहुलकर्म	बहुलकर्म
२४	१४	विसेससाहि०	विसेसाहि०	४६	२८	त्रिविधं चैतदय	त्रिविधं चैतदयं
२४	२२	मिहियं	मिहियं	५०	१७	अवधिज्ञानव्या-	अवधिज्ञानव्या-
२५	१६	पविट्ठा	पविट्ठा			पारो	पारो
२६	१३	सर्वजघन्य०	सर्वजघन्य०	"	२५	'इन्द्रियमणो	'इन्द्रियमणो
"	१४	स्पष्टकउच्यते	स्पष्टकंसुच्यते	"	२६	स्वरूपनिर्देशः ।	स्वरूपनिर्देशः ।
"	२०	प्रतिपद्यते	प्रतिपद्यते	५१	६	दसणावरणीयं	दसणावरणीयं
"	२७	संचयात्मिकां	संचयात्मिकां	"	१७	सामन्नागहण	सामन्नागहणं
"	३०	विमागां	विमागां	५१	२६	ममीदशेन	मीदशेन
२७	४	यद्वनन्त०	यद्वनन्त०	५२	२५	दुःखोत्पादकम्,	दुःखोत्पादकम्,
२८	२४	एवं	एवं	५३	१८	एतच्छेषा०	एतच्छेषा०

पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
५४ १७	०द्रव्य	०द्रव्यं	१०४ २०	मिच्छद्विद्विम्भि	मिच्छद्विद्विम्भि
५४ ३०	कराज्ज.माऽव्य०	कराज्जानाव्य०	१०५ २	लब्धमति	लब्धमति
५४ ३३	पतङ्ग-	पतङ्ग-	१०६ १६	मिच्छद्विद्वि	मिच्छद्विद्वि
५५ १४	तेजोगुणोपेत	तेजोगुणोपेत	१०८ १६	बन्धमाणा०	बन्धमाणा०
" २३	व्यापारेऽपि	व्यापारेऽपि	१०९ २०	पिरुवणत्थ	पिरुवणत्थ
" ३१	विशुद्धं द्रव्यै'	विशुद्धं द्रव्यैः'	१०९ २५	बन्धठाणापि	बन्धठाणापि
५६ २७	विघ्ननययिन	विघ्ननययिणेण	११० २८	कश्चिदेकान्तिक,	कश्चिदेकान्तिकः,
	विघ्न	विघ्न०	१११ ६	ठितिवधञ्ज०	ठितिवधञ्ज०
६४ ११	तित्थरणाम	तित्थरणामं	११२ ३	कम्मपोमाला	कम्मपोमाला
६८ १६	समयवृद्ध	समयवृद्ध्या	११२ २८	बन्धविहाण	बन्धविहाण
६८ १७	प्रतिग. र्जनमिति	प्रतिपादनीयेति	११३ ५	वुद्विद्वि	वुद्विद्वि
६९ १७	मयागइ०	मयागइ०	११४ ३	वाचकवर	वाचकवर
७० ६	पुञ्जकोडि०	पुञ्जकोडि०	११५ १६	माहः-	माहः-
७० २६	सहस्रसू०	सहस्र०	११५ २३	प्रत्येक	प्रत्येकं
७१ ३	खवगाइसु	खवगाइसु	११६ १७	दंसण	दंसण
७१ २२	गुणास्थानयोः	गुणास्थानयोः	११६ २७	चतुरसङ्गि०	चतुरसङ्गि०
७२ १४	खवगास्स	खवगास्स	११७ ३	अचक्षुःपि	अचक्षुःपि
७३ ३	अट्टारमण्हं	अट्टारमण्हं	११७ ११	सङ्गिनि	सङ्गिनि
७४ २७	तत्थए०	तत्थ०	११७ १४	वारसंगेमि	वारसंगेमि
" १६	तच्चबंधकुसु	तच्चबंधकुसु	११७ १५	उवओग	उवओग
८३ २६	संकिलिट्ठा	संकिलिट्ठा	११७ २१	चतुरसङ्गि०	चतुरसङ्गि०
८५ ३०	स्थितिरेवा	स्थितिरेव	११७ २८	कण्ठया	कण्ठया
८६ २६	दाणुव्वीओ	दाणुपुव्वीओ	११८ ८	त्रिकं जीव	[त्रीपुञ्जी]
८६ ८	धिराधिर	धिराधिर	११८ १७	अन्तमु०	अन्तमु०
९० २१	किंचि	किंचि	११८ १६	दलिकर०	दलिकर०
९२ २३	॥१॥	॥७६॥	११८ २१	हत्वा	हत्वा
९३ २२	सञ्चयडीणं	सञ्चययडीणं	११८ २३	हत्वां	हत्वां
९८ १२	अंगुल०	अंगुल०	११८ ३१	बादरा	बादराः
९९ १८	अणंतगुहीणं	अणंतगुणहीणं	११८ ३५	॥११॥ ॥१२॥ ॥११॥ [एवं	क्षीणाः कषाया यस्य स क्षीणः
९९ २६	यद्व्या०	तद्व्या०			कषायः] ॥१२॥
१०० ३	अट्टविह	अट्टविह	११८ ३६	वितराग	वीतराग
१०१ १२	कर्मसु	कर्मसु	११९ ४	पूर्वकोटि	पूर्वकोटि
१०२ ४	लब्धमति	लब्धमति	११९ ५	योगः	योगः[रहितः]
१०३ १३	सयया	सयया	११९ ७	मुणय	मणुय
१०३ १५-२५-२६ २६	पूर्ववत्	पूर्ववत्	११९ ८	मवेदशित०	मेव दर्शित०
" १६	लब्धमति	लब्धमति	११९ ३२	समुद्धानते	समुद्धानते
" १७	बन्धकस्स	बन्धकस्स			

पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
११६ ३४	गुणेषूपया०	गुणेषूपयो०	१२८ २३	जातिवै०	जातिवै
११६ ३७	पाठः	पाठः	१२८ ३१-३४	यशःकी०	यशःकी०
१२० १०	लब्ध्यामा०	लब्ध्यमा०	१२८ ३१	विपक्षः	विपक्षाः
१२० २०	त्रयोदशः,	त्रयोदश,	१२८ ३५	रूप निवृत्त्य न०	रूपं निवृत्त्यनि०
१२० ३२	सुख	सुखं	१२६ ३	आद्य	आद्यः
१२१ ३	निर्वाण	निर्वाणं	१२६ ६	एकत्रिंश०	एकत्रिंश०
१२१ १३	सनपारमं०	सनपारमज०	१३० २२	नृवेदः	नृवेदम्
१२१ २१	औदारिक २०	औदारिक २.	१३० ३२	रीत्या	रीत्या
१२२ २१	महा०	महा०	१३१ ३०	दुस्वर	दुःस्वर
१२२ ३५	० रुष्णा क्ष०	० रुष्णात्रक्ष०	१३१ ३३	नाराचयोर्चतुर्दश	नाराचयोश्चतुर्दश
१२३ ६	प्राण्यगो	प्राण्यगो	१३२ १४	० तोत्सिपण्य	तोत्सर्पिण्य
१२३ ७	शेष	शेषं	१३२ २५	सायइ	साइय
१२३ ८	सत्तरुई	सुत्तरुई	१३२ ३१	ऽभ्रुवत्त्वात्	अभ्रुवत्त्वात्
१२३ १५	पुष्पाथै	पुष्पाथैः	१३३ ३३	ठिईमुक्कोमं	ठिईमुक्कोसं
१२३ २५	निवृत्त्य	निवृत्त्य	१३४ ३	ध्यवस्य०	ध्यवसाय०
१२४ ७	०मुहूर्तविशेष०	मुहूर्ताऽवशेष०	१३४ ६	०स्थान	०स्थानं
१२४ १७	सत्ताबाव०	सत्ताऽऽव०	१३४ १३	तीर्थंकर	तीर्थंकरं
१२५ १	बन्धो	बन्धो	१३४ २४	बिन्दुबु०	बिन्दुबु०
१२५ ३२	ममस्मत्	ममस्मत्०	१३४ ३२	रस	रसं
” ३२	लेशोत	लेशोत	१३५ ११	पृथ्वि	पृथ्वी
१२६ ६	कामण	कामण	१३५ २३	शुमत्त्वात्	शुमत्त्वात्
१२६ १८	मोहवर्जकम	मोहवर्जकम्	१३६ १४	तियंक्द्विकं,	तियंक्द्विकम् ,
१२६ २०	सूक्ष्माप०	सूक्ष्मोप०	१३६ २६	क्षपणयोग	क्षपणयोग्य
१२६ २१	स्यादिति	स्यादिति [सादिः]	१३७ २०	रस	रसं
१२६ २४	ऽभ्रुवाभ्रुवो	ऽभ्रुवभ्रुवौ	१३७ २५	प्रमत्तत्वं०	प्रमत्तत्वं०
१२६ ३१	वर्ण	वर्ण	१३७ २६	द्विकोद्याता	द्विकोद्योता
१२६ ३१	तजस०	तैजस०	१३८ ३	तदैवे	तदैवै
१२७ २	गत्वा	गत्वा	१३८ २४	पर	परं
१२७-१३२ ३-६	भूत्वा	भूत्वा	१३६ २२	त्रिप्रत्ययाः	त्रिप्रत्ययाः
१२८ ४	युगयोरन्यतरण्युग।	युगयोरन्यतरण्युगम्	१४० ६	ता	ताः
१२८ ६	अन्यतर०	अन्यतर०	१४० २३	स्निग्धोष्णैः	स्निग्धोष्णौ
१२८ ८	युग्मेव	युग्मेव	१४१ ३	सचित ३ अचित।	सचित ३ अचित
१२८ ११	आद्य,	आद्यः,	१४१ २१	शेष कर्मपुद्गला	शेषकर्मपुद्गलाः
१२८ १३	सप्तदश०	सप्तदश०	१४२ १८	वर्तमाना	वर्तमानान्
१२८ २१	पर्याप्ते०	पर्याप्ते०	१४३ २	सम्यग्दृगा	सम्यग्दृग्

वीर सेवा मन्दिर

पुस्तकालय

काल न० ९ मुद्रित

लेखक सुरी सुनि चन्द्र

शीर्षक वन्द्यशतनाम्

४२५६

अथ इति